

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Qiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer Shoṭṭim

Shelomoh ben Yitshaq

Fyorda, 5565 [1804/1805]

[urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9656](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9656)

25

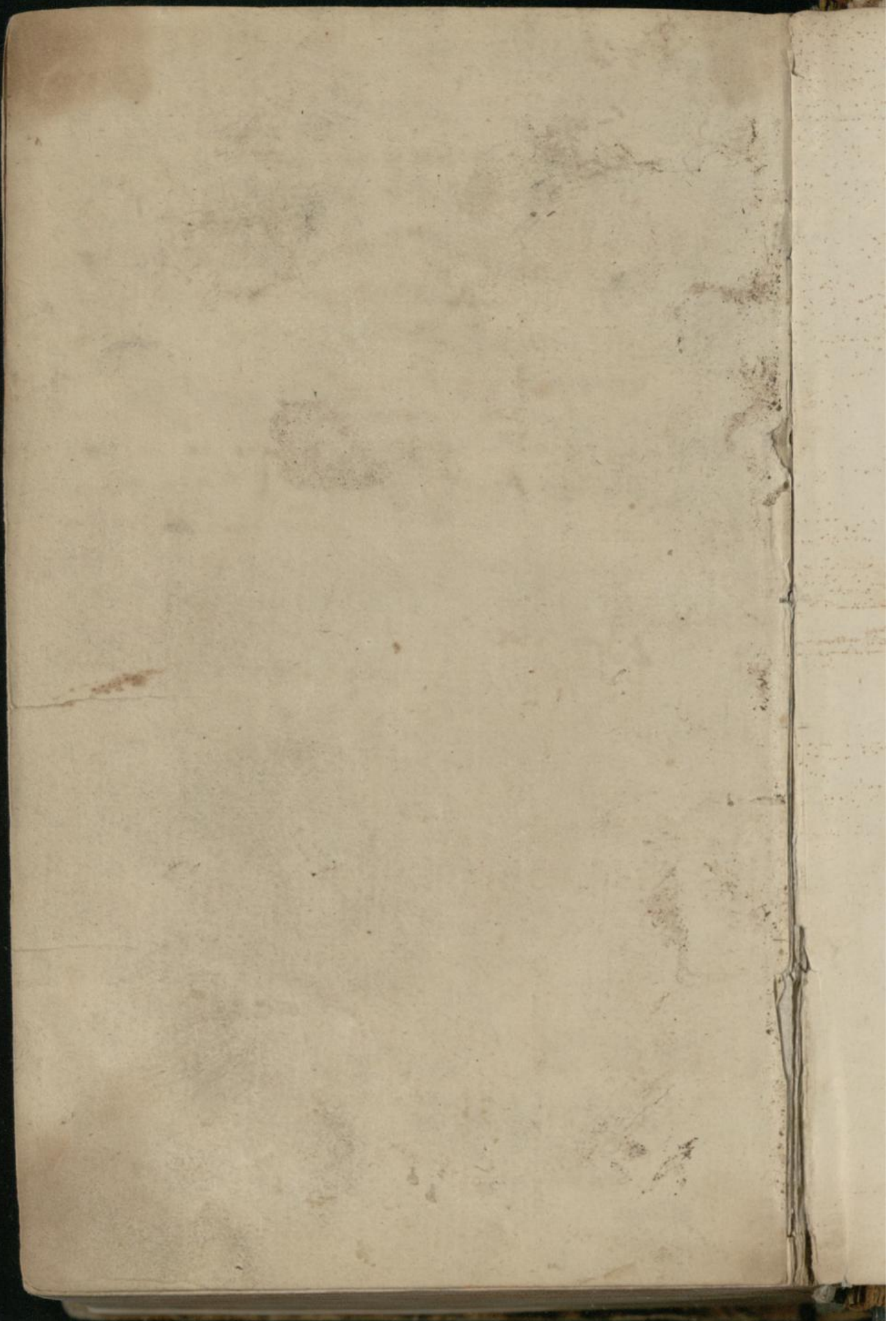
Erste Kugel.

Gegeben aus dem Nachlass des Heinrichs - Kugelstein

Israel Sachs

14.10.57

EG/

3

נביאים ראשונים

ספר

שופטים

עם הרגום אשכנזי, ובאור, מתורגם ומבואר

מאת

ר' מאיר אברניק

והוספתי בו, פי' הנשר הגדול רש"י זצ"ל, וגם בכל מקום שנאמר בפירושו מלת בלע"ז, בא בצידו, באר היטיב פירושו בל"א.

ונלוה אליו, פי' מכלל יופי, שכל דבריו כנוסף ספיר ויהלום, מנזר בקצרה כל סתום ונעלם.

וגם לעשות הטוב והישר, לתועלת רב לכערי בני ישראל ינעתי ומנאתי, להציג על הסדר את הנביאים הנאמנים לה', כאשר היו בכל דור ודור בזמניהם.

וכן סדרן של השופטים אשר היו בימים ההם, זה אחר זה.

וכמו כן, סדרן של המלכים, הן מלכים הכוללים, והן מלכי יהודה וישראל, אשר היו שנות דור ודור:

למען ירון הקודש בהם, ויהיה חקוק על לוח לבם, לא יסוף מאדם, גם עד זקנה וזיבן. ארס לי אלקי למנוח.

נדפס

בפירדא

שנת ה'תקס"ה לפ"ג

בבית וברפוס התורני כהר"ר איצק יצ"ו
בן המנוח כהר"ר דוד צירענרארף ז"ל.

51

שְׁמֵי שָׁמַיִם וְאֶרֶץ

וְכָל

מַלְאָכָיו

וְכָל הַיְמִינִים וְכָל הַיְמִינִים

וְכָל

הַיְמִינִים

וְכָל הַיְמִינִים וְכָל הַיְמִינִים
וְכָל הַיְמִינִים וְכָל הַיְמִינִים

וְכָל הַיְמִינִים וְכָל הַיְמִינִים
וְכָל הַיְמִינִים וְכָל הַיְמִינִים

וְכָל הַיְמִינִים וְכָל הַיְמִינִים
וְכָל הַיְמִינִים וְכָל הַיְמִינִים

וְכָל הַיְמִינִים וְכָל הַיְמִינִים

וְכָל הַיְמִינִים וְכָל הַיְמִינִים
וְכָל הַיְמִינִים וְכָל הַיְמִינִים

וְכָל הַיְמִינִים וְכָל הַיְמִינִים
וְכָל הַיְמִינִים וְכָל הַיְמִינִים

וְכָל

שְׁמֵי שָׁמַיִם וְאֶרֶץ

וְכָל הַיְמִינִים וְכָל הַיְמִינִים
וְכָל הַיְמִינִים וְכָל הַיְמִינִים

וְכָל הַיְמִינִים וְכָל הַיְמִינִים

וְכָל הַיְמִינִים וְכָל הַיְמִינִים

er

ספר
 קריה נאמנה
 כולל
 נביאים ראשונים
 מחברה שניה

by Isaac David Zirndorffer,
 in Firth.

1788

THE NEW YORK

LIBRARY

1788

London

Printed

at the

of the

הקדמת המדפיס

במה חכף וצמח הקדש לחלהי מרום • לשלם תודות לו • על כל הטוב
 והחסד אשר גמלני • ותושע לי ימינו וזרוע קדשו סעדני סמכני
 וחזקני מעודי עד היום הזה • לעבוד עבודתי ולעשות מלאכתי • מלאכתי
 ועבודת הקודש • וזה ימים לא כציר זכיתי להשלים ציטועתו חמשה ספרי
 תהלים • עם פירושים נחמדים ויקרים • ונתקבלו לרצון צעיני כל רוחיכם •
 נתנו עדיהן וילדקו כי הוד והדר • פועלי פועל נדק • אמרתי אני בלבי •
 להקריב קרבן תודה • לעיני קהל ועדה • ספרי נביאים ראשונים משלי
 ואיוב • וזה שמוס אשר יקראו **קריה נאמנה** היא קרית ספר •
 קרית חרבע היא חזרו"ן לחבר • חרבעה פירושים •
 לכל הפניהם דרושים • כולם חסונים כולם צדורים • צדרכי ה' הישרים •
 מאנשי השם הגבורים • הלל המה מכלל יופי • תרגום השכנזי וביאור • ושר
 צבחה צרהשם ה"ה הגאון המפורסם רש"י ז"ל וכלל מקום שכתב הוא ז"ל
 בלע"ז נכתב פירושו צידו • ולחבר את החוהל להיות אחד • לכל אשר יבקש
 לדרוש את דבר ה' לספרי נביאים ראשונים משלי ואיוב • למען כולם ידעו
 את ה' למוקטנם ועד גדולם • להצין במקרא ושום שכל • ישכילו בכל אשר נעשה •
 פיהם ידבר חכמות וסגות לבם תצונות • צין יצינו את אשר לפניכם •
 וילמדון את צניהם • ושימו צפיהם תורת ה' תמימה • ויהיו נחל כובע מקור
 חכמה • ישכנו בעת שקט ושחן • כזית רענן • עד ציאות ינון •
ואני תפלתי לחל חי • צדך חמה ינחני • יעזרני ויאמנני • להוציא
 מחשבתי אל הפועל • להשלים ע"פ חופנים הכ"ל גם שארי ספרי
 נביאים וכתובים מלאכתי ומלאכת הקודש • וצכתף השא ואסבול • עד
 זקנה ושיבה • ננחת ושוכה • וערבה לה' מנחתי • כימי עולם ושנים
 קדמוניות • ועינינו תראינה קרית חנה דוד צנוי לתלפיות • העיר מיום
 ה' שמה • ומקדש אל צהובה לכבוד ולתפארת צנוי צרמה • כ"ד המואסף
 והמדפיס פה ק"ק פיורדא בחודש שבנו **הג המצות יבא** הגואל לפ"ק •
איצק בלא"ה המנוח כ"ה דוד ז"ל ז"ל •

אמר המעתיק ס' מכלל יופי על נביאים ראשונים והמגיה השני באלו הספרים • כבר
 נראה בעליל שבה המגיה לכתבים מכתבים שונים ואשר נתקן בתורה בביאור ותרגום
 השכנזי ונתהלים בביאור שבמה מקומות של שנים הונקו יותר מן הראשונים אשר היו לפנינו
 ואלו הועתקו מתוכן • רק עכ"ז אי אפשר לדפוס בלא טעות • ומ"מ מעטים המה • ועכשיו
 ראה הבעל מדפיס לתקן דבר נאה ושכרני להעתיק לו ס' מכלל יופי אשר הוא ממתקים וכלו
 מחמדים • והעתיקו בדבריו מה שאיננו נדפס כבר בביאור • ובגין דא צריכנא למודעי •
 שבכ"מ שימא הקורא ולמוד אשר ציון התיבות כתוב כי רצוני שדבריו כבר כתובי' בביאור ואח"כ
 העתיקתי הדברי' שלו אשר איננם כתובים בביאור • וגם זאת צריך אני להודיע דברי המספר
 בהקדמתו שבכ"מ שכתב ובשרש פ' פי' או בסי' פלוני כתב • רצונו על הר"ק • ורק מה שקצרה
 המנע מהשתרע הוכרח לעשות שמוטה • והנה עם כל היגיעה והשקידה רנה לא נמלטו השגיחות
 הנה פה כתובי' הטעיות על ספרי יהושע ושופטים • ומי שהוא דן לכף זכות • המקו' ידיכה
 לכף זכות • כ"ד הג"ל אחיעזר משה מערצבאך פיורדא •

לוּחַ הַטּוֹת

ספר יהושע

ספר שופטים

	דף עמוד שורה תחת קראו	דף עמוד שורה תחת קראו
א' ב' ג' ד' ה' ו' ז' ח' ט' י' י"א י"ב י"ג י"ד י"ה י"ו י"ז י"ח י"ט	א' ב' ג' ד' ה' ו' ז' ח' ט' י' י"א י"ב י"ג י"ד י"ה י"ו י"ז י"ח י"ט	א' ב' ג' ד' ה' ו' ז' ח' ט' י' י"א י"ב י"ג י"ד י"ה י"ו י"ז י"ח י"ט
קאמן קאמן קאמן	קאמן קאמן קאמן	קאמן קאמן קאמן
לשבת לשבת לשבת	לשבת לשבת לשבת	לשבת לשבת לשבת
פינחס פינחס פינחס	פינחס פינחס פינחס	פינחס פינחס פינחס
גנאסן גנאסן גנאסן	גנאסן גנאסן גנאסן	גנאסן גנאסן גנאסן
חויים חויים חויים	חויים חויים חויים	חויים חויים חויים
מלמט מ"י בעם צ"ל נמחק	מלמט מ"י בעם צ"ל נמחק	מלמט מ"י בעם צ"ל נמחק
הינגשט הינגשט הינגשט	הינגשט הינגשט הינגשט	הינגשט הינגשט הינגשט
רעקט גשטרעקט	רעקט גשטרעקט	רעקט גשטרעקט
ה"א דעם דעם דעם	ה"א דעם דעם דעם	ה"א דעם דעם דעם
מלמט מ"י ונעבר ונעבר	מלמט מ"י ונעבר ונעבר	מלמט מ"י ונעבר ונעבר
פאם פאם פאם	פאם פאם פאם	פאם פאם פאם
פעלרש פעלרש פעלרש	פעלרש פעלרש פעלרש	פעלרש פעלרש פעלרש
רייג גשרייג	רייג גשרייג	רייג גשרייג
מלמט מ"י ראשים ראשית	מלמט מ"י ראשים ראשית	מלמט מ"י ראשים ראשית
מלמט מ"י ערטהירטן	מלמט מ"י ערטהירטן	מלמט מ"י ערטהירטן
ערמיהרטן	ערמיהרטן	ערמיהרטן
קאם קאם קאם	קאם קאם קאם	קאם קאם קאם
איין איין איין	איין איין איין	איין איין איין
מלמטה וילך וילך	מלמטה וילך וילך	מלמטה וילך וילך
מלמטה ויעשו ויעשו	מלמטה ויעשו ויעשו	מלמטה ויעשו ויעשו
נעכרנו נעכרנו נעכרנו	נעכרנו נעכרנו נעכרנו	נעכרנו נעכרנו נעכרנו
מלמטה מ"י הוא ירצה	מלמטה מ"י הוא ירצה	מלמטה מ"י הוא ירצה
הוא ירצה	הוא ירצה	הוא ירצה
מלמטה מ"י נאטה נאטה	מלמטה מ"י נאטה נאטה	מלמטה מ"י נאטה נאטה
מלמטה מ"י יסף יסף	מלמטה מ"י יסף יסף	מלמטה מ"י יסף יסף
גברויכט גברויכט גברויכט	גברויכט גברויכט גברויכט	גברויכט גברויכט גברויכט
מלמטה מ"י לא לי	מלמטה מ"י לא לי	מלמטה מ"י לא לי
ת"א אומוהט אומוהט	ת"א אומוהט אומוהט	ת"א אומוהט אומוהט
מקרא בדברי בדברי	מקרא בדברי בדברי	מקרא בדברי בדברי
משתו משתו	משתו משתו	משתו משתו
מנשה מנשה	מנשה מנשה	מנשה מנשה
ו' ת"א פֿרטרייבן פֿרטרייבן	ו' ת"א פֿרטרייבן פֿרטרייבן	ו' ת"א פֿרטרייבן פֿרטרייבן

חקתי לזכרון בספר , אמרי שפר , דברי הרב הגאון
 החכם השלם הנפורסם מוהר"י אברבנאל זצ"ל ,
 ככתבו וכלשונו לשון הזהב
 וזה לשונו

אזכור בראשי דברים , כל השופטים הנזכרים , בספר הזה אחד לאחד ומאיוזה
 שבת היה , וכמה שנים שפט את ישראל :

השופט הראשון עתניאל בן קנו למטה יהודה , וישפוט את ישראל
 ארבעים שנה :

השופט השני אהוד בן גרא למטה בנימין , וישפוט את ישראל שמונים שנה :

השופט השלישי שמגר בן ענת , וידמה שהי' כהן וישפוט את ישראל לדעת
 חז"ל שנה אחת (עיון קבלת הראב"ד) :

השופט הרביעי ברק בן אבינועם למטה נפתלי ורכורר אשה נביאה והם
 שפטו את ישראל ארבעים שנה :

השופט החמישי גדעון בן יואש למטה מנשה , וישפוט את ישראל ארבעים שנה :

השופט הששי אבימלך בנו בן פלגשו , וישפוט את ישראל שלשה שנים :

השופט השביעי תולע בן פואה למטה יששכר , וישפוט את ישראל עשרים
 ושלוש שנים :

השופט השמיני יאיר הגלעדי למטה מנשה , וישפוט את ישראל שנים
 ועשרים שיה :

השופט התשיעי יפתח הגלעדי למטה מנשה , וישפוט את ישראל ששה שנים :

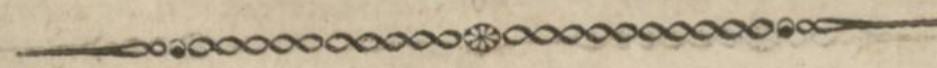
השופט העשירי אבצן מביח לחם , ואמרו חז"ל שהי' בועז למטה יהודה ,
 וישפוט את ישראל שבע שנים (כ"ב דף נ"א ע"א) :

השופט האחד עשר אילון למטה זבולון , וישפוט את ישראל עשר שנים :

השופט השנים עשר עכרון בן הלל למטה אפרים , וישפוט את ישראל
 שמנה שנים :

השופט השלוש עשרה , שמשון למטה דן , וישפוט את ישראל עשרים שנה :

ומלבד השופטים האלה , עוד היו בישראל שני שופטים אחדים , עלי הכהן
 ששפט את ישראל ארבעים שנה , ושמואל הנביא שלא נזכרו בכחוב
 השנים ששפט את ישראל , והיו א"כ כל שופטי ישראל בכלל חמש עשרה :

קראו
 קאמן
 שבת
 פינחס
 גנאסן
 חוים
 נמחק
 הינ
 זרעקט
 דעם
 נעבר
 פה
 פעלה
 זרייה
 יאשית
 הידטן
 יהרטן
 קאם
 איינן
 וילך
 ויעשו
 עברנו
 יצה
 ירצה
 נאטה
 יסף
 דויכט
 לי
 מוהט
 יברי

תיבות בלע"ז

מספר יהושע

דף עמוד

דף עמוד

• גרענץלאנדשאַפֿט		• הערוויציהן	Défourrer.	יט ב
• טוךוואַלקער	Foulon.	• לט א	Fourreau.	— —
• וואַלקמיללעד		• איין גראַסעס	Espadon.	כא א
• דירע, טראַקען	Seche.	• שווערד		
• אינועלן	Iles.	• פֿערבראַנט	Arfes.	כג א
• אויושניידען	Erater.	• לאַנדשאַפֿט	Contrées.	ל א
• דואַלסט אויושניידען	Erateras.	• גענענד		
• וויטען, דיננונג	Flanes.	• גרענצען	Marques.	לג ב

מספר שופטים

דף עמוד

דף עמוד

• זיך ריהמען	Vanter.	כה ב	• האַולשטוידע	Coudrier.	א ג
• דאָרנעביש	Ronces.	כט ב	• אַבגעקירצט	Retrait.	ח א
• בלענדונג פֿיר	Lunettes.	לא א	• קירצער		
• פֿלעערדע			• האַנדהאַבע, גריף	Hulot.	ט א
• דאָרנבויש • איטאַל'	Spina.	לד א	• איין שווערד	Brande.	— —
• וועכערבויים	Ensouple.	נה ב	• קלינגע	Lama.	— —
• פֿלעכטען	Ourdure.	נו א	• ענטשלופֿען	Emusser.	כ —
• אַנזעטעלן			• שטאַכעל	Aiguillon.	יז א
• בעטאַסטען	Palpare.	נו ב	• מאַראַזט, זומפֿף	Marais.	יח ב
• אומפֿאַסען	Embrasser.	נח א	• נאַגל, פֿפֿלאַק	Cheville.	יב ב
• מיט איין אַמט	Revétir.	נט א	• איין האַמער	Martel.	— —
• בעקליידן			• אין דיין	Ne' letempia.	יג א
• בעקליידע	Revétur.	— —	• שלעפֿע • איטאַליע'		
• פֿאַר	Appareillement.	כ —	• קיסעלשטיין	Cailloux.	טו א
• שווערע לאַזט	Pefantume.	סב ב	• געוועלכער	Voutes.	כ ב
• מיט פֿוטטער	Aprovender.	סה א	• לייכטען	Lucerno.	— —
• פֿערזעהען			• גלענצען • איטאַליע'		
• אין געדאַנג	Apensfement.	סז ב	• העלען, קליפֿטע	Grotte.	— —
• קען האַכען			• שוטציגטטער פֿאַן	Pallifer.	— —
			• העקקען, ביימע		

שופטים א הרגום אשכנזי א

א (א) נאכדעים יהושע גשטארבן וואר, פראגטן דיא קינדן ישראלס דען עויגן: ווער פאן אונס זאלל צו ערשט ווידר דען כנעני הינויף ציהן, מיט איהם צו שטרייטן? (ב) דער עוויגע לים זאגן: יהודה זאלל הינויף ציהן, זיהע! אויך געבע דאן לאנד אין זיינע האנד. (ג) דא שפראך יהודה צו זיינס ברודר שמעון: ציהע דוא מיט מיר אין מיין לאן, דאס וויר צוזאמן מיט דעם כנעני שטרייטן, דאפיר ציהע איך אויך מיט דיר אין דיין לאן. אונד שמעון גינג מיט איהם. (ד) יהודה צאג אלזא הינויף, דער עוויגע גאב דען כנעני אונד פרויז אין איהרע גוואלט, אונד זיא שלוגן פאן איהנן צו בוק, צעהנ טווענד מאן. (ה) זיא טראפן נעמליך דען פירשטן פאן בוק, בייא בוק, גריפן איהן אן, אונד שלוגן דען כנעני אונד פרויז. (ו) דער פירשט פאן בוק פלאה, זיא זעצטן איהם אבר נאך, ערגריפן איהן, אונד שניטן איהם דיא דוימן זיינר הענדע, אונד דיא גראסן צעהן

א (א) ויהי אנרי מות יהושע וייע אלז בני ישראל ביהוה לאמר מי עליה לנו אל הפנעני בהחלה להלחם בו: (ב) ויאמר יהוה יהודה יעלה הנה נתתי את הארץ בידו: (ג) ויאמר יהודה לשמעון אחיו עלה אתי בגדלי ונלחמה בפנעני והלכתי גם אני אתך בגורלה וילך אתו שמעון: (ד) ויעל יהודה ויתן יהוה את הפנעני והפרזי בידם ויכום בבוק עשרת אלפים איש: (ה) וימצאו את אדני בוק בבוק וילחמו בו ויכו את הפנעני ואת הפרזי: (ו) וינס אדני בוק וירדפו ויחזו אותו ויקצצו את

בהנות באור

רש"י

א (א) וישאלו, באורים ותומים. (ב) בגורלי, בארץ שנפללי בגורל, ואמר זאת לשמעון ולא לאמר, כי נפל גורלם יחד, כ"ש ויהי כחלתם בתוך בני יהודה (יהושע י"ט א'). (ד) ויכום, כאן אמר דרך כלל, ואחריו מכרש דרך פרט, איך היה הדבר, ואמר כי מצאו את אדוני בוק עם מחניהו בבוק, וילחמו בו

א (א) מי יעלה לנו אל הכנעני. על מקומות שהפלו בגורל ועדיין לא נכבשו: (ב) יסודה יעלה. שנת יהודה יעלה מחלה לכבוש את גורלו: (ג) לשמעון אחיו. לשבט שמעון. עלה אתי. ועורכי לכבוש את מש שבט בגורלי ויש פותרין יסודה יעלה הוא עתה יחל הוא יעבן שאנו אומרים בטענת מרומה מה שמו יסודה אחי שמעון שמו ולשמעון אחיו אמר שילך אתו: (ד) בבוק. שם מקום: (ו) שניטם מלכים

מכלל יופי

א (ה) אדני בוק, מלרע: (ו) וינס אדני בוק, ויאמר אדני בוק, מלעיל, והיו ד נוספת ר"ל אדון בוק, וכן אדני צדק: בבוק, שם מקום: א ט 9 א (ז) בהנות

צעדן וינר פיסע אב • (ז) דא זאגטע
 דער הערר פֿאַן בוק : זיכנציג קעניגע ,
 מיט אבגשניטן דוימן , אונד גראָסן
 צעהן , מוסטן אויפֿלעזן , וואו מאן
 איהנן אונטר דיא טאַפֿל צו וואַרף ! וויא
 איך גטאַהן , זא האט מיר גאַט פֿרגאַלטן •
 זיא פֿיהרטן איהן נאָך ירושלים ; אַלואַ
 ער שטאַרב : (ח) דיא זעהנע יהודה
 האַטן ירושלים בקריגט , אונד ער
 אָברט , דיא אַיינוואַהנר מיט דער
 שערפֿע דעם שווערדס גשלאָגן , אונד
 דיא שטאַט פֿרבראַנט • (ט) זאָדאַן
 וואַרן דיא זעהנע יהודה'ס הינאַב גצאַגן ,
 מיט דעם כנעני צו שטרייטן , דער דאַז
 גבירגע , דאַז זידלאַנד , אונד דיא
 גרינדע בווּאַהנטע • (י) אויך צאָג יהודה
 ווידר דען כנעני , דער אַיז חברון
 גוואַהנט , (עהידעם היס חברון קרית
 ארבע) אונד שלוג שישי , אחימן ,
 אונד

בהנות ידיו ורגליו : (ז) ויאמר
 אדני בוק שבעים מלכים
 בהנות ידיהם ורגליהם מקצצים
 היו מלוקטים תחת שלחני
 כאשר עשיתי בן שלם לי אהים
 וביאהו ירושלם וימת שם :
 (ח) וילחמו בני יהודה
 בירושלם וילכדו אותה ויכוה
 לפיתרב ואת העיר שלחו
 באש : (ט) ואחר ירדו בני
 יהודה להלחם בכנעני וישב
 חדר והנגב והשפלה : (י) וילך
 יהודה אל הכנעני היושב
 בחברון ושם חברון לפנים

קרית ארבע ויכו את שישי

ואת

רשי

באור

זוכו • (ז) היו מלקטים, מזון אשר השלכתי
 להם תחת שלחני • ובימים ההם כל איש אשר
 לו עיר היה נקרא מלך • (ח) וילחמו בני
 יהודה וגו' וילך יהודה אל הכנעני וגו', כתב
 רש"י על פסוק ויורש משם כלב (יהושע ט'
 י"ד) לאחר מיתת יהושע • כי עדיין בימי יהושע לא כלכדה חברון , כ"ש בספר שופטים , ע"כ •
 והנה פסוקים רבים יתנגדו לזה • א' ויעל יהושע מעגלונה סברונה וגו' וילכדה וגו' , ויחרס
 אותה כו' (יהושע י' ל"ט מ') • ב' ויגשו בני יהודה אל יהושע כו' , תנה לי את ההר וגו' כי ענקי'
 שם , אוליה' אותי והורשתי וגו' , ויברכהו יהושע וגו' (שם י"ד' — ט"ו) וכן נאמר שלכד כלב
 את חברון , והכרית הענקים תחת פקודת יהושע עד שלא נותרו כ"א בעזה , כ"ש ויבוא יהושע
 ויכרו' את הענקי' מן חברון וגו' , ולא נותר ענקים בארץ בני ישראל רק בעזה וגו' • ומה שמיחס
 לכידת חברון וכריתות ענקים ליהושע , וכלב עשהו , כנר פירשתי (יהושע י"ד י"ב) • ג' הלא
 מלך ירושלים ומלך דביר תוך ל"א מלכים ? ודווקא לומר כבאו וסורו כנענים ולקחו מידם • לכן

מלכים וגו' • מכאן אתה למד מה גדולתן ועושרן
 של מלכי כנען שהרי אדני בוק לא היה כדי
 למכות עם מלכי כנען כשם מלך וכוחו בו כן •
 ויבואוהו ירושלים • שהלכו משם להלחם על
 ירושלים : (ח) שלחו באש • שלחו אש בכלה •
 (יג) אחי

מכלל יופי

(ז) בהונות, מן בהן ידו, ואינו ממשקליו, אלא ממשקל לשון לשונות,
 והוא האצבע הגם שבאצבעות : (ח) ואת העיר שלחו באש, הפוך כמו ואת
 ראש

וְאֶת־אֲחִימֵן וְאֶת־תַּלְמִי :
 (יא) וַיִּלֶךְ מִשָּׁם אֶל־יֹשְׁבֵי דְבִיר
 וַיִּשְׁבַּח דְּבִיר לְפָנָיו קִרְיַת־סֶפֶר :
 (יב) וַיֹּאמֶר כָּל־בְּאֵרֵיכָה
 אֶת־קִרְיַת סֶפֶר וּלְכֹדָה וּנְתַתִּי
 לוֹ אֶת־עֵכֶסָה בְּתִי לְאִשָּׁה :
 (יג) וַיִּלְכְּדָה עֲתַנְיָאֵל בֶּן־קִנּוּ
 אָחִי כָּל־בְּקָטָן מִמֶּנּוּ וַיִּתֵּן לוֹ
 אֶת־עֵכֶסָה בְּתֻוֹ לְאִשָּׁה :
 (יד) וַיְהִי בְּבוֹאָהּ וַתְּסִיתֶהוּ
 לִשְׂאֵל מֵאֵת־אֲבִיהָ הַשָּׂדֶדָה
 וַתִּצְנַח מֵעַל הַחֲמוֹר וַיֹּאמֶר־לָהּ
 כָּל־בְּמַה־לָּךְ : (טו) וַתֹּאמֶר לוֹ
 הֲבֵה־לִי בְרָכָה כִּי אֶרְצֶן הַנֶּגֶב
 נְחַתְּנִי וְנַתַּתָּה לִי גִלְתַּת מַיִם וַיִּתֵּן־
 לָהּ כָּל־בְּאֵת גִּלְתַּת עֲלִית וְאֶת

אוונד תלמי . (יא) פֶּאָן דָּא צַאג ער
 ווידר דִּיָּא אַיִנוואָהנד פֶּאָן דְּבִיר ,
 וועלכֶס דְּבִיר פֶּאָרהער קרית ספר היס .
 (יב) הוּד זאגטע כלב : ווער קרית
 ספר שלעגט , אוונד עראָכרט , דעם
 געבע אַיך מיינע טאַכטער עכסָה צור
 פֶּרוּיא , (יג) עתניאל , איין זאָהן דעס
 קנז , כלב'ס יינגערער ברודר עראָכרטע
 זיא : אוונד ער (כלב) גאַב איהם זיינע
 טאַכטער עכסָה צור פֶּרוּיא . (יד) בייא
 איהרם איינצונע , ברעדטע זיא איהן ,
 פֶּאָן איהרם פֶּאָטער דאָז פֶּעלד צו כנעהרן ,
 דאָרויף זענקטע זיא זיך פֶּאָם עול , אוונד
 כלב שפראַך צו איהר : וואָס דאָזט
 דוא פֶּאָדצוברינגן ? (טו) זיא אַנט־
 וואָרטעטע : מאַכע מיר דאָך איין גשענק!
 דוא האָסט מיר אין איין דירדעס לאַנד
 גועצט , גיב מיר דאָך וואָס דקוועללן !
 כלב גאַב איהר דיא קוועללן דעס אַכרן ,
 אוונד דיא קוועללן דעס אונטרן
 (אקערס)

גלת

כאור

רש"י

כראה דעת רד"ק שפי' ילחמו כנר כלחמו , וכן
 וילך כנר הלך , וכן תרגמתי . (יב) ויאמר
 כלב , כנר פירשתי ענין זה בספר יהושע .
 (טו) גלת עלית וגו' תחתית , וכספר יהושע
 עליות ותחתיו , ואמר רד"ק שזס הס תוארים
 לגלת , וכאן לחלקת הגדה אשר בו הגלה .
 ופי' הגלות אשר בשדה עלית , כלומר בשדה כהר ,
 ואשר בשדה תחתית , הוא בשדה
 בצקעה

(יג) אחי כלב . מאמו : (יד) ומסותהו
 ואמלכתיה לשון כמלך שמוינעין האדם ומסותין
 לבו לדבר אחר כ"ל : ותנח . ואמרכיכת ליסול
 לדגלי אביה : (טו) ארץ הנגב : ארץ שביתו
 מכוונ מכל טוב שאין בו אלא תורה : גלת
 מוס . שדה בית הנעל אחר בית שקיית דמוא :
 (טו) מעיר

מכלל יופי

דאש שלחו בעיר נ"ד : (טו) ברכה , אפשר שיהיה מענין ברכות מים , ואף
 על פי שהרי"ש קמוצה הקמץ תחר צירי , והם חריצים בנויים באבנים וכסוד ,
 ומכניסים שם מים , או הוא ברכה ממש : עלית ותחתית , אוטר על חלקת
 השרה שהיה בו הגליות : (יט) כי לא להוריש , כי לא יכלו להוריש , ותרגום יונתן
 וחריכו ית יחבי טורא בחרז כן דחבו לא יכילו לתרכא ית יחבי מישרא וכו' :
 (כג) ויחידון

(אזערס) • (טו) דיא זעהנעדעם קיני • משה'ס שוויגער פאטר'ס , גינגן מיט דען זעהנן יהודה'ס , פאן דער שטאט תמרים , הינויף אין דיא וויסטע יהוד'ס , וועלע זע אויף דער מיטטאגוויטע פאן ערד ליגט , אונד בועצטוויך היר , אונטר דעם איבריגן פאלקע • (יו) נון גינג אויך יהודה מיט זיינס ברודר שמעון , זיא שלוגן צוזאמן , דען כנעני , דער צו צפת וואהנטע , ריכטעטן זיא צו גרונדע , אונד נאנטן דיא שטאט חרמה • (יח) יהודה עראברטע עזה אונד איהרע גרענצע , אשקלון אונד איהרע גרענצע , אונד עקרון מיט איהרען גרענצען • (יט) דער עוויגע וואר אלזא מיט יהודה , ער פטרטיב דיא איינוואהנר דעם גביר גס , דיא איינוואהנר דעם גרונדס אבר , ווארן ניכט צו פטרטיבן , ווייל זיא איינדרנע וואגן האטן • (כ) דעם כלב האטע מאן חברון געגעבן , וויא משה פראפראכן אונד ער האטע פאן דיא , דיא דרייא זעהנע דעם ענק אויסגטריבן • (כא) דען יבוס , איינוואהנר פאן ירושלים , פטרטיבן דיא זעהנע בנימנ'ס ניכט

(כא) וְאֶת־הַיְבוּסִי יֹשֵׁב יְרוּשָׁלַם

גַּלְתֵּי הַחֵתִית : (טו) וּבְנֵי קִינִי חָתָן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים אֶת־בְּנֵי יְהוּדָה מְדַבֵּר יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּנָגְבַעַרְד וַיִּלְךְ וַיָּשָׁב אֶת־הָעָם : (יו) וַיִּלְךְ יְהוּדָה אֶת־שְׁמֵעוֹן אָחִיו וַיְכַוּ אֶת־הַכְּנַעֲנִי וַיָּשָׁב צֶפֶת וַיַּחְרִימוּ אֹתָהּ וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הָעִיר חֲרָמָה : (יח) וַיִּלְכֹּד יְהוּדָה אֶת־עֵזָה וְאֶת־גְּבוּלָהּ וְאֶת־אֲשֶׁקְלוֹן וְאֶת־גְּבוּלָהּ וְאֶת־עֶקְרוֹן וְאֶת־גְּבוּלָהּ : (יט) וַיְהִי יְהוָה אֶת־יְהוּדָה וַיִּרְשׁ אֶת־הָהָר כִּי לֹא לְהוֹרִישׁ אֶת־יְשֵׁבֵי הָעֵמֶק כִּי־רָכַב בְּרוּר לָהֶם : (כ) וַיְהִי לְכָל־בְּנֵי אֶת־חֶבְרוֹן פֶּאֶשֶׁר דָּבָר מֹשֶׁה וַיִּוְרֹשׁ מֹשֶׁם אֶת־שְׁלֹשָׁה בְּנֵי הָעֵנָק : (כא) רְזוּרִישׁוּ בְּנֵי בְנִימִן וַיָּשָׁב

באור

בזקעה - (יט) כי לא להוריש , אע"פ שהי' ה' את יהודה לא יכלו להורישם , כי הכינס ה' למען נסות נס את ישראל - (כא) לא הורישו בני בנימין , ובספר יהושע (ט"ו ס"ג) כתוב , לא יכלו בני יהודה להורישם ? ונאמר גם , וילקחו בני יהודה בירושלים וילכדו אותה (לעיל פסוק ט') , ובתוך ערי בנימין מכאנו והיבוסיהי' ירושלים ? (יהושע י"ח כ"ט) • אלף

רשי"י

(טו) מעיר התמרים • הוא יריחו שניתן להם דושנה של יריחו לאוכלה עד שיבנה בית המקדש ומי שיבנה בית הנחירס בחלקו יטלכה כדי שיהא לכל ישראל חלק בבית הנחירס וכתובה לבני יתרו ארבעים וחמשה מאות שנה והתלמידים שבהם הכינסו והלכו אל עתניאל בן קנו הוא יעבץ במדבר יהודה אשר בנגב עמד ללמוד תורה • ושב את העם - עם התלמידים היושבים לפניו הוא בקש מאלה הקב"ה שיומן לו תלמידים הגונים שכאמר ויקרא יעבץ לאלהים וגומר • ווימן לו התמידים הללו : (יט) כי לא להוריש • תרגם יונתן ובתר בן דחבו לא יכלו לתרכא ית יתבי מחו היה בירושלם ששמו יבוס ומבני אבימלך היו ולא הורישום מפני שכושש עד שכל דוד לפי שערין פיה ככדו קיים והוא נשבע לו ולבניו ולכדו

זל
על
לך
על
כא
בה
ככ
המו
בו
בל'
(כ)
היו
והכ
פיר
לר
כי
תכו
מהל

שופטים א

הרגום אשכנזי

ניצט , דיזער יבוסי נון בליב אלץ אין ירושלים וואָהנן , אונטר דען זעהנן בנימנ'ס , ביו אויף דיון טאָג .
 (כב) נון צאָג אויך דאָן הוויז יוספ'ס צו פֿעלדע , געגן בית אל , אונד דער עוויגע שטונד איהנן בייא . (כג) זייט ליסן אום בית אל הער קונדשאַפֿטן , (דיוע שטאַט היס פֿאַרהער לוו) .
 (כד) אונד אלס דיא זויסשפּעהר איינן מאַן אויס דער שטאַט קאַמן זאַהן , שפּראַכֿן זיא צו איהם : צייגע אונס דאָך דען איינגאַנג דער שטאַט ! וויר וואָללן דיר דאָפֿיר גוואָגנהייט ערצייגן .
 (כה) ער וויז איהנן דען איינגאַנג דער שטאַט , וואָרויף זיא אללע איינוואָהנר דערזעלבן , מיט דעם שווערדע ערשלוגן , דען מאַן אַבר , ליסן זיא מיט דינר פֿאַמיליע , אונגהינדרט אַבציהן .
 (כו) ער גינג אינ'ס לאַנד חתים , בויעטעדאָ איינע שטאַט , אונד נענטע זיא לוו , זאָ הייסט זיא נאָך דיון טאָג .
 (כז) מנשה

באור

אלא וודאי היתה ירושלים לשני השבטים . צפיפה לבנימן , וכנצה ליהודה , וכל אחד לא יכול להורי'את היבוסים שבחלקו . (כג) ויתירו פועל יוצא , והשלוחים לרגל הסתרים . או הוא עומד , על משקל וילינו . ולא שלחו אנשי לרגל ולראות את ערות הארץ , כי אז היה שורש תור מקובר עם את , כדרכו בכל מקו' , וזה שמקובר עם בני'ת הוא כמו תרתי בלני , לשון חיפוש מאש , והכוונה חפשו בית יוסף (אשר כסעו עם חילם לפני ביתא) סניב בית אל , למצוא את מבוא העיר אשר היה בהקבא , וזה שמו'ת המערה ולוו אחד עומד על פי המערה וככסין דרך הלוו למערה לוו סגדלים צו אנווים דקים קול"רדא בלע"ו (והוא קורדי"עד בל"א האשל שטודע , וכן לוינו דש"י ראשו' ל"ל"ו) : (כה) ויראם . באצבעו : (כו) הוא שמה עד היום . לא בלבלה בהחריב ולא החריבה כבוכד

היבוסים את בני בנימן בירושלם
 עד היום הזה : (כב) ויעלו בית-
 יוסף גם הם בית אל ויהזרה
 עצמם : (כג) ויתדו בית יוסף
 בביתא ושם העיר לפנים לוו :
 (כד) ויראו השומרים איש יוצא
 מן העיר ויאמרו לו הראנו נא
 את מבוא העיר ועשינו עמך
 חסד : (כה) ויראם את מבוא
 העיר ויכו את העיר לפי חרב
 ואת האיש ואת כל משפחתו
 שלחו : (כו) וילך האיש ארץ
 החתים ויבן עיר ויקרא שמה לוו
 הוא שמה עד היום הזה :
 (כז) ולא

רש"י

זלככדו : (כב) בית אל . ספסל בנורלם ואף על פי שפסל מיכה עמם שהרי מיכה משבט אפרים כאמר כאן וכו' עמם הוא שאמר דניאל לך ה' הדקה ולנו בשת הסבים : (כג) ויתירו . על ידי אחרים ושלחו מחלוק ויתורו את הארץ כאמר במרגלים עצמן ואלו שלחו מרגלים כאמר בהם ויתירו : (כד) את מבוא העיר . שהיו ככסין לה דרך המערה ולוו אחד עומד על פי המערה וככסין דרך הלוו למערה לוו סגדלים צו אנווים דקים קול"רדא בלע"ו (והוא קורדי"עד בל"א האשל שטודע , וכן לוינו דש"י ראשו' ל"ל"ו) : (כה) ויראם . באצבעו : (כו) הוא שמה עד היום . לא בלבלה בהחריב ולא החריבה כבוכד

והכה וודאי לא תרה כל המחנה , כ"א שלחו אנשים לבקש את מבוא העיר , ואם ויתירו עומד , פירושו צווי . (כד) השומרים , מן בשמור יואב אל העיר (ש"ב י"ב ע"ו) שתרגם ונתן שם כד צר , והוא בל"א (דיא שטאט איינגשלאסן האלטן) . ושמר והצר אל עיר , קרוב' בענין מכד , כי השומ' , לא יסור עין מדבר הכשמר , וכן הצרים לא יסורו : "עיניה מהעיר , וישגיחו אל כל תנועות אנשיה . ומלת השומרים על השלוחים לחפוש ולתור סניב בית אל , אם על גגם הם מהצרים אל העיר , או על שחפשו בהשגחה למצוא את מבוא העיר . (כו) ארץ חתים , אינו חתים משענה אומות (כד"ק) , וכוכל לומר

(כז) מנשה פרטריב ניכט , בית שאן ,
 אונד איהרע לאַנדשטעטע , הענד
 אונד איהרע לאַנדשטעטע דיא איינ-
 וואָהנר דור'ס אונד דיא לאַנדשטעטע ,
 דיא איינוואָהנר פֿאָן יבלעס , אונד דיא
 לאַנדשטעטע , דיא איינוואָהנר פֿאָן
 מגידו , אונד איהרע לאַנדשטעטע ,
 דער כנעני וואר עס אויך צו פֿרידן , אין
 דיום לאַנדע צו בלייבן . (כח) דיא אבר
 ישראל דער מעכטיגע ווארד , מאַכטע
 עס דען כנעני צינזבאר , פרטריב איהן
 אבר ניכט . (כט) אפרים פרטריב דען
 כנעני ניכט , דער צו גור וואָהנטע ,
 אלזאָ בליב דער כנעני אונטר איהם אין
 גור וואָהנן . (ל) זבולן פרטריב ניכט
 דיא איינוואָהנר פֿאָן קטרון , אונד פֿאָן
 נהלל , דער כנעני בליב אלזאָ אונטר
 איהם וואָהנן , ווארד אבר צינזבאר .
 (לא) אשר פרטריב ניכט , דיא איינ-
 וואָהנר פֿאָן עכו , פֿאָן צידון , אחלב ,
 אכזיב , חלבה , אפיק , אונד רחוב .
 (לב) אשר וואָהנטע אלזאָ , אונטר
 דען איינגבאָהרנן כנעניטן , דען ער פֿר-
 טריב זיא ניכט . (לג) נפתלי פרטריב
 ניכט , דיא איינוואָהנר פֿאָן בית שמש ,
 אונד

(כז) ולא הוריש מנשה את-
 בית שאן ואת בנתיה ואת
 הענד ואת בנתיה ואת ישב
 דור ואת בנותיה ואת יושבי
 יבלעס ואת בנתיה ואת יושבי
 מגידו ואת בנתיה ויאל הכנעני
 לשבת בארץ הזאת : (כח) והי
 כרחוק ישראל וישם את-
 הכנעני למם והוריש לא-
 הורישו : (כט) ואפרים לא
 הוריש את הכנעני היושב בגור
 וישב הכנעני בקרבו בגור :
 (ל) זבולן לא הוריש את-
 יושבי קטרון ואת יושבי נהלל
 וישב הכנעני בקרבו והיו למם :
 (לא) אשר לא הוריש את-
 יושבי עכו ואת יושבי צידון
 ואת אחלב ואת אכזיב ואת
 חלבה ואת אפיק ואת רחוב : (לב)
 הכנעני יושבי הארץ כי לא הורישו : (לג) נפתלי לא
 הוריש את יושבי בית שמש ואת

רשי

באור

כז : (כז) ולא הוריש מנשה . סיפר הכתוב
 בנכותו שהחילו למעול בהקב"ה טלום אותם
 והורשתם את כל יושבי הארץ וגו' .
 ב (ח) ויעל

ששבע אומות כי רבים מהם נרחו מפחד
 מלחמות ישראל וישבו בארצות הסמוכות ,
 והלך האיש א ארץ כושבת מפליטי חתים .

(כז) ויאל הכנעני , גם נעשה רנינו וחפצו נאשר לא הורישו , כי חפץ לשבת בארץ הזאת .
 (לה) ויואל
מכלל יופי
 (כג) ויתירו , ענין חקירה : (כט) כי חוק ישראל , פועל עבר , כי הוא
 חציו קמץ וחציו פהח : ב (א) ויעל

וְאֶת־יֹשְׁבֵי בֵית־עַנַּת וַיָּשֶׁב
 בְּקֶרֶב הַכְּנַעֲנִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ
 וַיֹּשְׁבֵי בֵית־שֹׁמֶשׁ וּבֵית־עַנַּת הָיוּ
 לָהֶם לְמַסִּים: (לד) וַיִּלְחָצוּ הָאֲמֹרִי
 אֶת־בְּנֵי־דָן הַהֵרֶה כִּי־לֹא נָתְנוּ
 לָרֶדֶת לְעַמֶּק: (לה) וַיִּזְאָל
 הָאֲמֹרִי לְשַׁבֵּת בְּהַר־חֶרֶם
 בְּאֵילֹן וּבְשַׁעֲלָבִים וְהַכְּבֹד יִד
 בֵּית יוֹסֵף וַיְהִי לְמַסִּים: (לו) וַגְּבוּל
 הָאֲמֹרִי מִמְעַלָּה עַקְרָבִים
 מֵהַפְּלֵעַ וּמֵעֵלָה:

אונד בית ענת , בליב אונטר דען איינ-
 גבאָהרנן כנעניטן וואָהנן , אונד לים
 זיך פֿאַן דען איינוואָהנרן בית שמש ,
 אונד בית ענת , צינס געבן ,
 (לד) אמורי צוואַנג דיא זעהנע דנ'ס ,
 זיך אויף דעם גבירגע צו האַלטן , אונד
 לים זיא ניכט אינ'ס פֿלאַכע לאַנד הראַב .
 (לה) אמרי , גינג עם איין אויף דעם
 בערגע חרם , אין אילון , אונד שעלבים צו
 וואָהנן , אונד דא דאָן הויז יוספֿס איהנן
 צו מעכטיג וואַרד , וואורדן זיא צינס-
 באַר . (לו) דיא גרענצע דעם אמרי
 בליב , פֿאַן דער העהע עקרבים , נעמליך
 פֿאַם פֿעלזן אָן , אונד ווייטר .

ב (א) וַיַּעַל מִלְּאֲךָ־יְהוָה מִן־
 הַגְּלִגְלֵי אֶל־הַבְּכִים . (פסקא
 במציעות פסוק) וַיֹּאמֶר אֲעֵלָה
 אֲתֶכֶם מִמִּצְרַיִם וְאָבִיא אֲתֶכֶם
 אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
 לְאַבְרָהָם וְאָמַר לֹא־אֶפְרָר בְּרִיתִי אֲתֶכֶם לְעוֹלָם: (ב) וְאַתֶּם
 לֹא־תִכְרְתוּ בְרִית לְיֹשְׁבֵי הָאָרֶץ
 רש"י

ב (א) איין באַטע דעם עוויגן , גינג
 פֿאַן גלגל הינויף גען בוכים , אונד
 שפראַך : איך האַכע אייך פֿאַן מצרים
 הערויף גפֿיהרט , אייך אין דאָן לאַנד
 גבראַכט , וועלכס איד אייערן פֿעטרן
 צוגשוואָהרן , דהאַטע דען פֿאַרוואַן ,
 ניע מיינן בונד מיט אייך צו ברעכֿן .
 (ב) נורזאלטעט איהר קיינן בונד , מיט
 דעם איינוואָהנר דיזעם לאַנדס מאַכֿן ,
 פֿילג

הזאת באור

(לה) ויזא האמרי , הסכים לשנת במקומות
 הכזכרים , ולא יפרון יותר , ונתנו לו גבול
 מהסלע ומעלה . והכבוד יד בית יוסף ,
 שהיו שכניהם ,
 ב (א) מלאך , ת"י נביא שליחות מן קדם ה' . וכסדר עולם שנינו , זה פנחס היה . אל
 הבוכים , צימי הכותב , היה זה שם המקום , על שזכר שם בני ישראל אעלה ,
 עתיד במקום עבר . (ב) ולא שמעת בקולי , כמ"ש להלן , ויקס דור אחר כו' ויעשו את הרע
 ושנה

ב (א) ויעל מלאך ה' . שנינו בסדר עולם
 זה היה פנחס : אל הבוכים . שם המקום :
 אעלה אמתם . כן הימה דעתי מתחלה
 להעלותכם ממזרים וכן עשיתי על מנת להוריש
 את
 ב (א) מלאך , ת"י נביא שליחות מן קדם ה' . וכסדר עולם שנינו , זה פנחס היה . אל
 הבוכים , צימי הכותב , היה זה שם המקום , על שזכר שם בני ישראל אעלה ,
 עתיד במקום עבר . (ב) ולא שמעת בקולי , כמ"ש להלן , ויקס דור אחר כו' ויעשו את הרע
 ושנה

מ כ ל ל י ו פ י

ב (א) ויעל פינחס , נקרא כן לפי שדווא שר"יח ה' : אל הבוכים , נקרא
 המקום כן לפי שבכו כמ"ש : ואעלה , עתיד במקום עבר , ורבים כמוהו :
 (ג) ויהיו

ב (א) ויעל פינחס , נקרא כן לפי שדווא שר"יח ה' : אל הבוכים , נקרא
 המקום כן לפי שבכו כמ"ש : ואעלה , עתיד במקום עבר , ורבים כמוהו :
 (ג) ויהיו

פילמעהר איהרע אלטערע נידררייסן ;
 אבר איהר גהארקטעט מיינר שטימע
 ניכט , א , וואס האבט איהר דא
 גטאהן ! (ג) נון האבע איך אויך בשל-
 אסן , ויא ניכט פאר איך אויסצוטרייבן ,
 ויא ווערדן איך שערליכע נאכבארן ,
 אונד איהרע געטר , פאללשטריקע זיין .
 (ד) אלס דער באטע דעם עוויגן ,
 דינע ווארטע צוגאנגן ישראל רעדטע ,
 דוב דאז פאלק זיינע שטימע אויף אונד
 זיינטע . (ה) (מאן נענטע דאהער
 דיון ארט בכים) אונד אפפרטן דארט
 דעם עוויגן . (ו) דען אלס יהושע דאז
 פאלק ענטלאסן האטע , אונד יעדער
 אויס ישראל , נאך זינם ערכטייל
 גינג , דאז לאנד צו בועצן .
 (ז) דידונטע צוואר דאז פאלק דעם
 עוויגן , זאלאנג

הזאת מִזְבַּחֹתֵיהֶם הַחֲצוֹן וְלֹא־
 שִׁמְעֶתֶם בְּקוֹלִי מִהַזֹּאת
 עֲשִׂיהֶם : (ג) וְגַם אָמַרְתִּי לֹא־
 אֲגַרְשׁ אֹתָם מִפְּנֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם
 לְצַדִּים וְאֱלֹהֵיהֶם יִהְיוּ לָכֶם
 לְמוֹקֵשׁ : (ד) וַיְהִי כַּדְבַר מִלְאֲךָ
 יְהוָה אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־
 כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁאוּ הָעָם אֶת־
 קוֹלָם וַיִּבְכּוּ : (ה) וַיִּקְרְאוּ שֵׁם־
 הַמָּקוֹם הַהוּא בְּכִים וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם
 לַיהוָה : (ו) וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ אֶת־
 הָעָם וַיֵּלְכוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִישׁ
 לְנַחֲלָתוֹ לְרִשְׁתָּהּ אֶת־הָאָרֶץ :

(ז) וַיַּעֲבְדוּ הָעָם אֶת־יְהוָה כָּל־

ימי

רש"ז

באור

את אויביו : (ג) וגם אמרתי . עתה אמרתי
 באפי : לצדים . למצדדים בצדקם בגדודים
 וגייסות לשלול ולכוז : (ו) ושלח יהושע וגומ' .
 זה היה מעשה מוקדם אלא לפי שבא לומר
 ויעשו הדע התחיל לומר בן יהושע כשמת וקבלו
 לפכיו לעבוד ה' שלחם איש לנחלתו והם :
 (ז) עבדו את ה' כל ימי יהושע וכל ימי
 הזקנים אשר האריבו ימים וגומר ואחר כך ויעשו
 בני

ושנה הכתוב כאן את הסדר להקדים להודיע
 תוכחת המלאך על דבר שספר אחר זה .
 (ג) וגם אמרתי , עתה אמרתי באפי (רש"י) .
 לצדים , למצדדים בצדודים וגייסות
 לשלול ולכוז (הכ"ל) . והמלה מן צד , על
 משקל פתים , ועכו"כ , כלו' יהיו שכנים
 רעים . אשר יתקולכם . (ד) אל בני
 ישראל , אולי קננס שם המלאך . או היו שם נקננים על דבר אחר (מדברי רד"ק) .
 (ו) וישלח יהושע , כל המאמרים מן ושלח יהושע עד פסוק י"א , השנות דברים ידועים
 וזוכרים כבר , למען חזר אליהם דבר חדש , ולומר , שכאשר נעשה כל הדברים האלה
 הכאמרים כבר , אז ויעשו בני ישראל את הרעובי' . ועקרו לתת טעם ולבאר מה שקדם .
 למעלה כאמר שהיכה המלאך את ישראל על אשר לא שמעו בקול ה' , ועדיין לא זוכר שנטו
 ישראל מאחריו , לכן אמר עתה , כי לא עבדו את ה' אלא בימי יהושע וזקנים , אבל בקום

מ ב ל ל י ו פ י

(ג) והיו לכם לצדים , מענין על צד הנשאו , והוא מקרא קצר , ופי' לצנינים
 לצדים , וענין צנינים קצים , ושרשו צדר , ור' יונה כרחב , כי הדגש חמורת
 הנח מן ציד , כמו ופטורי ציצים מן ויצץ ציץ וענינו רשת , כמו ומצורו עלי'
 הקיף ופירושו והיו לכם למצודות , שיצרו ויר' כדו ארחכם ותפרו ברהם :
 (ג) לבעל

ימי יהושע וכל ימי הזקנים
 אשר האריכו ימים אחרי
 יהושע (כ' מלאים) אשר ראו
 את כל מעשה יהוה הגדול
 אשר עשה לישראל: (ח) וימת
 יהושע בן נון עבד יהוה בן
 מאה ועשר שנים: (ט) ויקברו
 אתו בגבול נחלתו בתמנת
 הרם בהר אפרים מצפון להר
 געש: (י) וגם כל הדור ההוא
 נאספו אל אבותיו ויקם דור
 אחר אחריהם אשר לא ידעו
 את יהוה וגם את המעשה
 אשר עשה לישראל: (יא) ויעשו
 בני ישראל את הרע בעיני יהוה
 ויעבדו את הכעלים: (יב) ויעזבו
 את יהוה אלהי אבותם המוציא
 אותם מארץ מצרים וילכו
 אחרי אלהים אחרים מאלהי
 העמים אשר סביבותיהם

זאלאנג ירושע לעכטע , אונד
 זאלאנג דיא עלטסטן לעכטן , וועלכע
 נאך לאנג נאך ירושע , דאז לעבן גנאסן ,
 דיא נעמליך דיא גראסן טאטן דעם
 עוויגן גועהן , וועלכע ער פיר ישראל
 גטאהן ; (ח) זאבאלד אבר ירושע דער
 זאהן נונ'ס דיהנר דעם עוויגן , אין איינעם
 אלטר , פאן הונדרט אונד צעהן יאהרן ,
 גשטארבן . (ט) אונד בגראבן ווארדן ,
 אין דען גרענצן זיינס ערבטיילס , צו
 חמנת חרס , אויף דעם גבירדגע אפרים ,
 אן דער נארדזייטע דעם בערגס געש ;
 (י) דאצו אויך אללע דעסועלכן צייט
 אלטרס . צו איהרן פעטרן איינגטאהן
 וואורדן , אונד איין אנדר צייטאלטר ,
 נאך איהנן קאם דאז דען עוויגן ניכט
 קאנטע , אויך דיא טאטן ניכט , דיא
 ער פיר ישראל גטאהן : (יא) דיא טאטן
 דיא קינדר ישראל בעזס , אין דען אויגן
 דעם עוויגן , דיהנטן דען בעלים .
 (יב) פֿרליסן גאנץ דען עוויגען דען גאט
 איהרר פעטר , דער זיא אויס מצרים
 הרויס גצאגן , אונד גינגן אנדערן געטרן
 נאך , פאן דען געטרן דער פעלקר ,
 דיא אום זיא הער ווארן , פֿרעהרטן זיא ,
 אונד קרענקטן דען עוויגן . (יג) אלס
 זיא נון דען עוויגן פֿרליסן ,

אונד

וישתחוו להם ויכעסו את יהוה: (יג) ויעזבו את יהוה

באורי ויעבדו

רשי

דור אחר עשו את הרע . (יג) עשחרות
 כלמים עשוים בזכות עשחרות , וחס נקבות

בני ישראל הרע ימים האריכו שנים לא האריכו
 לפי שמתעבלו בהסדרו הוא שנאמר להר געש
 שרעש עליהם הכר לסודגן : (ט) בתמנת
 חרס . על שם שהעמידו תמונת החרס על
 קברו כלומר חבל על אדם שהעמיד החמס

הכאן
מוטל

שהעמיד החמס

מכלל יופי

(יג) לבעל , נקראו הפסילים והעצבים כן , כי הם כארון לעובדיהם :
 (טו) ויצר

אונד דעם בעל אונד עשחרות
 דירחנטן ; (יד) זא ענטבראנטע
 דער צאהן דעם עוויגן , איבר ישראל ,
 ער איברליסויא דייכרהענדן ,
 וועלכע זיא ברויכטן , גאב זיא איהרן
 פיינדן פריין , דיא זיא אומגאבן , אונד
 זיא קאנטן איהרן פיינדן ניכט מעהר
 ווידרשטעהן . (טו) זא אַפֿט זיא איינען
 צוג , ווידר דען פיינד פֿאַרנאָמן , וואר
 צום אונגליק , דיא מאַכט דעם עוויגן
 ווידר זיא , וויא ער איהנגן פֿאַראויס=
 גזאגט , אונד גשוואָהרן האַטע . דא=
 דורך גדיהט ישראל אין גראַסע נאָט .
 (טז) צוואר שטעללטע דער עוויגע איהנן
 ריכטר אויף , דיא זיא פֿאַן דער גוואַלט
 איהרר רייכר בכֿרייטען ; (יז) אַבר
 אויך דיוען איהרן ריכטרן גאַבן זיא קיין
 גהער , כוהלטן אימר אנדערן געטרן
 נאך , אונד פֿרעהרטן זיא , וויכֿן באַלד
 פֿאַן דעם וועגע , דען איהרע פֿעטר
 געגאַנגן דען גבאָטען דעם עוויגן צו
 גהאַרדֿן . אונד האַנדלטן ניכט זא .
 (יח) שטעללטע נון דער עוויגע , איהנגן
 איינגן ריכטר אויף , דא וואר פֿרייליך
 גאָט

ויעבדו לבעל ולעשתרות ;
 (יד) ויחר-אף יהוה בישראל
 ויתנם ביד שפים וישמו אותם
 ומפרם ביד אויביהם מסביב
 ולא יכלו עוד לעמד לפני
 אויביהם : (טו) בכל אשר יצאו
 ידיהוה היתה רותבם לרעה
 כאשר דבר יהוה וכאשר
 נשבע יהוה להם ויצר להם
 מאד : (טז) ויקם יהוה שפטים
 וישיעום מיד שפיהם : (יז) וגם
 אל-שפטיהם לא שמעו כי זנו
 אחרי אלהים אחרים וישתחוו
 להם סרו מהר מן-הדרך אשר
 הלכו אבותם לשמע מצות-
 יהוה לא-עשו כן : (יח) וכי-
 הקים יהוה להם שפטים והיה

יהוה רשעי

באור

ומוטל בקבר : (טו) בכל אשר יצאו יד ה'
 היתה כס לרעה . על אלימלך ומחלון וכליון
 כאמר בסדר עולם : (טו) ויקם ה' שופטים .
 תמיד מדור אל דור כמו שהול מוכה והולך בספר
 הוה שופט אחר שופט : (יח) וכי הקים . לשון
 הוה כאשר הוה מקים להם שופטים והיה ה'
 עס

הכאן (רד"ק) . ואפשר זה אסטארטע אשר
 כמלא בספרי רומי , שהיתה תמונת נקבה .
 (יד) ביד שופים וישמו , הראשון מנחיל"ה
 זהשני מהכפולי ושניהם ענין בזה : (טו) בכל
 אשר יצאו , בכל מקום אשר יצאו להלחם , היו
 נגפים לפני אויביהם (רד"ק) . ויצר , שרשו
 יצר , וכן ויצר לו דיעקב , כן דעת רד"ק

בשרשים

מכלל יופי

(טו) ויצר להם , ענינו הצר , שהוא הפך המרחב , ויש לומר כי הוא משורש
 צרה , ויהיה יצר וצרה בענין אחד , ובפיל' שרשו יצר , לא כדברי ר' יהודה ,
 וכן ויצר לו , יצרו צערי אונן , וענינם ענין צרה שני שרשים והענין אחד :
 (יח) לוחציהם ודוחקיהם , תרגום לחץ דוחקא , והוא כפול ענין כמלות שונות ,

ג (ג) חמשת

שופטים ב

הרגום אשכנזי ז

יהוה עם השופט והושיעם מיד
 איביהם כל ימי השופט כי
 ינחם יהוה מנאקתם מפני
 לחציהם ורחמיהם: (יט) והיה
 במות השופט ישבו והשחיתו
 מאבותם ללכת אחרי אלהים
 אחרים לעבדם ולהשתחות
 להם לא הפילו ממעלליהם
 ומדרכם הקשה: (כ) ויחר אף
 יהוה בישראל ויאמר יען אשר
 עברו הגוי הזה את בריתי אשר
 צויתי את אבותם ולא שמעו
 לקולי: (כא) גם אני לא אוסיף
 להוריש איש מפניהם מן הגוים
 אשר עזב יהושע וימת:
 (כב) למען נסות במ את ישראל
 השמרים הם את דרך יהוה
 ללכת במ כאשר שמרו אבותם
 אם לא: (כג) וינח יהוה את
 הגוים

רשי

נאט מיט דיזעם ריכטר , אונד שטונד
 איהנן בייא , ווידר דיא גוואלט איהרר
 פיינדע , זא לאנג דער ריכטר לעכטע ,
 ווייל ער זיך בוועגן לויס , דורך איהר
 וועהקלאגן , פאר איהרון דרענגרן , אונד
 אונטרדריקערן ; (יט) צללין קויס
 וואר דער ריכטר גשטארבן , טאהטן
 זיא ווידר בעזס , אונד איברטראפן
 נאך איהרע פארפאהרן . וואנדלטן
 ווידר אנדרן געטרונאך , דיהנטן איהנן ,
 פרעהרטן זיא , לויסן איברהויפט ניכטס
 צאללן , פאן איהרון אלטן מיסטאהטן
 אונד פריאהרטן גוואהנהייטן .

(כ) דער צארן דעם עוויגן ווארד רעגע
 איבר ישראל , ער שפראך : ווייל דיזעם
 פאלק מיינן בונד איברטרעטן , דען
 אויך מיט איהרון פעטרן גמאכט , אונד
 מיינר שטימע ניכט גהארכט ;

(כא) זא ווייל אויך אויך קיינן מענשן
 מעהר איהרנטוועגן פרטרייבן , פאן דען
 פעלקרן , דיא יהושע אונערקארט צוריק
 גלאסן , אלס ער שטארב . (כב) אום
 דארודך ישראל , אויף דיא פראבע
 צו שטעללן , אב זיא זיך אן דען וועג
 דעם עוויגן האלטן ווערדן , דארויף צו
 וואנדלן , וויא איהרע פעטר זיך דראן
 גהאלטן , אדר ניכט . (כג) צו דיזם
 ענדע אלזא , לויס דער עוויגע דיא

באור פעלקר

צשרים , וענינו ענין לרה . (יט) מאבוחם ,
 על הדור שהיה קודם הקיס ה' להם השופט .
 ממעלליהם , הכנוי על אבותם שזכר .
 מדרכם , הרגל האדם יקרא דרך . הקשה ,
 כדבר אשר יעבור עליו שנים רבות ויתקשה ,
 ואמר זאת על דרכם שהיה דרך אבות מקדש .
 ומלת הקשה תואר משמש לשני השמות שלפניו , אע"פ שהראשון ל"י . (כב) למען נסות במ ,
 עשיתי זאת שיעזבם יהושע ולא יורישם . (כג) וינח , שעור הכתוב : וינח את הגוים , ולא נתנם

עם השופט וגו' : כי ינחם . שהיה מתנחם להם
 על הרעה כן תרגום יונתן : מנאקתם מפני
 נאקתם העולה לפניו מפני אויביהם : (יט) לא
 פסילו . לא הניחו דבר להיות נוכחים על כל
 הנא עליהם : (כב) השומרים הם . חטף פתח
 הוא נקוד לפי שהוא ל' שאלה ונכיון :
 ג (א) לכבות

הגוים האלה לבלתי הורישם
מהר ולא נתנם ביד יהושע :

פעלקר אונגשטעהרט , אונד ראמיט
זיא ניכט זא באלד אויסגטריבן ווערדן
גאב ער זיין ניכט , אין דיין גוואלט
דעם יהושע .

ג (א) ואלה הגוים אשר הניח
יהוה לנפות בם את ישראל
את כל אשר לא ידעו את כל
מלחמות כנען : (ב) רק למען
דעת דרות בני ישראל ללמדם
מלחמה רק אשר לפנים לא
ידעום : (ג) חמשת סרני
פלשתים וכל הכנעני והחוי
והחוי

ג (א) פאלגנדע פעלקר זינד'ס , דיא
דער עוויגע אין רוהע גלאסן , אום
דאדורך ישראל אויף דיא פראכע צו
שטעללן , נעמליך אללע וועלכע דיא
קריגע מיט כנען ניכט קאנטן :
(ב) בלאס ראמיט דיא קינפטטיגען
גשלעכטר אין ישראל , ערפאהרונג
בקאמן , אונד דיא גפאהרן דעם קריגס ,
קענען לערנן , דיא זיא פארהין ניכט
גקאנט . (ג) דיא פינף פירשטן דער
פלשתים , אללע כנענים , צירונים ,
אונד

באור

רשי

ג (א) לכמות בם את ישראל . את דור האחר
אשר לא ידעו את כיסי מלחמות כנען ולא
ראו את המינשה הגדול והמרו ומצילו במקום :
(ב) רק למען דעת . רק לדבר הזה לבד והכיחם
למען דעת והתכוון דורות בני ישראל הבאים
מה החטא גורם כי יתה הם וקיקוס ללמדם
מלחמה : רק אשר לפנים . שהיו צומדים לשדת
את ה' לא ידעום למלחמות הללו ועכסוסיסה
ולא כדרכו להם : (ג) חמשת סרני פלשתים .
הם

ציד יהושע , לבלתי הוריש מהר .
ג (א) את כל אשר לא ידעו , ידיעה זו
ידיעת דבר אחרי ראותו , כאשר זכרתי
במ"א . (ב) רק למען דעת , למעלה כאמר
תכלית הנחת הגוי' למען נכות , ועתה אמר
שתכלית הכסיון , אחרי שגלוי לפניו , שיתערבו
בגוים וילמדו מעשיהם , לא היה למען הרע
לעם , בשלם להם כפעלם , כי אין זאת ממדת
הטוב ומטיב , אלא תכלית הכסיון רק למען דעת דורות הבאים כי לא מארץ תצמח שלות האדם
ואושרו כעשב השדה , כ"א בזעת אפרו ובעזר האל יוקחו . ואילו כל אשר ראו את מלחמות כנען ,
כבר קנו את הידיעה הזאת בכל התלאה אשר מצאתם בנצלות' , ובראות עיניהם כי ה' כלחם
להם , אבל הדורות אשר לא ראו את כל מלחמות כנען , וירשו , ארץ אשר לא יגעו בה , בתים
אשר לא בנו , אתים וכרמים אשר לא נטעו , הם יחשבו כי מארץ צמחה להם כל זאת , וכמטר
שמים תרד להם כל חפצם , לא ה' פעל כל אלה , לכן הסיב רחס על מעשיו , למען ידעו גם
דורות בני ישראל בנפשם ובלבבם בשלמי כל הטוב להם , ויראו את אלהים כל הימים . (ג)
חמשת סרני פלשתים , אף שמאנו , וילכד יהודה את עזה ואת גבולות עקרון כו' (לעיל א'
י"ט) שהם מחמשת ערי פלשתים ? הלא משובתו , בדרו , כי לא להוריש את יושבי העמק . וטעם
חמשת , כמו מחמשת , ולא כולם אלא היושבי' בעמק . או כנאסו וסארו ולקחו מהם , וכן כאמר ,
לעזר

מכלל יופי

ג (ג) חמשת סרני פלשתים , המקומות שהיו מושלים בהם ה' סרני פלשתים
והם חמשר ערים הגדולות אשרוד , עזה , גת , אשקלון , עקרון , ושאר
הערים

וְהַחַיִּי יֵשֵׁב הַר הַלְבָנוֹן מֵהַר
 בַּעַל חֶרְמוֹן עַד לְבוֹא הַחֶמֶת :
 (ד) וַיְהִי לְנַפְוֹת בָּם אֶת־יִשְׂרָאֵל
 לְדַעַת הַיְשָׁמְעוּ אֶת־מִצּוֹת יְהוָה
 אֲשֶׁר־צִוָּה אֶת־אֲבוֹתָם בְּיַד־
 מֹשֶׁה : (ה) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבוּ
 בְּקֶרֶב הַכְּנַעֲנִי הַחֲתִי וְהָאֱמֹרִי
 וְהַפְּרִזִּי וְהַחַיִּי וְהַיְבוּסִי : (ו) וַיִּקְחוּ
 אֶת־בְּנוֹתֵיהֶם לָהֶם לְנָשִׁים וְאֶת־
 בְּנוֹתֵיהֶם נָתְנוּ לְבָנֵיהֶם וַיַּעֲבְדוּ
 אֶת־אֱלֹהֵיהֶם : (ז) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־
 יִשְׂרָאֵל אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה
 וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם
 וַיַּעֲבְדוּ אֶת־הַבְּעֵלִים וְאֶת־
 הָאֲשֵׁרוֹת : (ח) וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה
 בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּמְכְּרֵם בְּיַד כּוֹשֵׁן
 רַשָּׁעִים מֶלֶךְ אֲרָם גְּהָרִים
 וַיַּעֲבְדוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־כּוֹשֵׁן

אוונד חויים , דיא דען בערג לבנון
 בוואהנטן , פאן דעם בערגע בעל חרמון
 אן , ביז גען חמת . (ד) דיזע אלוז
 בליבן , ישראל דורך זיא צו פרוזוכן ,
 אום אן טאג צו ברינגן , אב זיא דיא
 גבאטע דעם עוויגן , בפאלגן ווערדן ,
 דיא ער איהרן פעטרן דורך משה
 געגעבן . (ה) דיא קינדן ישראל
 וואהנטן נון , אונטר כנעני , חתי ,
 אמרי , פריזי , חוי , אונד יבוסי .

(ו) נאמן פאן איהרן טעכטרן , צו
 וויברן , גאבן איהרע טעכטר איהרן
 זעהנן , אונד דיהנטן איהרן געטרן .

(ז) טאהטן אלוז בעום , אין דען אויגן
 דעם העררן , פרגאסן דען עוויגן איהרן
 גאט , דיהנטן דען בעלים , אונד
 פדעהרטן דיא האיע .

(ח) דא ענטבראנטע דער צארן דעם
 עוויגן , איבר ישראל , אונד ער איבר
 לים זיא דער גוואלט דעם כושן רשעתים ,
 דיזעם כושן רשעתים מוסטן דיא קינדן
 ישראל , אלט יאהרע דינסטבאר זיין .

(ט) אלס זיא אבר דען עוויגן אנריפן ,
 שטעללטע ער איהנן איינרעטר אויף ,
 דען עתניאל זאהן דעם קנו , כלב'ס
 יינגרן

רַשָּׁעִים שְׂמֹנֶה שָׁנִים : (ט) וַיַּעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה וַיִּקָּם יְהוָה
 מוֹשִׁיעַ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיּוֹשִׁיעֵם אֶת־עַתְנִיאל בֶּן־קְנוֹ אָחִי
 כִּלְב

באור

רש"י

פס העמוס אשר הכיח לכמות :
 (י) ומסי
 וכל הכנעני , דנק עם יושב הר הלבנון .
 (י) וחתי

מ כ ל ל י ו פ י

הערים הקטנות והכפרים : (ה) ביד כושן רשעתים , שם מקום , ובמדרש
 מרדק ונחן טעם על היותו בא במשקל שנים ואמר על שני רשעיות שהרשיעו
 ארם

ינגרן כרור , דער זיא רעטעטע .
 (י) עם ווארד אין איהם איין געטליכר
 מוהט רעגע , אונד ער שאפטע ישראל
 רעכט , ער צאג נעמליך צו פעלדע ,
 אונד דער עוויגע גאב רען כושן רשעתים ,
 קעניג פאן ארם , אין זיינע גוואלט ,
 אונד פֿרלֿיה איהם פֿאלקאמנן זיג ,
 איכר כושן רשעתים .
 (יא) תהוקא בנאן דאן לאנד רוהע ,
 פֿירציג יאהרע . אלס אבר עתניאל ,
 דער זאָהן העם קנו , גשטארבן וואר .
 (יב) פֿוהרן דיא קינדן ישראל פֿארט
 בעוס צו טוהן , זיין דען אויגן דעם
 עוויגן . ער רייצטע דאָהער דען עגלן ,
 קעניג צו מואב , ווידר ישראל , ווייל
 זיא גטאהן , וואס זיינן אויגן מיספֿול .
 (יג) ער זאמעלטע צו זיך , דיא זעהגע
 עמון , אונד עמלק'ס , צאגהין , שלוג
 ישראל , אונד גאם דיא שטאט תמרים
 אין בויץ . (יד) נון טוסטע ישראל
 דעם עגלון , קעניג צו מואב , אכטצעהן
 יאהרע

כלב הקטן ממנו : (י) ותהי עליו
 רוח יהוה וישפט את ישראל
 ויצא למלחמה ויהן יהוה בידו
 את כושן רשעתים מלך ארם
 והעז ידו על כושן רשעתים :
 (יא) והשקט הארץ ארבעים
 שנה וימת עתניאל בן קנו :
 (יב) ויוסיפו בני ישראל לעשות
 הרע בעיני יהוה ויחזק יהוה
 את עגלון מלך מואב על-
 ישראל על כיעשו את הרע
 בעיני יהוה : (יג) ויאסף אליו
 את בני עמון ועמלק וילך ביד
 את ישראל ויירשו את עיר
 התמרים : (יד) ויעבדו בני-

ישראל את עגלון מלך מואב

שמונה

רש"י

באור

(י) ותהי עליו רוח ה' . דרש רבי מנחם מנחם כהנא
 כמה שאלה הקב"ה למטה במלכים דלה ראייתו את
 עמי עמי מה הן שתי ראיות הללו אמר לו ראה את
 שתי ראיות לטעות בעגל ואלו"ס כן ראותי את עמי
 עמי זו דרש עתניאל אמר בן זכים בין חבים
 עליו להשיעם : (יג) את עיר התמרים . יריחו :
 (טו) אטר

(י) ותהי עליו רוח ה' , יתכן לפרש רוח הכח
 והגבורה , כי התעורה בגבורה , להלחם עם
 כושן , והוסר ממנו כל פחד ומורד לבו , בסיוע
 הבורא עליו . וכן ת"י ורוח ה' לבשה את גדעון ,
 ורוח גבור' מן קדם ה' (להלן ו' ל"ד) (הד"ק) .
 וישפט , לקח משפט מאויבי ישראל , מן שפטני
 אלהים וריבה ריבני (תהלים מ"ג ח') שפירש"י אס נקמני ,
 ידו על כושן , לא היה בו עוד כח לרסוק את ישראל . (יג) עיר התמרים , ת"י קרתא יריחו וכ"כ
 דש"י ורד"ק , וכן נאמר יריחו עיר התמרים (דברי הימים ב' כ"ט ז') . ואף על פי שארץ יהושע
 את יריחו , וישבע ארור האיש אשר יקום ויבנה (יהושע ו' כ"ז) , גם לא נבנתה , עד ימות אחאב ,
 כמו שמשלזן (מ"א ט"ז ל"ד) , יתכן שהיה במקום ההוא בתים לשבת , ומטעם זה לא נאמר כאן
 וילכוד , כי לא היתה עיר להלכד , ויתמוד עגלון לקחת את המקום הזה , לפי שהיה מנעלה של
 ארץ ישראל כמו שכתב רש"י ביהושע , או לטובת הארץ ירוש תמריה , אשר בעבורם נקראת

אלהים וריבה ריבני (תהלים מ"ג ח') שפירש"י אס נקמני ,
 ידו על כושן , לא היה בו עוד כח לרסוק את ישראל . (יג) עיר התמרים , ת"י קרתא יריחו וכ"כ
 דש"י ורד"ק , וכן נאמר יריחו עיר התמרים (דברי הימים ב' כ"ט ז') . ואף על פי שארץ יהושע
 את יריחו , וישבע ארור האיש אשר יקום ויבנה (יהושע ו' כ"ז) , גם לא נבנתה , עד ימות אחאב ,
 כמו שמשלזן (מ"א ט"ז ל"ד) , יתכן שהיה במקום ההוא בתים לשבת , ומטעם זה לא נאמר כאן
 וילכוד , כי לא היתה עיר להלכד , ויתמוד עגלון לקחת את המקום הזה , לפי שהיה מנעלה של
 ארץ ישראל כמו שכתב רש"י ביהושע , או לטובת הארץ ירוש תמריה , אשר בעבורם נקראת

מלל יופי

ארם לישראל , אחר של בלעם ואחר של כושן : (י) ותעז ידו , טן הכפולים ,
 ומפני עיר

שמונה עשרה שנה: (טו) וייעקו
 בני ישראל אל יהוה ויקם יהוה
 להם מושיע את אהוד בן גרא
 בן הימיני איש אשר יד ימינו
 וישלחו בני ישראל בידו מנחה
 לעגלון מלך מואב: (טז) ויעש
 לו אהוד חרב ולה שני פיות גמר
 ארבה ויחגר אתה מתחת
 למדיו על ירך ימינו: (יז) ויקרב
 את המנחה לעגלון מלך מואב
 ועגלון איש בריא מאד: (יח) ויהי
 כאשר כלה להקריב את
 המנחה וישלח את העם נשאי

המנחה

רש"י

(טו) אשר יד ימינו . ת"י גבר גמוד יד ימיכה
 וכל גמיד לשון ארמי הוא דבר כוון מחמת חולי
 דיטריי"ט בלבי"ו (בל"א אבנעקירלט , קארלר ,
 זכר שבת ק"ד ע"ב) לא היה שולט ביד ימינו . וכל
 עברי אשר אטום כמו אל תאטר עלי באר פיה
 אטום ביד ימינו שלא הי' שולט בה : (טו) גומד
 ארכה . אמה גדומה וכל' אשכנזי (דומי לאנג)
 ובלשון לינו כשקורטא . על ירך ימינו . לפי שבשמו
 שולט יאחזקה בשמאלא : (יז) איש בריא .
 פטיס : (יח) וישלח את העם . חזר לאחוריו
 וליוה את חבורת ישראל אשר באו עמו לשאת את
 המנחה

יאהרע אונטרטאהן זיין .
 (טו) אלם אבד דיא קינדר ישראל צום
 עוויגן שריען , שטעללטע ער איהנן צום
 רעטר אויף , רען אהוד זאָהן גרא'ס ,
 אויס דעם שטאַמע בנימן , איין מאן ,
 דער לינק וואר , איינסט וענדטן דיא
 קינדר ישראל דורך איהן , איינגשענק
 אן עגלון , רען קעניג צו מואב .

(טז) דאָ לײַם זיך אהוד איין שווערד
 מאַכן , דאָן צוויי . שניידן האַטע ,
 אונד איין גומד לאַנג וואר , גירטטע
 עס אונטר זיינע קליידר , אן דיא
 רעכטע דויפֿטע . (יז) אונד איבד
 בראַכטע זאָ דאָן גשענק , דעם עגלון ,
 קעניג פֿאַן מואב . (עגלון וואר איין
 זעהר פֿעטר מאַן) . (יח) אלם ער
 דאָן גשענק איבררייכט האַטע ,
 בגלייטטע ער דאָן פֿאַלק , ווערלעעם
 דאָן

באור

עיר התמרים . (טו) אשר יד ימינו , כגור
 יד ימינו , שלא היה שולט בה , והיה שמאלי
 (רד"ק) . מנחה , מענין שנאמר לעבדים
 נושאי מנחה (שמואל ב' ח' ב') והו' מס , וראוי
 לתרגם (אבגאבן) . (טז) שחטיפות , מן לפי
 קרב , שהוא הכד החד אשר לחרב ,
 וחרב אהוד היו שתי כדים (רד"ק) .
 גומד , פי' רש"י ורד"ק שהוא כשעור אמה .
 מתחת למדיו , למלבושיו . כדי שלא תראה .
 איש בריא , ת"י גבר פטיס . (יח) י"ד

עד

וישלח , ליוה את חבורת ישראל נושאי המנחה

מ כ ל ל י ו פ י

ומפני שהמלך מלעיל שב החולם לקמץ חטף : (טו) אשר , מן ואל האטר
 עלי באר פירה : (טז) פיורה , בקבוץ הזכרים , גרפה היו"ד הפצירה פים ,
 וכאשר קובץ כלשון נקבות , נראית היו"ד והפ"א בצירי , והוא מן לפי חרב ,
 שהוא צד החוד של החרב , וחרב אהוד היו שני צדים חדים : גומד , פירוש
 אמת הזרוע : על ירך ימינו , האר ירך צדו הימין : בריא , ענינו שמן , וכן
 להבריאתכם , להשמינכם , וכן עשרה בקר בריאים , שמינים :
 (יט) מן

הַמְנַחָה : (יט) וְהוּא שָׁב מִן־
 הַפְּסִילִים אֲשֶׁר אֶת־הַגְּדָל
 וַיֹּאמֶר דְּבַר־סֵרֶר לִי אֱלֹהִי
 הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמְרָהּם וַיֵּצְאוּ מֵעֲלוֹ
 כָּל־הָעַמִּידִים עָלָיו : (כ) וְאַהוּד
 בָּא אֵלָיו וְהוּא יוֹשֵׁב בְּעֵלֶיךָ
 הַמְקַרָּה אֲשֶׁר־לוֹ לְבָדוֹ וַיֹּאמֶר
 אַהוּד דְּבַר־אֱלֹהִים לִי אֱלֹהִי
 וַיִּקַּם מֵעַל הַכְּפָא : (כא) וַיִּשְׁלַח
 אַהוּד אֶת־יָד שְׂמָאלוֹ וַיִּקַּח אֶת־
 הַחֶרֶב מֵעַל יָרֵךְ יָמִינוֹ וַיִּתְקַעָהּ
 בְּבִטְנוֹ : (כב) וַיָּבֵא גַם־הַנֶּצֶב

דאז גשענק גטראגן האטע ;
 (יט) עד אבר , קאם צוריק פֿאַם
 שטיינברוכע , דער בייא גלגל איזט ,
 אונד שפראך : איך האבע איינן גהיימן
 אויפֿטראג אן ריך , מיין קעניג ! דיור
 שפראך : מאן לאסע מיך אליין! זאגלייך
 ענטפֿערנטן זיך אללע אומשטעהנדן
 (כ) אהוד גינג נעהר צו איהם , (ער
 זאם אליין און ווינס זאמרקאבינעטע)
 אונד שפראך ; איך האבע איינן געט
 ליכט אויפֿטראג אן ריך . ווארויף ער
 (דער קעניג) זיך פֿאַן ווינס ויצע ערהוב .
 (כא) נון גריף אהוד מיט ווינר לינקן ,
 נאך דעם שווערדע נאם עס פֿאַן ווינר
 רעכטן היפֿטע , אונד שטים עס איהם
 זא העפֿטיג אין דען לייב . (כב) דאס
 דאז העפֿט , מיט דער קלינגע רזוינין
 פֿוהר

אחר רש"י

באור

המנחה וליוה אותם עד הגלגל : (יט) והוא שב
 יחזירי מן הפסילים . מקום שפסילים הם חכנים
 מן הסר . וכן תרג' ונתן מן מחכבא . וכל א
 עגלון ויאמר לו : ויאמר הם . אמר עגלון שתקו
 את הכל מעלי . ויפתן הדגס הם בליק הוציאו
 כל איש ואיש . הם ל' שתוק : (כ) בעלית
 המקרה . בעלית קייטא שהיתה לאזור ונזכרת :
 דבר אלהים לי אליך . וצריך אתה לעמוד : ויקם
 מעל הכפא . לכך זכר ויאמר ממנו רות :
 (כב) הכפא . הוא הכדול שהשכן תחוב לתוכו
 שקורין

עד הגלגל, והוא שב לבדו (רש"י) . (יט) מן
 הפסילים, הר שפסילים, ממנו חכנים . הם ,
 לשון שתוקה , ובהפעיל ויהם כלב (במדבר י"ג
 ל') . וי"ת סליק, כלומר הוציאו כל איש מעלי!
 וככה תרגמתי . ולדעת קצת אמר כן לאהוד
 שישתוק, ולא ידבר עד שינא העומדי עליו ,
 (כ) המקרה , מענין קוד וחוס , והוא עליה
 לידכ בה בקיץ , כת"י בעלית בית קיטא .
 ושעור הכתוב : והוא ישב לבדו, בעלי המקרה
 אשר לו' (כב) הנצב, יד החרב, והלהב

הנחל

הנחל

מ כ ל ר י ו פ י

(יט) מן הפסילים, ממקום שהיו פוסלים שם אבנים, וכן תרגם יונתן מן מתצביא :
 הם, בקמץ מפני ההעמדה בוקף, והוא ציווי מהכבד, בפלס גל עיני משפט
 הסר, וענינו שתוק : (כ) המקרה, שרשן קרר, ולולי הרי"ש היה בפלס
 מַחְתָּה מַגְנָה, ברגש ובא צירי הקו"ף לתשלום הרגש, והוא מענין קוד וחוס,
 ופי' בעלייה שהיה עשו חלונות חלונות להכנס בה הרוח,
 עשויה לימי הקיץ לקרר, וכן אמר המתרגם בעליית בית קייטא, ורז"ל זכרו
 הלשון הוה שדם בכפלו, מיא קיריא, חמרא אפילו בתקופת חמוז קיריא ליה,
 (כב) גם הנצב, יד החרב שהויה מעמיד החרב, להיזר לו יד להתוך בו :
 הלהב, החרב, ולפי שהחרב כשהויה משונן וממורט דומה ללהב בהתלהב,
 נקרא

אחר הלהב ויסגר ההלב בעד
הלהב פילא שלף החרב מבטנו
ויצא הפרשדנה : (כג) ויצא
אהוד המסדרונה ויסגר דלתות
העליה בעדו ונעל : (כד) והוא
יצא ועבדיו באו ויראו והיה
דלתות העליה נעלות ויאמרו
אך מסיך הוא את רגליו בחדר
רש"י המקרה

פֹּהר . דאז פֹּעט שלאם זיך פֹּעסט אום
דיא קלינגע , (דען ער צאָג דאז שווער
ניכט ווידר אום זיינס לייבע ,) וועלכע
ביזאין דען מאַסטראַם דראַנג .
(כג) אהוד גינג נון הינוים אינ'ס פֹּאַר-
גמאַך , מאַכטע דיא טירע רזינטר זיך
צו , אונד פֹּרשלאָס זיא . (כד) קוים
וואר ער הינוים , קאמן דיא דיהנר ,
אונד אַלס זיא דיא טירע דעס קאַבינעטס
פֹּרשלאָסן זאַהן , שפראַכן זיא : ער
מום וואַהר צו שטוהלע געגאַנגן זיין ,
אז

באור

הכרזת המסך . הפרשדונה , ת"י וכפך
אוכליה שפיך , ואחריו נטה רש"י ורד"ק וכל
המפרשים , והמלה לדעתו מורכבת מן פרש
ושדונה , כי הוא מתרגם ושפך ושדי . אך לא
ישנ הדבר , כי הכונה כזאת זר מאוד , גם
לא יתישב לפ"ז פעל ויכא שהוא לטון זכר על שם
פרשדונה שהוא ל"כ , אם לא נדחה גם את זאת
בדוקק אחר . ועל דעת הפרש הכתוב באופן
הזה : הכרשתה נקרא פרשדן , על שם הפרש
כמו שנקר' חדר העשוי סדרים סדרי' מסדרן ,
ועל משקל המסדרונה . ומלת ויכא
מוסב אל הלהב , ומאמר כי לא שלף החרב מבטנו ,
והאמת שנסופו : והכוונ' , כל כך תקע החרב נחזקה עד שיכא הלהב שזכר , אל מעייס
האחרון . ולדעת יונתן ראוי לתרגם : (אוכד דער אונראהט פלאס הרוים) . (כג) ויסגור ,
הסגירה הי' בלא מנעול . (כד) מסיך , ת"י עניד הוא ית' נרכיה . וכן הוא במשכה ,
כל המסיך את רגליו טעון טבילה . ומסיך כמו מסך והוא בינוני מהפעיל מפעלי הכפל .
ונקרא המפכה מסיך על שם שפוכ' את

סקורין הול"ט בלע"ז (האלט , בל"א האכדעבע ,
גריף) : הול"ט ד"ד המעמיד החרב בע"פ
מזרה : הלהב . הוא הסגור סקורין ברכ"ט בלע"ז
(מ"כ בל"א איין שוויגערד) : ובלע"ז למ"א (לא"א
בל"א קלינגע , וכן ראשית ג' כ"ז) : ויסגור החרב :
שמכו שהיה שמן מולד וכסה את כל אורך החרב :
ויכא הפרשדונה . תרגם יונתן וכפיק אוכליה שפיך .
עשאן כשתי תיבות וזי"ן משמשת לשתיקן ויכא
הפרשדונה כשפכה שפך שדא כתרנומו : (כג) ויכא
אהוד המסדרונה . מן העלייה אל המסדרונה תרגם
יונתן אכסדרא : ונעל . במפתח : (כד) והוא
יכא . אהוד יכא ועבדיו של יעגלון באו : מהיך
רגליו

מכלל יופי

נקרא להב , וכה"א ולהב חרב וכדק חנית : הפרשדונה , שרשו פרשד והנו"ן
והה"א נוספורה כגון ה"א המסדרונה , כי הם מלעיל , והוא מקום ישיבת
הפרשים , ודעת התרגום בו , שהוא פרש , כלומר אחר שתקע החרב בבטנו
יצא הפרש מבטנו , וכ"ת אותו , ונפק אוכלא שפוך , ודומה כי דעתו היחוד
שהמלה מורכבת מן פרשו שתרגם אוכליה , ומן שדונא שהוא'ת' ושפוך ושדי :
(כג) המסדרונה , ענין סידר אמר בו המתרגם לאכסדרה , וכן הוא , כי
האכסדרא מסודרת ונערכת שפסלים וכסאות לישיבת האנשים , ובפירוש אבר
אחר שאמר ויצא אהוד המסדרונה , ידמה כי ויצא הראשון אינו אמור על
אהוד , ודעת המתרגם נכונה בפרשדונה : בעדו , עליו , וכן ויסגור ה' בעדו :
ויסגור ונעל , הפגירה הוא סגירת הדלתות בלא מנעול , וכאשר אמר ונעל

איום ואמר קאבינעטע . (כה) זיין
 ווארטטן לאנגע ; אלס אבר גימאגד
 עפנטע , נאמן זיידען שליסל , שלאסן
 אויף , אונד זייע ! דא לאג זייער
 הערר , טאד אויף דעם בארן .
 (כו) אהוד ענטראן , אינדעם זיין היר
 וויילטן , ער וואר שאן דען שטיינברוך
 פאר איבר , אונד נאך שעירת גפליכטעט .
 (כז) אלס ער אויף דעם בערג אפרים
 אנקאם , ליס ער דיא טראמפעטע ער-
 טענן , וואהויף דיא קינדד ישראל פאם
 בערגע העראבצאגן . ער פיהרטע זיין
 אן . (כח) אונד ריף זייערן צו :
 פאלגט מיר נאך ! דער עוויגע גיבט
 אויערן פיינד מואב , אין איירע הענדע .
 זיין צאגן אלזא העראב זייערן נאך ,
 בועצטן

מואב בידכם וירדו

באור

את רגליו . או הוא מכ"ע וכן הביאו רד"ק
 בשרשים שורש סודי . (כה) ער בוש , ת"י ער
 כני , וכן כי בוש רכבו מזה השורש , וטעם
 כול' המתנזקה , ער בוש והתייאלש מהמקור' .
 (כו) ער' התמהם , בעוד התמהם .
 (כח) ולא נתנו איש לעבדו , ארץ מואב בעבר
 הירדן מזרחה , והמואבים עבדו וירשו את עיר
 התמרי' וישבו בה , והנה לכדו את המצודה ,
 ולא נתנו את מואב היושב בתמרים לבוס אל
 אחיהם , ואת היושב במזרח הירדן / לא נתנו
 לעבדו לעזרת אחיהם אשר בתמרים , וככה
 הכו

(כח) רדפו . להרוג את מואב שבעבר הירדן שלנו

מכלל יופי

המקרה : (כה) ויחילו עד-בוש
 והנה איננו פתח דלתות העליה
 ויקחו את המפתח ויפתחו והנה
 אדניהם נפל ארצה מת :
 (כו) ויהוד גמלט ער
 התמהמהם והוא עבר את-
 הפסילים וימלט השעירתה :
 (כז) ויהי בבואו ויתקע בשופר
 בהר אפרים וירדו עמו בני-
 ישראל מן ההר והוא לפניהם :
 (כח) ויאמר אליהם רדפו אחרי
 כינתן יהוה את-אויביכם את-

אחריו

וילכדו

רש"י

רגליו . עבד זורכיה הם נקנים הגדולים :
 (כה) וגד בוש . ער עיכוב כלומר זמן ארוך :
 (כו) נחלט . ברח איסקימוז"ל בלע"ז (והוא
 עמוס"ע מ"ב , ענטשלופטן) ער התמהמהם .
 כמו ער שהמלך במאיכו . את האהבה ער שתחשן
 בעוד ששנינו חפזים בה : השעירתה . יער דק
 ועב שקורין ברז"ש בלע"ז ושוב הוא להחבא והרבה
 יש בחדר ורעים שיעבשו אילנות דקים קרויין שער
 הוסף את שער אס היה השער כותש :
 (כז) ויהי בבואו . שער את הירדן וכל למקומו
 בארץ כנען : בהר אפרים . שפי' בארץ כנען
 בעבר הירדן המערבי וארץ מואב היתה בעבר
 הירדן מזרחי ומתוך ששלטו בישראל עבדו את
 הירדן וירשו את יריחו כמו שכתוב למעלה
 ונתנו את סרביהם ושלופיהם על ישראל :
 (כח) וילכדו את מעברות הירדן . שלא
 יעבדוהו

אמר כי סגר במגעול , כדי שיהשבו מה שחשבו , ויאחדו מלרדוף אחריו וימלט
 בין כך ובין כך : (כה) ויחילו , ענין תוחלת : ער בוש , ענין איחור , והוא
 פועל עבר פנחי עי"ן בשקל הבקר אור , וכשקל בשש משה , מן המרובע בשקל כונן ,
 המפתח , שם הכלי שפותחין בו : (כו) ער , כמו בעוד : רחמתהמהם , ענין
 עיכוב : השעירתה , שם מקומו : (כז) שמן , בא על הרך ההשאלה :
 ר"ל

שופטים ג ד

הרגום אשכנזי

פועצמן דיין פֿודט דעם אדרנ'ס פֿאך
מואב, אונד לוסן ניאפאנדה דאריבר.
(כט) זיין ערשלוגן פֿאן מואב צו דיין
צייט, אָהנגפֿעהר צעהנטווענד פֿאן,
לויטר שטאַרקע שטרייטבאָדע מענר,
ניכט איינר ענטקאם. (ל) דאָמאלס
וואָרד מואב גרעהמיטיגט, אונטר דיא
גוואַלט ישראל'ס, אונד דאָן לאַנד
האַטע אַכציג יאהרע רוהע.
(לא) איהם פֿאַלגטע שמגר, זאָהן ענת,
דער שלוג פֿאן דען פֿלשחים זעכס
הונדרט מאָן, מיט איינעם אַכסענפֿריגל,
אונד בפֿרייעטע אויך ישראל.
ד (א) אָבר דיא קינדע ישראל'ס
פֿוהרן פֿאַרט, בעוס צו טוהן,
אין דען אויגן דעם עוויגן, נאָכדעם
אהוד

וַיִּלְכְּדוּ אֶת־מַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן
לְמוֹאָב וְלֹא־נָתְנוּ אִישׁ לְעֵבֶר:
(כט) וַיָּכּוּ אֶת־מוֹאָב בְּעַת הַהוּא
בְּעִשְׂרֵת אֲלָפִים אִישׁ כָּל־שָׁמֶן
וְכָל־אִישׁ חֵיל וְלֹא נִמְלַט אִישׁ:
(ל) וַתִּכְנַע מוֹאָב בַּיּוֹם הַהוּא
תַּחַת יַד יִשְׂרָאֵל וַתִּשְׁקַט הָאָרֶץ
שְׁמוֹנִים שָׁנָה: (לא) וְאַחֲרָיו
הָיָה שִׁמְגָר בֶּן־עֲנַת וַיִּירֶךְ אֶת־
פְּלִשְׁתִּים שִׁש־מֵאוֹת אִישׁ
בְּמַלְמַד הַבְּקָר וַיִּוֹשַׁע גַּם־הוּא
אֶת־יִשְׂרָאֵל:

ד (א) וַיִּסְיֹפוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וְאַהוּד

באור רש"י

הכו את מואב היושב בארץ כנען עד לא כמלט
איש (כט) כל איש שמן, ת"כ כל אימתן,
כלומר בריאים וזקנים, מפילים אימה בלב
האיהם. (לא) במלמד הבקר, דרבון
שמפריש בו החורש את הבקר בקראן, כאילו
לפי שמפרישן בפרשן שברגליהם (רד"ק), ובל"א (שפארן). ורש"י פי' בלע"ז אנויילע
(איינע כאַל), איין שטאַבל, וענינו המטה ביד איכר אשר בראשו מחט תקוע לכהן
הבקר. וספרי המסעות מודיעי' לנו את תכונת המטות האלה והבטיחו שנכונים הם לעשות גם
מלחמה, כנחרב חדה, ובפרט אם ה' כלתם למניפו.
ד (א) וְאַהוּד מַח, זכר מיתת אהוד, ולא מיתת שמגר שהיה אחריו? לפי שנימיו לא נושע
ישראל תשיעה שלימה, ולא עכרס מעש'ת רע בעיני ה' והעד בימי שמגר קדלו
ארחות, שהוא לא הכה אלא את הפלשתים,
ועדיין

יעברו מואב לכום ולשוב אל ארצם: (כט) כל
שמן. כל זכר אימתו: (לא) מלמד. הוא
דרבן מרבי אנויילון בלע"ז: (בל"א שטאַבל
געווענטיין, וכן פי' רש"י ש"כ ח' א', רמ"ל
י"ח, משלי כ"ג ל"ב, הושע י' י"א):
(ג) בחרשת
מלמד הבקר לחרישה, וי"ת בפרש תוריא, ומן הלשון הזה נקראו רוכבי הסוסים פרשים,
לפי שמפרישן בפרשן שברגליהם (רד"ק), ובל"א (שפארן). ורש"י פי' בלע"ז אנויילע
(איינע כאַל), איין שטאַבל, וענינו המטה ביד איכר אשר בראשו מחט תקוע לכהן
הבקר. וספרי המסעות מודיעי' לנו את תכונת המטות האלה והבטיחו שנכונים הם לעשות גם
מלחמה, כנחרב חדה, ובפרט אם ה' כלתם למניפו.
ד (א) וְאַהוּד מַח, זכר מיתת אהוד, ולא מיתת שמגר שהיה אחריו? לפי שנימיו לא נושע
ישראל תשיעה שלימה, ולא עכרס מעש'ת רע בעיני ה' והעד בימי שמגר קדלו
ארחות, שהוא לא הכה אלא את הפלשתים,
ועדיין

מכלל יופי

ד"ל בריא וחזק, וכן ויררוג במשמניהם: (לא) במלמד הבקר, המפל
שבראשו תקוע המחט הנקרא דרבון שמפריש בו החורש את הבקר ונקרא
כן, לפי שלמד ומורה לחרישה, ויונתן תרגם בפרש תוריא, לשון וכצפונני
יפריש:

אחוד גשטארבן וואר . (ב) דא איברלים זיא גאט , דער גוואלט דעם יבין , איינס כנעניטישן קעניגס , דער צו חצור רעגירטע , זיין העערפיהרר הייס סיסרא , אונד האטע זייגן זיין , אין הרושת הגוים . (ג) דיא קינדר ישראל'ס שריען צום עוויגן , דען ער האטע ניין הונדרט אייורנע וואגען , אונד דריקטע ישראל , מיט גראסר איברמאכט , צוואנציג יאהרע .

(ד) דבורה , איינע פראפעטין , פרויא דעם לפידות , פיהרטע אום עכנריוער צייט , דאז ריכטראמט אין ישראל .

(ה) אונד האטע איהרן זיין , אונטר דער פאלמע , דבורה , צווישן רמה אונד ביתא , אויף דעם בערגע אפרים . דאזיין קאמן דיא קינדר ישראל'ס , צו איהר פאר גריכט . (ו) זיא

ואהוד מת : (ב) וימכרם יהוה ביד יבין מלך-כנען אשר מלך בחצור וישר-צבאו סיסרא והוא יושב בחרשת הגוים : (ג) ויצעקו בני-ישראל אל-יהוה כי תשע מאות רכב-ברזל לו והוא לחץ את-בני ישראל בחזקה עשרים שנה : (ד) ודבורה אשה נביאה אשת לפידות היא שפטת את-ישראל בעת ההיא : (ה) והיא יושבת תחת-התמר דבורה בין הרמה ובין בית-אל בהר אפרים ויעלו

אליה בני ישראל למשפט :

(ו) ותשלח

רשי

באור

ד (ב) נכרשת הגוים . שם עיר נגל שם שהיתה חוקה וסולטת : (ג) לחץ את בני ישראל בחוקה . דרש רבי תנחומא בנידושין וכן הוא חומר חזקו עלי דכרכס : (ד) אשת נפידות . שהיתה עושה פתילות למקדש : (ה) תחת תומר . תמרים היו לה ביריחו : בין סדמה ובין בית אל בשר אפרים . לפי תרגומו של יונתן יש ללמוד שאין מקרא זה כמשמיתו . ואין אלו סימני מקום ושיבתם אלא למדנו שאם יעזרה ה' את ישראל המקומות האלו היתה סדמה והיא יושבת ביניהם עשרות שנה : תחת תומר . תמרים היו לה ביריחו . וכרמים ברמה . וזתים בבקעת חל ה' הוא מקום שמן ועפר חיוך בשר אפרים בעור מלכא אומר אני שמוכרין אותם ליוגרי חרש ויש שומרון עפר חיוך שרש ורע כמו שרש הלזן :

ועדיין היו ישראל מאועבד לגוים אחרים . (ד) לפידות , על דרך הפשוט הו' שם בעלה . שפטת , בינוני מהקל . (ה) תחת תומר דבורה , כן נקרא התומר אשר שם ביתה , אם מטעם חז"ל לפי שנקברה שם דבורה מינקת רבקה , או לפי שהיתה דבורה הכניאה יושבת תחתיו . (ו) ותשלח

(ו) הלל

מכלל יופי

ד (ב) בחרשת הגוים , תרגום ביער כחורשא : (ד) לפידות , אשת ברק בן אבינועם , וברק ולפיד קרובים בענין : שפטת , פעל עבר שלם מהמרוכע על דעת קצת מדקדקים , או הוא בינוני מהקל בשקל אוכלת חש : (ה) חמר , בחולם כמו תמר , ומ"ש דבורה היא יתרון התודעה , כי כבר זכרה ואמר והיא , וידענו כי עליה נאמר וזכר אח"כ דבורה לרוב ההודעה כי בן משפט הלשון , כמו אלה חולדות גח נח וזולתו : ויעלו , והיו עולים : (ו) הלל

שופטים ד

הרגום אשכנזי יא

(ו) זיא שיקטע היין, לים ברק, דען זאָהן
 אבינעם'ס, אויו קדש נפתלי צו זיך קאמון,
 אונד שפראך צו איהם: זיהע! דער עוויג
 גע, דער גאָט ישראל'ס בפיהלט דיר געג
 הע היין, בוועגע צעהנטויענד מאן, פֿאַן
 דען זעהנן נפתלי'ס אונד זבולון'ס, דאָס
 זיא מיט דיר אויף דען בערג חבור ציהן.
 (ז) איך ווערדע דאָן אויך סיסרא,
 יבין'ס העערפֿיהרר בוועגען, דאָס ער
 מיט זיינן וואָגן, אונד זיינר פֿאַלקס
 מענגע, אָן דען שטראָם קשון, דיר
 ענטגעגן ריקע, אונד דאָרט געב' איך
 זיהן זיין דייע הענדע. (ח) ברק
 אַנטוואָרטטע זיהר: ווען דו' מיט
 מיר ציהן ווילסט, זאָ געה' איך;
 ציהסט דוא אַבר ניכט מיט, זאָ געה'
 איך ניכט. (ט) זיא

באור

(ו) ותשלח, מה טיבו של ברק אלל
 דבורה? אלל ברק שימש את הזקנים בימי
 יחוסע, וקצר ושמש אחר מיתתו, לפיכך הציאוהו וכתבוהו אלל דבורה, להודיע שאין
 הקב"ה מושיע את ישראל אלל ע"י העוסקים בתורה ומשמייהם כברק. (הוצא בילקוט בשם
 תנא דבי אהו). ופכה אף על פי שקצת דבריו רחוקים, כי יתפייב שהיה ברק צעט ההיא
 יותר מבן ק"כ שנה, מ' זאת וודאי, שהיה ברק משמש את זקני ישראל וזכמיו, ונודע
 צעט ההיא לאיש חילורב פעלים. הלא, מלת הזיהו. ומשכח, שיעור הכתוב כך: ומשכח
 עשרת אלפים איש מנכיבו ולקחת עמוך בהר תבור. וטעם ומשכח כמו שכתב רד"ק ומפרשים
 אחריו, תמשוך את לב ישראל ותפתם בדבריו, כי היו יראי' וככה רוח מפחד סיסרא והמונו.
 (ז) ומשכחתי, טעמו כטעם חזירו, תמשוך את לב סיסרא לנחת לקראתך ברכבו והמונו. (ח)
 אם תלכי, אם תנעטיני שתלכי עמי במלחמה, אז אלך למשוך את העם אל הר תבור.
 מ כ ל ל י ו פ י (ט) לא

(ו) ותשלח ותקרא לברק בן
 אבינעם מקדש נפתלי ותאמר
 אליו הלא צורה יהודה אליה
 ישראל לך ומשכח בהר תבור
 ולקחת עמך עשרת אלפים
 איש מבני נפתלי ומבני זבולון:
 (ז) ומשכחתי אליך אל-נחל
 קישון את-סיסרא שר-צבא יבין
 ואת רכבו ואת המונו ונתתיהו
 בידך: (ח) ויאמר אליה ברק
 אם-תלכי עמי והלכתי ואם-
 רא תלכי עמי לא-אלך:
 רש"י (ט) ותאמר

(ו) הלא צוה. בוד משה כי החרם מחזיקים כן
 שנויה

(ו) הלא צוה, אינו חלה הדברים, אלא אמרה לו דברים אחרים קודמים
 לזה, והכתב אחו תכלית הדברים מה שהיה בהן מן הצורך, וכן הלא שמעת
 בתי, וכן כי נתן ה' בידינו את כל הארץ כמו שפירשנו, ובאה ג"כ המלה הואת
 לחזק כאדם שמתרה בחבירו ומוהירו ואומר, הלא אמרתי לך הוהר לך והשמר
 שלא תחרשל בדברי, וכן הלא שלחתיך דגדעון, ולשני השמושים ענינה אם
 לא, וכן המצא בשורש לו: ומשכח, פי' ומשכח העם אליך בהר תבור, ואמר
 בלשון משיכה, כי פי' תוציאם בעל כרחם ותפתם בדברים עד שהביאם למלחמה
 כי היו מתיראים מפני חיל סיסרא, וכן פי' ומשכחתי אליך, כי אמרו, כי
 הצטגנינו ראו מפלרתו, והקב"ה חזק את לבו, ומשכו אל נחל קישון:
 (ט) אפס

(ט) ויהי שפראך : זא וויל זיך
 דען מיט דיר ציהן אבר דער
 דוהם דעם פֿעלדצונם , וועלכן דוה
 פֿאַרהאַמט , ווירד אלסראן ניכט דיין
 זיין ; דער עוויגע (ווירד'סראן הייסן)
 לעסט סיסרא אין דיא הענדע איינס
 ווייבם פֿאַללן . דבורה מאַכטע זיך גון
 זיוף , אונד גינג מיט ברק נאך קדש .
 (י) ברק ענטבאט זבולן אונד גפֿתלי
 נאך קדש , אונד פֿיהרטע זיא אן , צעהן
 טוויענד מאן שטאַרק , דיניוף (אויף
 דען רבור) , דאהין איהם דבורה
 פֿאַלגטע , (יא) חבר דער קיני , פֿאַנדען
 נאָכקאמן חובב'ס , דער משה'ס שוויגער
 פֿאַטער (אַר שוואַגער) וואר ,
 האַטע זיך פֿאַן דען איבריגן קיניטן
 גטרענט , אונד זיין צעלט , אין דעם
 האַינע ביי צעננים , אינווייט קדש
 אויפֿגשלאַגן , (יב) אַלס מאן גון דעם
 סיסרא בעריכטטע , דאס ברק , זאַהן
 אבינעמ'ס אויף דען בערג חבור גצאָגן ;
 (יג) בראַכטע ער אַללע זיינע קריגס-
 וואַגן צוזאַמן , גיין דוונדרט אייזרנע
 באַר שטרייט

(ט) והאמר הלך אִלַי עִמָּךְ
 אִפְסִי כִּי לֹא תִהְיֶה תְּפָאֲרָתְךָ עַל-
 הַדָּרָךְ אֲשֶׁר-אַתָּה הוֹלֵךְ כִּי בַיַּד
 אִשָּׁה יִמְכַר יְהוָה אֶת-סִיסְרָא
 וְהָקַם דְּבוֹרָה וְהִלֵּךְ עִם-בָּרַק
 קְדֻשָׁה : (י) וַיִּזְעַק בָּרַק אֶת-
 זְבוּלָן וְאֶת-נַפְתָּלִי קְדֻשָׁה וַיַּעַל
 בְּרַגְלָיו עֶשְׂרֵת אַלְפֵי אִישׁ וַתַּעַל
 עִמּוֹ דְּבוֹרָה : (יא) וְחֹבֵר הַקִּינִי
 נִפְרַד מִקֵּין מִבְּנֵי חֶבֶב חֵתָן מִשָּׁה
 וַיֵּט אֲהָלוֹ עַד-אֵלּוֹן בְּצַעֲנִים
 אֲשֶׁר אֶת-קְדֻשָׁה : (יב) וַיִּגְדּוּ
 לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָרַק בְּיַד
 אֲבִינֵעַם הַר-חֶבֶר : (יג) וַיִּזְעַק
 סִיסְרָא אֶת-כָּל-רֶכְבּוֹ הַתַּיֶּשׁ

מאות

רש"י

שכיה במבילתא : (י) ויעל ברנליו . יצמו :
 (יא) אילון בצעננים . מיסר אגניא מקום מוסר
 של בצענים מריש'ק בלע"ז (מאר'ניס , מאר'חש ,
 ומוסף) והוא אגניא גבוים כמין גומות שהמים
 נקבלים שם אגני דארעא מקרון : (יג) מחרושת
 הגוים אל כחל קישון . הועיקס זילכו אל כחל קישון
 מחרושת

העם , כדי לעלות עמו במלחמה כאשר הנטיחתהו . (י) ויעל ברנליו , כמו העם
 אשר ברנליך (שמות י"א ק') שהוא אחריך , וכן כאן העלה אחריו , בל"א (אנפיהרון) ,
 ועם עליה כנגד הר תבור . (יא) וחבר הקני , הקדים להודיע זאת בעבור מעשה יעל

מכלל יופי

(ט) אפס כו' , כי ע"י תהי' החשועה , וי"מ על יעל : (י) ויזעק ברק , ענין
 קבוץ ואסיפת העם : (יא) נפרד , קמוץ , ואע"פ שענינה ידמה נפעל עבר :
 אילון בצענים , כן כתיב , וקרו בצעננים והכל ענין א' , והוא שם מקום :
 (יג) מחרשת הגוים , חרגום ביער , חורשא : סודה ארני סורה , שניהם
 מלרע

מֵאוֹת רֶכֶב בָּרָזַל וְאֶת-כָּל-הָעַם
 אֲשֶׁר אִתּוֹ מִחֲרַשְׁתֵּי הַגִּזְיִים אֶל-
 גַּחַל קִישׁוֹן: (יד) וְהֵאמֵר דְּבָרָה
 אֶל-בָּרַק קוֹם כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר
 גָּתַן יְהוָה אֶת-סִיסְרָא בְיַדְךָ
 הֲלֹא יְהוָה יֵצֵא לְפָנֶיךָ וַיִּירֶד בָּרַק
 מִהַר תְּבוֹר וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ
 אַחֲרָיו: (טו) וַיְהִים יְהוָה אֶת-
 סִיסְרָא וְאֶת-כָּל-הָרֶכֶב וְאֶת-
 כָּל-הַמַּחֲנֶה לְפִי-הָרֶכֶב לְפָנֵי בָרַק
 וַיִּירֶד סִיסְרָא מֵעַל הַמַּרְקָבָה
 וַיִּגַּם בְּרַגְלָיו: (טז) וּבָרַק רָדַף
 אַחֲרֵי הָרֶכֶב וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה עַד
 חֲרַשְׁתֵּי הַגִּזְיִים וַיִּפֹּל כָּל-מַחֲנֶה
 סִיסְרָא לְפִי-הָרֶכֶב לֹא נִשְׁאָר
 עַד-אַחַד: (יז) וְסִיסְרָא נָס
 בְּרַגְלָיו אֶל-אוֹהֶל יַעֲקֹב אִשְׁתֵּי
 חֶבֶר הַקִּנִּי כִּי שָׁלוֹם בֵּין יִבִּין
 מִלֶּדְ-חֲצוֹר וּבֵין בֵּית חֶבֶר הַקִּנִּי:

רש"י

שטרײטוואגן , אונד אללם פֿאלק , דאָז
 ער בייא זיך דראַטע , אונד צאָג פֿאָן
 חרושת הגזיים , נאָך דעם שטרײטע
 קישון . (יד) איינסט שפראַך דבורה
 צו ברק : אויף ! הייטע איזט דער טאָג ,
 אָן וועלכעם דער עוויגע , סיסרא דיר אין
 דיא הענדי ליפֿרט , זיהע ! דער עוויגע
 ציהט פֿאָר דיר הער . ברק צאָג הינאָב ,
 פֿאָם בערגע חבור , דיא צעהנטוויזענד
 מאָן איהם נאָך ; (טו) אונד דער עוויגע
 זענטע פֿרווירונג , איכר סיסרא , איכר
 זיינע וואָגן , איכר זיין גאנצעם העער ,
 אללעם פֿיערל פֿאָר ברק'ס שווערד ,
 סיסרא זעלבסט שפראַנג פֿאָם וואָגן ,
 אונד פֿלאָה צו פֿוסע . (טז) ברק פֿרָט
 פֿאלגטע דיא שטרײטוואָגן , אונד דאָז
 העער , ביז חרושת הגזיים , אתר סיסרא'ס
 גאנצעם העער , פֿיעל דורך דיא שערפֿע
 דעם שווערדס , ניכט איינר קאָם דאָפֿאָן .
 (יז) סיסרא אָכר , וואָר צו פֿוס נאָך
 דעם צעלטע דער יעל גפֿלאָהן , דער
 פֿרויא דעם קיניטן חבֿר , דען עם וואָר
 פֿרידע צווישן יבֿין , דעם קעניגע צו
 חצור , אונד דעם הויע חכר'ס דעם
 קיניטן . (יח) יעל גינג דעם סיסרא
 ענטגעגן

(יח) וְהֵצֵא יַעֲקֹב לְקִרְיַת סִיסְרָא

באור ותאמר

שפֿר אח"כ , זכנ דרך הכתוב . (יד) ותאמר
 דבורה , ביום אחד מן הימים אשר היה להם
 המלחמה כי לא יום אחד או שנים עשו מלחמה
 כמו שאכתוב להלן : (טו) ויגם ברגליו , לא נס אל מקום שנס מחניו , כי הם נסו דרך
 ארנא , שהיא חרשת הגזיים , וסיסרא ידע שלא יוכל להמלט שם כי ידבקוהו ברק ועמו ,
 ונס להמלט אל אוהל יעל כי שלו' כו' (רד"ק) . (יז) אל אוהל יעל , חשב להסת' שם עד יעבור
 זעם המלחמה . (יח) בשמיכה , פי' רב האיי גלופקרא , וזכרו דו'ל במרק נמה טומנין ,
 כטל

מ כ ל ל י ו פ י

מלרע , שלא כמנהג ברוב : (יח) בשמיכה , הוא כתוב בש"ן , ות"י בגונכא ,
 והוא

מחרשת הגזיים שהוא יושב שם : (יח) בשמיכה .
 תרגום יונתן בגונכא ופירש דב האו גונכא גלופקרון
 קוט"א

וַתֹּאמֶר אֵלָיו כִּי־רָאִיתִי אֶת־אֱלֹהֵי אֲדָמָה וַיִּסַּר אֱלֹהֵי
 רֵאשִׁית־הָאֲדָמָה וַתִּכְסְּהוּ בְשֵׁמִיכָה :
 (יט) וַיֹּאמֶר אֵלָיָהּ הַשְׁקִינִי־נָא
 מַעַט־מִים כִּי צָמְתִי (חסד א')
 וַתִּזְכֹּרְהוּ אֶת־נְאוֹד הַחֶלֶב
 וַתִּשְׁקְהוּ וַתִּכְסְּהוּ : (כ) וַיֹּאמֶר
 אֵלָיָהּ עֲמֹד פָּתַח הָאֵהָל וְהָיָה
 אִם־זָאִישׁ יָבֵא וְשָׁאַלְךָ וַאֲמַר
 הַיְשִׁיפָה אִישׁ וַאֲמַרְתְּ אֵין :
 (כא) וַתִּתְקַח יַעֲלֵ אֶשְׁת־הַחֶבֶר
 אֶת־יְתֵד הָאֵהָל וַתִּשֶׂם אֶת־
 הַמִּקְבָּר בֵּיתָהּ וַתְּבוֹא אֵלָיו

ענטגעגן , אונד שפראך צו איהם :
 קעהרע איין , מיין הערר , קעהרע איין
 בייא מיר ! דוא האסט ניכטס צו פירכטן .
 ער קעהרטע אויך בייא איהר איין , אין
 דאן צעלט , אונד זיא ברעקטע איהן
 מיט איינד מאדראצע . (יט) ער שפראך
 צו איהר : גיב מיר דאך איין ווענט
 וואסר צו טרינקן , הען מיך הידשטעט
 זעהר . זיא עפנטע דען מילשלינג ,
 גאב איהם צו טרינקן , אונד דעקטע
 איהן ווידר צו . (כ) ער שפראך פערנד
 צו איהר : שטעללע דוך אין דען איינ
 גאנג דעם צעלטס , ווען דאן יעמאנד
 קעמט , דוך פרעגט , אונד שפריכט :
 העלט זיך יעמאנד היד אויף ? זא זאגע ,
 ניין . (כא) אלס ער איים מיהדינקייט
 פעסט איינגשלאפן וואר , נאמט יעל ,
 דיא פרויא דעם חכר , איינן פאן דען
 נעגלן דעם צעלטס , אונד איינן האמור

בלאט

באור

רשי

קוט"א : (יט) נאוד החלב . שחלב מכבד את
 הנוף להיות נרדס : (כ) עמוד פתח האהל .
 זרוע עלמך בדבר ויש סותרים עמוד כמו לעמוד :
 (כא) יתד האהל . קבולות"א בלע"ו (וכו) וכו'
 שעי"ויליע , כאגעל , ספלאג , וכן ויקרא כ"ו)
 שמוקיען בארץ גם שיפולו האהל לסוועו :
 המקמת . חנופתא מרס"ל בלע"ו (בל"א איין
 החמער

נטל את הסדקים וגמיה את הנלוסקרין , והוא
 כפות ענה של כמר , בל"א (מאדראלע) .
 (יט) נאוד החלב , חקרו חכמי הטבע כי חלב
 גמלים , אם יוס אוימיס תעמוד ותתחמן ,
 תשכר כיון . (כ) עמוד , העוקר במקו' כווי .
 (כא) והוא נרדס ויעף , לכיכך לא חרגיש
 צדנר וימת' וגורש רדס יפרשו כל המפרשים

והוא הכמות העב , שיצאו עליו ציצורה מן הצמר , ופוי רבינו האי ז"ל כו' ,
 וקורין לו בלע"ו קי"ט , ובערבי גנאב"א , כלשון החרגום , ויש לועזי' ולד"א ,
 ולפי שהוא בגד עב קראוהו כן ורומה לו בדברי רז"ל שקורין לדבר העב סמיכחא
 וקלישחא [ר"ל שלדבר הדק קורין קלישחא] , ואע"פ שזרה כתוב בש"ן וזרה
 בסמ"ך , ובויקרא רבה בס' א"מ ותכסהו בשמיכה רבנן דחמן אמרי בסודר' ,
 רבנן דהכא אמרי במשיבלא , אמר רשב"ל הזרנו על כל המקרא , ולא מצאנו
 כלי ששמו שמיכה , מהו שמיכה בש"ן ר"ל שמיכה , כלו' שמי הוא כאן ,
 שמעיד על יעל , שלא נגע בה סיסרא : (יט) נאוד , נכתב באל"ף ובוי"ו ,
 והשאר באל"ף , והיא מקום וי"ו עין הפועל : (כ) עמוד , מקור , כמו ויכלת
 עמוד , ופירושו ויאמר אלי' לעמוד פתח האהל : (כא) המקבת , הוא שם
 הכלי , שפוסלין בה האבנים , ונוקבין אותן בו , והוא הפטיש שראשו הא' חד
 לפסוק

מ כ ל ל י ו פ י

יעף

בְּלֵאֵט וְהִתְקַע אֶת־הַיִּתְדִים
 בְּרִקְתוֹ וַהֲצַנַח בְּאָרְצָן וְהוּא
 נִרְדָּם וַיַּעַף וַיִּמַח : (כב) וְהִנֵּה
 בָּרַק רִדְף אֶת־סִיסְרָא וַהֲצַנַח
 יַעַל לְקִרְאָתוֹ וְהֵאמֵר לוֹ לֵךְ
 וְאַרְאֶךָ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה
 מִבְּקֶשׁ וַיָּבֵא אֵלָיָה וְהִנֵּה סִיסְרָא
 גִּפְלֵל מֵת וְהִיָּתָר בְּרִקְתוֹ :
 (כג) וַיִּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא
 אֵת יָבִין מֶלֶךְ־כְּנַעַן לִפְנֵי בְנֵי
 יִשְׂרָאֵל : (כד) וַיִּתְּלַךְ יָד בְּגִידֵי
 יִשְׂרָאֵל הַלּוֹךְ וְקָשָׁה עַל־יָבִין
 מֶלֶךְ־כְּנַעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ

אין דיא האנר , שליד לייזע צו איהם ,
 אונד טריב איהם דען נאגל דורך דיא
 שלעפע , דאס ער בין אין דוא ערדע
 גינג , וואָפֿאָן ער שטארב . (כב) אינדעסן
 קאָם ברק , דעם סיסרא נאָפֿזעצנד
 יעל גינג הינוים איהם ענטגען , אונד
 זאגטע צו איהם : קאָם ! איך וויל דיר
 דען מאַן צייגן , דען דוא זוכסט . ער
 גינג צו איהר היניין , אונד זינע , דאָ
 לאַג סיסרא טאָד , אונד הער נאָגל
 שטאָד אין זיינר שלעפע . (כג) זאָ
 דעכוֹסגטע גאָט אַן דיום טאַגע , הען
 יבין , קעניג אין כנען , פֿאַר דען קינדרן
 ישראל . (כד) דיא מאַכט דער קינדר
 ישראל וואָרד נון אימער דריקענדר ,
 דעם יבין קעניג אין כנען , ביז זיא איהן
 ענדליך גאַנץ צו גרונדע גריכטט האַטן .

אֵת יָבִין מֶלֶךְ־כְּנַעַן :

ה (א) ותשר

באור

ויעף , ותקח יעל כו' , כלומר אחר שהרגישה
 כי כפלה עליו תרדמה מסיבת היותו עיף ויגע
 ממלחמה וכוסו צרנליו , לקחה את היתד
 ועשתה את אשר עשתה . אמנם לדעת הרב ר'
 הירץ וויזלנר טעם והוא כרדס ויעף מחמת המכה , ויהיה תרגום הכתוב (יעל דיא פרויא כו'
 כאס איינן כו' ערוואַר צטייבט , ערמאטעט אונד שטארב) .

האמער , וכן שבת ק"ב ע"א) בלאט ברו חוש
 ותכח בארץ . וכענין בארעא : (כב) ברקתו .
 בצידעיה כול"ה טימשי"ה בלע"ז (מלשון איטאליא ,
 אין דיא שלעף) ותכח ברקתו ובארץ :
 (ב) כפרע

תרגום השירה הזאת הכתתי כאשר ינאה כבר מתחת ידי אמן , לא שכיטיבה דברי ועל
 כי נשגבה מליצה שירית , ואינכה כסיפורית נקל להבין לכל איש , וכסוד הדבטקנו
 לעשות מלאכתנו שזה לכל נפש , לכן עשינו באור לתרגום , צו תבאר כל מליצה כפלאה ,
 וכל תיבה בלתי מורגלת בסיפורי , וככה יהיה משפטינו בכל דברי שיר הבאים בתנ"ך ,
 למען

מ כ ל ל י ו פ י

לפסול ולנקוב בו , וכראשו האחר מכין בו והולמין בו במלאכת הברזל והנהשת
 וזולתם : (כב) ברקתו , הרקה נקראת טנפל"א בלע"ז , ונקראת רקה למיעוט
 הבשר בה כמו רקות בשר : ותצנח , ענין נעיצה ות"י ונעיצה בארעא : נרדם ,
 פתח ועבר : ויעף , וי"ו זו מורה הזמן שכבר עבר קודם הפועל אשר לפניו ,
 ר"ל וכבר עף כי אחר שהי' עיף ויגע , נרדם מיגיעתו , ולא הרגיש בהכוחה אותו ,
 וימח : ויעף , פ"א הפועל בפח"ח , להכדיל בינו זכין ויעף אי , שהוא ענין אחר :
 (א) ותשר

ה (א) דאמאלם ואנגדבורה אונד
ברק דעה זאהן אבינעמ'ס וויא
פאלגט :

(ב) (1) צהריטונג וואר אין ישראל ;
אונד קיהן (2) ערהעכט זיך (3)
פריימוהט ווידר, זא דאנקט דעם
העררן דאפיר !

(ג) פֿרנעמט , קעניגע ! פֿירשטן
מערקט אויף ! איך וויל דעם עוויגן,
איהם וויל איך זינגן, (4) דעם
רעטר ישראל'ס איך דאנקליך זינגן .
(ד) אלס דוא פֿאן שעיר אויסגינגסט ,
הערד ! איינהערצאגסט פֿאם
גפילדע אדום'ס , ערבעכטע דיא
ערדע, דיא הימל טרופטן, גוועסר
טריפטן

באור

למען ישתו יחדיו הרגיל והכלתי רגיל באורק
שיר ממי באר, אשר אבנו להם, וברכו את
מעשה ידינו .

ה (א) וחשר דבורה וברק, כמו ותדבר
מרים ואהרן (במדבר ל"ב א')

(ב) בפרוע פרעות, הוא מענין השנתה
וזיטול, [מלשון כי פרוע הוא (שמות ל"ב
כ"ח)] והרצון בזה כי עם היות ישראל מושבתי
ומבוטלי מהגבורה, מלחן סיסרא ויבין, והיו
מכחי זה בתכלית הקולשה, לכן ראוי לברך
הש"י כשהתנדבו עם ישראל להלחם, עם

ראותם חולשתם וגבורת סיסרא וחילו, כי זה היה כפלא מאוד (רל"ב ג') . וז' צפרוע וכן
בהתנדב במקום בעבור, ושעורו בעבור הפרעות בישראל, ובעבור התנדבות העם
ברכו ה', כי לילא ברא להם לב חדש, ורוח נכון חדש בקרב', לא התנדבו להלחם . (ג) אנכי,
הכפל ליופי המליצה . (ד) בצאהך משעיר, כן דרך רוב כביאים להתקיל שירתם, מעעמד

באור התרגום

(1) צהריטונג, גוואלטזאמע
אונארדנונג אונטר דען טיילן
איינס דינגס .

(2) קיהן, הייסט קיינע גפאהר טייען .

(3) פריימוהט . אהנע פֿורכט איס רעדן, אהנע זוריקהאלטונג אויט פֿורכט פֿאר

הינדן . (4) ווערטליך: דעס עוויגן, דעס גאטע ישראל'ס מיין דאנקליך זינגן .

ה (א) וחשר דבורה וברק
בן אבינעם ביום ההוא
לאמר :

(ב) בפרע פרעות בישראל
בהתנדב עם ברכו יהוה :

(ג) שמעו מלכים האזינו רונים
אנכי ליהוה אנכי אשירה
אומר ליהוה אלהי ישראל :

(ד) יהוה בצאהך משעיר
בצעדך משדה אדום ארץ
רעשה גם שמים נטפו

גם

רשי

ה (ב) צפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם .
כשאל פרעות על ישראל שפרצו בהם אויביות
על עובם אה' ובהתנדב העם לשוב בתשובה מעתה
ברכו את ה' על התשובה שיעשה : (ג) אנכי
אנכי כפול שמימי מדרג אנדה לא קטח הקב"ה
שכר תבור וכדמל שאלו למתן תורה לתת עליהם
את התורה וחזרו כבשת הפכים אמר להם הקב"ה
סוף שאכי סודע לכם כפלים כאמר בסיני אנכי ה'
אלהיך בתבור יאמר אנכי אנכי . כאמר בסיני אנכי
ה' אלהיך בכדמל אמר כפול ה' הוא האלהים ה' הוא
האלהים בימי אליהו : (ד) ה' בצאתך משעיר .
זה מתן תורה כמה שאלמר ודח משעיר כמו . ומס
עבויכה

מכלל יופי

ה (א) וחשר דבורה וברק, לפי
שרבור עיקר המעשה : (ב) בפרע
פרעה, ענין נקמה, הרגום נקם נקמת
ב"י, ארצפרע פורענוהא רכ"י :
(ה) הרים

אהנע זוריקהאלטונג אויט פֿורכט פֿאר
הינדן . (4) ווערטליך: דעס עוויגן, דעס גאטע ישראל'ס מיין דאנקליך זינגן .

שופטים ה

גַּם-עָבִים נָטְפוּ מִים ;
(ה) הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יְהוָה זֶה
סִינֵי מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל ;
(ו) בַּיָּמִי שִׁמְגַר בֶּן-עֲנַן בַּיָּמִי
יַעַל חֲדָלוּ אַרְחוֹת וְהוֹלְכֵי
נְהַיְבוּהָ יָלְכוּ אַרְחוֹת
עַקְלָקְלוֹת ;
(ז) חֲדָלוּ פְּרוּזֵן בְּיִשְׂרָאֵל חֲדָלוּ
עַד שִׁקְמַתִּי דְבוּרָה שִׁקְמַתִּי
רִשִׁי אִם

עניינה לבחן כך אמרה דבורה קשה היא התורה
לפרוש ממנה ועושה סי' לידבק בה שהרי במורח
ובגבורה ניתנה ולכן נמסרו ישראל ביד אויביהם על
פרישת היממה וכשהתנדבו ליגסוק בה נוסגו כל זה
יש ללמוד מתרגומו של יונתן : נטפו : הוילו על
תשייה : (ה) הרים נזלו : כמים נוזלי' נטפו :
זה סיני : כנר מסודר מה נרצה בניגון בולו וקול
ולפזרים ואש מפני ה' והרי זה מקרח קצר זה סיני
מה חיריג בו מפני אשר יגד וגלוי ה' (ו) בימי
שמגר בן ענב בימי ועל : מלמד שאף ועל שפטה
את ישראל בימיה : חדלו ארחות : היו יראי' ישראל
ללכת לדרכם מפני האויבים והיו הולכים דרך
עקלתון בהתבא : (ז) חדלו פרוזן : ערי הסרוי
שאין להם תומה חדלו מהיות יושבים בהם מפני
האויבים

יעל שהיתה אשת חיל , לא התנדבה לעשות דבר
כולס . (ז) חדלו פרוזן . הואס כלל לנקעות וסדו' שאינן מוקסות בהרי' , (גפילדע ,
עבנען) וכן ערי הסרוי (אפכע לאכדטעטע) , כל זה לשון פרצה , שהוא מענין פתיחה ,
וההפך המנכר . וטעם חדלו צרכים , על כל מיני פרוזן , שחדלו מהיות עוד ערים ושדות ,
לפי

מכלל יופי

(ה) הרים נזלו , ענין ההגרה , והוא
פועל עומד : זה סיני , פעמים יאמר על
הודעת הדבר הנמצא ברחוק : (ו) חדלו
ארחות , פי' עוברי ארחות : עקלקלות ,
בהכפל העי' והלמ"ד ענין עוות : (ז)
פרוזן , שם כלל לערי המישור , שאין
להם לא מבצר ולא חומה , וכן פרוזנו
מענין ערי הפרוזות : חדלו , פועל עבר
לגזרת פעל , ורגש הלמ"ד לתפארת בהפסק : שניהם השי'ן פתוחה ,
פתח

הרגום אשכנזי יד

טריפטן דיא וואלקן העראכ ;
(ה) דיא בערגע פלאסן פאר דעם עוויגן
דאהין , יענר סיני פאר דעם עוויגן ,
דעם גאטע ישראל'ס .
(ו) אין שמגרים , זאהן דעם ענח ,
טאגן , אין טרויערפאלן טאגן
יעל'ס , (ז) פֿרעדטען גבאהנטע
שטראסן ; אונד וואנדהר זוכטן
קרומע פפארע :
(ז) פֿרעדט לאגן ישראל'ס גפילדע :
כין איך דבורה אויפשטאנד , איך
אויפשטאנד , מוזר אין
ישראל

באור

הר סיני , משה אמר , ה' מסיני בא זרח
משעיה למו , ודוד בתהילתו אלהים נצחתך
כו' , נצעדך בשימון ארץ רעש'כו' , וחקוק ,
אלוה מתיומן יבוא כו' , וכן דבורה . ואמרו
הטעם , כי הוא התחלת האומה ויתרונה על
כל העמים . (ה) נזלו , נמוגו קמים נוזלים
(רש"י) . (ו) בימי שמגר , אף שנס הוא
הושיע את ישראל , לא היתה תשועתו שלומה .
(עיין לעיל ד'א') כי הוא הכה אף את פלשתים ,
ומפני מדין חדלו ארחות היו יראים לעבור
אורח . והולכי נתיבות , שהיו מוכרחי' לבאת
צדקך , בקשו ארחות עקלקלות בהתבא . ואף
לתשועת ישראל עד שקמתי והעירותי רוח
לנקעות וסדו' שאינן מוקסות בהרי' , (גפילדע ,
עבנען) וכן ערי הסרוי (אפכע לאכדטעטע) , שהוא מענין פתיחה ,
וההפך המנכר . וטעם חדלו צרכים , על כל מיני פרוזן , שחדלו מהיות עוד ערים ושדות ,
לפי

באור התרגום

(ז) פֿרעדטן , זינד עדע , אדר
פֿרוויסטעט ווארדן .
(6) (נאך מנדרערה אייגונג) דא ווארן
קיינע אמדטטעטע מעהר אין
ישראל , קיינע מעהר .
(7) ווערטליך

שניהם השי'ן פתוחה ,
פתח

ישראל

(ח) נייע געטר האטן זיין גוועהלט , דא וואר אין טארן קריגסוואוט . 7) מאן וואה ניכט שילד ניכט לאנצען בייא פירציג טויזנדן אין ישראל . (ט) אייך , 8) וואקרע מענר ישראל'ס דיא

אם בישראל :

(ח) יבחר אלהים חדשים אז לחם שערים מגן אביראה ורמח בארבעים אלף בישראל :

(ט) לבי להוקי ישראל

המתנדבים

באור

רשי

האויבנים ונאסמן אל ערי המבצר : בעד תקומתא . כמו שקמתי וכן שלמה מדבר עמי : (ח) יבחר להם חדשים , או הווקקן למלחמה בשערים ראו יצתה בהתנדב עם חם יראה בישראל מגן ורומח שצריך להלחם בארבעים אלף ראשי גייסות שהיו הסובל עליהם וכולם הממס המקום במלחמת הכוכבים ונחל קיסון נרמס : שערים . כמו כי ימלא בקרבך באחד שעריך עיירות : (ט) לבי . חכי דבורה לחוקקי

לפי שישעיה' ועובדיה' עזבו ונסו המערות והמכרות (מדברי מנאח השירה במאסף) ולדעת המפרשים פרוץ על ערי הפרזי לבד . (ח) יבחר , הנבחר . אלהים חדשים , משהי ארץ כנען , לכן היתה מלחמת בשעריה' לחם , לדעת ר' יונה הוא פועל עבר מהקל , על משקל יבש חזיר , אעפ"י שהוא בסגול , פעמים יבוא סגול תחת צירי , ולדעת רד"ק הוא אס על משקל חמין . מגן אס יראה , לא היו יכולים להראות מגן ורומח להלחם באויביהם (כי נמוגו ולא יקמה עוד רוח באיט) , ואעפ"י שהיו ישראל רבים ארבעים אלף , והוא סך חשבון , אעפ"י כהיו נסים מפני אויביהם (רד"ק) . (ט) לחוקקי ישראל

מגן אס יראה , לא היו יכולים להראות מגן ורומח להלחם באויביהם (כי נמוגו ולא יקמה עוד רוח באיט) , ואעפ"י שהיו ישראל רבים ארבעים אלף , והוא סך חשבון , אעפ"י כהיו נסים מפני אויביהם (רד"ק) . (ט) לחוקקי ישראל

מגן אס יראה , לא היו יכולים להראות מגן ורומח להלחם באויביהם (כי נמוגו ולא יקמה עוד רוח באיט) , ואעפ"י שהיו ישראל רבים ארבעים אלף , והוא סך חשבון , אעפ"י כהיו נסים מפני אויביהם (רד"ק) . (ט) לחוקקי ישראל

מכלל יופי

באור התרגום

פתח גדול תחת פתח קטן : (ח) יבחר אלהים חדשים , פי' כשבחר ישראל אלהים חדשים , אז היתה להם המלחמה בשערים , ולא היו יכולים להראות מגן ורומח , ואע"פ שהיו ישראל רבים : [לקט שכחה מן ר' יעקב אבנרנה , ורלב"ג פי' יבחר מן כי השם יתברך בחר לו דברים חדשים להשלים זה הנס

(7) ווערטליך : ווארד טיזר אדר אלנע גזעהן , בייא פירלינג טוישענטן אין ישראל? (8) וואקר , זיינע פפליזטן איט אוטרכייט אונד טעהטיגקייט ערפליזטן . (9) ווערטליך

והוא שכבר משך לב סיסרא וחילו להלחם עם ברק בשערי ישראל במקום שהיו ראוי ליפול שם , והנה ישראל לא נצחו מלחמה זו בכחם ועצם ידם , כי לא היה להם כלי זין כ"א לאנשים מעטים , עד שבארבעי' אלף בישראל לא היה נרא' מגן ורמח , ולזה הוא מבואר , כי בעשרת אלפים שעלו מבני נפתלי ומכני זבולן , לא היה כ"ז כ"א לאנשים מועטי' , וי"מ מגן כו' כלו' כשהיו ישראל עושים רצונו של מקום , ולא היו הולכים אחרי אלהים אחרים וזה היה בימי יהושע לא היה צריך מגן ורמח כמ' אלף בני גד וב"ד , ואעפ"י שהיו חלוצי צבא , לא הצטרכו להראות מגן ורמח , כי ה' היה נלחם להם] : או לחם שערי' , כחכר' יונה , כי הוא פועל עבר מן הקל על משקל יבש חזיר ואע"פ שהוא בסגול פעמי' יבוא הסגול תחת צירי , ואם היה מהפועל הכבד היה הלמד בפת"ח כמנהג , אבל מאחר שהוא קמוץ הוא פועל עבר מהקל , ויתכן דהיותו שם בפלס חמץ כלו' או ה' ה' מלחמה בשערים , ואעפ"י שזה בסגול וזה בצירי : (ט) לחוקקי כו' , גיש לפרשי

והוא שכבר משך לב סיסרא וחילו להלחם עם ברק בשערי ישראל במקום שהיו ראוי ליפול שם , והנה ישראל לא נצחו מלחמה זו בכחם ועצם ידם , כי לא היה להם כלי זין כ"א לאנשים מעטים , עד שבארבעי' אלף בישראל לא היה נרא' מגן ורמח , ולזה הוא מבואר , כי בעשרת אלפים שעלו מבני נפתלי ומכני זבולן , לא היה כ"ז כ"א לאנשים מועטי' , וי"מ מגן כו' כלו' כשהיו ישראל עושים רצונו של מקום , ולא היו הולכים אחרי אלהים אחרים וזה היה בימי יהושע לא היה צריך מגן ורמח כמ' אלף בני גד וב"ד , ואעפ"י שהיו חלוצי צבא , לא הצטרכו להראות מגן ורמח , כי ה' היה נלחם להם] : או לחם שערי' , כחכר' יונה , כי הוא פועל עבר מן הקל על משקל יבש חזיר ואע"פ שהוא בסגול פעמי' יבוא הסגול תחת צירי , ואם היה מהפועל הכבד היה הלמד בפת"ח כמנהג , אבל מאחר שהוא קמוץ הוא פועל עבר מהקל , ויתכן דהיותו שם בפלס חמץ כלו' או ה' ה' מלחמה בשערים , ואעפ"י שזה בסגול וזה בצירי : (ט) לחוקקי כו' , גיש לפרשי

הַמְתַּנְדְּבִים בְּעַם בְּרָכוֹ

יְהוָה :

(י) רִכְבֵי אֲתוֹנוֹת צְהָרוֹת

יִשְׁבִי עַל-מְדִין וְהִלְכִי

עַר-דְּרָךְ שִׁיחוֹ :

(יא) מְקוֹל מְחַצְצִים בֵּין

מִשְׁאֲבִים רִשִׁי

דיא קיהנר פֿרײמוהט ווידר בועלט,

אײך וגייהט זיך מיין מיטרהערץ!

לאַבפּרײזט דען העררן מיט מיר!

(י) דיא אוהר אויף שימרנדן עזעלין

הײטט! דיא איהר אויף דיכטרע

שטיהלן ויצט! אונד איהר וואַנדרר

אויף בֿפֿרײעטן שטראַסן!

(יא) שטימט זײן צום זיגסגואַנג!

שטימט

באור

ישראל, גדולי ישראל ומנהיגיו שהתנדבו ללכת למלחמה, לזי ורכבי איהם, ופקדויהם מחוקקי על שמי חוק ומשפ' בעם - ברכו ה', שהכניע אויביכם לפניכם * (י) צהורות, לבנות, כמו וזמר נחר (יחזקאל כ"ז"ט) והכוונ' אתם השמים, או האקרים, הרוכבים על אתונות מכופים במסכת כסף וכל דבר המצריק, וכן השופטים וההולכים על דרך, שיחו. מדין, כמודין והמ"ם מספה - ולדעת רד"ק קורלב"ג הוא שם מקום הנזכר בספר יהושע (ט"ו ס"א) ובמסורה ג' ב' לשני, מדין וסנכה, להטות מדין לזיס, ודין, חד לשון קרמא, חד לשון אורחא, וחד לשון דין. לדעתה פי' הכתוב כאן היושבים על דרך מדין. שיחו, ספרו תהילו ה' ושירו לו. (יא) מקול, מ"ם הסיבה כלומר אתם ההולכי עלי דרך, נשמעכם קול מחצצים מתנים נדקתה' בקול תודה וקול

לחוקקי ישראל לחבונ את חבמי ישראל שהתנדבו בעם לחמר ברכו את ה' ורכבו חבמי * (י) רכבי אתונות צהורות. הסוחרים והסדרים מעתה על אתונות לבנות החשובות מבלי יראה ולחנת אויב ואותן שיושבין על מדין לשון לזיס שהיו ירחים לנעושה משפט כפרהסיה וכן תירגם וכתן דכוי מתחברין למיתב על דיכא ואותן שהולכין רגלי על דרך שיחו וספרו את התשובה הזאת אשר מקול המחצצים אתכם אורבים למטים ומוכתין היושבין גדודים במצרכות לארוב ביעברי המים שם יתנו עמה דוכבי האתונות והלכי על דרך את צדקות ה' ומה הן הצדקות פרוצט בישראל שהקייט את ישראל לשכון פרוון וללחמ מסוודים ביחודי שלח נאסיפת עם אז ירדו לשערים חזרו ליערי מוסבותם שברחו מהם ליחסף חל עברי המבצרה * (יא) מחצצים. סתר מכתם עורכי מלחמה והודרי קרב וחברו עם מלך אין לחרבה ויחל סדך כולו לשון גדודים דבר אחר מקול מחצצים בין משאבים כשהיומת הולכים בין משאבים לשאוב מים הייתם ירחים מקול חבמי חלקי הנחל קין לש בלוי' (בל"א קיסל שטיין) שהגובר עליהם נשמע קולם והייתם ירחים שלח ירגישו בכס אויביכם מעבכיו אין לחוש על זאת

ומשם

מכלל יופי

לפרשו סופריו וחכמיו: (י) מדין. שם דרך, הו' ידוע אצלם, או כו' [עייין בבאור]: והולכי על דרך, נפלה המ"ם, ונשארה היו' דבלתי הסמיכות, ויתכן שיהי' סמוך על מלת השמוש: שיחו, צווי, ענין רביר: [לקט שכחה, זרלב"ג פי' שיחו שם דרך, ופי' הכתוב הסוחרים הנכבדים, רוכבי אתונות לבנות שהיו יושבים על דרך מדין ומתעכבי שם, ולא יוכלו להשלים דרכם הישר מפני פחד אויב, ויטו דרכם ללכת על דרך אחר, והוא דרך שיחו, וכ"ז הו' מקול האויבי, מורי' בחצי' שהיו בין המעינות שואבים מים, ועתה במקו' הפחד יהנו צדקורו ה' שהכרי' אויביהם, אז ירדו לשערים שנבנו ערי הפרוזח החרבות, או אז ירדו לשערים ללמוד תורה, שערים המצויינים בהלכה, כי קודם לא הי' להם פנאי מפני כובד העול והשעבוד. והנכון, אז ירדו לשערים עם ה', שילכו אורחותיהם בדרך ישר, מעיר לעיר, משער לשער, מבלי פחד אויב]: (יא) מחצצים, ר"ל יודי החצים: משאבים, שם המקומות, ששואבים בהם מים

משאבים שם יתנו צדקות
 יהודה צדקות פרונו
 בישראל אז ירדו
 לשערים עם יהודה:
 (יב) עורב עורב דבורה עורי
 עורי דברי-שיר קום ברק
 ושבה שכבה בן-אבינעם:
 (יג) אז ירד שריר לאדירים עם

יהוה

ברק! פיהרע זיא פֿאַרט. דיא בייטערדעס קריגס, זאָהן אבינועם!ס

פֿאלק

רשי

ומהם מלוא עליכם ליתן הודיה לשמו. מתלוצים.
 לשון חכמי חלוקי הכחל כמו ויגדלם בחן שני:
 (יב) עורי עורי דבורה. לשון שנת כפשוטו
 כתגברו כשירמך ודבותיכו אמרו מפני שתהללה
 ואמרה עד שקמתי לבורה כשתלקק הימנה רוח
 הקודש: (יג) אז ירד שריר לאדירים. ורד
 ירדה כמו לרד לפינו גוים שרירי ישראל רדו
 בלירי שופטים: ה' ירד לי בנבואים. ירדה לי

לשון לשבת בעלי ולעבוד את אדמת', ולדעת המתרגם אז ירדו לשערים להלחם, כ"ש אז
 לחם שערים. (יג) אז ירד, שרשו דדה בנוי פיעל, ונתשלמו ורדה, וכן ירד לי, ענינו
 השליטה שרירי ישראל בלירי עם, ולמ"ד לאדירים במקום ב"ת, כמו אמת

ודעת מכלל יופי

(9) שטימט איין, צום פֿריידנע
 גואנג דער הירטן, דיא צווישן
 טרענקן זיכר דיא העערדן פֿרע
 טיילן. דאָרט פֿרייזן זיא דעם
 עוויגן וואלטוהן, זיין וואלטוהן
 אַנדען גפילדן ישראל'ס (10) דאָ
 פֿאַן דען דערין, דעם עוויגן
 פֿאַלק, העראַכ אַן דיא טאָרע
 זיך זאָגטע.
 (יב) וואָהל אויף, דבורה! וואָהל!
 אויף! ערוועקע דען גייסט צום
 קריגסגואנג! (11) ציך דין,
 ברק! פֿיהרע זיא פֿאַרט. דיא בייטערדעס קריגס, זאָהן אבינועם!ס

(יג) שוואַכד דעסט צרטרטו מעכטוגס

באור

זמרה, ירום לבנכם ותסירו גם אחס.
 מחצצים, מן מספה חדשו חכמי (אוב כ"א
 כ"א) יחזקו וסנה שני שרשים בענין אחד, וכן
 דעת כלב גשם זה כוונה על הוועי המחלקים
 בעת את העדרים אחרי האספס להשקותם,
 תפת אשם לפסום היו בפקד מפני אויב, שם
 יתנו ושכחו נהקת האשה עשה בשרא ובכחוי,
 שיכלו לירד מההרים והמגדות א השערים,
 לשון לשבת בעלי ולעבוד את אדמת', ולדעת המתרגם אז ירדו לשערים להלחם, כ"ש אז
 לחם שערים. (יג) אז ירד, שרשו דדה בנוי פיעל, ונתשלמו ורדה, וכן ירד לי, ענינו
 השליטה שרירי ישראל בלירי עם, ולמ"ד לאדירים במקום ב"ת, כמו אמת

באור התרגום

(9) ווערטליך: פֿאַן דער טיאווע
 דערער אויפֿגאונטרט, דיא
 לויטן טרענקן זיכר (דיא
 העערדן) פֿרטיילן
 (10) דאָ דעם עוויגן פֿאַלק זיך. פֿאַן
 דען העהן מין דיא טאהרע
 העראַכ וואָגטע.
 (11) ציך, זמפֿיל אַלט ליה דין.

(יג) אז ירד, כו' ופי' הקב"ה רדה והשלים ישראל שהיא שרירי באדירי' בעם
 בעם יכין פֿלך פֿנען, ולמ"ד לאדירי' במקום ב"ת, כמו וישבו אחו לאהץ, כי

אי

יהוה ירדלי בגבורים :

(יד) מני אפרים שרשם בעמלק

אחריו בנימין בעממיה מני

מכיר ירדו מחוקקים

ומזבולן משכים בשבת

ספר :

(טו) ושרי ביששכר עם דברה

ויששכר בן פרק בעמק

שלח

רש"י

פאלק , איין הייפליין גאטגוויי

הטר טריט העלדן נידר .

(יד) עמלק'ס בויגר קאם פאן אפרים ;

דיר פאלגטע בנימן אויף העערס

ציגן ; גועץ ערפאהרנע ווייזן

קאמן פאן מכיר ; אונד פאן זבולן

שרייבעקונסט פארשטענדריגע .

(טו) אבר מיט דבורה צאגן פירשטן

יששכר'ס ; ברק'ס פאעסט' אונד

שטיצע , וואר יששכר . — וויא

שטירצטן

באור

ודעת המתרגם כדעת הר"א אברנבט , שאלת

עם כנושכת אל ה' , ואז מלת לי לתפארת .

(יד) מני אפרים כו' מני מכיר , לדעת רד"ק

ורלב"ג נאמר מכיר על חזני מנשה בארץ גלעד .

וקשה לפירושם גלעד בעבר הירדן שכן (לקמן

י"ז) , ודחו כמו שדחו . ולא ידעתי מה הכרית'

לזה ? הלא גם חזני מנשה בארץ כנען בני מכיר

הם , וכן נאמר , לחזני בני מכיר (יהושע י"ג

ל"א) וחזני השני לקחו סלקס בעבר הירדן

מערבה . (טו) ושרי ביששכר , לדעת הרב

המתרגם הו"ו' מבדלת , כלומר אבל שרי

ביששכר עם דבורה , מכלל שהראשונים לא

היו עם דבורה , וזה דעת רש"י . וזכרה אותם לטעם נפלא מומי . לא כן דעת רד"ק ורלב"ג

שפיראומני מכיר ירדו עם דבורה אפילו המחוקקים , ומזבולן הסופרים והסכמים ,

ואנ"ל

את גבורי האומות : (יד) מני אפרים . מן אפרים יצא את שורש יקוסני בן כון לרדות בעמלק ליחלש אותו לפי חרב ומחוכר מקרא זה ליגליון לפרש ה' ירד לי בגבורים את יהושע הקים לרד בעמלק : אחריו , יקוס מבט בנימן שחול בן קיש שיגרמנו וייגמם אותו כנחלים יגוממות . ויש לפתור בעממיק חיל של מאתים אלף רגלי שכל שחול עליהם : מני מכיר ירדו מחוקקים . שריס גדולים שכבשו את האמורי אשר כבשו ששים עיר כל חבל ארנוב שכבש יאיה : (טו) ושרי ביששכר . שריס בניששכר הם כהנדיהו' עוסקין בתורה יודעי בינה לינתים הם תמיד עם דבור' הלמד בישראל חק : ושרי ביששכר . יו"ד זו עפילה היא ואינה משמשת כלום והרי היא כיו"ד נהמות

היו עם דבורה , וזה דעת רש"י . וזכרה אותם לטעם נפלא מומי . לא כן דעת רד"ק ורלב"ג שפיראומני מכיר ירדו עם דבורה אפילו המחוקקים , ומזבולן הסופרים והסכמים ,

מכלל יופי

איש הרגתי לפעמי , וזולחם : לאדירים עם , באו היו"ד והמ"ם עם הסמיכות ,

ויחכן שיהי' חסר הנסמך , משפטו לאדירי' אדירי עם [ל"ש ויחכן לפרשו כמו

הפוך , שרוד עם מישרא , ירד באדירים] : (יד) מני , בתוס' יו"ד , ובחור"ק הנו"ן ,

ודגשות הנו"ן מפני חטיפת המלה כי לא יחכן בלחי דגוש , א"ל יולד גח בון מ' ונו"ן :

שרשם , פי' שרשם הי' נלחם בעמלק , והוא יהושע שהי' משבט אפרים :

בעממיק , מענין עם בחשלומו , וכ"ף אחריו נגד אפרים וכ"ף בעממך כנגד

בנימין , ורמוזה לשאול שהי' משבט בנימין , אמרה זה בדרך נבואה [ל"ש ואפשר

שהכנוי אחריו ובעממיק שב על עמלק] , משכים , פי' כי הסופר מושך העט :

בשבט סופר , נקרא כן עט סופר , וכן ת"י בקולמסא דספרא : (טו) ושרי ,

כמו ושרי' , כמו וקרע לו חלוני ונפלה המ"ם ונשאר' היו"ד , ובא פת"ח בהראו' היו"ד כמו עם כינוי היחיד : ויששכר בן ברק , ושבט יששכר יצא כלו וכן ברק יצא עם דבורה : שלח ברגליו , שלא שאל בהמה לרכוב עלי' מדוב מרוצותו

וחפצתו

הרגום אישכנוי

שופטים ה

שטירצטן דיא פֿיסע אינם
שלאַכטטהאַר! טיפֿגריבלנדע
ברענקליכקייט ,

שִׁלַח בְּרַגְלֵיךָ בְּפִלְגֹת
רֶאוּבֵן

באור הילט

רש"י

ואנ"ל שאר העם . ובפירושי אפרים הסכימו
לפי רש"י שהוא על יהושע שהקליט את עמלק ,
ובנימין , דרך כבודו על שאל . ולפי ז'אין טעם
למלת בעממך , אם לא נדחוק הכנוי אחריך
נגד אפרים , ובעממך נגד בנימין , תה' לחן
גדול . ומה טעם זכרה זאת פה ? ולדעתי אין
צורך לכל זה . כי לפי פשוטו זכרה דבורה את

בהמות שדי וקריע לו חלוני : וישכר כן ברק .
וסאר העם של יששכר כן גם הם עם ברק לכל
אשר יזוה : בעמק שולח ברגליו . שלחם בכל
שליחותו לאסוף את העם ולכלל זרבי המלחמה :
בפלגות ראובן . אבל בחילוקי לבו של דחובן דב'
הקקי לב ככלי ליבא ערמומית ומה הוא ערמומימו
יש לו בין מהפטי המלחמה לשמוע מי כולא ויהיה
עמו

השנטיס האלה על שדאו לעזרת ה' . אע"פ שלא נזכר בכתוב כ"א זבולן ונפתלי , כ"ש ויזעק ברק
את זבולן ואת נפתלי (לעיל ז') הלא גם ישכר לא נזכר שם , ואעפ"כ היו עם דבורה כ"ש
לפנינו . ובאמת לא נזכר בכתוב כ"א אותם שנותה דבורה למשך על הר תבור , והם זבולן ונפתלי
השכנים להר תבור , כי ההר בחלק זבולן כנזכר ביהושע (י"ט י"ג) , ובהם היתחזק ברק והתל
להלחם בסיסרא , וכששמעו יתר השנטיס הרחוקים מהר תבור , כי נלחם ברק עם סיסרא ,
אין ספק שזעקו גם הם , ובאו לעזור את אחיהם , כי וודאי לא היחה המלחמה יום אחד או
שנים . וזה גם מוכרת לפי רד"ק ורלב"ג , דאם לא כן איך השיג מכיר , לפירושו את המלחמה ,
והוא היה בעבר הירדן מזרחה , הרחק מאוד מנחל קישון ? ויש להוכיח עוד , ואין להאריך . וא'
תקשה מהכתוב כי זה היום אשר נתן ה' את סיסרא בידך . כי א' חנו ימים רבים על הר תבור ,
עד שהגיד לסיסרא , ועד שהזעיק את כל רכבו ועמו ונאל אל נחל קישון ; וב' אין ספק שעברו גם
ימים רבים בין נוא סיסרא ליום הנחון , אשר בהם התגרה מחנה במחנה , והי' מלחמו קטנות
אשר אין שוה להזכירם , כי כבוד מספר לאסוף הענינים הראשיים , ולעזוב הקטנים שזיניהם .
וביום מן הימיו האלה אמרה דבורה כי זה היום כו' . ומעתה יבארו הכתובים על מכו' . ואבאר
תחילה פרטי האמרים . מני , היו"ד נוספה . שרשם , ר"ל תקפס ומזקם , כמו שרשם כמק
יהיה (ישעיה ה' כ"ד) ואמר זה על עם המלחמה , שהם תוקף הגיו ומעמידו , כשידע שהו' תוקף
האילן ומעמידו . ואע"פ שלא היה כל הנלחמים אז מבני אפרים , ונ"מ לפי שיהושע היה שר
צבאם , ועל ידו היה הנחון , נקראת המלחמה על שמו . והמאמר הזה כמו מאמר מוסגר ,
והנגינה תסכים . וענינו מן אפרים (אשר שרשם הקליט את עמלק כו') . אחר כך , הכ"ף כנוי
לאפרים , וכן בעממך . ודברה עם אפרים בדמונה , כדרך המשוררים לדבר ברחוקי מהם ,
כאילו עומדים כוכח פניהם . ואמרה אחר כך , כי אפרים יות' קרוב לנחל קישון מנבימין כמבואר ,
ובודאי שמע הוא תחילה וזעק תחילה . וכיון שראה בנימין את אפרים שכיבונוסע , התנדב גם
הוא זיסע בתוך עממיו של אפרים . עממך , שם עם בתשלומו . וכתוב המאמ' כן : מני אפרים ,
בנימין , מחוקקים מני מכיר , מושכים כו' , ושרי בוששכר , כל אלה גושחי המאמר הם ,
ונשואם עם דבורה , ומלת הרכבתם הפעל ירדו , כאילו נאמר : מני אפרים (אשר
שרשם בעמלק) ירדו (היורדים) עם דבורה ; אחר כך בנימין בעממך ירדו עם דבורה ; ומני מכיר
ירדו מחוקקי' עם דבור' וגו' .

אויס אפרים (רעסן מאכט זיך שאן אן עמלק גוואגט) ;
דיר פֿאלגענד בנימין , אונטר דיינן קריגספֿעלקרן ;
אויס מכיר גועץ ערפֿאהרנע וויזען ;
שרייבע קינסטלר זאגאר אויס זבולן ;
אונד פֿירשטן אויס יששכר
פֿאָגן הראב טיט דבורה

בן ברק

ראובן גדלים הקקיר לב :
 (טז) למה ישבת בין המשפתיים
 לשמע שריקות עדרים
 לפלגות ראובן גדולים
 הקקיר לב :
 (יז) גלעד בעבר הירדן שכן
 ודן למה יגור אניות אשר
 ישב לחוף ימים ועל
 מפרציו ישכון :

הירלט דאובן אב אונם בייה
 צושטעהן .
 (טז) וואס לויערסט דוא צווישן 12
 הירדן , הארכנד אויף דער
 (13) העערדע בלעקן ?
 צוירנדע ברענקליכקייט , צאג
 דאובן אב אונם בייאצושטעהן .
 (יז) גלעד וויילט אן דעם ירדנס אויף ;
 אונד דן וואס פליכטט דער אויף
 שיפן ? אשה זיצט אן דעם מעערס
 קיסטע , 14) גנייסט דער דרוה .
 אין זיכרן האפן .
 (יח) זבולן

(יח) זבולן
 רש"י

באור

כן בדרק , מלשון הכיור ואת כנו , כלו' סמיכת
 ברוק ומשענתו , כן דעת הרה"מ ז"ל . בעמק
 שלח , כל כך גדלה תשוקת ברוק ומפלו להלחם
 בסיכרא , עד שהלך אל כל אשר בשאו רוח
 תשוקתו ללכת , והיה הוא בפעל , והתשוקה
 והחפץ פועלים בו , וזה טעם שולח , ואחרים אומרים שולח . על ישכר שנשלת במז' דבורה אל
 העמק , ואיכנו ככון , כי הכתוב אומ' וירד ברוק מהר תבור ועשרת אלפים איש עמו (ד' י"ד)
 והם היו מזבולן ומכפתלי כמבואר . בפלגות ראובן , מטעם בימיו נפלגה הארץ , (בראשית י'
 כ"ה) והוא גם הפועל ' והכיוכ' , אשר הסב פלגו' ראובן , כלו' כי נפלג מאתנו ולא בא לעזרתנו ,
 הוא בירבות מחשבות חקוקות בלבו , כת' סניאין ככלי לבא , לא היה מוסכם בדעתו אס יבוא
 או לא , מדאגה אולי ינכח האויב . (טז) למה ישנת בין המשפתיים , היא מליצה שרית ,
 תזייר את הרועה יושב שוקט ובוטח בין עדרא , ומתענג בשריקתם , מבלי משים לב על כל
 הנעשה סובב לו . ואמרה זאת על ראובן , כי מקנה רב היה לו וישב לביתו לרעות כאלו מבלי
 משים על לב כי מלחמה לישראל באויביו . ומשפתיים כנוי למערכות העדרים , עיין בבאור לפרשת
 ויחי (מ"ט י"ד) . שריקות , קול האין נקרא שריקה , ובאדם הובאות קול בשפתיו אס
 לאסיפה , כמו ושרקו מקנה הארץ (ישעיה ה' כ"ז) או לתימה , כמו יאס וישרק (ירמיה
 י"ט ה') . לפלגות , ככפל הענין בקצת סיכוי מולות בפלגות וחקקי ליופי המלונה . (יז)
 גלעד בעבר הירדן שכן , עמד בארצו ולא בא אל המלחמה , וכן דן הכניס ממנו בספינות
 לעבור ולברוח (רש"י) . ולשון יגור מענין לגור בארץ , וכן אשר ישב שוקט לחוף ימים ,
 ולא חשש למלחמת ישראל , אף שהיה קרוב למערכה . מפרציו , כפל ענין של סוף היס
 ונקראו' החופים כן , בעבו' שהם פרוצות בארץ אשר על שפת היס , וכאש' תגדל הפרצה כן תפוצ
 להיות מסוגלת למנוחת אניות . יובן בזה כוונת הרב המתרג' ז"ל . (מדברי המבאר הכ"ל) .

באור התרגום

(12) הירדן , פאן וויידן ארר זאנסטיגן צווייגן גפלאכטנע ווענדע , וועלכע
 דען טאפן דעם נאכטס לור זיכרהייט דיהנן .
 (13) אויף דאז בלעקן דער העערדע . (14) גנייסט זאפילן אונס גניסט
 I I I יא א

ות
 ברוק
 כל
 כל
 מה
 דב'
 ומימו
 ויהיה
 ברוק
 ה"כ"ש
 פתלי
 והחל
 רא
 חדאו
 זמה
 וט
 גבור
 דוגם
 טנות
 יהם
 אבאר
 זכוק
 תוקף
 יהשר
 ר
 כנוי
 הם
 ואר
 דבגם
 רים
 הם
 אשר
 מכיר
 וגו'
 כשמע
 ת או
 עין על
 כזכר
 תרגם
 דק

(יח) זבולן קיהנם פֶּאֶלֶק , זָא וויא נִפְתְּלוּ , שטעלט דעם טאָדע זיך דאָר , אים האָהן שלאַטגפֿילדע .
 (יט) דאָרט קאַמן דיאָ קעניגע צום שטרײטע ; דער קאַנאַניטן הייפֿ טר טראַטן אינם פֿעלד , בייא תענד , אַם שטראַמע מגידו : — אַבר זיא טרוגן ניכט זילבר צור בייטע

(יח) זבולן עם חרף נפשו למות ונפתלי על מרומי שדה :
 (יט) באו מלכים גלחמו אז גלחמו מלכי כנען בתענד על-מי מגדו בצע כסף לא

באור

רשי

(יח) זבולן , אכל זבולן וכן נפתלי עם חרף כפשו למות על מרומי שדה . חרף , הנחתו ראשונה גלוי , וממנו שם חרפה , שהוא הראות והגלות מוס באדם , וכן קין וחורף , ע"ש שנעת ההיא נושרים העלים מהעצים , וכשאר המצבת נחרפת וכגלה , תחת היותה בקיץ מכוסה בעליו . ומה גם נחרפת לאיש כלומר נגלה ומסורה לאיש , ומתורגם בל"א (בלאשטעללן) , וכן כאן גלו ומסרו את כפם לקראת אונא , מבלי ככות והסתר תחת מגן , מרוב חפנס למלחמה . (יט) באו מלכים , נראה שהי' רבים ממלכי כנען נקשר עם סיסרא , ולא באו אלא לקחת נקמה מישראל , לא על בצע כסף . בתענד , על מי מגידו , מאוד אתפלא על רב המבאר שיקפה בעיניו זכרה תענד ומגידו שהם בחלק מנשה , אחרי היות המלחמה בתבור בחלק זבולן . והנה אמת כי רחוקה נחלת זבולן מנחלת מנשה , כי ביניהם נחלת ישכר , אך האם נעלם ממנו שתענד ומגידו לא נבול מנשה , כ"א מעריו תוך נבול ישכר או אשר הקרובים אל מקום מלחמה ? כמו שנאמר והי' למנשה בישיכר ובאשר כו' ויושבי תענד ובנותי' ויושבי מגדו ובנותיה (יהושע י"ז י"א) . והנה לא איגע את הקורא האהוב בראיות שתענד ומגדו נגורל ישכר היו (אשר זיכיו וזין זבולן הר תבור ונחל קישון כמבואר) , כאשר יעידו כתובים רבים , כמו ויכוהו במעלה גור , ויננס מגדו וימת שם (מ"ב ט"ו כ"ז) , שהמנוס הזה היה מיזרעאל עיר ישכר , הרחק מנחלת אשר ע"ש , ואיש מוכה אכת כפס לא ינוס בדרך רחוקה . ועוד כתובים רבי' , ולא אאריך , כי גם אם יהיו מקומות האלה באשר , הנה נגעה נחלת אשר בזבולן ובישכר , כמבואר בספר יהושע , ואי אפשר להיות רחוקים כל כך מהמלחמה , (וגם בזה לא דק הרב המבאר הכ"ל , נכתבו , אשר הרחק ממקום המלחמה [נד"ה יש לחוף ימים] . ובפרט אם לא יהיה שום דבר מכריע שהמקומות האלה באשר או בישיכר , שאין אז מקו' להקשות כלל , כי אז יספיק לנו הפסוק הזה להורות שתענד ומגדו נחלת שנת מהשנטי' הכוזרי' , היותר קרוב למקום המלחמה , והוא נחלת ישכר . ומה יעזרנו א"כ מהאמין , שעבר סיסרא (אשר בא מצפון ארץ ישראל אל הר

(יח) זבולן עם חרף וגומר . בזה כפשו והסקי עזמו למות במלחמה עם ברק וכן נפתלי על מרומי שדה על הר תבור : (יט) בתענד על מי מגדו . תרגום יוכתן בתענד הווי שרן ומטן על מי מגדו ראש המנחה בתענד ומגויש עד על מי מגדו : בצע כסף לא לקחו . חכם נחו לעזרת סיסרא

מכלל יופי

וחפצו במלחמה , כן פי' בשרש רגל , ובשרש שלח פי' ואמר שולח , ואם אין משלח כי ר"ל מרוב תאוותו ללכת כאלו שולח : חקקי לב , פי' שהלב חוקק וחושב עליהם , איך לא באו למלחמה : לפלגו פי' כו' , חקרי לב כלו' דברים רבים לבי חוקר וחוקק עליהם : (טו) בין המשפחים , הם מערכות וגדרות הצאן : חקרי לב , שם , ופי' שהלב כו' איך נפלגו כו' : ור' יונה פי' חואר על משקל ידאי אלהים , והענין שלבות' מגיעי' לתכלית דהמחקר הגדולה והשררה : (יז) יגור

שופטים ה

לא לקחו :

(כ) מן שמים נלקחו הפוכים

ממסלותם נלקחו עם

סיקרא :

(כא) נחל קישון גרפם נחל

קדומים נחל קישון

הדרכי נפשי עז :

(כב) אזו הלומו עקביסוס

מדהרות

רשי

סיקרא לא נקשו ממנו סכר : (כ) מן שמים כלחמו . ואף הקב"ה שלח גם נבל שאינם רוצים שום סכר : ממסילות . רחש הכוכב בשמים וסופו לארץ מכאן אמרו עובדי של דקיע באויר שבין שמים לארץ שהכוכב תקוע בדקיע כיגין נגר בליל מדת ארבו בעביו של דקיע ומן המקרא שמעיד ממסילות כלחמו אלו שומעין שיבובו של דקיע כגובה שמים על הארץ : (כא) גרפם . טאטס מן העולם כמגרפת וז שגורפת את האפר מן הכירה : נחל קדומים . טענה ערב לים על זה מימות מזרים כדאיתא בספחים : תדרכי כפשי . ברגלים את יגון גבורי בניגן : (כב) הלמו עקבי סוס . נשתלפו טלפי סוסיס שהיה חוס הכוכב

חרגום אשכנזי יח

בייטע ראפאן .

(כ) פאם הימל העראב ווארד פיר

אונס גשטריטן ; פאן איהרר

לויפבאהן שטריטען דיא שטערנע

מיט סיסרא .

(כא) דער שטראם קישון שוועמטע ויא

פארט ; דער קישון , אוראלטר

שטראם !

טריט אונאוויפהאלטזאם ווייטר ,

מיינ גייסט !

(כב) וא שלאגן דיא הופן דעם ראסעם

אים

באור

תבור , כנודע למעיין) את נחל קישון, ההולך ממזרח למערב במינר דרום של זבולן, שהוא כפון ליסשכר, ונופל לים הגדול, ויחץ את מחניהו נגב' לנחל בתעק, עיר מכנה ביסשכר קרובה אל נחל קישון, כאשר יעידון על זה בעלי המסעות, וכאשר מלאכו סכות על מפות הארץ? בצע כסף, לדעת הה"מ ז"ל המאמר הזה דרך התול, הם התנרכו בלבנם שינכחו ויקחו שלל רב, לכן התלה בהם דבורה ואמר: איך שקר מנעחס, אף נלע כסף לא לקחו . (כא) גרפם, טאטס מן העולם, כמגרפת

זו שנגרפת את האפר מן הכירה (רשי) . נחל קדומים, שהי' גם מקדס, כאילו נברא גם מקדס להקס באויבי ה', ע"ד כל פעל ה' למענהו (רד"ק) . חדרכי כפשי עז, הוא זרות והתעוררות את ענמה, להוסיף דבר שיר, כי בהרבתה להזכיר נפלאות ה' כן תרב כפשה להתפעל, ובשפעת רגשי לבה תקרא : נפשי! תדרכי, אל תעמודי בדרך רגשות לב, לבי הלך ועזו! וכתב המבאר, ותדמה במל דריכת כפשה הזוכר לדהרות הסוס כשמרים רגלו בעזו ויך נסומו עפר הארץ . (כב) אז הלמו, הנה דריכת רוחי עתה הפועמת בקרכי

מ ב ל ל י ו פ י

(יו) יגור, לשון גרות, שענינו הביא מארץ אחרת, ואניות ר"ל אניות הירדן ופי' שעבר הירדן וברח מפחד אויב, והנים נכסיו לעבר הירדן וכת"י גזו ועברו ירדנא : ועל מפרציו מקומות הפרוצים בעיירות שם ישכון לשמר' מפני האויבים לפי' לא בא למלחמה : (יט) בתענד על מי מגרו, רחוקי' זה מזה והיו חיילותיו כ"ב רבים שהתפשטו כ"כ, וכת"י בתענד הוו שרון ומטן על מי מגרו : בצע כסף, ענין חמד', כמו שונאי בצע, וי"מ חתיכת כסף פרגום פחות אותה פתי' בצע יהה בצועי', כלומר שלא לקחו כסף וזהב לפדיון השבויים אלא היו הורגי' אותם : (כא) גרפ', הר' יעים מגרופית' כלו' שטפם : קדומי', שם ענין הקדמה : עזו, חסר בי"ת השמוש, ופי' חרמסי האויבים בעזו, כלו' הנחל

יא ב 11 2

הרגום אשכנוי

שופטים ה

אִים טרַאבַע , אִים טרַאבַע רַאשׁוֹר
פֶּעֶרדעבצווינגר . —
(כג) פֶּרֶלֹכֶט מרוּו , שפּרִיכֶט רַעס
עוויגן באַטע , פֶּרדאַמנדר פֶּלֹךְ
אויף זיינע בּוּאָהנר ! זיא קאַמן
ניכֶט צור הילפֶע רַעס העררן ,
צור געטליכֶן הילפֶע , אונטר
ריא העלדן .
(כד) גזעגנט יעל , אונטר רַען פֶּרויען ;
רַעס קנישן חבר'ס (15) ערויֶג
גנאַס , אונטר היטן בּוּאָהנרינגן
גזעגנט .
(כה) ער (16) היישט וואַסר , זיא
רייכֶט מילך ; ברינגט איהם רַאָהם
אין קעסטליכֶר שַאַלע ;
(כו) ערֶג

מִדְּהָרוֹת דְּהָרוֹת אַבִּירִיו ;
(כג) אַזְרוּ מְרוּו אָמַר מְלֶאךְ
יְהוָה אָרו אָרוֹר יִשְׁבִּירָה
כִּי לֹא־בָאוּ לְעִזְרַת יְהוָה
לְעִזְרַת יְהוָה בְּגִבּוֹרִים ;
(כד) חֲבֵרְךָ מִנְּשִׁים יַעַל אִשְׁתִּי
חֵבֵר הַקִּינִי מִנְּשִׁים בְּאֵהֶל
חֲבֵרְךָ ;
(כה) מִיָּם שָׁאֵל חֶלֶב נִתְּנָה
בְּסַפֵּל אֲדִירִים הַקְּרִיבָה
חֲמֵאָה ; (כו) ידה
רש"י

באור

בקרבי, כהלמת עקני סוס או בשעת מלחמה
ע"כ. מדהרות, דריכ' הסוס בכח הליכתו,
ומנירו וסוס דוהר (כחוס ג' נ') . אביריו ,
הפרשים רוכבי סיסים וכובשים אותם ללכת
אל אשר יספוכו, ולעמוד נגד חפכס ותאותם
לרוץ . (כג) אורו, הנווי לרבים מפעלי
הכפל. מרוו, שם עיר קדובה למלחמה ולא
באה. ארו ארוֹר , ענינו אורו ואמרו ארוֹר
יושניה. (כה) בספל אדירים, בספל גדול
שזמים בגדולים ואדירים (רד"ק) .
(כו) תשלחנה

הכובב מרתיח את הטיט והאסורן כשמטת כנו
שמולגין את הדגלים בדותחין והטלמים כשמטיס
ומתו' שנשתלפו כהלמו הדגלים : מדהדות דהרות
אביריו . שהיו מקידיים את סוכיהם במלחמה
לשון סוס דוהר הוא לשון הרקדת הסוס :
(כג) אורו מרוו . אמרו לה בוכנא הוה ואמרו
לה גברא חזיבה הוה והיה סמוך למקום המלחמה
ולא בא : אמר מלאך ה' . אמר דרך בשליחותו של
הקב"ה : יושבים . היושבים בארבע אמות שלו
בארבע מאה שופרים שמתיה דרך למרוו : ליגורת
ה' . כניכול שמי שהיה עוור את ישראל בעוור
את השכינה : (כד) מכשים באהל . שרה
שכאמר בה הכה באהל . רבקה שכאמר בה
ויבואה ונתק האהלה . רחל ולאה שכא' בהן וילא
מאהל לאה וגומר : מכשים באהל תבורך . למה
הן ילדו וגידלו ואם לא יעל הרוי הרצע הוה בא ומאכדן כך היא בבראשית רבה . דבר אחר אף
יעל היתה יושבת אהלים . לפיכך הזכיר אותה בכרבת אהלים : (כה) חלב נתנה . לדעת אס
לבו עליו שיכין גין עעס מים לטעם חלב כן מרגום יוכתן : בספל אדירים . בספל שזמתן בו
מים שהמים נקראו אדירים שפ' במים אדירים : (כו) להלמות

מכלל יופי

באור התרגום

(15) עהינגנאס , זאפֶיל מַלֶס עהי
פֶרויח .
(16) הוישט , זאפֶיל מַלֶס פֶרֶלֹמַנגֶט ,
בגעהרט .
(17) וויטריך
לכוס פיילי : אדירים , כמו בספל אדיר ,
וד' יונת פי' הרועי' הגדולים כמו אדירי הצאן ;
(כו) תשלחנה

שגרפ' דרכה נפשי בעוז : (כב) הלמו ,
כלומר נשכרן ונכתתו , והוא בודד ,
כאלו אמר נהלמו : דהרו' כו' ופוי' אביריו ,
על הסוסים האבירים : (כד) מנשים ,
יותר משאר נשים : (כה) בספל, תרגומו
בפיירלי גבריא'כו' , ובל' שון יון קורין
, ובא הרבוי הוה : חיד גם בלא תפארת ,
(כו) תשלחנה

(כו) יִדְהָ לַיהוָה תִּשְׁלַחְנָה
וַיְמִינָה לְהַלְמוֹת עַמְלִים
וְהַלְמָה סִיסְרָא מַחֲקָה
רֵאשִׁו וּמַחְצָה וְחַלְפָה
בְּרַקְתּוֹ :

(כו) בֵּין רְגֵלֶיהָ כָּרַע נָפֶל שָׁכַב
בֵּין רְגֵלֶיהָ כָּרַע נָפֶל בְּאִשֶׁר
כַּרְע
רִשִׁי

(כו) ערגרייפֿט מיט איהרר האַנד דען
נאַגל , דעם האַמרס לאַסט מיט
איהרר רעכטן ; שלעגט איהן
דעם 17) וויטריך אינס הויפט ,
טרייבט דגינין , דורכבאַהרט
זיינן שלאָף .

(כו) האַ! וויא קרימט ער זיך צו איהרן
פֿיסן , פֿעללט , ליגט הינגשט
רעקט צו איהרן פֿיסן — אונד
קרימט זיך — אונד פֿעללט —
אונד

באור

(כו) תשלחנא, לדע' קנת כמו תשלח אותה,
והכינוי על היד, ובא הכנוי עם השם, כאשר
יבוא הרבה במקרא. ואחרים אומרים על ידה
להלמות עמלים, שם הכלי שמכין בו האנשים
העמלים, בעלי מלאכה (רד"ק). מחקה, לשון חקוי, (כמו על כפיים חקיתך). מחצה
לשון מחץ. וחלפה, יונא מכד אחר (רש"י). (כו) בין רגליה, כו' לשון המבאר הכ"ל:
מתוך שמת מפלתו תרבה לדבר במיתתו, אשר תדמה ברעיונה כאלו הוא מת עתה לפני,
ואמרה שכאשר בא היתד ברקתו כרע, כלומר התאמן לעמוד על ברכיו וכפל אחר מתוך
חולשה, ושכב מעט, וכרע עוד פעם אחר פעם וקור ונפל, כדרך המומתים מחוללי חרב
שיתנועעו אנה ואנה טרם זאת נכפסו. ותראה בדמיונה אלה התנועות מתמעטות ורפות
אחת

(כו) להלמות עמלים. סיסרא שהיה עמל וינג :
ומחק'. לשון חיקוי : ומחצה . לשון מחץ :
וחלפה

באור התרגום

מכלל יופי

(17) וויטריך, איינר דער זיין פֿרגניגן
פֿינדט, אן בלוטפֿרגיסן, איין
טיראן .

(כו) תשלחנה, כמו תשלח והנו"ן והה"א
נוסף ואע"פ שאין המנהג כן בפעלים,
וכתב הריק"ם כי אינו לשון הושטה, אא
לשון שליחות, ותשלחנה, על הידים,

כי ידה היא השמאל, אמר כי ידיו על שולחו בעבור יתד, ובעבור הלמו עמלים, לפי
שהידים עיקר המעשה, וסמך היתד אל היד שהוא השמאל. כי בעת שהכתה אותו,
היתד בשמאלה וההלמו בימינה, ובפי' וא"ת כי תשלחנח בודר א"ל לכל זה, כי
פי' ידה וימינה הושטה, בעבור יתד והלמות : להלמות כו', המקבת, ענין שכירה
וכתיחה : מחקה, הסיר ראשו מעליו ובדברי רז"ל אין מוחקים במקו' שגודשי' :
וחלפה, העבור יתד ברקתו וכח"י אעברה בצדעי', או יהי' וחלפה מן יחלוף
ויסגיר שהוא ענין כריתה : (כו) כרע נפל, תחסר הוי"ו ומנהג הלשון לכפול
הדברי' כדי לחזקם כי כרע בלתי חקומה, וזהו שאמר כאשר כרע כו' : כאשר
בא הבי"ת עליו להורות על המקום [לקט שכחה, בעד החלון הרדי"א בשם
הר"י אלבו כתב כי אם סיסרא רצה לדעת מה יעשה בכנה מצד הקסם וראחה
בעד החלון (הוא מנד"ל בערבי והוא שמשביעין בשמות לשדים, ונראי' בתוך
המראה, או בתוך עששית של זכוכית לבנה, ומראי' בו מה ששואלים מהם)
] אמר המעתיק והמגיה. אפשר שזהו מה שנקרא כהיום אצל הכמי האומות
נעגראמאנסיע

יין :
אך
יה
זה
ס :
ת
הל
נה
בה
כנו
מטיס
דברות
לחמה
ום :
ואמרי
לחמה
תו של
לנו
לנורת
כעור
טה
ור בה
ן וילא
למה
זר אף
נת אס
זין כו
מו
ד
דיו
שים
גומו
קורין
דת

הרגום אשכנזי

אונד קרימט נאכמאס זיך — אונד
שטידעט נון היז ענטזעלט .
(כח) אם פֿענסטר שויעט דיא מוטר
סיסרא'ס , אונד יאמרט צום
גיטר דינוים :
,, וויא ווילעט זיין וואגן , קעמט
,, נאך ניכט ! וואס צוידרן דיא
,, ראָללנרן רעדן ? “
(כט) וויזע קאמר פֿרויען טרעסטן ; זיא
זעלבסט בשטראַפֿט דען אייטלן
קומער .
(ל) ,, זאָ

באור

אחת אחת כדרך , עד שנכריעה האחרונה
באשר כרע שס נפל שדוד מיתו , ע"כ .
(כח) וחיבב , לשון יללה וגמולי . בעד
האשכנז , כמו שזכר , ושניהם סוגרים הקלון ,
ר"ל החלל הפתוק נכותל להכני' האור בבית ,
אלא שיש הפרש ביניהם , כי הסכנה סריגים
עשויים מכלוכשי עץ או ברזל מורכבים זה על
זה שתי וערב , בל"א (גיטער) , כי המלה
מענין על גל שראיו יסככו (איוב ה' י"ז) שהוא
הסתככות והתערבות זה בזה , אבל האשכנז
עשוי מנסרים דקים מדריוגות מדריוגות , כמו
שהבטיחו בעלי המסעות , שעושי' כן בארצות
המזרח והם כעין אותם סקראים בארצותינו
החכמות שנשרותי' . העננה , רבות נסתרו' ,
בעננה תשיב לה כאשר השיבו חכמו' שרותי' ,
הלא בעבור זה אהרו פעמי מרכבותינו כו' .

מכלל יופי

שופטים ה

פֿרע שם נפֿל שְׂדוּד :

(כח) בְּעַד הַהֲלוֹן נִשְׁקָפָה
וַחֲבִיב אִם סִיסְרָא בְּעַד
הָאֲשֵׁנֶב מִדּוּעַ בִּישׁ שֶׁרָכְבוּ
לָבוֹא מִדּוּעַ אַחֲרוֹ פְּעָמֵי
מִרְכְּבוֹתָיו :
(כט) חֲכָמוֹת שְׂרוּתֶיהָ תִּעֲנְנָה
אֲיֵהִיָּה תִשִּׁיב אֲמָרֶיהָ
לָהּ : (ל) הַלּוֹא
רָשִׁי

וחלמה . יולא מצד אחר : (כח) וחיבב . לשון
דיבור כמו כיב שפתים ודכותיו . פירשנו לשון
נכיתה בתרועה דמתרגומין יבבא . ולכי אומר
לשון רחיים כמו בנת עיני וכן חבדו מנחם .
אשכנז . הלון : (כט) חכמות שרותיה מעננה .
החכמות הנשרותיה לכן נקוד חו"ת סמך חכמות
שהוא שם דבר נקוד חטף קמץ כמו דחמו' לחייל
חכמות וכן חכמות נבנה ביתה וזה נקוד חכמות
וכן חכמות נכיס נבנה חכמות שבגשים .
מעננה . דגשות של כו"ן משמשת במקום כו"ן
שלישית ופירושו תעננה אותה דגשות הכו"ן משמשת
במקום אותה כמו מרכבת מביאה : ואף היא
תשיב אמריה . תנחומין לעצמה מה אכי מתמטת
על עיכוב בני :
(ל) הלא

(כט) חכמות שרותיה (שאלויען) . (כט) חכמות שרותיה ,
ודגשות כו"ן השניה למסרון לה"פ . אף היא ,
הלא בעבור זה אהרו פעמי מרכבותינו כו' .

נעגראמאנסיע , אשר משחכחי' בו קצח להראות לאיש , אוהבו אשר הוא
ברחוק כמה מאות פרסאות ע"י זכויות מה , וכבר הובא כזאת כמה פעמים בדברי
קירות הימים צויטונג , והובא דבר כזה בפ' הרמב"ן על התורה , כמדומה בפרשת
קדושים [והנה דאתה בנה מוכה בראשו ושהי' דם במחנה סיסרא , ושהי' הוא
נחלש ע"י ב' נשים , שבאמת היו רבור' ויעל , והן הנה הקוסמי קסמים פותרים
לטובה , רחם רחמתי' שיהי' חלש מרוב בעילות והדם פחרון שלל צבעי' והתפללה
דבור' כן יאבדו כל אויבך] : נשקפה , ענין השגחה והצצה , ונשהמשו בו כלשון
נפעל , לפי שהעומד במקום גבוה ומביט , הוא נשקף : בשש , ענין איחוד :
אחרו , מהרגש , והראוי האל"ף בער"י , ובא בסגו"ל מפני החי"ת שהוא בחטף
סגול : מרכבותיו , בפת"ח , וסחם מרכבה ד' סוסים כראשכחן במלכים :
(כט) העננה , כל א' משרותי' , ופי' אחר בשדשה לה לעצמה , ובמכלל בא

(ל) הַלֹּזֵא יִמְצְאוּ יַחְלְקוּ שָׁלַל רַחֲמֵי רַחֲמָתִים לְרֹאשׁ גִּבּוֹר שָׁלַל צְבָעִים לְסִסְרָא שָׁלַל צְבָעִים רַקְמָה צְבַע רַקְמָתִים לְצוּאֵרֵי שָׁלַל :

(לא) כִּן יֵאבְדוּ כָּל-אֲוִיבֵיהּ יְהוָה וְאֶהְבִּיו כְּצֵאתַת הַשָּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ וְהִשְׁקַט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה :

ו (א) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל הַרְעָ בְעֵינָי רַשׁ"י

(ל) וְזֶה זֶה לֹלֵךְ וְזֶה נִיכֵט בִּיטַע הָאֵלֶּן? בִּיטַע טְהוּיֵלֶן? יַעֲדֵם שְׁטְרֵיטֵר , אִיין , צוּוּף מַעֲרֵכֶן צוּם לְאֶהֱנַע ; (18) בִּיסוּס אֹנֵד פִּירְפוֹר דַּעַם , סִיסְרָא , בּוֹנֵט גִּשְׁטִיקְטֵם צֵינַג , צוֹר זִיגְסִבִּיטַע , קַעֲסִטְלִיכֵם , גּוּוּאָנֵד , רֵיךְ גִּשְׁטִיקְט , אֹם , רַעַן הָאֵלֶּן עֲרָאָבֶרֶטֶר שַׁעֲנַן . "

(לא) אֵלֶּלַע דֵּינַע דֵּינַע דֵּינַע הַעֲרֵר ! מִיסַן זֶה צו גִּרֹנְדַע גַּעְהֵן ! דִּיא אִיהֵן אֶבֶר לִיבֵן / שְׁטְרָאֵלֶן , וְזִיא דִּיא זֶה אֵנַע הָאָךְ אֵם 19) פִּירְמַאמַעֲנַט , אֹנֵד דִּיא לֵאנֵד הָאָטַע רוֹהַע פִּירְצִיג יֵאֶהֱרַע לֵאנֵג .

ו (א) אֵלֶם יִשְׂרָאֵל וְוִידֵר בַּעוּס טֶאֶהַט , בִּאֹר אִין

(ל) רַחֲמֵי רַחֲמָתִים , נַעֲרָה אֹשְׁתֵי נַעֲרוֹת (ר"ק) . וְהַמְלָא מִמְשַׁפְּחַת וּפְתַח אֶת רַחֲמָה וְהִנֵּה כָּל חֶלֶק הַזֶּה מִהַשִּׁיר הַסְּ דַּבְרִים אֲשֶׁר שָׁמָּה דְבוּרָה בְּפִי אִם סִיסְרָא , וְהִם אֲמֵרוֹת אֲשֶׁר נָאָה , הַמִּיחֵלֶת לְשִׁמּוֹעַ נַקְמַת בְּנֵה בְּאֲוִיבֵיו אֲשֶׁר תִּקְוֶן בְּסֵם הַיָּם , וּמִתְכּוֹנֶת כִּפְשׁ כּוֹאֶת לְהַזְכִּיר אֶת שְׁנוֹאִיהַ בְּזוּיוֹן , לִכֵּן בְּהַזְכִּיר אִם סִיסְרָא אֶת נַעֲרוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל , קִרְאָה אֹתָם דְרָךְ גַּכְּאֵי רַחֲם , כְּלוּמַר לֹא יוֹעִילוּ וְלֹא יִצְלִיחוּ לְכָל מַלְאֲכֵי כ"א לְשַׁכֵּךְ לְהַב תַּשׁוּק' אֲנָשֵׁי חֵילָה . שָׁלַל צְבָעִים , בְּנֵדִים הַיִּקְרוּם , צְבוּעֵי בְּכַמָּה מִינֵי צְבוּעִים שֶׁשָּׁלַל , לְסִיסְרָא . רַקְמָה , מַעֲשֵׂה מַחֲטָב בְּגָד צְבוּרֵי מִצְבָּעִים שׁוֹכִים . רַקְמָתֵי , עֵינֵי רַב הַרְקָמָה בְּגָדֵי , בְּכֶסֶף וּבַזָּהָב וּבְכָל דְבַר חָשׁוֹב . לְצוּאֵרֵי שָׁלַל , כְּלוּמַר צְבַע הַרְקָמָתִים אֲשֶׁר עַל כּוּאֲרֵי הַשָּׂרוֹת וְהַנְּשִׂים הַיִּפּוֹת , אֲשֶׁר שָׂבוּ וַיִּבְחוּ .

באור התרגום

(18) בִּיסוּס , אִינַע אֶרֶט צֵינַר עֲגִיפְטִיטֵר לִינֹוֹאֵנֵד . (19) פִּירְמַאמַעֲנַט , דַּעַר זִיטְבִּאֶרַע הַיֹּאֵל , אֵן וּעֲלֶצֶס בִּיֵּא טֶאָגַע דִּיא זֶה אֵנַע , אֹנֵד דַּעַט נֶאֱלֶטֶס דִּיא סְטַעֲרַנַע גִּלְעֵנְלֵן . ו (ב) וְתַעו

(ל) הַלֹּא יִמְצְאוּ יַחְלְקוּ שָׁלַל . וְהוּא מַעֲבֵבֵן : רַחֲמָתִים לְרֹאשׁ גִּבּוֹר . וּמִצְבָּעִים כְּפִים יִפּוֹת שְׁבִיטֵרָל כָּל אֶחָד מֵהֶם יֵשׁ לוֹ בְּמַטְתּוֹ שָׁמִים וְשֶׁלֶשׁ כְּפִים : (לא) כִּן יֵאבְדוּ . דְבוּרָה אֲוִמֶרֶת מִכְחוּמֵין שֶׁל הַכֵּל הֵן לֵה : כִּן יֵאבְדוּ כָּל אֲוִיבֵי ה' . כֶּאֱשֶׁר אֶבֶד הוּא : וְאֹהֲבֵיו כֶּאֱשֶׁר הַשָּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ . לַעֲתִיד לְכָא שְׁבַעֲתִים כְּאוֹר שְׁבַעֲתַת הַיּוֹמִים שֶׁהִיא עַל אֶחָת שֶׁלֶשׁ מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וְשֶׁלֶשׁ כְּמַסְפֵּר אַרְבָּעִים וְתַשְׁבַּע שְׁבַעֲוֹת : וְהִשְׁקַט הָאָרֶץ . אִין זֶה מְדַבְּרֵי דְבוּרָה אֵלֶּא מְדַבְּרֵי כּוֹתֵב הַסֵּפֶר : ו (א) וַיַּעֲשׂוּ הַרְעָ . עַד כֵּאֵן כֶּאֱמַר וַיֹּסִיטוּ שֶׁהִים

מכלל יופי

ל"י על ל"ר דרך קצרה: (ל) רקמתים, ר"ל רקום בשני פנים, מזה ומזה כאחד או בשני ענינים כמעשה רקמה: לצוארי שלל, כלומר לראש השלל נתונים הבגדים הנכבדים בראש השלל, לתתם לשרי הצבא: (לא) כצאת, ר"ל כצאת השמש עד זמן שהוא בגבורתו, והוא חצי היום, כי עד אז הולך האור ומתחזק:

אין דען אויגן דעם עוויגן , איבר-
ליס ער זיין דער מאַכט דעם מדין
זיבן יאהרע . (ב) מדינ'ס מאַכט
וואר ישראל איברלעגן , אונד אויס
פֿורכט פֿאַר איהנן מאַכטן זיין זיך ,
קליפֿטן אין דען בערגן , העהלן אונד
פֿעסטונגן . (ג) וואָן ישראל אויס-
גזאַט האַטע , פֿראייניגטן זיך מדין ,
עמלק , אונד דיא מאַרגענלענדר ,
צאָגן איבר זיין דער .

(ד) לאַגרטן זיך אום זיאהרום , פֿר-
דערבטן דיא לאַנד פֿריכטע , ביז גען
עזה הין , אונד ליסן קיין לעבענס-
מיטל אין ישראל , ווערד לאַס נאך
אַכס , אָדר עול .

(ה) דען מיט איהרם פֿיר , מיט
איהרן צעלטן צאָגן זיין הינויק , קאָמ-
וויא

בעיני יהוה ויתנם יהוה ביד-
מדין שבע שנים : (כ) ותעזיר-
מדין על ישראל מפני מדין עשו-
להם בני ישראל את המנהרות
אשר בהרים ואת המערות
ואת המצודות : (ג) ויהיה אם-
זרע ישראל ועלה מדין ועמלק
ובני קדם ועלו עליו :
(ד) ויחננו עליהם וישחיתו את-
יבול הארץ עד בואף עזה ולא-
ישאירו מחיה בישראל ושה
ישור והמור : (ה) כי הם
ומקניהם יעלו ואתליהם יבאו

באור

רש"י כרי

ו (ב) המנהרות, מן אל תופע עליו נהרה
(איונג'ג') והס על דעת רש"י ורד"ק
מערות בהרים, ונקראים כן ע"ש החור אשר
ממנו תכנס האור, ועל פיהם תרגמתי .
אמנם הרלב"ג כתב שהם חבוקות שהיו עושים
על ההרים כשהרגישו האויב בא, למען יכלו
את אשר להם במערות ובמצודות, יכן הוא
במחנות עד היום, ונקראו (פעכטשטאנקן),
וראו לתרגם המנהרות אשר בהרים
(בערגפייער) כי כן יקראו האבוקי' הנזכרות
בל"א . (ג) ובני קדם, הגויש היושבים להם ממזרח, כי מדין היה להם מדרום, ועמלק
כמעט בדרומית מערבית . ויחננו עליהם, לא היה כוונתם אלא לרעות את יבול הארץ,
כי הגויש ההם היו עשפמות נוסעות עם רב מקניהם ואתליהם ממקום למקום, כאשר
עושים קנת מהערביים עוד היום . וכן כתב רש"י ז"ל, הם ומקניהם לרעות התבואה .
אך את אשר לא נגמ' ביטולו השחיתו . וישחיתו את אשר לא נגמר ביטולו . ולא ישאירו מחיה,
התבואה הכבשלת, גם כלשה ושור וסמור לקחו אתם וילכו . (ח) איש נביא, מפרש

שהיה ככבר חטא על חטא אבל בשנים 11
כמחל להם כל אשר עשו ועכשיו מתחילין לתטוא
כן כדרס במגלת מלים : (ג) מנהרות .
מטמוריהא ובלשון לע"ו וודו"ש (בל"א גוועלכר)
ועל שם שבושין בהם טאור קטן במקום שאין
סיכר קודין מנהרות לזר"ש בלע"ו (בל"א לייכטן,
גלעכען , וכן שמות ל' ז') : מערות , גרו"ט
בלע"ו (בל"א העלן , קליפטין) : מצודות .
סלוי"ש אין בלע"ו (שוטץ גיטר פון העקן, בווימן,
וכן לקמן ט' מ"ו) שבושים בינעדים על ידי הפלת
האילנות סביב סביב : (ה) הם ומקניהם .
לרעות

כי מדין היה להם מדרום, ועמלק
כמעט בדרומית מערבית . ויחננו עליהם,
כי הגויש ההם היו עשפמות נוסעות עם רב
מקניהם ואתליהם ממקום למקום, כאשר
עושים קנת מהערביים עוד היום . וכן כתב רש"י ז"ל,
הם ומקניהם לרעות התבואה .
אך את אשר לא נגמ' ביטולו השחיתו . וישחיתו
את אשר לא נגמר ביטולו . ולא ישאירו מחיה,
התבואה הכבשלת, גם כלשה ושור וסמור לקחו
אתם וילכו . (ח) איש נביא, מפרש

מכלל יופי

ו (ב) ותעזיר, בודד : המערות, הפירות תחת הארץ : המצודות : המגדלים
הגבוהים, והסלעים הרמים : (ג) והי' אם זרע, כאשר זרע : (ה) כרי
ארבה

כְּדֵי־אַרְבֵּה לָרֶב וְלָהֶם
 וְלִגְמֻלֵיהֶם אֵין מִסְפָּר וַיָּבֹאוּ
 בְּאַרְצָן לְשַׁחֲתָהּ : (ו) וַיִּדַּל
 יִשְׂרָאֵל מְאֹד מִפְּנֵי מִדְיָן וַיִּזְעַקוּ
 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה : (ז) וַיְהִי
 כִּי־זָעַקוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה
 עַל אֲדוֹת מִדְיָן : (ח) וַיִּשְׁלַח
 יְהוָה אִישׁ נָבִיא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה
 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲנֹכִי הָעֵלִיתִי
 אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֹצִיֵּאתְכֶם
 מִבֵּית עַבְדִּים : (ט) וַאֲצִיל
 אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד כָּל־
 לְחַצְיֹכֶם וְאֶגְרַשׁ אוֹתָם מִפְּנִיכֶם
 וְאֶתְּנֶנּוּ לָכֶם אֶת־אַרְצָם :

וויא היישרעקן זאָ פֿיל , מיט קאַמעלן
 אָהנע צאָהל , דאָז לאַנד צו פֿרהעערן .
 (ו) דא גריהט ישראל רוּך מדין ,
 אין אייסרפטר אַרמוט , וואָריכר זיַא
 צום עוויגן שריען .
 (ז) אַלס זיַא נון זאָ איכר מדין צו
 גאַט שריען ; (ח) שיקטע איהנן דער
 עוויגע איינן פּראָפֿעטן , דער זאָגטע
 איהנן : זאָ שפּריכט דער עוויגע ,
 דער גאַט ישראל'ס , איך בראַכטע
 אייך פֿאַן מצרים הרוּף , פֿיהרטע אייך
 אויס דעם שקלאַפֿנהויזע .
 (ט) דעטטע אייך פֿאַן דער גוואַלט
 מצרים'ס אונד אַללר אייערע אונטער־
 דריקר , טריב זיַא פֿאַר אייך אויס ,
 אונד גאַב אייך איהר לאַנד ;
 (י) שפּראַך אַכר צו אייך ; איך בין דער
 עוויגע אייער גאַט צייגט קיינע ערהר־
 פֿורכט , פֿאַר דען געטרן דעם אמורי /

אין
 וְאֶתְּנֶנּוּ לָכֶם אֶת־אַרְצָם : (י) וְאָמַרְתֶּם לָכֶם אֱלֹהֵי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם לֹא הִירָאוּ אֶת־אֱלֹהֵי

האמרי
 באור

רש"י

לרעות את התנוחה : (ח) איש נביא . זה
 הנביא הוא פנחס בסדר עולם :
 (יא) אבי
 להם תמיד , ומוכיחם על אשר לא ישמעו בקול אלהים . (ט) ואגרש אותם , טעמו למלת
 לוחמכם , לא למלת מנצחים , והלוחמים הם סיחון ועוג שלא הכינסו לעבור דרך ארצם ,
 וינאו לקראת' למלחמה (דד'ק) .

מ כ ל ל י ו פ י

ארבה , ולה די נוספת כאלו אמר כארבה , ויש בה קצת ענין כי יורה להפלגת הדבר :
 (ח) [איש נביא , במ"ע נא' זהו פנחס , ובא להוכיחם שקרה להם כן בעבור
 שחטאו , והרלב"ג הקשרה ל"ל הוכיחם מקודם כל ימיו ? ולמה הוצרכו לנבואת
 דבורה ? וכתב שהוא לא הי' מתנבא כ"א לעתים רחוקים ולא הי' בו כח יתישר בו
 להנהיג העם , ולזה הוצרך למנות את גדעון על פועל מלחמת מדין , ואפשר כי כמו
 שהי' אלי' פעם נראה ופעם נעלם , כשישאוהו רוח השם אל מקום רחוק כן הי' פינחס ,
 ולואת לא שמש בכהונה גדולה כל ימיו , אבל בניו ובני בניו שמשו דורות רבים והוא
 קיים

אין דערן לאנד איהר וואָהנט , איהר האַבט אַכר ניכט גהאַרעט .
 (יא) איינסט קאָם איין ענגל , דעם עוויגן , אונד לים זיך אונטער דער אייבע נידר , דיא בייא עפֿרה שטאַנד , וועלכס דעם יואש , אויז דער פֿאַמיליע אביעזר גרהערטע , דאָ עבן זיין זאָהן גרעון , זייצן אין דער קעלטער דראַש , אום עס פֿאַר מדין צו זיכֿרן . (יב) דער ענגל דעם עוויגן וואָרד איהם זיכטכאַר , אונד שפּראַך : דער עוויגע איזט מיט דיר , טאַפֿערער מאַן ! (יג) אום פֿרעייהונג מיין דערער ! ערווידרטע גרעון , ווען דען דער עוויגע מיט אונס איזט , ווארום טריפֿט אונס דיום אללס ? וואָ זינד דען זיינע וואונדערטאָטן אללע , פֿאַן

האָמרי אַשר אַתֶּם יוֹשְׁבֵים בְּאַרְצֶם וְלֹא שִׁמְעֶתֶם בְּקוֹלִי : (יא) וַיָּבֹא מִלֶּאכָד יְהוֹרָה וַיָּשֶׁב תַּחַת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּעַפְרָה אֲשֶׁר לְיוֹאֵשׁ אָבִי הָעֶזְרִי וַגְּדֵעוֹן בְּנוֹ חֲבֵט חֲטִימִים בְּגִת לְהַנִּים מִפְּנֵי מִדְיָן : (יב) וַיֵּרָא אֵלָיו מִלֶּאכָד יְהוֹרָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוֹרָה עֲמָךְ גְּבוּר הַחֵיל : (יג) וַיֹּאמֶר אֵלָיו גְּדֵעוֹן בִּי אֲדֹנָי וַיֵּשׁ יְהוֹרָה עִמָּנוּ וּלְמָה מִצַּאֲחֵנוּ כָּל־זֹאת וַאֲיֵה כָּל־גַּפְּלֹאֲתָיו אֲשֶׁר סָפְרוּ־

באור

רש"י לנו

(יא) ויבוא מלאך , לדעת רלב"ג הוא המלאך הוא הנביא שזכר , וקורא לו מלאך אלהים כמו שמלאכו ויאמר ה' מלאך ה' (חגי' א' י"ג) , וכן היה לדבריו המלאך הנראה אל מנחם ואשתו , והשיג עליו הרי"א ואמ' א"כ איך עלה בלבת אש השמימה ? אלל ודאי שכל כבדל היה כראה אליו בכורת איש , בהקין לא בשלום , או צמרא' הכנול' , אף שלא יושג כבדל מחומר צחוס , הכה בלצות ה' יראו לאנשי' ושיגוס בכושיהם . בעפֿרה אשר ליואש , כי יש עפֿרה אחרת בגבול צנימן , כ"ג והעוים ועפֿרה (יהושע י"ט כ"ג) . אבי העזרי , ממשפחת אביעזר , כן פירש יור' ישעיה גאון , חבט , חגיטה במקל דישה בנהמות . בגת , מקום שדורכים שם ענבים , ולא חבט בגורן להניס מפני מדין אשר עינס פקית' על כל גורן ישראל . (יב) גבור החיל , קראוהו כן לבשרו וחזקו , שיגבר וינכח את מדין , וכן אמר לך בכחך זה (רד"ק) . כוונתו , כל הרואה אותו סובט מכיר שהו' בעל כח וגבורה טבעית . וכן כתב רש"י שנתן לך כח כזה , ויתורגס (שטארקר טאפֿרער) עיין בבאור פרשת יתרו (י"ט כ"א) הוראת מלת חיל . (יג) בי כתי' בנעו' . והר"י אברבנאל פירשו דרך שאלה , ויתורגס (מיט מיר מיין הערר ?) . ויש , אסי' . כל הדעה

(יא) אבי העזרי . מפני אביעזר כן נלמד בןמנשה : ונדעון בנו . אביו היה מוכנן והוא כובדן אמר לו אבא זקן אמה ואם יבאו האויבים לא מוכל לכוס לך אמה ואבי אהבט : בנת . בקודת בית הבד : (יב) עמך גבור החיל . שנתן לך כח כזה : (יג) ויש ה' עמנו . ואם יש ה' אומנו למה מלאחנו ונומר : אשר ספרו לנו אבותינו . פסח היה אמר לו אמש הקדני אבא את ההלל שמעתי

מכלל יופי

קיים כנזכר בד"ה : (יא) וישב תחת האלה , ענין עכבה , ואע"פ שהוא עומד על רגליו , כי אין נראים המלאכים בישיבה , כ"א בעמידה כד"א ומלאך ה' עומד נתעכב שם תחת האלה עד שפנה אליו גרעון , וכאשר לא פנה אליו נראה אליו וא"ל ה' עמך וכן אשרי יושבי ביתך : חובט חטים , כמו דש , אלא שהדישה בבהמות וחגיטה במקל : (יד) הלא

לְנוּ יִבְרָחֵנוּ וְיִתְּנֵנוּ בְּכַף מִדִּין :
 מִמְצָרִים הֵעֲלֵנוּ יְהוָה וְעָתָה
 נִשְׁפָּנוּ יְהוָה וַיִּתְּנֵנוּ בְּכַף מִדִּין :
 (יד) וַיִּפֶן אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר לֵךְ
 בְּכַתֶּף זֶה וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת־יִשְׂרָאֵל
 מִכַּף מִדִּין הֲלֹא שָׁלַחְתִּיךָ :
 (טו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו בִּי אֲדָנִי בְּמַה
 אוֹשִׁיעַ אֶת־יִשְׂרָאֵל הִנֵּה אֲלֹפִי
 הִדַּל בְּמִנְשָׁה וַאֲנֹכִי הִצַּעִיר
 בְּבֵית אָבִי : (טו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו
 יְהוָה כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְהִכִּיתָ אֶת־

מדין רש"י

שהיה אומר בלאת ישראל ממזרים ועתה נטשנו
 אם נדוקים היו אבותינו יצא לנו בזכותם ואם
 דשנים היו כשם שיצא להם כפלותיו הנה כן
 יעשה לנו איה כל כפלותיו : (יד) ויפן אליו
 הקב"ה בעצמו : לך בכח זה בכח הזכות הזה
 שלמדת הכיגוריא על בני כד דרש ר' תנחומא :
 (טו) הנה אלפי . האלף שאבי נמנה בו להיות
 תחת שר האלף הוא האלף הדל בכל אפי מנשא :
 (יז) שאתה

פֶּאֶן וועלכֶן אונס אונדע פֶּאָרפֶּאָהרן ער
 צעהלט ? האט ער אונס יא אױס מצרים
 הרױפֶּנפֶּיהרט , אונד איצט פֶּרלעסט
 אונס דער הערר , אונד גיבט אונס
 מדין אין דיא דהענדע . (יד) דא
 קעהרטע זיך דער עױגע צו איהם אונד
 שפראך : געהע הין , מיט דיזר דיינר
 שטערקע , אונד רעטע ישראל אױס דען
 העגדן מדין'ס , זיהע ! איך זענדע דיך .
 (טו) יענר ערווירטע , אום פֶּרצױאונג ,
 מיין הערר ! וואָמיט קאָן איך ישראל
 רעטן ? זיהע ! מױנע שאַאַר איזט דיא
 גרינגסטע אין מנשה , דאָצו בין איך
 דער וינגסטע אין מױנס פֶּאַטרוס הױוע .
 (טז) איך ווערדע אָבר מיט דיזר זױן ,
 שפראך דער עױגע צו איהם , דױז
 זאלסט

באור

הז' אשר נזכרנו, אשר ידע, כל איש, ראיה,
 כי אירא מפני מדין ואחנא לכבוש חטי' בנת'
 (יד) ויפן אליו, כל פנה ואחריו מ"ס מורה
 עזיבת הפוכה דבר שממאס ומבזה בלבו, ואם
 אחריו אל מורה על הרוב החפץ והרצון בדבר
 שהוא פונה אליו. כמו ופניתי אליכם והרביתי
 אתכם (ויקרא כ"ט) : ופניתי אליכם
 ונעבדתם ונזרעתם (יחזקאל ל"ח) וענית אל תפילת עבדיך (מלכים א' ח' כ"א), ויפן
 אליהם למען בריתו מלכים ב' י"ג כ"ג), וכן כאן הראה לו רצונו ומכּוּ בו . בכחך זה
 רב כח לך וזיל להושיע את ישראל מכף מדין . או כפי' רד"ק ורלב"ג שה' בדברו עמו הוסיף
 לו כח ואומץ, וקרוב הוא מאוד . כי גם בדבר איש על לבו זולתו, ועורר לבו לעשות פעולה
 אשר יחפנו שניהם להעשות, יוסף אומץ בלב הכדבר, ויתלהב התשוקה להיות הוא הפועל .
 ואם כשהדובר בן אנוש כך הוא, אם יהיה מלאך אלהים עאכ"ו . (טו) בי אדוני, לשון
 חול הוא, כי עדיין לא הי'ודע כי מלאך הוא, וכן אמר בתחילה בי אדוני צהיר"ק הנו"ן,
 ונקמץ זה מפני הזקף (רד"ק) . אלפי, האף שבית אבי נמנה בו, והאלף כמו עתה (אין
 רענימענט, איינע שאחר), ושר האף, כמו בל"א (אין רענימענטס איינהאבר) . (טו)
 ויאמר, כשאמר לו המלאך בשם ה' כי אהיה עמך, אמר לו גדעון אם כן שניא אלהים
 אתה, ונשליחתו אתה בא, תעשה לי אות שאתה מדבר עמי בשם ה', והאות שעשה הוא

מכלל יופי

(יד) הלא שלחתיך, מלה זרה, לחזק המצוה, וענינה אם : (טו) אלפי כו' וי"מ
 מענין אלף שפי' שר וארון ר"ל אבי, ויורה ע"ז מ' שאחריו, ואנכי הצעיר כו' :
 (יט) והמרק

ואלסט מדין שלאגן וויא איינן איינציגן
 מאן . (יז) דא שפראך יענר : ווען
 איך גנאדע אין דיינן אויגן גפונדן , זא
 גיב מיר איין צייכן , דאס דוא (אים)
 גאמן רעם הערן) מיט מיר רעדסט .
 (יח) געה דאך ניכט פאן היר , ביו
 איך צו דיר צוריק גקאמן , איין גשענק
 גבראכט , אונד פאר דיר הינגלעגט
 האבן ווירדע . דויר אנטווארטעטע :
 איך וויל ווארטן , ביו דוא צוריק
 קעמסט . (יט) גרעון גינג הין , לים
 איין ציגנבעקען צוריקטן , אויס איינס
 איפה מעהל אונגווייערטע קוכן באקן ,
 טאהט דאז פלייש זין איינן קארב ,
 דיא בריהע אין זיינן טאפף בראכטע
 עס הינויס אונטר דיא אייכע , אונד
 רייכטע עס איהם הין . (כ) דא שפראך
 דער ענגל גאטס : נים דאז פלייש אונד
 דיא קוכן , לעגע עס דארט אויף דען
 פעלון הין , אונד גיס דיא בריהע דרייבר .
 ער טאהט זא . (כא) נון לאנגטע דער
 ענגל דעם עוויגן , מיט דעם שטאבע
 הין , דען ער אין דער האנד האטע ,
 בריהרטע מיט דעסן ענדע דאז פלייש
 אונד

באור

האששעלה מן הכור (רד"ק) . שאחה , כמו
 שאתה , ונקמן השי"ן להרכיב על האל"ף ,
 " (הכ"ל) . (יט) מצות , לפי שמהר לעשות
 לא הספיק להחמין (ר' ישעיה גאון) . ונדדש
 פסק היה . והמרק , מיס שמתשיל בהם הנשר . פרור , כלי אשר בו מנשלים הנשר .
 (כב) וירא

מכלל יופי

מדין באיש אחר : (יז) ויאמר
 אליו אם נא מצאתי חן בעיניך
 ועשית לי אות שאהר מדבר
 עמי : (יח) אל נא תמש מזה
 עד באי אליך והוצאתי את
 מנחתי והנחת לי לפניה ויאמר
 אנכי אשב עד שובך :
 (יט) וגדעון בא ויעש גדי עזים
 ואיפת קמה מצות הבשר שם
 בפל והמרק שם בפרור ויצא
 אליו אל תחת האלה ויגש :
 (כ) ויאמר אליו מלאך האלהים
 קח את הבשר ואת המצות
 והנחא הפלע הלז ואת המרק
 שפוך ויעש כן : (כא) וישלח
 מלאך יהוה את קצה המשענת
 אשר בידו ויגע בבשר ובמצות

וחעל

רשי

(יז) שאתה . כמו שאתה : (יט) קמח מצות .
 למדנו שפסק היה יום תכופת העומר לכך נאמר
 וסנה כליל לחם שעורים מתהפך ונומר : המרק .
 הרובע
 כלי אשר בו מנשלים הנשר .
 (כב) וירא

(יט) והמרקכו' לפי שיש בו מריקת הבשר ונמצא בקצת ס' המדוייקים חציו קמ"ץ
 וחציו פתח , שלא כמשפט מזה המשקל , ובמחברת'ן אשר זוכר אותו בכלל
 הקמוצים : בפרור , דוד : ויגש , כפת"ח בס"פ : (כ) פר השור . כמו פר בן בקר :
 ופר השני , י"מ שני לבטן והנכון כי ענינו שני לפד אשר זכר . וענין ז' שני'ת"ד אחפסם
 שבע שנין , ואפשר שהי' בן ז' שנים ודרו' לכשרש שנה [שהוקצה לע"ז שבע שנים ,
 מ'ם אמרו כי נעכר ז' שנים ואמרו שמנה דברים הותרו באותה הלילה חוץ וור וכלי

וַתַּעַל הָאִשׁ מִן־הַצּוּר וַתֹּאכַל
 אֶת־הַבָּשָׂר וְאֶת־הַמִּצּוֹת וּמִלֶּאֶךָ
 יְהוָה הִלֵּךְ מֵעֵינָיו : (כב) וַיֵּרָא
 גִּדְעוֹן כִּי־מִלֶּאֶךָ יְהוָה הוּא
 וַיֹּאמֶר גִּדְעוֹן אֵתָּה אֲדַנִּי יְהוָה
 כִּי־עַל־כֵּן רָאִיתִי מִלֶּאֶךָ יְהוָה
 פָּנִים אֶל־פָּנִים : (כג) וַיֹּאמֶר לוֹ
 יְהוָה שָׁלוֹם לָךְ אֶל־תִּירָא לֹא
 תָמוּת : (כד) וַיִּבֶן שָׁם גִּדְעוֹן
 מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא־לוֹ יְהוָה
 שָׁלוֹם עַד הַיּוֹם הַזֶּה עוֹדְנֵנו
 בְּעִפְרַת אָבִי הָעֶזְרִי : (כה) וַיְהִי
 בְּלִילָהּ הַהוּא וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה
 קַח אֶת־פֶּרֶה־הַשּׂוֹר אֲשֶׁר לְאַבְיָה
 וּפֶרֶה־הַשְּׁנִי שִׁבְעַת שָׁנִים וְהָרַסְתָּ
 אֹתָּה

אונד דיא קוכן , זאגלייך שטיג פייער
 אויס דעם פעלון אויף , אונד פֿרֶה
 צעהרטע דאז פלייש אונד דיא קוכן ;
 דא בייא קאם איהם דער ענגל דעם
 הערדן אויס דעם גויכטע . (כב) דא
 מערקטע גרעון דאס עם איין ענגל דעם
 עוויגן וואר , אונד ריף : וועה ! גאט !
 עוויג ! איך האבע איינן ענגל דעם
 הערדן גועהן , פֿאן אנגויכט צו אנגויכט .
 (כג) אבר דער עוויגע ריף איהם צו :
 גיב דיך צו פֿריון ! פֿירכטע ניכטס ,
 דוא ווירסט ניכט שטעהן . (כד) גרעון
 בויעטע דאזעלבסט איינן אלטאר , דעם
 עוויגן צו עהרן , אונד נענטע איהרן
 עוויגן אונד פֿרידע . נאך יעצט
 איזט ער צו זעהן , צו עפרה דאז דער
 פֿאמיליע אביעזר גהערט . (כה) אין
 דער נעכסטן גאכט שפראך דער עוויגע
 צו איהם : ניס דען גראסן פֿאררן
 דיינס פֿאטערס , אונד דען צווייטן זיבן
 יעהריגן שטיר , זאראן זאלסט דוא דען
 אלטאר

רש"י

באור

היוטב : (כב) אהה - לשון דאגה כלומר מה
 תסא עלי : כי על כן ראיתי . כי על אשר ראיתי
 מלאך ה' לכך אני דואג וזועק אהה : (כד) ויקרא .
 גרעון למזבח : ה' שלום . ה' הוא שלומנו :
 (כה) ופל השני שבע שנים . ותורא תכויכא :
 פר השור . פר הבחור שהשור בן יומנו קרוי שור :
 שבע

(רש"י) . (כג) ויאמר לוה' , המלאך אחרי עלותו השמיע קולו , כי ראה שהי' מפקד בדעתו
 על כי ראה מלאך . (כד) ה' שלום , לשון רש"י על כסוק אל אהי ישראל (בראשית ל"ג כ') לא
 שהמזבח קרוי כך , אלא על שם שהיה הקב"ה עמו כו' ע"ש . וכן כאן לא קרא למזבח כן אלא
 להזכיר הנטות המלאך שלום לך . אבי העזרי , אשר למשפת אביעזר . (כה) בלילה ההוא ,
 אחרי ראה את מלאך אלהים . פר השור , פר הדומה לשור , כלומר פר הגדול , כן פי' רד"ק ,
 וכן משמע דעת הראב"ע בתהלים (ס"ט ל"א) . ופר השני , י"א שני לבטן , וכתב רלב"ג שהיה
 ליואש שור גדול , והשתדל להקנות הפר שזיליד השור ההוא תחילה לע"ז מלידה ומבטן , כדי
 שיהיה יפה וגדול כמולידו , וכן הקנה זה הפר השני שהוליד השור ההוא . ואחרים אומרים שני
 לראשון . והעיקר , שהיה ליואש תוך בקריו שני פרים מיוחדים , אס מוקבים לע"ז או
 מוצקרים ביפים וגדלים , או מפאת שתי אלה יס

אלטאר דינס פֿאַטרס נידר רייסן, אונד
 דען האַינ דאָבייאַ אומהויען . (כו) דאָ
 פֿיר איינן אלטאר דעס עוויגן צו עהרן
 בויען, אַן דער שפיצע דיועס פֿעלזענס /
 אויף איינר פֿלאַכן שטעטע . נים דאָן
 דען צווייטן זיבן יעהריגן שטיר, אונד
 ברינגאיהן אַלס גאַנץ אַפֿפֿר דאָר, מיט
 דעם האַלצע דעס האַינס, דען רואַ אום
 הויען זאלסט . (כו) גרעון נאָם פֿאַם
 זיינן קנעכטן צעהן מאָן, אונד טאַהט,
 וואָס דער עוויגע איהם בפֿאַהלן . ווייל
 ער אַכר זיך, פֿאַר זיינר פֿאַמיליע,
 אונד פֿאַר דען שטאַטלייטן פֿירכטטע,
 עס בייא טאַג אויס צופֿיהרן, זאָ טאַהט
 ער עס דעס נאַכטס . (כח) דעס מאָרגנס
 דאָרויף אַלס דיא שטאַטלייטע פֿרידו
 אויף שטונדן, זיהע ! דאָ וואַר דער
 אלטאר דעס כעל איינגריסן, דער האַינ
 דאָנעבן, אומגהויען, אונד דער צווייטע
 שטיר געאַפֿפֿרט, אויף דעם נויאער
 בויעטן אלטאַרע . (כט) זיאַ זאַגטן איינר
 צום אַנדערן : ווער מאַג דאָך דיוס גטאַהן
 האַבן

(כט) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ מִי

אֶת־מִזְבַּח הַבַּעַל אֲשֶׁר לְאַבְיָה
 וְאֶת־הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר־עָלָיו
 הַתְּכָרוֹת : (כו) וּבְנִיתָ מִזְבַּח
 לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל רֹאשׁ הַמְּעוֹז
 הַזֶּה בַּמַּעֲרֵכָה וּלְקַחַת אֶת־הַפֶּר
 הַשְּׂנִי וְהֵעַלִיתָ עֹלָה בְּעֵצֵי
 הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר הַתְּכָרוֹת :
 (כו) וַיִּקַּח גִּדְעוֹן עֲשָׂרָה אַנְשִׁים
 מֵעַבְדָּיו וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹו
 יְהוָה וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָרָא אֶת־בֵּית
 אָבִיו וְאֶת־אֲנָשֵׁי הָעִיר מַעֲשׂוֹת
 יוֹמָם וַיַּעַשׂ לַיהוָה : (כח) וַיִּשְׁכְּמוּ
 אַנְשֵׁי הָעִיר בַּבֶּקֶר וְהִנֵּה נִתֵּן
 מִזְבַּח הַבַּעַל וְהָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר־
 עָלָיו כְּרָתוּ וְאֵת הַפֶּר הַשְּׂנִי
 הֵעִלָּה עַל־הַמִּזְבֵּחַ הַבְּנִי :
 עֲשֵׂה דְדָבָר יְהוָה וַיִּדְרָשׁוּ

רש"י ויבקשו

באור

שבע שנים . דאָס פֿאַטער שנין שנין לע"א שבע
 דברים הומרו חומו הלילה מוקם אשה ולילה
 וכו' כדאי בתמורה : (כו) ראש המעוז . ראש
 הסלע

יחד, ואותם צוה"ה לקחת, הראשון לתכלית
 מה שלא נזכר בכתוב, (ואמרו כדו שלא יהיה
 מקריבין אותו לע"ז), והשני להקרבה, ופי'
 שבע שנים, בן שבע שנים, ולא הזכיר זאת
 ובמותו יתמו . (כו) ראש המעוז, הו' הסלע
 נסדרה, ופי' במקום מושר שראש המעוז
 וכן תרגמתי . (כח) העלה, בינוכי הפעל,
 העלה על ספר (ד"ה ב' כ' ל"ד) . וכתב רלב"ג
 שנשאלו ממנו קנת איברים, כמו הקרנים
 שלא נשאלו והיה בהן סימן, או שפטו

מכלל יופי

שרת וכלי אשורה ולילה ומוקצה ונעבד : (כח) ברתאו, עבר מכנין פועל, העלה,
 בחולם מקום הקפ"ץ להרחיב על העין : (לו) אנכי

וַיִּבְקְשׁוּ וַיֹּאמְרוּ גִדְעוּן בֶּן־יוֹאָשׁ
עֲשֵׂה הַדָּבָר הַזֶּה: (ל) וַיֹּאמְרוּ
אֲנִישׁי הָעִיר אֶל־יוֹאָשׁ הוֹצֵא
אֶת־בְּנֵךְ וַיִּמַּח כִּי נָתַן אֶת־
מִזְבַּח הַבַּעַל וְכִי כָרַת הָאִשָּׁרָה
אֲשֶׁר־עָלָיו: (לא) וַיֹּאמֶר יוֹאָשׁ
לְכָל אֲשֶׁר־עָמְדוּ עָלָיו הָאֱתָם וְ
הַתְּרִיבוֹן לַבַּעַל אִם־אֵתָם
הַגּוֹשִׁיעִין אוֹתוֹ אֲשֶׁר יָרִיב לוֹ
יוֹמַת עַד־הַבִּקְרָה אִם־אֱלֹהִים
הוּא יִרְבֵּ לֹו כִּי נָתַן אֶת־מִזְבְּחוֹ:
(לב) וַיִּקְרָא־לוֹ בַּיּוֹם־הַהוּא
יִרְבֵּעַל לֵאמֹר יִרְבֵּ בֹו הַבַּעַל כִּי
נָתַן אֶת־מִזְבְּחוֹ: (לג) וְכָל־מְדִין
וְעַמְלֵק וּבְנֵי־קָדָם נָאֲסָפוּ יַחְדָּו
וַיַּעֲבְרוּ וַיַּחֲנוּ בְּעַמְקֵי יִזְרְעֵאל:
(לד) וְרוּחַ יְהוָה לָבְשָׁה אֶת־

גדעון רש"י

הסלע: (לא) האתם תריבון לבעל. בשביל
הבעל: תושיעון אותו. מנקמו נקמתו וכן
והושיעה ידי לי דוד וכן והושיעה ידי לי:
אשר יריב לו. בשבילו: אשר יריב לו נגד הבקר
יומת. נגד הבקר המתונו: אם אלהים הוא.
יריב הוא לבעמו ריבו ונקמתו וכדי לדחותם נגד
שיבת גדעון היס אומר כן: (לב) ירב בו.
נגדעון אכל ריב כוסל עם אואת או בו כמו וירב
בלבן חבל לו איכו כוסל על הלשון וכל לו הכתובים
כאן בשביל הם: (לד) ורוח ה' רוח גבורה
ויועק

הואבן? מאן פארשטע נאך, אונטר
זוכטע, אונד בראכטע איך ערפאההונג,
דאס גרעון, דער זאָהן דעם יואש,
דיוס גטאָהן האָבע. (ל) נון שפראכֶן
דיא שטאַטלייטע צו יואש: גיב דיין
זאָהן הער, דאס ער שטערבע, הען
ער האָט דען אַלטאַר דעס בעל־אִינוֹ-
גריסן, אונד דען האָין דאָביי־אומ־
גרווען. (לא) יואש אַנטוואָרטטע
אַללן אומשטעהנדן: וואָלט איהר פֿיר
בעל שטרויטן? איהר איהם ביישטעהן?
ווער פֿיר איהן שטרויטט, זאָלל דעם
טאָרס זיין! גדולדעט אייך ביו מאָרגן,
איזט ער גאָט, זאָ ווירד ער עס זעלבסט
רעכֶן, דאָס מאָן זיינן אַלטאַר צעה־
שטעהרט האָט. (לב) מאָן נענטע
זייט דיועם טאָגע זיינן זאָהן, ירובעל,
דאָו הייסט: בעל ווירד זיך אָן איהן
רעכֶן, ווייל ער זיינן אַלטאַר צעה־
שטעהרט האָט. (לג) אַלס נון איינסם
מדין, עמלק אונד דיא מאָרגנלענד־
ווירד צוזאַמן גצאָגן, איכר דען ירדן
גועצט, אונד זיך אים טאָהלע, יזרעאל
גלאָגרט האָטן; (לד) וואורדע גדעון
פֿאָן איינס געטליכֶן מוהטע כלעבט.

באור

זה מאומ' כשלא מכאן פר השכי. (לא) לבעל,
בעביר הבעל 'אשר יריב לו יומת עד הבוק',
רבו הפירושים בזה הכתוב, והנכון כמו
שפירש"י, אשר יריב בשביל יומת, המתונו
עד הבוקר, אם אלהים הוא בו, וכן מתורג'
(לב) ויקרא, הקור', לא אביו, כי משמעות
אם אלהים הוא, שלא האמין יואש בבעל
ובנקמתו, ולא אמר זה לא בדרך היתול, ואין
כיון לפ' ולומר שקראו יריב בזה הבעל, אלא
ינקחו. (לג) וכל מדין ועמלק נאספו, נקה לא
זרע ישראל ועלה וגו'. (לד) ורוח ה', כת' ורוח גבורה מן קדם ה'. לבשה את גדעון,
דך

ער לים דיא טראַמפעטע טעהנו , אונד
דיא פֿאַמיליע אביעזר פֿרואַמלטע זיך
היהם צו פֿאַלגן . (לח) ער שיקטע
באַטן , און דיא איבריגן פֿאַמיליען
מנשה'ס , אונד אויך דיוע קאַמן צוזאַמן ,
אונד פֿאַלגטן איהם . אויך פֿערטיגטע
ער באַטן אב , און אשר , זכולן , אונד
נפתלי , אונד זיא קאַמן איהנן ענטגעגן .
(לו) דאָ שפראַך גרעון פֿאַר גאַט : ווען
דוא ישראל דורך מיך בפֿרייען ווילסט ,
וויא דוא גשפראַכֿן ; (לו) זיהע ! היר
לעג' איך דיא אַבגשפֿאַרנע וואַללע אין
דיא שיינע ; ווען נון אויף דער וואַללע
אליין טויא , דער גאַנצע באַדן אַבד ,
טראַקן זיין ווירד , זאָ ווערדע איך פֿר־
זיכרט זיין , דוא ווירסט ישראל , דורך
מיך בפֿרייען , וויא דוא גשפראַכֿן .

(לח) עם גשפֿאַר זאָ . וויא ער דעם
מאָרגנס

גִּדְעוּן וַיִּתְקַע בַּשּׁוֹפָר וַיִּזְעַק
אֲבִיעֶזֶר אַחֲרָיו : (לה) וּמְלָאכִים
שָׁלַח בְּכָל־מְנַשֶּׁה וַיִּזְעַק גַּם־
הוּא אַחֲרָיו וּמְלָאכִים שָׁלַח
בְּאִשֶּׁר וּבְזַבְלוֹן וּבְנַפְתָּלִי וַיַּעֲלוּ
לִקְרָאתָם : (לו) וַיֹּאמֶר גִּדְעוּן
אֶל־הָאֱלֹהִים אִם־יִשָּׁף מוֹשִׁיעַ
בְּיַד־אֶת־יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ :
(לו) הֲנֵה אֲנֹכִי מֵצִיג אֶת־גִּזְרֹת
הַצֹּמֵר בְּגִזְרֵן אִם טַל יִהְיֶה עַל־
הַגִּזְרֹה לְבִדְהָ וְעַל כָּל־הָאָרֶץ
הָרַב וַיִּדְעוּתִי כִּי רַחוּמֵי בְיָדִי
אֶת־יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ :
(לח) וַיְהִי־כֵן וַיִּשְׁכַּם מִמַּחֲרַת

רש"י ויזר

באור

ויזעק אביעזר . כל המשפחה : (לה) ויהי כן .
שהיה טל על הגזר לכדה יותר מבשאר מקומות כמו
שהוא אומר מלא הספל מים אבל על הארץ חורב לא
כתקיים שהכרית כרותה לטל שאינו נעצר : ויזר .
לשון
יבד רוח גבורה מאת ה' בכל איבריו , כל"א (בלעבן , בזעעבן) . (לח) ומלאכים כו'
בכל מנשה , אל משפחות הכותרות משבט מנשה , כי כבר נזעק אביעזר . ויעלו
לקראתם , לקראת גרעון וחילו . עמק יזרעאל בגורל יששכר , ונחלת מנשה בנגב ליטשכר ,
ונכסונה אשר זבולן ונפתלי , אס כן בנסוע גרעון מכחלתו אל מחנה מדין בעמק יזרעאל ,
ילכו לקראתו אשר זבולן ונפתלי , אשר מקום חפכס גס הם , עמק יזרעאל . או טעם
לקראתם לקראת המלאכים , כלומר בשמעם כי נזעק מנשה אחרי גרעון , נזעקו גס הם
טרם בוא המלאכי , ויפגשו בדרך . והראשון עיקר . (לו) ויאמר גרעון , הי' עדיין מאמין
ואינו מאמין , ושאל אות מהשם יתברך אם יהיה מושיע בידוכאשר דבר , ולא הספיק לו
האות הראשון , כי מדרך הגיזה שתמשוך הלחיות , לזה שאל אות שכי היסך הראשון
(רלב"ג) . וטעם ויאמר כתב ה' אברבנאל , אמר בתפילתו אל אלהים . (לו) גזר הצמר ,
לדעתו הצמר שגוזזים משהאמר נקרא גיזה . (לח) ויזר , מנכין הקל בשקל ויזר
עלים

דרך משל , והרוח הוא הלבוש , וגרעון הלבוש ,
ולולי כן היה כתוב הלבשה . ועכינו רוח
ה' מלאה את גרעון כגוף המלאה את הלבוש ,
כלומר הרגיש את עצמו אמין וחזק . כ"א ילו
יבד רוח גבורה מאת ה' בכל איבריו , כל"א (בלעבן , בזעעבן) . (לח) ומלאכים כו'
בכל מנשה , אל משפחות הכותרות משבט מנשה , כי כבר נזעק אביעזר . ויעלו
לקראתם , לקראת גרעון וחילו . עמק יזרעאל בגורל יששכר , ונחלת מנשה בנגב ליטשכר ,
ונכסונה אשר זבולן ונפתלי , אס כן בנסוע גרעון מכחלתו אל מחנה מדין בעמק יזרעאל ,
ילכו לקראתו אשר זבולן ונפתלי , אשר מקום חפכס גס הם , עמק יזרעאל . או טעם
לקראתם לקראת המלאכים , כלומר בשמעם כי נזעק מנשה אחרי גרעון , נזעקו גס הם
טרם בוא המלאכי , ויפגשו בדרך . והראשון עיקר . (לו) ויאמר גרעון , הי' עדיין מאמין
ואינו מאמין , ושאל אות מהשם יתברך אם יהיה מושיע בידוכאשר דבר , ולא הספיק לו
האות הראשון , כי מדרך הגיזה שתמשוך הלחיות , לזה שאל אות שכי היסך הראשון
(רלב"ג) . וטעם ויאמר כתב ה' אברבנאל , אמר בתפילתו אל אלהים . (לו) גזר הצמר ,
לדעתו הצמר שגוזזים משהאמר נקרא גיזה . (לח) ויזר , מנכין הקל בשקל ויזר
עלים

מכלל יופי

(לו) אנכי מציג , ענין העמדה : (לח) ויזר , בוא'ו מבנין הפעיל , בפלס , ויזר
גח , והוא מענין כי רגל תזורה , שהוא

וַיִּזַר אֶת־הַגְּזֵה וַיִּמֵּן טַל מִן־
הַגְּזֵה מְלֹא הַסֶּפֶל מִים :
(לט) וַיֹּאמֶר גִּדְעוּן אֶל־הָאֱלֹהִים
אֶל־יְהוָה אִפְּהָ בִי וְאִדְבַרְהָ אִךְ
הַפְּעִים אֲנִסְהֶנָּה רַק־הַפְּעִים
בַּגְּזֵה יְהִי־נָה חֶרֶב אֶל־הַגְּזֵה
לְבִדָּה וְעַל־כָּל־הָאָרֶץ יִהְיֶה־
טַל : (מ) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים כֵּן בְּלִילָהּ
הַהוּא וַיְהִי־חֶרֶב אֶל־הַגְּזֵה
לְבִדָּה וְעַל־כָּל־הָאָרֶץ הָיָה
טַל :

ז (א) וַיִּשְׁכַּם יִרְבֵּעַל הוּא גִדְעוּן
וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיַּחֲנוּ
עַל־עֵין חֶרֶד וּמַחֲנֵה מְדִין הָיָה
לוֹ מִצְפּוֹן מִגְּבַעַת הַמּוֹרָה
בְּעַמֶּק : (ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־

רש"י גרעון

לשון טכנס וכן לא וורו ולא חובשו לא נכבשה
להנזיל הלחה :
ז (א) מגבעת המורה בעמק . דמשכתו למישר
המורה לשון הוראה וראייה כמו מורה בלשונותיו
שמעם נופים ודומים בעמק : (ב) יתפאר .
ווכ"טיר

מארגנם פהיה אויפשטונד , וואנד עד
דיא וואללע אוים , אונד אלס עד דען
טויא פאן דער וואלע , אויסגדריקט
האטע , וואד עם איינע שאלע פאלל
וואסר . (לט) גרעון שפראך ווידר פאר
גאט : צירנע ניכט איכר מיד , ווען איך
נאך איין מאל ביטע , ערלויבע מיר
נאך איינן פרווך מיט דער וואללען צו
מאכן , לאס נעמליך דיא וואללע אליין
טראקן , אויף דעם גאנצע באדן אכר
טויא זיין . (מ) גאט לים עם זא אין
דער זעלבן נאכט גשעהן , עם וואר
נעמליך דיא וואללע אלליין טראקן , אונד
אויף דעם גאנצן באדן טויא .

ז (א) הירויף מאכטע זיך גרעון אדר
ירובעל , מיט דעם פאלקע , דאן
ער מיט זיך האטע פריה אויף , אונד
לאגרטע זיך בייא דער קוועללע חרד .
דאן לאגר דער מדיניטן , האטע ער
אויף דער נאדרזייטע דער אנהערע
מורה , אים טאהלע . (ב) דער עוויגע
שפראך

באור

עליה (מ"ב י"ח ט') , וטעמו סחיט' . (לט)
אנסה נא , כתב רבינו סעדיה גאון , כי
הנסיון ביכול הכורא אסור כ"ש זיכסו אנלכב'
כו' ; אבל גרעון לא הי' ספק ביכול כל יכול ,
לא נסה לדעת אם בידו תהי' התשועה :

ז (א) מצפון מגבעת המורה בעמק , שער הסתוב כך : ומחנה מדין היה לו בעמק
מכפון לגבעת המור , אשר שם מחנהו , כ"ש , ומחנה מדין הי' לו מתחת בעמק (להלן
ח') , והוא עמק יזרעל הכוזר . וי"ת מגבעתה דמיסתכיא למשרא , ויהי' א"כ כתרנומו (דאז
לאגר דער מדיכטן האטע ער , אויף דער נערדליכן זייטע דער אנהעהע , פאן וועלכר
מאן דאז גאנצע טאהל איכרזיהט) , אך כטית שם מגבעת יתנגד לזה . (ב) פן יתפאר ,
ווכ"טיר

מכ ל י ו פ י

שהוא ענין עצור וסחיטה : וימץ , שרשו מצה , ענין מציצה ידוע : מלא , שם :
הספל , אמר בו המתרגם , מלא לקנא דמיא , והוא חמת מים , כליעור שעושים
אותו למים , וכן פי' רב שרירא גאון :

ז (א) המורה , ענין למוד , ופי' בגבעה הי' צופה , שהי' מורה ליושבים בעמק ,
כבא יב א 12 I

שפראך אבר צו גדעון : דו-ה האסט
 צו פיל פאלקס בייא דיר , אלס דאס
 איך איהנן מדין אין דוא הענדע געבן
 זאל . ישראל קענטע זיך ריהמן , אונד
 שפרעכן : מיינע מאכט שטאנד מיר
 בייא : (ג) לאס דאהער אונטער דעם
 פאלקע אויסרופן : ווער פורכטזאם
 אונד פראגט איזט , דער מאג אומ-
 קעהרן , אונד מארגן פריה דען בערג
 גלעד פראסן . דא קעהרטע פאם
 פאלקע צווייא אונד צוואנציג טויזענד
 מאן צוריק , אונד צעהנטויזענד בליבן .
 (ד) דער עוויגע אבה שפראך צוגדעון :
 דאז פאלק איזט נאך צו פיל , פיהרע
 זיא אג'ס וואסר הינאב , דארט וויל
 איך זיא דיר אויסמוסטרן . פאן וועלכס
 איך דיר דאן זאגע : דוור קאן מיט דיר
 ציהן , דער ציהע מיט ; פאן דעם איך
 אבר זאגן ווערדע : דער קאן ניכט מיט
 ציהן , דער זאל ניכט מיט געהן . (ה) ער
 פיהרטע

באור

וכתי"ר בלע"ז (רש"י) (בל"א ריהמן) .
 (ג) ויצפור , ישכיס בנקר . מתרגמינן בוקר
 כפרא , כן פירש"ר וירד"ק . ואחרים חשבו
 שטעס וינפור מן כפור שמים , ופי' יעופו מהר
 לביתם ככפור . ואמר הר"י אנרנכאל טעס
 בנקר , שלא יראו שנים ממלחמה ויבושו , כי חרפה היא לשוב ממערכה . מדר הגלעד
 אין זה הנכוד ביעקב , כי הוא בעבר הירדן מזרחה , וכל זה היה בעבר מערב . (ה) כל
 אשר ילוק , לדעת רש"י הזכיר הכתוב ג' אותים למיניהם , הא' עומדים על רגליהם ומלקקים
 בלשונם , כאשר יעשה הכלב , אשר לא יכרע לשתות , הב' כורעים על ברכיהם , והשלישית
 מלקקים בידם א פיהם , ועל שנים הראשונים אמר ה' יאבנו . וכתב על המלקקים בידם ,
 אין זה דרך כריעה בלוקק בלשונם , ר"ל אע"פ שהלוקק בלשונו עומד גם כן על רגליו כהלוקק
 בידיו

מכלל יופי

בבא חיל עליהם , וכן ת"י מגבעתה דמסניא , או יהי' שם מקום : (ג) ויצפור ,
 י"מ ענין סבוב , כלו' יסוב מהר הגלעד וישוב לו , וכן נקראת המצנפת צפירה ,
 שסובבים אוחה על הראש , וכן במשנה ב' צפירות : (ד) העם רב , חאר , ענין
 רבוי : (ה) ילק , ענין לחימה , וכן המלקקים : לבד , קמ"ץ , והמסו' עליו כל ואלת
 שמוח

גדעון רב העם אשר אהב מהתי
 אחמדין בידם פן יתפאר עלי
 ישראל לאמר ידי הושיעה לי :
 (ג) ועתה קרא גא באוני העם
 לאמר מי ירא וחרד ישב ויצפר
 מהר הגלעד וישב מן העם
 עשרים ושנים אלה ועשרת
 אלפים נשארו : (ד) ויאמר
 יהוה אל גדעון עוד העם רב
 הורד אותם אל המים ואצרפנו
 לה שם והיה אשר אמר אליה
 זה ילך אתך הוא ילך אתך וכל
 אשר אמר אליה זה לא ילך
 עמך הוא לא ילך : (ה) ויורד

אה

רש"י

ונב"סיר בלע"ז (וואכ"טער , בל"א זיך ריהמן , זכ"ן
 שמות ח' ה' , ישע"י י"ב) : (ג) ויצפר . בנקר
 לשון ארמי כפרא : (ד) כל אשר ילוק בלשונו וכל
 אשר יכרע על ברכיו לשמות תלוי' לבד . חזק
 משיעתן ב' הם לא ילכו עמך שכן היו למודי' לכרוש
 לפני

אֶת־הָעַם אֶל־הַמַּיִם וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֲלֹהֵינוּ כָּל־אֲשֶׁר־יֵלֵךְ בְּלִשְׁוֹנוֹ
 מִן־הַמַּיִם בְּאֲשֶׁר יֵלֵךְ הַכֶּלֶב
 תִּצְיַג אֹתוֹ לְבָדָר וְכֹל אֲשֶׁר־יִכְרַע
 עַל־בְּרַכְיֹו לְשִׁחוֹת : (ו) וַיְהִי
 מִסְפַּר הַמַּלְקָקִים בְּיַד־אֶל־פִּיהֶם
 שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אִישׁ וְכֹל יִתֵּר הָעַם
 כָּרְעוּ עַל־בְּרַכְיָהֶם לְשִׁחוֹת
 מָיִם : (ז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲלֹהֵינוּ
 בְּשֵׁלֶשׁ מֵאוֹת הָאִישׁ הַמַּלְקָקִים
 אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וַנִּתְחִי אֶת־מִדְיָן
 בְּיַדְךָ וְכָל־הָעַם יִלְכוּ אִישׁ

פִּיהֶם דָּאוּ פֶּאֶלֶק אֵן דָּאוּ וואָסר
 הינאב , אונר דער עוויגע שפראך
 צו גרעון : אַללע וועלכע דָּאוּ וואָסר
 מיט דער צונגע אויפֿלעקן , וויאָ עס
 דער רונר מאַכט , שטעלסט דואַ
 בואַנדרס , זאָ אויך דואַ יעניגע , וועלכע
 הינקניען ווערדן , וואָסר צו טרינקן .
 (ו) דאָ וואָר דואַ אַנצאָהל דער יעניגן ,
 וועלכע דָּאוּ וואָסר , מיט דען רזענדן
 צום מונדע בראַכטן , דרייאהונדרט ;
 אַללעס איבריגע פֿאַלק אַבר , לעגטע
 זיך אויף דָּאוּ קניע , ביים וואָסר טרינקן .
 (ז) דער עוויגע שפראך צוגרעון : מיט
 דען דרייאהונדרטן , וועלכע אויפֿגלעקט
 האָטן , וויל איך איך רעטן , אונר
 סרין אין דואַ הענדע געבן , דָּאוּ איבריגע
 פֿאַלק

למקומו רש"י

באור

לפני עבודת עובדי עכו"ם : (ו) המלקקים בידם .
 בידיו ולפי זה המלקקים והכורעים הנזכרים בפסוק הזה חלוקה אחת , מעתה לשוב ,
 ואם כן מדוע הפרידס הכתוב ? גם לא נזכר לדבריו שישיג גרעון על המלקקים בידם אל
 פיהם . אך זאת נזכר לדחות ולומר השמיט הכתוב כדרכו את הנשמע מאליו . אמנם מה
 יעני' על הכתוב : בשלש מאות האיש המלקקים אושיע אתכם ? הרי לא חלק הכתוב בין
 מלקקים בלשונם , ובין מלקקים בידם . ולדעת הרי"א אמר כל אשר ילוק בלשונו כאשר
 ילוק הכלב , לא שילוק בידו אל פיו , כי לא כן ילוק הכלב , אלא שלא יסתה בשפתיו בנמיעה
 כדרך הכורע לשחות , והכתוב ויהי מספר המלקקים בידם לא אמר כ"א שהיו מלקקים
 ולא היו אותים ב מיעה , כי זה עיקר הנסיון . ויהי' אס כן המלקקים והכורעים הנזכרים
 בפסוק הזה שתי מחלקות , האחת לשוב והאחת להשאר . וכן כראה גם דעת הרלב"ג
 שכתב , לא נזה השם שיארו זולתי המלקקי' , כי זה מורה על חריכות וגבורה , ואולם אשר
 כרעו על ברכיהם לשחות הם עגלים ורצה שישובו להם ע"כ . הרי כל עומד על רגל
 ומלקק בין בלשונו (עומד על רגליו נוטה לפניו ונשען על ידיו) , בין בידיו אל פיו ממספר
 הנשארים

מכלל יופי

שמות וחרי עשר לבד קמץ וכל שאר קריא פתח , בר מן חר תציג אותו לבר , וכל
 ס"פ כותי' : (ז) המלקקים , כאשר נכתבו בתיבה ב' אותיות הרומות , פעמים
 יבארו שתיהן , אע"פ שתקדם להם ח"ק אבל ישימו מאריך עם התנועה קטנה ,
 ובאות הראשונה מן הרומות שוא ופתח : על ברכיהם , רפה , והמסו' עליו כל לשון
 ברכי ברכיו רגש , בר מן שנים רפים , ברעו על ברכיהם , הוה בריך על ברכוהי :
 * 21 יב ב (ח) צדה

פאלק מאג נאך הויזע ציהן . (ח) מאן
 נאם הירויף דעם (צוריקקעהרנדן)
 פאלקע מונד פארדאחט אונד איהרע
 פאזינען אב , אונד לים דאן יעדן נאך
 זיינס צעלטע ציהן . דיא דרייאהונדרט
 מאן אבר , הילט עד בייא זיך . (דאן
 לאגר דער מדיניטן , לאג פאר איהם ,
 אונטן אים טאהלע) . (ט) אין דער
 זעלבן נאכט , שפראך דער עוויגע צו
 איהם : בריך אויף ! דינאב אינ'ס
 לאגר , איך געבעעס אין דיינע הענדע .
 (י) דאך , טרעגסט דוא בדענקן הינאב
 צו ציהן , וף געה' אליין , מיט דינס
 יונגן פרה הינאב , אין דאן לאגר .
 (יא) הערע וואמוט זיא זיך בשפרעכ'ן ,
 דאן ווירד דאן דיינע ארמע שטערקן ,
 אונד דוא ווירסט זיכר אינ'ס לאגר
 הינאב ציהן , ער גינג הירויף הינאונטר ,
 פאן זיינס יונגן פרה בגלויטט , אן דיא
 זייטע ווא דיא גוואפנטן דעם לאגרם
 שטאנדן . (יב) מדין , עמלק אונד
 דיא

באור

הנשאים . (ח) את כדה העם , מלת כדה
 מוכרת במקום סמוך , ומשפטו כדת , וכמוהו
 ועכו כדק (תהלי' מ'ה' ה') (רד"ק ורלב"ג) . והנה העם הנשאר לקחו לדעתם כדת העם
 הכולכים למקומם וספרותיה , אשר היה ביד קתם , למען יהיו ביד כל אדם הנשאר שפרות
 להרע תרועה גדולה להנהיל מחנה מדין , וטעם כידה מזידה . ובשלה מאות האיש החזק ,
 להט' עמו , כמו וישלח את ידו ויחזק בו (שמו' ד' ד') ועודך מחזיק בם (שם ט' ב') . וי'ת אתקף ,
 כ"ל אמן את לבו והיה חזק . וראוי לתרגם : (אונד הילט זיך מיט דען דרייאהונדרט מאן) ,
 שטארק גנוג . ומחנה מדין , כבר נאמר זה , וכשנה כאן כמו הקדמה למה שאחריו , והוא
 מאת' מוכגר . (יא) אל קצה המושב' , ידענו ממה שאמרתי (לעיל ו' ד') כי מחנה מדין ועמלק
 יבני קדם היו משפחות נוסעות ממקום למקום ולא היו אס כן כולם אנשי מלחמ' , כ"א קתם
 חגורים כלי מלחמתם , ואלה עומדים חמושים סביב למחנה לשמור את הנשאים , בפרט אס
 ידעו כי לא רחק ממנה מחנה אויב' . ויהיה אס כן פי' אל קצה המושבים , אל אותו הכד
 אשר שם המושבים . וכן מתורגם . או יהיה תרגום אל קצה המושבים , (דיא פארפאסטן)
 והכושר

למקמו : (ח) ויקחו את צדה
 העם בידם ואת שופרתיהם ואת
 כל איש ישראל שלח איש
 לאתליו ובשלה מאות האיש
 החזק ומחנה מדין היה לו
 מתחת בעמק : (ט) ויהי בלילה
 ההוא ויאמר אליו יהוה קום רד
 במחנה כי נתתיו בידך :
 (י) ואסירא אתה לרדת רד
 אתה ופדה בערף אל המחנה :
 (יא) ושבעה מה ידברו ואחר
 החזקנה ידך וירדת במחנה
 וירד הוא ופדה גערו אל קצה
 החמושים אשר במחנה :
 (יב) ומדין ועמלק וכל בני
 רש"י קדם

אין זה דרך בדעה בלוקק בלשכנו : (יב) נופלים
 בימק

מכלל יופי

(ח) צדה , ענין ספוק במזון : (י) לרדת , הראוי בקסם בתפסק , ונשאר עם הסגו"ל :
 (יב) נופלים

קדם נפלים בעמק פארפה לרב
 ולגמליהם אין מספר כחול
 שעל שפת הים לרב :
 (יג) ויבא גדעון והנה איש
 מספר לרעהו חלום ויאמר הנה
 חלום חלמתי והנה צלול (כלק)
 לחם שערים מתהפך במחנה
 מדין ויבא ערדה אהל ויכרונו
 ויפור ויהפכהו למעלה ונפל
 האהל : (יד) ויען רעהו ויאמר
 אין זאת בלתי אם יחרב גדעון
 בן יואש איש ישראל נתן האלהים
 ביהו את מדין ואת כל
 המחנה : (טו) והוא כשמע גדעון
 את מספר החלום ואת שברו
 וישתחו וישב אל מחנה ישראל
 ויאמר קומו כִּי נתן יהוה בידכם

רש"י את

בעמק : שכינים בנימק : (יג) צלול - צלול כתיב
 שהיה קדור צלול מן הצדוקים ; צלול לחם שעורים .
 חרב לחם שעורים שחופין על הנחלים ויכסו
 ויסול האהל ויהפכהו האהל מלמטה למעלה ונפל
 האהל לחם שעורים הוא זכות העומר הקרב
 נסמך : (טו) ואת שברו ואת שמכרו כלומר
 ואת

דיא מארגנלענדר , לאגן אים טאהלע ,
 וויא היישרעקן זאפיל , איהרע קאמעעלע
 דיאטן קיינע צאהל , וויא זאנד אים
 אופר דעם מעערס) . (יג) אונד קאם
 אן , אלס עבן איינר דעם אנדרן איינן
 טרוים ערצעהלטע , אונד שפראך :
 זיהע ! מיר טריימטע , אלס ווען איך
 דאן גערייש איינס געדשטנבראדס
 הערטע , הערומראללענד אים לאגן
 מדינ'ס ; עם קעמע דאן אנט'ס צעלט
 העראן , שטיסע עם אים , אונד קעהרטע
 דאן אונטרשטע צו אברסט , דאס דאן
 צעלט איינגשטירצט דא לאגן .

(יד) דער אנדרע ערווידרטע , אונד
 שפראך : דאן ברייטעט ניכטס אנדרס ,
 אלס דאן שווערד דעם גדעון , זאהן
 יואש'ס , אומ'ס ישראל ; גאט גיבט
 מדין , אונד דאן גאנצע לאגן אין זיינע
 גוואלט . (טו) אלס נון גדעון דען טרוים
 ערצעהלן , אונד דיא דייטונג הערטע ,
 ווארף ער זיך צור אנבעטונג נידר ,
 קעהרטע אין דאן לאגן ישראלס צוריק ,
 אונד ריף : אויף ! דער עווינע גיבט
 מדינ'ס

באור

והצוחר יבחר : (יג) צלול , שם ע"מ נביר ,
 מחיר , ועכינקול תנוע' דבר מתנועע ברעש .
 והפעל ממנו תכילכה שתי אזכיו (ש"א ג' י"ח) .
 ויהפכהו , האוהל מלמטה למעלה (רש"י) .
 (טו) וכדים

מכלל יופי

(יב) נופלים חונים : (יג) צלול , כתיב , בו וקרי ביו דוא' הוא כי אותיו אהו"י
 מתחלפי , וחוא מענין הצילנה ב' אזכיו כל' שמע רעש לחם שעורים , או שרשו
 צלה מן עלי כהכפל עין הפועל בפלס הגיג מן הגה , ופי' עוגו לחם שעורים , וכן ח"י
 חרר , והיא עוגה , ונקראת כן לפי שנאפי' ע"ג גחלים כמו הצלי , ולזה נקרא' ג"כ
 חדרה , ענין שרפה : (יד) איש ישראל , גדול ישראל וראשו : (טו) מספר , ענין
 ספור והגדה : שברו , ענין שבירה , ופירושו פתרונו , כי קודם הכתרו החלום הוא

כמו

אֶת־מַחְנֵה מָרְן : (טו) וַיַּחֲזֵן
 אֶת־שְׁלֹש־מֵאוֹת הָאִישׁ שְׁלֹשֶׁה
 רָאשִׁים וַיַּתֵּן שׁוֹפְרוֹת בִּיד־כָּלֶם
 וּכְבָשִׁים רַקִּים וּלְפִידִים בַּחוּץ
 הַבָּדִים : (יז) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
 מִמֶּנִּי תִרְאוּ וְכֵן תַּעֲשׂוּ וְהָיָה
 אֲנֹכִי בְּאֵי בְקָצָה הַמַּחְנֵה וְהָיָה
 כַּאֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה כֵן תַּעֲשׂוּן :
 (יח) וַתִּקְעֵתִי בִשׁוֹפֵר אֲנֹכִי וְכָל־
 אֲשֶׁר אִתִּי וַתִּקְעֵתֶם בִּשׁוֹפְרוֹת
 גַּם־אַתֶּם סְבִיבוֹת כָּל־הַמַּחְנֵה
 וַאֲמַרְתֶּם לַיהוָה וּלְגִדְעוֹן :
 (יט) וַיָּבֵא גִדְעוֹן וּמֵאֵהָרָאִישׁ
 אֲשֶׁר־אִתּוֹ בְּקָצָה הַמַּחְנֵה רֹאשׁ

מדינ'ם לאגד אין אייערע גוואלט :
 (טו) ער טיילטע דיאדהיייהונדרס מאן
 אין דרייא הויפן , גאב אללען טראמז
 פעטן , לעערע קרינע , אונד אין דען
 קריגן פֿאקעלן . (יז) אונד שפראך צו
 איהנן : וואס איהר מיך טוהן זעהט ,
 דאן טוהט אויך ; זעהט ! איך ריקע
 געגן דאן איינע ענדע דעם לאגד ;
 וואו איך דאן טוהן ווערדע , דאן מוזט
 איהר נאך טוהן . (יח) שטאסע איך ,
 אונד דוא מאנשאפט ביזא מיר , דאן
 דיא טראמפעטע , זא שטאסט אויך
 איהר אין דיא אייעריגן , אום דאן
 נאנצע לאגד אומהער , אונד רופס דאן
 ביזא אויס : איינע שלאכט גאטס אונד
 גרעונ'ם ! (יט) גון קאם גרעון מיט
 זיינן הונדרט ליטן , אן דאן ענדע דעם
 לאגד , אים אנפאנגע דער צווייטן
 נאכטוואכע , אלס עבן דיא וואכע אב-
 גלעזט

האשמורת התיכונה אך הקס

הקימו

כאור

ולת פתרונו את מסכה החלום : את מסכה החלום
 החלום ית זנעית חילעא וית פשרים : (טו) שופרות
 ולפידים להכביד זכות מתן מורה וכפשוטו לילה
 היה כמו שכתוב והיה חשך לסיכך כשאו שם לפידים
 להאיר להם ומתכס בכדים כדי שלא זכינו בלפידים
 (יז) ממנו פראו חת אשר אזי עושה דליו ועשו
 כן : (יח) חכבי וכל אשר אתי חת מן הרשעים :
 לה ולגרעון חרבא דאתקטלא מן קדם ה' וניחבל
 על ידי גרעון : (יט) ומאה איש היו עמו
 הקס הקימו ככה בני החיל את השומרים שהתא
 מטמרתם באשמורת התיכונה : שכן דרך בני
 גייסות להעמיד שומרים אלו ישמרו שלוש הלילות
 הראשון ואלו שלוש השני ואלו שלוש האחרון :
 וכפון

(טו) וכדים הקיס , לא היה נהם דבר למען
 ישימו נהם הלפידים , כדי שלא יראו במחנה
 עדין עד צואס אליהם ותכלית הלפידים
 פתח רש"י ל להאיר להם הלילה . (יח) חרב
 לה ולגרעון , כלומר חרבנו לה , כי הוא
 נלחם לנו , ואחכיו לגרעון , כי על ידו נכנח
 (רד"ק) : (יט) ראש האשמורת התיכונה ,
 שנו רבותינו ארבע משמורת הוב לילה , ר' נתן
 אומר שלש , מאי טעמא דר' נתן ? דכתוב ויבוא
 גרעון ומאה איש אשר עמו ראש האשמורת
 התיכונה

מכלל יופי

כמו דבר סתום והפתרון שובר ומגלה אותו : (יח) לה ולגרעון , פי' חרב כמו שאמר
 ויקראו חרב לה' ולגרעון כלו' חרבנו לה' הוא , כי נלחם לנו , ואחריו חרבנו הוא
 לגרעון , כי ע"י ננצח המחנה הזה , וכן ת"י חרבא דאתקטלא מן קדם ה' ונצחנא ע"י
 גרעון : (יט) ראש האשמורת התיכונה , ענין ההערה וההקצה , ושמירות העתים :

התיכונה

התיכונה

חרב

דיקימו את השמרים ויתקעו
 בשופרות ונפוצ הכדים אשר
 בידם: (כז) ויתקעו שלשת
 הראשים בשופרות וישברו
 הכדים ויהיוקו ביד שמאלם
 בלפדים ובידי ימנם השופרות
 לתקוע ויקראו חשב להזהר
 ולהגדעון: (כח) ויעמדו איש
 תחתיו סביב למחנה וירין כל
 המחנה ויריעו ויניסו: (כט)
 (כג) ויתקעו שרשימות
 השופרות וישם יהוה את הרב
 איש ברעהו ובכל המחנה וינס
 המחנה עד בית השטח
 צדרתה עד שפת אבל מחולה
 על טבת: (כד) ויצעק איש
 ישראל מנפתלי ומן אשר ומן
 כל מנשה וירדפו אחרי מדין:
 (כה) ומלאכים שלח גדעון

גלעוט ווארדע • זיא שטיסן אין דיא
 טראמפעטען, אונד צערשלונג דיא
 קריגע, וועלכע זיא אין דער האנד
 האטן • (כז) צו גלייכר צויט בדיון
 אללע דרייא אבטיילונגן מיט דען
 טראמפעטן, צערשלונג דיא קריגע,
 הולטן אין איהרר לינקן דיא פאקעלן,
 אין איהרר רעכטן דיא טראמפעטן צו
 בלאזן, אונד ריפן אויס: איינע שלאפט,
 צאטעס אונד גרעו'ס! (כח) זא בליבן
 זיא דען אן איהרר שטעללע, אום דאן
 לאנד הרום, דאן לאנד פינג אן צו לויפן
 אונד פלאה אונטר קלעגליכס פעלדגש
 רייא: (כג) דיא דריי הונדרט טראמפעטן
 טענטן פארט, אונד דער עויגע ווענדטע
 איינס יעדן שווערד, ווירד זיינן קאמראטן,
 אים גאנצן לאנד: דאן העער נאם
 דיא פלוכט, נאך בית שטה, נאך
 צרדה, אונד ביו אן דאן גכיהט אבל
 מחולה, בייא טבת • (כג) גון זאמלטן
 זיך טרופן אויס ישראל, פאן נפתלי,
 פאן אשר אונד פאן גאנץ מנשה, אונד
 זעצטן מדין נאך: (כד) גדעון זאנדטע
 אויך באטן אויס, זאווק דען בערג
 אפרים, מיט רעם אויפטראגע, ציהט
 העראכ

בכל הור אפרים לאמר רדו

באור לקראת

חתיכוני, אין תיכונה אלס שוש לפכי ולא חדיה
 (ירושלמי דנרכות): אך הקס הקימו, שהי'
 מחלפי השומרי' בכל משמורת: (כא) וירועו,
 על בית השטה, ומהם דרך נרדתה, לא בדרך אחת נסו, לא מהם
 על בית השטה, ומהם דרך נרדתה, ולאחרים עד שפת אבל מקולי, והוא עד כד: (כג) ויצעק
 כמו וזעק, וגניהם אסיפה ע' קהילה: (כד) ולכדו להם המים, יתכן שפיה המים
 צענה

מכלל יופי

החיכונה, תאר אמצעי ושהשו חוד: ונפוצ מקור שלם, שרשו נפץ, והוא יוצא, וענינו
 פוזר עם השבר והרצוף: (כג) שלשת הראשים, לא הראשים לכרם חקעו, כי כל
 העם

ונפוצ הכדים: ולכדו הכדים אשכנזים:
 (כח) ויריעו: תרועה מסע זכירה: (כד) ולכדו
 להם את המים: הממטיקין בין ארם לארץ כנען
 ואת
 תרועת פחד וקנה (רד"ק): (כב) עד בית
 עד בית השטה, ומהם דרך נרדתה, ולאחרים עד שפת אבל מקולי, והוא עד כד: (כג) ויצעק
 כמו וזעק, וגניהם אסיפה ע' קהילה: (כד) ולכדו להם המים, יתכן שפיה המים
 צענה

העראב נעגן מדין , בועצט ראז וואסר ,
 ביו בית ברה , אונד דען ירדן . רא
 פֿראמלטע זיך גאנץ אפרים , בועצטען
 דאז וואסר אונד דען ירדן ,
 (כה) בקאמן עורב אונד זאב , צווייא
 פֿירשטן פֿאן מדין גפֿאנגן , ערשלוגן
 עורב אָם פֿעלזן עורב , אונד זאב בייא
 דער קעלטער זאב , זעצטן זאדאן מדין
 ווייטער נאך , אונד ליסן דיא קעפֿפֿע
 פֿאן עורב אונד זאב , פֿאן יענס אופֿר
 דעם ירדנ'ס , דערריכר פֿאָר גרעון
 ברינגן .

ח (א) דיא אפרימישן טרופן שפראכֿן
 צו גרעון , וואָס בוואג דיך , אונס
 דיוס צוטוהן ? אונס נעמליך ניכט צו
 רופֿן , וויא דוא הינצאָגסט , מיט מדין
 צו שטרייטן . זיִיא צאָנקטן דזיריבד
 דזעפֿטיג מיט איהם . (ב) ער אָבר
 אַנטוואַרטטע איהנן : וואָס האָבע איך
 נון

להללם במדין ויריבון איהו
 באור

בעבר הירדן מורסה מפסיקים בין הירדן ובין
 ארץ מדין , ואמר ללכוד אותם המים לאשר
 עברו כבר את הירדן , והעד כי עברו קצתם ,
 מה שכתוב , וראש עורב וזאב הביאו אל גרעון
 מעבר לירדן . בצור עורב , הרגו את עורב , וכן
 הרגו את זאב נמישר אחד , היתה תמונתו כהמונת יקב , וקראוהו אחרי כן יקב זאב
 (הרלכ"ג) * מעבר לירדן , מעבר מורסה , כי גרעון עדיין לא עבר את הירדן , והעד
 שנאמר , ויבוא גרעון הידכנה (להלן ס' ד') אשר שהרגו את עורב וזאב .

ח (א) מה הרבר הזה , אשר נשנילו עשית לנו זאת . קראוח , המקור שלא כמנהג , והוא
 מנזרת כל"ה ע"מ גלות נטות . (ב) מה עשיתי עתה ככס , מה עשיתי שזה למעשיכ' ?
 הלא

מכלל יופי
 העם תקעו , ופי' ראשית חלקים , כמו לארבעה ראשים : צרחה , בכ' רישין :
 אבל מחולה מישור : (כה) אל מדין , במקום את :
 ח (א) קראת , בא המקור מורכב משתי הלשונות טבעלי האל"ף , ובעלי הה"א ,
 נכתב באל"ף , ונקרא כתי"ו כדרך בעלי הה"א עד גלות ירושלים , ונכתב עם
 האל"ף כי בקריאת הא"לף הי' אומר קראת כמו עד יבשת , או קראת כמו בשנאת :
 (ב) מבציר אביעור , הבי"ת רפה , וראוי' : להדגש

לקראת מדין ולכרו להם את
 המים עד בית ברה ואת הירדן
 ויצעק כל איש אפרים וילכרו
 את המים עד בית ברה ואת
 הירדן : (כה) וילכרו שני שרי
 מדין את ערב זאב ויהרגו
 את עורב בצור עורב ואת
 זאב הרגו ביקב זאב וירדפו
 אל מדין וראש ערב וזאב
 הביאו אל גרעון מעבר
 לירדן :

ח (א) ויאטרו אליו איש
 אפרים מה הדבר הזה עשית
 לנו לבלתי קראות לנו כי הלכה
 בהזקרה : (ב) ויאמר אליהם
 יתרו' רש"י מה

ואת היגון שנס הוא הים מפתוח : (כס) הביאו
 אל גרעון מעבר לירדן * צבקה כהעבר גרעון
 את הירדן לרדוף אחר זבת וללמנע :
 ח (ב) מה עשיתי עתה ככס . מה חשוב
 עשיתי

מה
 מכלל יופי
 העם תקעו , ופי' ראשית חלקים , כמו לארבעה ראשים : צרחה , בכ' רישין :
 אבל מחולה מישור : (כה) אל מדין , במקום את :
 ח (א) קראת , בא המקור מורכב משתי הלשונות טבעלי האל"ף , ובעלי הה"א ,
 נכתב באל"ף , ונקרא כתי"ו כדרך בעלי הה"א עד גלות ירושלים , ונכתב עם
 האל"ף כי בקריאת הא"לף הי' אומר קראת כמו עד יבשת , או קראת כמו בשנאת :
 (ב) מבציר אביעור , הבי"ת רפה , וראוי' : להדגש

מה עשיתי עתה ככם הלא טוב
עללות אפרים מבציר אביעזר :
(ג) בידכם נתן אלהים את שרי
מדון את ערב ואת זאב ומה
יכלתי עשות ככם אז רפתה
רוחם מעליו בדברו הדבר
הזה : (ד) ויבא גדעון הירדנה
עבר הוא ושלוש מאות האיש
אשר אתו עיפים ורדפים :
(ה) ויאמר לאנשי סכות הנני
נא כפרות להם לעם אשר
ברגלי כיעיפים הם ואנכי רדף
אחרי זבח וצלמנע מלכי מדון :
(ו) ויאמר שרי סכות הקף זבח
וצלמנע

רש"י

שעשיתי בתחלתי כמה שנשיתם אתם בסוף :
הלא טוב עוללות . שאלו לידכם בחוף מתחלת
הנציר שצרכנו לני ומשפחתי שהרי בידכם נתן ה'
את המלכים ומה יכולתי לעשות שהיא חשוב כמנינה
שלכם : (ד) עובר הוא ובלש מאות האיש .
עוברים את הירדן אחרי זבח וצלמנע שעברו את
הירדן מחלה והיו משחיתים טעבר לירדן את הרץ
באזון ונד ומנשה ועבר הם כדי להכות אף בהם :
(ה) לאנשי סכות . ישראל היו : (ו) הכף זבח
וצלמנע

נון , נור איך גלייך גטאהן ? איזט
ניכט דיא נאכלעווע אפרים'ס בעסר ,
אלס דיא וויינלעווע אביעזר'ס ?
(ג) אין איירע גוואלט , גאב גאט דיא
פירשטן מדינ'ס , עורב אונד זאב ; וואס
קאנט' איך נון אייך גלייך טוהן ? דא
ווארדע איהר אונווילן געגן איהן
גדעמפפ'ט , אלס ער זא מיט איהנן
רעדטע . (ד) נון קאם גרעון אן דען
ורדן , זעצטע דזינאויבר , מיט דען
דרייהונדרט מאן , דיא ער בייא ויך
האטע , וועלכע ערמיהדעט דען פיינד
פ'רפאלגטן . (ה) ער שפראך צו דען
לויטן פאן סכות : געבט דאך בראדע
הער , פאר דאז פאלק , וועלכס איך
מיט מור האבע , זיא זינד ערמיהדעט ,
אונד איך פ'רפאלגע דיא לאנדסהערן
מדינ'ס זכח אונד צלמנע . (ו) דיא
גראסן פאן סכות גאבן איהם צור אנט-
ווארט : האסט דוא עטווא זבח אונד
צלמנע

באור

הלא טוב עוללות , העוללות אחרי הנציר ,
כמו שנאמר כי תצור כרשך לא תעולל אחריך
(דברים כ"ב"א) , שפירושו לא תעולל אחרי
הנציר , וקרא את אשר התחיל להלחם במדון
דרך משל נציר , ואת אשר עשו אחריו בני
אפרים עוללות . (ג) אז רפתה רוחם , רוח
הכעס , כמו אל תנהל ברוחך לכעוס (קהלת
ז' ט') (רד"ק) . (ד) עיפים ורדפים , רודפים
אף על פי שהם עיפים . (ה) סכות , אין זה סכות סמוך למצרים שנאמר זה , ויסעו בני
ישראל מרעומס סכותה (שמות י"ג ל"ז) , לא עיר בעבר הירדן מזרחה בארץ סיחון הנזכרת
בספר יהושע (י"ג כ"ז) , והיא אשר קרא יעקב סכות . (ו) ויאמר שרי סכות , אחד משרי
סכות בהסקמת כולם . הברקנים , אמר המתורגמן זה אחד מעשרי מיני קיבי הנזכרים
במקרא

מכלל יופי

להרגשו , והוא ענין קטיפה : [ל"שופי' הפסוק החלשים שבכ' הדומות לעוללות ,
טובי' יוחר מן הגדולים שבנו הדומים לענבים הגדולים או קאי על אנשי מדון שבני
אפרים הרגו זבח וצלמנע ודמה עצמו לבציר שהוא החל המלחמה :] כי נתן , מלרז
הטעם

וְצַלְמַנֵּעַ עֲתִידָה בְּיַדְךָ כִּי־גִהֲזִין
 לְצַבְאָה לָחֶם: (ו) וַיֹּאמֶר גְּדַעֲזִין
 לְכֹן בַּחַת יְהוָה אֶת־זִבְחָהּ וְאֶת־
 צַלְמַנֵּעַ בְּיָדֵי וְדִשְׁתִּי אֶת־
 בְּשָׂרְכֶם אֶת־קוֹצֵי הַמְדַבֵּר וְאֶת־
 הַבְּרַקָּנִים: (ח) וַיַּעַל מִשָּׁם
 פָּנוּאֵל וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כְּזֹאת וַיַּעֲנוּ
 אֹתוֹ אֲנָשֵׁי פָּנוּאֵל כַּאֲשֶׁר עָנוּ
 אֲנָשֵׁי סְכוּת: (ט) וַיֹּאמֶר גַּם
 לְאֲנָשֵׁי פָּנוּאֵל לֵאמֹר בְּשׁוּבֵי
 בְּשָׁלוֹם אֶתֶּן אֶת־הַמַּגְדָּל הַזֶּה!
 (י) וַיִּזְבַּח וְצַלְמַנֵּעַ בְּקִרְקֵר
 וּמַחְנֵיהֶם עִמָּם כַּחֲמִשָּׁת עֶשֶׂר
 אֱלֹהֵי כָל הַנּוֹתָרִים מִכָּל מַחְנֵה
 בְּנֵי־קָדֶם וְדִגְפָּלִים מֵאֶדָּה
 וְעֶשְׂרִים אֱלֹהֵי אִישׁ שִׁלְף חָרָב:
 (יא) וַיַּעַל גְּדַעֲזִין דְּרָךְ הַשְּׂכוּנֵי

צלמנע שאן אין ריינען הענדען, דאס
 וויר ריינס העערע בראד געבן ואללן?
 (ו) דא שפראך גרעון: עם וייאגשווארן,
 ווען דער עוויגע זכח אונד צלמנע מיר
 אין דיא הענדע גיבט, זא צערשלאגע
 איך אייער פלייש, מיט דארטן אויס
 דער וויסטע, אונד דיסטעלן: (ח) ער
 גינג פאן דא, הינויף גען פנואל, רערטע
 מיט איהנן, אויף ריזע וויזע, אליין
 דיא לייטע צו פנואל אנטווארטטן איהם,
 וויא דיא לייטע צו סכות, (ט) ער
 דראהטע דאהער אויך דען לייטן פאן
 פנואל, אונד שפראך: ווען איך גליקליך
 צוריקקאמע, זא צערשטעהרע איך ריין
 טורם. (י) זכח אונד צלמנע ווארן
 אינדעסן צו קרקר, מיט איהרם לאגד,
 וועלכס אונגפעהר פונפצעהן טויזענד
 מאן שטארק וואר, אללע נעמליך,
 וועלכע פאן דעם לאגד דער מארגנ
 לענדד, איכריג גבליבן ווארן; דען
 דונדרט אונד צוואנציג טויזענד וינד
 גבליבן, לויטר מענר, היא דאן
 שווערד צו פיהרן וואוסטן. (יא) גרעון
 נאם דען וועג, דורך דיא געגנד דער
 צעלטנע

באהלים

באור

וּלְצַמְנֵעַ בְּיַדְךָ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵים שְׂמֵרָה מִיַּד מְדִין:
 (ו) הַבְּרַקָּנִים: דו"ל"ש בלע"ו (בל"א דאון
 געביט): (י) בקרקר: שס מקום: (יא) דרך
 קשכוני באהלים: דרך ארץ קדר וערכ השוכנים
 במדבר

במקרא. וראיתי מפרש בלשון רומי (אקסוקא
 כטע) בל"א (וויסדארן), ובמכלל ש"ש
 ברק נכתב בל"דו (גענוס בעדרי, סיווע
 אביעם) בל"א (איינע ארט בעדרי, אדר
 פ"כטן). אמנם רש"י ז"ל כתב דונכ"ש בלע"ו וז"ל לרעתי שארדאש, בל"א (דיסטלן),
 (ח) כזאת, שיתנו למס לעם אשר בגליו. (י) בקרקר, הני"ת פתוחה לסימן
 ה"א הידיעה שלא כמנהג (רד"ק) (יא) השכוני באהלים, נא הסמיכות על אות

מכלל יופי

הטעם, במקום ש"ן השירות לבה: (ו) את קוצי המדבר, עם קוצי המדבר ופי'
 ורשתי שאכה בקוצים על בשרכם, ולדעת יונתן פירוש שישליכם על הקוצים ערומים,
 וידוש ברגליו עליהם: הברקנים, מין ממיני הקוצים: (י) בקרקר, הכ"ה הפתוחה,
 לרוב

סשימוש

בְּאֵהָלִים מִקִּדְשׁ לְנֶפֶח וַיִּגְבְּהָהּ
 וַיִּבֶן אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהַמִּזְבֵּחַ הָיָה
 בְּטַח : (יב) וַיָּנֹסוּ זִבְחָהּ וְצִלְמֶנֶעַ
 וַיִּהְיֶה אַחֲרֵיהֶם וַיִּלְכְּדוּ אֶת־שְׁנֵי
 מַלְכֵי מִדְּוָן אֶת־זִבְחָהּ וְאֶת־
 צִלְמֶנֶעַ וְכָל־הַמִּזְבֵּחַ הַחֲרִיד :
 (יג) וַיָּשֶׁב גִּדְעוֹן בֶּן־זוּאֵשׁ מִן־
 הַמִּלְחָמָה מִלְּמַעְלֵה הַחֶרֶס :
 (יד) וַיִּלְכְּדוּ אֶת־מֵאֲנָשֵׁי סְכוּת
 וַיִּשְׁאַלְהוּ וַיִּכְתֹּב אֵלָיו אֶת־שְׁרֵי
 סְכוּת וְאֶת־זִקְנוֹתָ שְׁבַע־עִים
 וּשְׁבַע־אִישׁ : (טו) וַיָּבֵא אֶל־
 אֲנָשֵׁי סְכוּת וַיֹּאמֶר הִנֵּה זִבְחָהּ
 וְצִלְמֶנֶעַ אֲשֶׁר חִרְפְּתֶם אוֹתִי
 לֵאמֹר הֲבָא זִבְחָהּ וְצִלְמֶנֶעַ עִתָּהּ
 בְּיַדְךָ בִּי נִהְיָ לְאֲנָשֵׁיךָ הַיְעַפִּים
 רִשְׁוֹתָ לָהֶם

צעלמנכוואָהנר , אויף דער מאָרגנזייטע
 פֿאַן נוכח אונד יגכהה , אונד איברפֿיל
 דאַן לאַגר , אינדעם עס זיך זיכר
 גלויבטע . (יב) זכח אונד צלמנע ער־
 גרפֿן היא פֿלוֹכט , מאָן ועצטע איהנן
 נאך , בקאס זיא . (דיא צווייא קעניגע
 פֿאַן מדין , זכח אונד צלמנע) גפֿאַנגן ,
 אונד צערשטרייטע דאַן גאַנצע לאַגר .
 (יג) גרעון קאם נאך פֿאַר זאַנענאוּפֿ־
 גאַנג אויס דער שלאַכט צוריק .
 (יד) לויס איינן קנאַבן , פֿאַן דען אייניג
 וואָהנרן צו סכורט אויפֿפֿאַנגן , אונד
 אויף זיין פֿרלאַנגן , מוסטע איהם דוור
 דיא פֿאַרנעהמן פֿאַן סכורט , אונד איהרע
 עלטסטן , זוכן אונד זיכנציג אן דער
 צאהל , אויפֿשרויבן . (טו) ער גינג
 נון צו דען לעיטן פֿאַן סכורט , אונד שפֿראַך :
 דויר אונט נון זכח אונד צלמנע , פֿאַן
 דענן איהר מיך זאָ העהנוש גפֿראַנגט :
 חאסט דוא עטוואַ זכח אונד צלמנע
 שאַן אין דיינען הענרן , דאַס וויר דיינען
 ערמהנדטן לייטן בראַד געבן זאָלן ?
 (סז) ער

באור

השימוש כמו לכנזאי מלכס (יחזקאל יג ב') ,
 ופירושו כתיב באורק משרית ערנזאי דשרן
 בשכונן במדברא (הכ"ל) . וסנכז והלך למען
 לא ירגשו במחנה ויפול בם פתאום בטח , לא
 (יג) מלמעלה החרס , הרד"ק ורלנ"ג וכן
 כי איך ילך בשלש מאות איש
 אס לא בטח על חשכת לילה ? והיא עמדה לו
 וכבוקר כעלות השחר שז ממלחמה ,
 כלומר טרם נאס השמש על הארץ . ואחרים אומר' מעלה החרס
 שם מקום . (יד) וישאלהו ויכתוב , וישאלהו
 לכתוב

במדבר באהלים תמיד ואין דרוש בנחום . מקדס
 לכנח ויגבהה . שהם ערו ושבא ולא רצה לילך שם
 אלא דרך עקלתון כדי שלא ירגישו בהם ויהומס
 סתמוס : (יג) מלמעלה החרס . עד שלא שקעה
 השמש
 הו כזהריס מאויב , כי לא חשנו שיבוא עליה' .
 האברבנאל אמרו פה אחי כו רדף גרעון אחרי המחנה בלילה ,
 אס לא בטח על חשכת לילה ? והיא עמדה לו
 להחריב את המחנה , כאשר החרידס בלילה ראשונה ,
 חתפי' מלמעלה החרס , כלומר טרם נאס השמש על הארץ . ואחרים אומר' מעלה החרס
 שם מקום . (יד) וישאלהו ויכתוב , וישאלהו

מכלל יופי

לרוב ההודעה : (יג) מלמעלה החרס , פי' מעלות זהר דהשמש וזריחתו וח'י
 עד לא מעל שמשא , כלומר טרם בא השמש ויהי' לדעתו פי' מלמעלה שהי' השמש
 עדיין למעלה נראה ברקיע , שלא נכנס עדיין חתח הארץ , וחרס נקרא שמש כמו
 האומר

לחם: (טו) ויקח את־קני־העיר
 ואת־קוצי־המדבר ואת־
 הברקנים וידע פֿהם את־אנשי־
 סבוח: (יז) ואת־מגדל־פְּנִיאל
 נחץ ויהרג את־אנשי־העיר:
 (יח) ויאמר אֶל־זבח־וַאֲלֵלֶמְנֶע
 איפה האנשים אשר הרגתם
 בתבור ויאמרו כִּמּוֹךְ כִּמּוֹהֶם
 אחד פְּתָאֵר בְּנֵי־הַמֶּלֶךְ:
 (יט) ויאמר אחי בני־אמי הם
 חִי־יְהוָה לֹא הִחַיִּיתֶם אוֹתָם לֹא

(טו) ער לים הירויף היא עלטססן רער
 שטאַט הערבייא פֿיהרן, דערנר אויס
 דער וויסטע, אונד דיסטעלן האָהלן,
 אונד ציכטיגטע דאָמיט דיא לייטע פֿאַן
 סכור. (יז) ער צרשטעהרטע אויך
 דען טורם צו פניאל, אונד ערשלוג דיא
 שטאַט־לייטע. (יח) צו זבח אונד
 צלמנע שפראך ער: וויא זאהן דיא
 לייטע אויס, דיא איהר בייא חבור אומ־
 גבראַכט? זיא אַנטוואָרטטן: זיא וואָרן
 מיט דיר פֿאַן איינר־לייג גשטאַלט,
 גבילדעט וויא קעניגליכע פרינצן.
 (יט) מיינע בדירר, פֿרועצטע ער,
 מיינר מוטר זעהנע זינד עם, זא וואָהר
 גאַט לעבט! העטעט איר וויא רעכן
 לאסן

הרגתי

רשי

באור

השמש בעוד החמה נראית גבוהה: (טו) ויודע
 בהם. ותכר בהון: (יח) כתואר בני המלך?
 י"מ אחד הם כתוארו כתואר בני המלך ויש
 לפתור כמון כמוהם תואר אחד להם כי כתואר בני
 מלכים

לכתוב, ויכתוב. (טו) ויקח, משמש לשני
 פעולים, וענינו לקח את וקני העיר להוציאם
 חוץ לעיר, או אל מקום מיוחד בעיר, ויקח גם
 את קוצי המדבר. ויודע, כתרנומוותבר
 עליהן, מן וידוע סולי, (ישעיה כ"ג)
 שלא אמר בתחילה. ואולי היו כלחמים עמו כשנא לכתוב את המגדל (מדבר רד"ק). (יח)
 איפה, המלה הזאת כמזאת יו"ד פעמים בה"א בסוף, ע"פ המסורה, וארבעה צו"ה, והשאר
 צו"ו א' ואם כתובין עליהן בכל מקומות מושבותם, כמזכיר הכתובי צו"ו א', או צו"ו גרילא,
 ענינם תמיד כמו עתה, אלהם תיקון הלשון כדעת רש"ם, והכתובים בה"א צ"ה צימם אל
 המקום, כאילו הם מורכבים מן איה פה, מן מוזת אשר תתפרש לפי ענינה כמו מי, או מה
 תואר, אלא שלא יתכן לפרש באן כמו מי, שאז הי' גדעון מקשה לשאל מה שאי אפשר להם
 להשיב, כי איך יכירו כל איש מישראל? ורלב"ג חנר גם את זאת עם סבירי' וכתב, איה פה
 דומה להם, שיודע בנתוארם ותמונתם, ויהיה חרנומו: (ווער גלייכט היר דען לייטן כו').
 וידמה שינאו אחיו בתחילת המלחמה ולא שבו, ולא ידע מה היה להם, ומשד את זבח וכלמנע
 שהרגום בבואם בארץ לשחתה, כאשר הרגו אז כמה מישראל. כמ"ך כמוהם אחד, כן חנר
 רד"ק ורש"י ז"ל בסוף דבריו, וכן מתורגם. ולא שלף הכער, להורגם כי היה ירא מהם
 רש"י

מכלל יופי

האומר לחרם ולא יורח: (טז) וידע בהם, לדעתר' יהוד' ור' יונה לשון שכירה,
 ויתכן לשון ידיעה ממש שהודיע להם פשעם, וע' שסוכות שם העיר שבטחו בה שהיא
 בצורה יסרם בקוצי' ששמש סכות כמו החמלא בסוכות עורו: (יח) איפה, מה תארם
 וחונתם, ונכתב בה"א ע"פ המסור' והקבלה: (יט) לו החייתם, כתובה כ"ו
 ובשור"ק

הַרְגֵתִי אֹתְכֶם : (כ) וַיֹּאמֶר
 לִיָּתֵר בְּכֹדוֹ קוֹם הֲרֹג אוֹתָם
 וְלֹא־שָׁלַף הַנֶּעַר חֶרְבּוֹ כִּי־רָא
 כִּי עוֹדְנֵי נֶעַר : (כא) וַיֹּאמֶר זָבַח
 וְצִלְמִנֶע קוֹם אֲתָה וּפְגַע־בְּנֵי כִי
 כְּאִישׁ גְּבוּרָתוֹ וַיִּקַּם גִּדְעוֹן וַיַּהַרְג
 אֶת־זָבַח וְאֶת־צִלְמִנֶע וַיִּקַּח אֶת־
 הַיְשׁוּהָרָנִים אֲשֶׁר בְּצוּרֵי
 גְּמַלְיָהִים : (כב) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ־
 יִשְׂרָאֵל אֲגִדְעוֹן מִשְׁל־בְּנֵי־גַם־
 אֲתָה גַם־בְּנָה גַם בֶּן־בְּנָה כִּי
 הוֹשַׁעְתָּנוּ מִיַּד מִדִּין : (כג) וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים גִּדְעוֹן לֹא־אֲמַשֵּׁל אֲנִי
 בְּכֶם וְלֹא־יִמְשַׁל בְּנֵי בְּכֶם יְהוָה
 יִמְשַׁל בְּכֶם : (כד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
 גִּדְעוֹן אֲשַׁאֲלֶהוּ מִכֶּם שְׂאֵלָה
 וְתַגִּידֵנִי אִישׁ נָזִם שְׁלָלוּ כִּי־נִזְמִי
 זָהָב לָהֶם כִּי יִשְׁמַעְאֲלִים הֵם :

רש"י (כה) ויאמרו

מלבים היו : (כ) ולא שלף הנער חרבו להורגם שהיה
 ירא מהם : (כא) השסהרונים לוכי"ע בלע"ו
 (בלענדונג)

לאטן, איך ווירדע אייך אויפ פֿרשאַתן .
 (כ) ער שפראך הירויף צו זיינס ערשט־
 גבאָהרנן יתר : אויף ! ערשלאַגע זיא .
 דער יונגלינג אַבר , ציקטע דאָן שווערד
 ניכט , דען ער פֿירכטטע זיך , ווייל
 ער נאך יונג וואר . (כא) דאָ שפראך
 זבח אונד צלמנע ; קאָם דוא , אונד
 נים אונס דאָן לעבן , דען וויא דער מאַן ,
 זאָ זיינע שטערקע . גרעון מאַכטע זיך
 אויף , ערשלוג זבח אונד צלמנע ,
 אונד נאָם הערנאך דיא האַלכמאָנדע ,
 וועלכע אום דיא העלזע איהרר קאָמעלע
 הינגן . (כב) דאָ שפראך ישראל צו
 גרעון ; זייא אונד בהערשר ! דוא זאָ
 וואָהר , אַלס דיין זאָהן , אונד דיין
 עגקל , דען דוא האַסט אונס פֿאַן מדינ'ס
 גוואַלט בפֿרייעט . (כג) אַבר גרעון
 אַנטוואָרטטע איהנן : איך מאַג ניכט
 איכר אייך הערשן , אויך מיין זאָהן זאָל
 ניכט איכר אייך הערשן , דער עוויגע
 זייא אייער בהערשר . (כד) נור איינס
 בגעהר' איך פֿאַן אייך , געבט מיר יערר
 זיינע ערכייטעטע אָהרנרינגע (זיא האַטן
 אָהרנרינגע , ווייל זיא ישמעאים ווארן) .
 (כה) זיא

באור

(רש"י) . (כא) כי כלישגבורתו , לא יפגע
 בנו הנער , אשר אין בידו כח וגבורה להכות
 איש פעם אחת , אל תטערנו , קום אתה , כי
 גבור אתה וגבורה לך ותמית אותי בהכאה אחת . השהרונים , פירש"י לוכי"ע בלע"ו ,
 בל"א (מאנדע) וזה היה דרך עשירי ערביים לתלות עדי זהב וכסף בדמות חכי רח בכוארי
 גמליהם . (כד) כי כומי זהב להם , למדינים , והוא מאמר מוסגר , והישמעאליים
 הם המדינים , והעד ויעברו אנשים מדינים (בראשית ל"ז כ"ח) וכתוב אחריו וימכרו את
 יוסף לישמעאליים , כן דעת הראב"ע והרשב"ם שם . וכן רד"ק פה . ולדעת חז"ל בנ"ר פעמים
 רבות כמכה יוסף , יתכנסם משפחת ערביים , והם ישמעאליים , התערבו בתוך הבאים עם
 מקניה' והאליה' להשחית יבול הארץ הנזכרים לעיל . ונזם לפעמים תכשיט האף כ"ש ואשים
 את הנזם על אפה (בראשית כ"ד מ"ו) , ולפעמים תכשיט האוזן , כ"ש ואת הנזמים
 אשר

(כה) ויא אנטווארטמן : וויר וואללן עם ווילליג הערגעכן . מאן ברייטעטע איין טוך אויס . וואריין יערד זיינע ערכיי טעטע אהרנרינגע ווארף . (כו) ריא פֿרלאנגטן אהרנרינגע וואגן , טווענד זיבן הונדרט שקל אן גאלד , אהגע ריא האלב מאנדע , באַלואמביקסֿון , אונד פורפורקליידר , וועלכע מדינ'ס קעניגע טרוגן , אונד אהגע דאז גשמוק אן דען העלזן איהרר קאמעעלע . (כז) הירויס לים גרעון איין אפֿוד מאכן : אונד שטעלטע איהן אויף , אין זיינר שטאט עפרה . אכר גאנץ ישראל בוהלטע איהם היר נאך , אונד ער ווארד פֿיר גרעון אונד זיין הויו צום פֿאללשטריק . (כח) נון וואר מדין גרעהמיטיגט פֿאָר ישראָל

(כה) ויאמרו נהון נהון ויפרשו את השמלה וישליכו שמלה איש נום שללו : (כו) ויהי משקל נזמי הזהב אשר שאל אלך ושבֿע מאות זהב לבד מן השהרנים והנטיפות ובגדי הארגמן שעל מלכי מדין ולבד מן הענקות אשר בצוארי גמליהם : (כז) ויעש אותו גרעון לאפוד ויצג אתו בעירו בעפרה ויצנו כל ישראל אחריו שם ויהי לגדעון ולביתו למוקש :

(כח) ויבנע מדין לפני בני ישראל ולא

באור

רש"י

אשר באזניהם (ס ל"הד') . (כו) ושבע מאות זהב , כמו עשרה זהב משקלם (בראשית כ"ד כ"ב) שמתורגם עשר סלעין דהבא , ובלע הוא השקל השלם . לבד השחרויים שעל מלכי מדין , אשר בוז לעצמו כי הו' הרג .

(בלענדונג פֿר ספֿערד) של זהב : (כו) השחרויים והנטיפות עובדיה וכליליא : (כז) נעבש אותו לאפוד : להיות לזכרון על תשובה גדולה לראות כמה היה חילם ככד שכנומי חשונים היה כל הוהב הוה : וזנו כל ישראל אחריו . לאמר מיתת גרעון

הנטיפות , לדעת רד"ק ורלב"ג הם כלי זהב אשר נשא בהם נטף , והו' הנרי . (כז) לאפוד , רד"ק ורלב"ג אמרו שהו' כמין קגורה או מלבוש זהב , והניג אותו בעירו לזכרון התשובה הנעשה לישראל על ידו . ולא אבין לדבריהם ויצנו כל ישראל אחריו , האם השתחוו אל קגורה ? ולאן הרמב"ן על פסוק ותגבר רחל את התרפים : וכן היה הענין בישראל באפוד , כי אחרי אשר הורגלו באפוד הקודש עשו כדמותו והיו שואלים בו ומאמינים בדבריו ותועים אחריו . וזה עש ויעש אותו גרעון לאפוד וכו' עב"ל . וכן היו תועים ושואלים בתרפים , כמו שנאמר בפסל מיכה שאל נא באלהים (להלן י"ח ה') ופירש"י שם בתרפים שמדברים על ידי מכשפות . ואין ספק שהם הארסקל הידועים והמפורסמים , אשר שאלו והאמינו בו עמים רבים בימי ההם , ובמות ד' שופט זנו אחריו גם בני ישראל . (כח) בימי גרעון , להורות שלא ככללו בזה ימי השעבוד , ואם ככללו אמר בימי גרעון להורות שתיכף אחרי מותו סר ההשקט (מדברי הרלב"ג)

מכלל יופי

ובשור"ק , וענינה כמו אם : (כו) השהרנים , חלי כדמות ירח , ותרגום ירח סיהרא : והנטיפות , הם הענקים , ואומרים שקורין לברלח הוד בערבי אל נטף , ות"י כליליא , וי"ם מן נטף ושחלת , ופי' נטיפו' שם כלי זהב שנושאים בהם נטף : הענקות , הוא חלי תלוי בצואר ויבא תחת הגרון : (כז) לאפוד כו' , וברדו' ל כמשהחווה לאפוד עצמו

וְלֹא יִסְפּוּ לְשִׂאת רֵאשִׁים
 וְהִשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה
 בְּיָמֵי גִדְעוֹן: (כט) וַיֵּלֶךְ יִרְבֵּעֵל
 בֶּן־יִזְבָּבֵד וַיֵּשֶׁב בְּבֵיתוֹ:
 (ל) וַיִּגְדְּעוֹן הָיוּ שִׁבְעִים בָּנִים
 יִצְאֵי יָרֵכוֹ כִּי־נָשִׁים רַבּוֹת הָיוּ
 לוֹ: (לא) וּפִילְגֶשֶׁת אֲשֶׁר בְּשִׁכְמָהּ
 יָלְדָהּ לוֹ גַם־הִיא בֵּן וַיִּשְׁמָהּ אֶת־
 שְׁמוֹ אֲבִימֶלֶךְ: (לב) וַיִּמָּח גִּדְעוֹן
 בֶּן־יִזְבָּבֵד בְּשִׁיבָה טוֹבָה וַיִּקָּבֶר
 בְּקָבֶר יִזְבָּבֵד אָבִיו בְּעִפְרָה אֲבִי
 הָעִזִּירִי: (לג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר מֵת
 גִּדְעוֹן וַיֵּשׁוּבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּזְנוּ
 אַחֲרָי הַבְּעָלִים וַיִּשְׁיִמּוּ לָהֶם
 בַּעַל בְּרִית לְאֱלֹהִים: (לד) וְלֹא
 זָכְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה

ישראל , אונד קאנטן ניכט מעהר איהר
 הויפט עמפאר העבן . דארויף גנאם
 דאז לאנד רוהע פירציג יאהרע , זאָ
 לאנג גרעון לעכטע . (כט) ירובעל דער
 זאָהן יואש'ס גינג הין , אונד זאָס רוהיג
 צו רויווע . (ל) גרעון האטע זיכנציג
 לייבליכע זעהנע , (דיא אַויס זיינר
 דיפֿטע קאמן) דען ער דואטע פֿילע
 ווייבר . (לא) זיין קעכסווייב , דאז
 צו שכם וואָהנטע , גבאהר איהם אויך
 איינן זאָהן , דיזעם גאב ער דען נאָמן
 אבימלך . (לב) גרעון זאָהן יואש'ס
 שטארב , אין איינעם גליקליכן אלטר ,
 אונד וואורדע בגראכן , אין דעם גראבע
 זיינס פֿאטערס יואש , צו עפרהדאודער
 פֿאמיליע אביעזר גהערטע . (לג) זאָ
 באלד אַכר גרעון גשטאָרבן וואר ,
 בוהלטן דיא קינדר ישראל וזיידר דען
 בעלים נאך , אונד נאמן דען בעל ברית
 אלס גאָט אן , (לד) ישראל דאכטע
 ניכט מעהר , אן דען עוויגן איהרן גאָט ,
 דער זיא רעטטעטע אַויס דען דזענדן
 אללער

אֱלֹהֵיהֶם הַמְצִיל אוֹתָם מִיַּד כָּדִי

אויביהם

רש"י

גדעון : (לג) בעל ברית . כד שמו : (לה) ולא
 עשו חסד וגו' . שהרגו את בניו . כמ"ס בנין :
 ט (ד) וכוחים

הרלב"ג . (כט) וילך , איז טעם הליכה זו
 תנועה מסקום למקום , אלא כמ"ס הרמב"ן
 במ"א ח"ל : על המעורר ומזמין את עממו
 לדבר יאמר הכתוב שהלך לעשותו , כמו וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי (שמות ב' א') ,
 וילך ראובן וישכב (בראשית ל"ה כ"ג) , וכן כאן , התעורר והזמין את עממו וישכב בביתו . ואפשר
 ספר הכתוב בזה בשבחו , שלא היה לבו חפץ בממשלה , אף על פי שאהו ישרא למושל עליהם ,
 והלך וישכב בביתו כאשר אחר בני ישראל , ולולא זאת יקשה קצת לשון וילך וישכב בביתו . (ל)
 ויצאו יריכו , גם בני בנים , יקראו בנים , ואלה השבעים היו יוצאי חלציו . (לג) בעל ברית ,
 כפי"ש" כד שם הע"ז אשר נחרו להם לאלהים . ואשר קרא בהצליה ידע , כי שמו להם חלילים
 מושלי בכל כחות העבד , ובתכונות הנפש , ועל כל דברת בני אדם . ויתכן לפ"ז שנתני ממשלת
 הבעל על כורתיו ברית להטיב את שומר בריתו ולהרע את העובר , וקראוהו בעל ברית (נוגדס)
 בעל) וזאתו האליל שמו להם בני לואים : ט (ב) המשל

מכלל יופי

עצמו כד"א ויעש אוחו גרעון לאפור : (לא) ופילגשו , היא המיוחדת לאדם בלא
 כתובה

אללער איהרר פיינדע אומהער .
(לה) צייגטן זיך אויך ניכט גפעליג געגן
דאז הויז ירובעל גרענו'ס, אהנגאכטט
אללר וואהלטאהטן, דיא ער ישראל
ערצייגט האטע .

ט (א) אבימלך זעהן ירובעל'ס גינג
נאך שכם, צו דען ברידרן זיינר
מוטר, רעדטע מיט איהנן, אונד מיט
דער גאנצן פאמיליע זיינר מוטר פאטרס,
אונד שפראך: (ב) שטעללט דאך דען
פארנעהמן שכם'ס פאר; וואס איזט
בעסר פיר אייך? אב זיבנציג לייטע,
אלע זעהנע ירובעל'ס איכר אייך הערשן,
אדר ווען איינר נור אייער הערר זייא?
בדענקט דאך דאס איך אייער ביין אונד
פלייש בין (נאהר אנפרוואנדטר) .

(ג) דיא ברידר זיינר מוטר, רעדטן
אויך זיינטוועגן, מיט דען פארנעמן
שכם'ס אללע דיזע ווארטע, אונד איהר
הערץ ווארדע דעם אבימלך גגיגט,
דען זיא שפראכן: ער איזט יא אונזר
פרוואנדטר . (ד) זיא שענקטן איהם
זיבנציג זילברשטיקע, אויס דעם טעמפל
דעם

אויביהם מסביב: (לה) ולא
עשו חסד עם בית ירבעל
גדעון ככל המצוה אשר עשה
עם ישראל:

ט (א) וילך אבימלך בין
ירבעל שכמה אל אחי אמו
וידבר אליהם ואכל משפחת
בית אחי אמו לאמר:
(ב) דברו נא באזני כל בעלי
שכם מה טוב לכם המשל בכם
שבעים איש כל בני ירבעל אם
משל בכם איש אחד וזכרתם
ביעצמכם ובשרכם אני:
(ג) וידברו אחי אמו עליו באזני
כל בעלי שכם את כל
הדברים האלה ויט לבם אחרי
אבימלך כי אמרו אחינו הוא:

(ד) ויתגורלו שבעים כסף מבית

בעל

ב א ו ר

למשל - וטעם בעלי שכם כיון שכתב רד"ק
אדאי העיר וגדולי' . ואולי אמר בעלי שכם
על הלויס אשר להם העיר, כי עיר מקלט
היתה, ולהם ידברו לא אל שאר העם הדריס
זה, כי הכל תלוי צם, שהם אדוני העיר .

ט (ב) המשל בכם שבעים איש, לא
מכאנו שהתכסאו בני גדעון למלוך,
אדרבה אמר גדעון לא אמאל אני בכס, ולא
ימשל בני בכס, לא הערים אנימלך להכניס
קנאה בלב בעלי שכם למען ישמוהו להם

מ כ ל ל י ו פ י

כחובה ובלא קידושין: (לה) עם בית ירבעל גדעון, די הי' כאחד, אלא שמנהג
הלשון כן במקומות לרוב ההודעה:
ט (א) שכמה, בתוס' ה"א ונשאר בשו"א כמו שהי' שכם טרם התוספות, ונשאר
הכ"ף בסגול' כמו שהי', ונשתנה כן לפי שהוא שם עיר להפריש בינו ובין דרך
ירצחו שכמה שהוא בסגול': (ב) בעלי שכם, כו' וי"ת יחבי שכם: (ד) ופרוים,
פי'

מכ
מלו
ובני
אלו
מק
מה
הור
מונ
הכו
פי'
פחו
ובס
מצו

בַּעַל בְּרִית וַיִּשְׁכַּר בָּהֶם אֲבִימֶלֶךְ
 אֲנָשִׁים רִיקִים וּפְחוּזִים וַיִּלְכוּ
 אַחֲרָיו : (ה) וַיָּבֵא בֵּית אָבִיו
 עֲפָרְתָה וַיְהַרְגֵהּ אֶת אָחִיו בְּנֵי-
 יָדָבְעֵל שִׁבְעִים אִישׁ עַל-אָבִן
 אַחַת וַיִּהְיֶה יוֹתָם בֶּן-
 יָדָבְעֵל הַקָּטָן כִּי נִחְבָּא :
 (ו) וַיֵּאָסְפוּ כָּל-בְּעָלֵי שָׂכָם וְכָל-
 בֵּית מְלוּא וַיִּלְכוּ וַיִּמְלִיכוּ אֶת-
 אֲבִימֶלֶךְ לַמֶּלֶךְ עִם-אֱלוֹן מִצֵּב
 אֲשֶׁר בְּשָׂכָם : (ז) וַיִּגְדּוּ לַיּוֹתָם
 וַיִּלְךְ וַיַּעֲמֵד בְּרֹאשׁ הַר-גְּרִזִים

דעם בעל ברית , דאפיר מיהטעטע זיך
 אבימלך נידריגע , לייכטויניגע מענשן ,
 דיא איהם פאלגטן , . (ה) גינג דאן
 און זיין פעטרליכס הוין , נאך עפרה ,
 אונד ערשלוג זייגע ברודר , דיא זעהנע
 ירובעל'ס , זיכנציג פערסאנן , אויף
 איינן שטיין , נור זותם , דער קלוינרע
 זאהן דעם ירובעל , בליב לעבן , זוויל
 ער זיך פֿרשטעקט דזאמע . (ו) דא
 פֿרזאמלטן זיך אללע פֿארנעהמן שכס'ס ,
 אינד גאנץ בית מלוא , גינגן הין , אונד
 קרענטן אבימלך צום קעניגע , אין דעם
 אלטן האין בייא שכס . (ז) אלס מאן
 עם יותם זאגטע , גינג ער הין , שטעלטע
 זיך אויף דיא שפינע דעם בערגס גרזים ,
 ערהוב זיינע שטימע , אונד ריף איהנן

וַיִּשָּׂא קוֹלוֹ וַיִּקְרָא וַיֹּאמֶר לָהֶם

שמעו

באור

רשי

ט (ד) ופוחזים . כהולים כמעשיהם לעשות
 בלא תבונה : (ו) עם אילון מוצב . מישר
 קמת

(ד) רקים , רקים מכל חכמה , רקים מכל
 טובה . ופוחזים , כפירש"י כהולי כמעשיהם
 לעשות בלא תבונה . זהמלה מן פחו כמים .
 (ה) ויוחר יותם , נותר מהשבעים , ושבעים חסר אחד הרג , אף על פי שאמר שבעים ,
 מנהג הלשון הוא שלא לפנות מסיפור הכולל בעבור אחד , כמו כל הנפש הבאה ליעקב
 מזרעו שבעי (בראשי' ת"כ"ד) וכן ארבעים יכנו (דברים כ"ג) (רד"ק) . (ו) בית
 מלוא , לדעת ת"י היא שם עיר ולא יעתקיהו כדרכו בכל שם עמם , ואיננו כן מן המלוא
 וביתה (ש"ב ה' ט') ודבריו , כי את אלהת . מלישא . ובעקבותיו הלכתי בתרגומי . עם
 אילון מוצב , אכל אילון , ולדעתיה הוא אילון מוצב הוא אילון מורה אכל שכס , כמו שאמר עד
 מקום שכס עד אילון מורה (בראשית י"ב) . והוא מישר כטוב באלנות , בל"א (האין) עיין
 מה שכתבתי (ביהושע כ"ד כ"ו) . ונקרא כאן מוצב על שם שהאלוכים שבו חזקיס וישנים , כי
 הוראות שורש יכב , עמידה וקיום ימים רבים , וכן נקרא מגדל-עז , אשר ממנו נזרים על עיר
 מוצב , כמו ונרתי עליך מוצב (ישעיה כ"ט ג') , ע"ש חזקו ותקפו לעמוד ימים רבים , וע"פ
 הכוונה הזאת תרגמתי . ודעת רש"י כת' מישר שהיה בו מלכות , ויהיה תרגומו : (אין דער
 דענקמעהלר

מכלל יופי

פי' קלים קלי הרעת , וכפי' קלים מתנועעים על טרפס שלא הי' להם במה יחוו , מן
 פחו כמים , וי"ח סריקין ובסירין , סריקין ר"ל רקים כמו בוקי סריקי בדבריו ר"ל ,
 ובסירין פי' נבזים , תרגום כי דבר ה' בזה בסר : (ה) כי נחבא , פועל עבר : (ו) און
 מצב , בתרגומו מישר ופי' שהי' באוהי מישר דרר מוצב כמו אבן או זולתה ויחם
 3 13 זג א המישור

צו יאונד שפראך : הערט מיך , פֿאַר געטע שכם'ס ! דאס אייך אויך גאט הערע . (ח) איינסטיגינג דאז גהעלצע הין , איינ קעניג איכר זיך צו זאלכן , דא שפראך עס צום אלבוים : זיין קעניג איפר אונס ! (ט) דער אלבוים אכר אנטווארטעטע : האבע איך עטווא מיינע פֿעטיגקייט פֿרלאָהן , וואָמיט מאן גאט אונד מענשן עהרט , דאס איך הינגעהן זאלטע , אונד אונדוהיג לעבן , איכר דאז גהעלצע ? (י) דא שפראך דאז גהעלצע צום פֿייגנבוים : קאם רוא , אונד זיין אונד קעניג ! (יא) אלליין דער פֿייגנבוים גאב צור אנטווארט : האבע איך עטווא מיינע זיסגקייט , מיינע טרעפֿלעכע פֿרוכט באַרקייט פֿרלאָהן , דאס איך הינגעהן , אונד אונדוהיג לעבן זאלל , דעם גהעלֿ

שמעו אלי בעלי שכם וישמע אליכם אלהים : (ח) הלוח הלכו העצים למשח עליהם מלך ויאמרו לזית מלוכה (מלכה ק) עלינו : (ט) ויאמר להם הוצי את דשני אשר בי יכברו אלהים ואנשים והלכתי לנוע על העצים : (י) ויאמרו העצים לתאנה לכראת מלכי עלינו : (יא) והזאמר להם התאנה החדלתי את מתקי ואת תנובותי הטובה והלכתי לנוע

באור

רשי

דעקמערה פֿאלן ענכע . (ט) החדלתי , ה"א התימה , ובסוף כמו האכזבי הריתי (במדבר י"א י"ב) , וכן ת"י "האשבו לנוע , ת"י למענד מלכו , בל"א (דען קעניג פֿו פֿילן) . וטעם לכוע , כי המושל הכדיק יסוד עין נהכרס מטובו הפרעו להשגיח תמיד על הכלל , ואז אי אפשר לו להיות זוקט ובוטח כל ימיו , כ"א עמל ויגע תמיד להכין את כל הכעסה מקרה ארעו עד קנייתו באופן , שתצמח ממנו טובה לארצו ולעמו . ואמר הזית , מה לילדרוף אשר כבוד המלכה אשר נכדה עמל ויגיעה מבלי מנחא מרגוע כל הימים , ללא טורח , כי מבלעדו זאת יכבדו בני אהים ואכשי . יכבדו אהי ואכשי , בכר שמדליקין בשמן זית לפני אהים ואכשי . או מקריבין שמן במנחו לאהי , ואכשים יאכלו אותו (ד"ק) .

קמחא מיסור שהיו בני מצבות : (ח) הלוח הלכו העצים . פסל הוא . לזית . עתמילא בן קבו הכא משנט יהודה שקרא זית שנאמר זית דעכן יפס פרו תואר וכו' : (ט) דשני . לשון שומן : (י) למלכה . דבורה : (יא) את מתקי . דבש דבורים

מכלל יופי

המישור אל אותו הדבר המוצב להכרת המקום בו : (ח) מלכה עלינו קרי מלוכה כתיב , ואחד הוא : (ט) החדלתי , מבנין הפעיל וקמץ החי' תלחפארר , ובמכלל אמר שהם מפוארים : כי הראוי בהם החדלתי , כפלים העמדותי , והנכון שהם מבנין הפעל , ולוליה החי' שהיא גרוני' ה' החדלתי . בקמץ ה"א , אבל בגלל החי' ה' הוסכה הקמץ להחי' ת , כמו כי החליתי , אע"פ ששם ה"א בקמץ וכאן בסגול , אין לחוש ע"ז , כי תנועת ה"א היא רק להאריך , ומה לנו אם תרחב קריאת הח' מפני תנועת קמץ , אם מפני סגול , ור"ל החדלתי מרשני ובפי' חפי' שניהם : (יא) מתקי , המסבֿקח , והוא שם : (יו) עליכם

לְנוֹעַ עַל-הָעֵצִים : (יב) וַיֹּאמְרוּ
הָעֵצִים לְגִפְן־לְכִי-אִתָּהּ מְרוֹכֵי
עֲלִינוּ : (יג) וַתֹּאמֶר לָהֶם הַגִּפְן־
הַחֲדָלְתִּי אֶת-הִירוֹשֵׁי הַמִּשְׁמַח
אֱלֹהִים וְאֲנָשִׁים וְהִלַּכְתִּי לְנוֹעַ
עַל-הָעֵצִים : (יד) וַיֹּאמְרוּ כָל-
הָעֵצִים אֶל-הָאֶמֶד לֵךְ אִתָּהּ
מִלֶּךְ-עֲלִינוּ : (טו) וַיֹּאמֶר הָאֶמֶד
אֶל-הָעֵצִים אִם בְּאֵמַת אֲתֶם
מִשְׁחִים אֲתִי לְמֶלֶךְ עֲלֵיכֶם כֹּאֲנִי
חָסוּ בְעָלָי וְאִם-אֵין הִצֵּא אִשׁ
מִן-הָאֶמֶד וְתֹאכַל אֶת-אֲרוֹנִי
הַלְבָּנוֹן : (טז) וְעָתָה אִם-
בְּאֵמַת וּבְחַמִּים עֲשִׂיתֶם וְתִמְלִיכוּ
אֶת-אֲבִימֶלֶךְ וְאִם-טוֹבָה
עֲשִׂיתֶם עִם-יִרְבֵּעַל וְעִם-בִּיתוֹ
וְאִם-כְּגִמּוֹל יִדּוּ עֲשִׂיתֶם לוֹ :
(יז) אֲשֶׁר-נָלַחַם אָבִי עֲלֵיכֶם
וַיִּשְׁלַךְ אֶת-נַפְשׁוֹ מִנְּגֵד וַיִּצַּל

גדעלצעס וועגן ? (יב) דא רעדטע
דאז גהעלצע דען וויינשטאק אן : קאם
דוא , אונד זיין קעניג איבר אונס !
(יג) דער וויינשטאק גאב צור אנט-
ווארט : האט עטווא מיין מאסט אויפ-
גהערט , דער גאט אונד מענשן ער-
פרייעט , דאס איך דזינגעהן , מיר
אונרוהע קויפן זאל , דעם גהעלצעס וועגן ?
(יד) ענדליך שפראך דאז גאנצע גהעל-
צע צום דארנבוש : זא קאם דען דוא ,
אונד זיין אונד קעניג ! (טו) דא
אנטווארטטע דער דארנבוש דעם גהעל-
צע ! ווען איהר אין וואהרהייט , מיך
צום קעניג איבר אייך זאלבן וואלט ,
זא קאמט אונד שיצט אייך אין מינים
שאטן ; ווא ניכט , זא געהע פריער
אויס דעם דארנבוש , אונד פרצעהרע
דיא צערדן דעם לבנון . (טז) ווען איהר
נון טרייט אונד רעדליך גהאנדעלט
(פוהר יוחס פארט) אינדעם איהר
אבימלך קרענטעט ; ווען איהר האדורך ,
ירובעל אונד זינים הויזע , וואהלטהט
ערצייגט , איהם נאך זינים פרידנסטע
לאהנט ; — (יז) מיין פאטר דער
פיר אייך גקעמפט , זיין לעבן דאהין
גווארפן (גוואגט) , אונד אייך אויס
מדינ'ס

אתכם

רשי

דבורים : (יב) לגפן * גדעון שהול מורע יוסף
שכחמו בו בן פורח כנסן דכניב וכו' : (יג) המשמח
אלהים . שאין אומרים הלויס שיע על הקרבן חלא
על הנסכים : (יד) אל האמד . ספי"כא בלע"ו
(פוא ל"א דארן בוש , וכן ש"א י"ג) : (טו) אם
באמת

באור

(יג) המשמח אלהים ואנשים , דשו רז"ל
בברכות (ל"ה ע"א) שאין אומרים שירה לא על
היין , שכחמו המשמח אלהים כו' . (יז) אשר
כלחם אבי , שעורו אבי אשר כלחם , והפסוק
הזה והבא אחריו הפסק במאמר יותם , כי
תכלית מאמרו אם באמת ובתמים עשיתם כו' ,
אשר גמלו לאביו מלאה כל כך את נפשו והכבירה את לבו ,
עד כימדי דברו בה לא יכול התאפק מלגביר אותה בכל תוקף וסוּק כאשר מלאה נפשו ממנה ,
ואמר : אבי אשר כלחם

מדינ'ם האנד גרעטט : (יח) אונד
 איהר טאכט אייך הער איכר מיינס
 פֿאַטר'ס הווע, ערשלאַגט זיינע זעהנע,
 זיבנציג פּרסאָנן אויף איינן שטיין, אונד
 קרענט אבימלך, זיינר שקלאַפֿין זאָהן,
 איכר דיא פֿאַרנעמען שכמ'ס, בלאָס —
 נוייל ער אייער פֿרוואַנטער איזט . —
 (יט) ווען איהר נון טרייא אונד רעדליך
 גהאַנדלט, אַן ירבעל אונד זיינס הויוע,
 הייטיגס טאַגס : זאָ פֿרייעט אייך
 אבימלכ'ס, אונד ער פֿרייע זיך אייך
 איידער ; (כ) וואָ אַברניכט, אָ! זאָ
 פֿאַהרע פֿייער אויס אבימלך, אונד
 פֿרצעהרע דיא בויצר שכמ'ס, אונד
 ויידרום פֿייער אויס שכמ'ס בויצרון,
 אונד בית מלוא, אונד פֿרצעהרע
 אבימלך . (כא) הירויף איילטע יוחם
 דאָפֿאָן, אונד פֿליכטעטע זיך נאָך באר,
 אונד בליב דאָ אום פֿאַד זיינעם ברודר
 אבימלך זיכר צו זיין . (כב) אַלס
 אבימלך דרייא יאהרע איכר ישראל
 גהערשט האַטע . (כג) שיקטע גאַט
 אייגן

אַתְּכֶם מִיַּד מִדְּיָן : (יה) וְאַתֶּם
 קָמַתֶם עַל-בֵּית אָבִי הַיּוֹם
 וְהִהְרַגְוּ אֶת-בְּנֵי שִׁבְעִים אִישׁ
 עַל-אָבִן אַחַת וְהִתְמַלִּיכוּ אֶת-
 אֲבִימֶלֶךְ בֶּן-אִמְתּוֹ עַל-בְּעָלָי
 שְׁכָם כִּי אֲחִיקָם הוּא :
 (יט) וְאִם-בְּאִמַּת וּבְתָמִים
 עָשִׂיתֶם עִם-יָרֵבֶעֶל וְעִם-בֵּיתוֹ
 הַיּוֹם הַזֶּה שְׂמַחוּ בְּאֲבִימֶלֶךְ
 וְיִשְׂמַח גַּם הוּא בְּכֶם :
 (כ) וְאִם-אֵין הִצֵּא אִשׁ מֵאֲבִימֶלֶךְ
 וְהֹאכַל אֶת-בְּעָלָי שְׁכָם וְאֶת-
 בֵּית מְלֹוא וְהִצֵּא אִשׁ מִבְּעָלָי
 שְׁכָם וּמִבֵּית מְלֹוא וְהֹאכַל אֶת-
 אֲבִימֶלֶךְ : (כא) וַיָּנֶס יוֹחָם וַיִּבְרַח
 וַיֵּלֶךְ בְּאֶרֶץ וַיִּשָּׁכ שָׁם מִפְּנֵי
 אֲבִימֶלֶךְ אָחִיו : (כב) וַיִּשְׁר אֲבִימֶלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל שְׁלֹשׁ
 שָׁנִים : (כג) וַיִּשְׁלַח אֱלֹהִים רוּחַ

רעה רש

באור

באמת . שאני הגון למלכות : (כב) וישר על
 כלחם כוהג דבנות ובנאסה : (כג) רוח רעה
 שכלה

כלחם צשכלכם, ואשר חרף כפשו למות
 למענכם, באציה צנדתס עתה, ותהרגו את
 בניו, ותמליכו את בן אמתו, לא מחכמתו
 וישר לבנו, אף לא על אשר הויל אתכם מיר אויב, איך כל, אך בקרתס צו כי אחיכ' הוא .
 (כ) תצא אש, עניכו כמו כי אש יצא מחשבוך אכלה ער (כמדבר כ"א כ"ח) . (כב) וישר,
 לחומר וישפטו כי לא שפט אותם צנדק ובמשפט, ומלת וישר קל מכי עיין, על משקל
 וישר . (כג) רוח רעה, שגאה, טלכ"ס

מכלל יופי

(יז) עליכם, בעבורכם : (יט) ואם באמת ובחמי, הכפל לאורך הדברים באמצע :
 כיכבר אמר בן למעלה : ובחמים, שם לא חואר, וכן ועבדו אותי בחמים ובאמת :
 (כב) וישר, לשון שררה ולפי שמלך מעצמו ולא מלך על כל ישראל כתיב וישר :

שופטים ט

תרגום אשכנזי לה

רָעָה בֵּין אַבְיִמֶלֶךְ וּבֵין בְּעֵלִי
 שָׁכָם וַיִּבְגְּדוּ בְּעֵלִי שָׁכָם
 בְּאַבְיִמֶלֶךְ : (כד) לָבוֹא חֲמִס
 שִׁבְעִים בְּנֵי יִרְבֵּעֵל וְרָמָס לְשׁוֹם
 עַל-אַבְיִמֶלֶךְ אֲחִיהֶם אֲשֶׁר הָרַג
 אוֹתָם וְעַל בְּעֵלִי שָׁכָם אֲשֶׁר-
 חִזְקוּ אֶת-יָדָיו לְהָרַג אֶת-אֲחָיו :
 (כה) וַיִּשְׁיִמוּ לוֹ בְּעֵלִי שָׁכָם
 מְאָרְבִּים עַל רָאִשֵׁי הַהַר
 וַיִּגְזְלוּ אֶת כָּל-אֲשֶׁר-יָעִבֵר
 עֲלֵיהֶם בְּדַרְךְ וַיִּגְדּוּ לְאַבְיִמֶלֶךְ :
 (כו) וַיָּבֹא גַעַל בֶּן-עֶבֶד וְאֲחָיו
 וַיַּעֲבְרוּ בְּשָׁכָם וַיִּבְטְחוּ-בּוֹ בְּעֵלִי
 שָׁכָם : (כז) וַיִּצְאוּ הַשְּׂדֵה וַיִּבְצְרוּ
 אֶת-פְּרִמְיָהֶם וַיִּדְרְכוּ וַיַּעֲשׂוּ
 הַלּוּלִים וַיָּבֹאוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם
 וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיִּקְלְלוּ אֶת-

אינן בעון גייסט (צוויטראכט), צווישן
 אבימלך אונד דען בויצרון שכס'ס, דאס
 זיא איהם אונטרייא וואורדן .
 (כד) דאמיט דיא, אן ירבעל'ס ויבנציג
 ועונע פראיבטע נואלדטאהט, אונד
 איהרע כלודשולט, אויף איהרן ברודר
 אבימלך קאמע, דער זיא אומגבראכט,
 אונד אויף דיא בויצר שכס'ס וועלכע
 איהם דאצו בהילפליך ווארן, זיינע
 ברודר צו מארדן . (כה) דיא פארא-
 נעהמן שכס'ס שטעלטען איהם אויפ-
 לוירער, אויף דיא בערגשפיצן, וועלכע
 צוגלייך אללע פראיברייזנדן ברויבטן,
 אונד עס וואורדערעס אבימלך בריכטט,
 (כו) אום דיוע צייט רייזטע געל דער
 זאָהן דעס עבד, מיט זיינן ברודרן רודך
 שכס, דיום שענקטן דיא פארנעהמן
 שכס'ס איהר פארטויען, (כז) גינגן
 נון הינוים אויפ'ס פעלד, הילטן וויינ-
 לעזע, קעלטרטן, שטעלטן פארירן-
 פעסטע אן, גינגן אין איהרע טעמפל,
 אסן אונד טראנקן, אונד פראכטעטן
 אבימלך

רשי אבימלך

באור

טנאה טלכ"ט בלע"ו (בארתי בקהלת ח' ו') :
 (כו) געל בן עבד * מאומה אחרת היס :
 (כז) ויעשו הלולים * ועבדן חינוין :
 (כח) מי

סנגדו בו בעלי שכס למען בוא חמס הנעשה לשבעים בני ירובעל על ראש אבימלך, ועל בעלי
 שכס אשר חזקו את ידיו * (כה) מארבי, אשר יארבו לדמו, ואיתם המארבים גזלו את העובר
 לאמר * אין לנו מושל ושוטר, כעוב בעינינו נעשה * ויגד לאבימלך, את אשר יעשו בעלי שכס,
 ואשר יארבו לדמו, וכשמר מבוא שמה * ונעת הריא איתרמי שעבר געל בשכס * (כו) בן עבד,
 שם אביו עבד, וכן דעת ת"י שתרנס צר עבד, ולא עבדא * וכתב רש"י שלא היה מישראל, וכראין
 דכריו * ויתכן שהיה ממספת חמור אבי שכס, ורצה להסיב אליו הממשלה על העיר אשר
 היתה לאבותיו מימי קדם, לכן אמר עבדו את אשני חמור * אע"פ שרנו בני יעקב את חמור
 ואת שכס בנו, הלא שבו את טכס, ואפשר הי' בתוכם מגזע חמור * (כו) ויבצרו, כי היו יראים
 מאבימלך לכאף השדה ולבנור כרמיהם, ובעזרת געל ואחיו יבאו (רד"ק) * הלולים, משתה
 ושמחה, ובדחו"ל נקרא בית משת' הילולא * ויקללו, הזכירו שם אבימלך כבזיון כסוב לבס במשתה
 היין

אבימלך • (כח) געל זעהן עבד'ס זאגטע : ווער איזט אבימלך ? וואס הינגעגען שכם ? דאס וויר איהם דיהנן זאלטן • ער איזט יא נור איין זעהן ירבעלס , אונד זכול נור דין שטאט האלטער • דיהנט ליבר , דען אבקעמלינגן חמור'ס , שכם'ס פאטרס , ווארום זאלן וויר איהם דיהנן ? וויר ! (כט) ווערע נור דיוס פאלק אין מיינר גונאלט , איד ווירדע דען אבימלך כאלד וועגעשאפט האבן • ער לים הירויף דעם אבימלך זאגן : פֿרשטערקע דין העער , אונד ריקע אויס ! (ל) אלס דער שטאטהאלטר זכול , דיא ווארטע דעם געל הערטע , ענטבראנטע זיין צארו : (לא) ער שיקטע זאגליך באטען אן אבימלך נאך תרמה , אונד לים איהם זאגן : זייע ! געל עבד'ס זעהן , איזט מיט זיינן בריהרן נאך שכם גקאמן , אונד ברינגט דיא שטאט ווירר דיק אין אויפֿרוהר : (לב) בריך גון אויף דעם באור גאבטס

אבימלך : (כח) ויאמר געל בן עבד מי אבימלך ומי שכם כי נעבדנו הלא בן ירבעל וזבל פקידו עבדו את אנשי חמור אבי שכם ומדוע נעבדנו אנחנו : (כט) ומי יהן את העם הזה בידי ואסירה את אבימלך ויאמר לאבימלך רבה צבאה וצאה : (ל) וישמע זבל שר העיר את דברי געל בן עבד ויחר אפו : (לא) וישלח מלאכים אל אבימלך בתרמה לאמר הנה געל בן עבד ואחיו באים שכם ויהנם צרים את העיר עליך : (לב) ועתה קום לילה אתה רשעים והעם

(כח) מי אבימלך ומי שכם • מי אבימלך להיו' שח'ג' שכם ומי שכם להיו' עבד' לאבימלך הלא בן ירבעל הי' אבימלך והו' מן יצקרת אפי' הינזיהי' וזכול פקידו' וזה פקי' הינז' שסמו זכול פקידו של אבימל' הוא וזרכיו אין לו מסט מלוכה בעיר ואף פקידו אינו כלום • עבדו את אנשי חמור • אס בחתם לקנות לכס אדונים באו ועבדו את אנשי חמור שהיה נכח הארץ מקדם : ומדוע נעבדנו • לאבימלך : (כט) ויאמר לאבימלך • ויאמר געל בנני זכול להודיע לאבימלך : רבה צבאך וצאה • מן הסקוס שחתם סס ונדאס את גדולתך : (לא) בתרמה • כמו בתרמה בתרמית כלומר בלט ונסתר : (לד) ארבעה עושים את אנשי העיר לצרים וקמים עליך • (לג) כאשר

היין • (כח) מי אבימלך , הנכון כפירש'י מי אבימלך להיות שר על שכם ? ומי שכם , שהיא עיר ואס , להיות עבדים לאבימלך • הלא בן ירבעל , איננו כי אס בן ירבעל , ואין פקידו אלא זכול , ומה יתרון לו כי נעבדנו ? עבדו את אנשי חמור , אנשים היוצאים מחמור שהיה נשיא הארץ , להם יאתה המלוכה • (כט) ויאמר , ע"י שליח' (לא) בתרמה , יתכן כמו שהביא רד"ק בשם אביו , כי היא ארומה , שכאמר , וישב אבימלך בארומה , (להלן מ"א) וכן דעת הדלג"ש הוא שס מקום • צרים

מ כ ל ל י ו פ י (כח) געל בן עבד , גוי הי' וכוה את אבימלך : (כט) רבה , בא בסגו"ל שלא כמנהג , והראוי בציר"י : (לא) בתרמה , כמו במרמה , ושרשו רמה , והה"א לנקבה וזכ"ת ברז כלו' בסתר שלא הרגישו בו אנשי שכם , או כו' לפי שלא נמצא זה המשקל בנחיה הלמ"ד : צרים את העיר עליך , בעבורך , והענין כשם שיקרא מצור כש צרים

והעם אשר אתך וארכ בשדה:
 (לג) והיה בבקר כזרח השמש
 השבים ופשתה על העיר
 והנה הויה והעם אשר אתו
 יצאים אליך ועשית לו כאשר
 המצא ידך: (לד) ויקם אבימלך
 וכל העם אשר עמו לילך
 ויארכו על שכם ארבעה
 ראשים: (לה) ויצא געל בן
 עבר ויעמד פתח שער העיר
 ויקם אבימלך והעם אשר אתו
 מן המארכ: (לו) וירא געל
 את העם ויאמר אל זבל הגנה
 עם יורד מראשי ההרים ויאמר
 אליו זבל אתה צל ההרים אתה
 ראה פאנשים: (לז) ויקף עוד
 געל לדבר ויאמר הנה העם
 ירדים מעם טבור הארץ וראש

אחד רש"י

(לד) ארבעה ראשים * ד' כמות: (לו) מעם טבור הארץ - מעם תוקפא דארעא מהר הגבוה שכולם

נאכטס, מיט דעם פאלקע, וועלכס
 דוא בייא דיר האסט, אונד לעגע דיר
 אין הינטר האלט אים פעלדע. (לג) דעם
 טארגנס מאכסט דוא דיר אויף מיט
 זאנענאוויפאנג, ברייטסט דיר אויס
 אום דוא שטאט, ווען דאן ער מיט
 וינס פאלקע, געגן דיר אויסציהט, זא
 טוהע איהם וואס דייע קרעפטע פֿר
 מעגן. (לד) אבימלך בראך אין דער
 נאכט אויף, מיט דעם פאלקע, דאן ער
 בייא זיך האטע, אונד לעגטע זיך בייא
 שכם אין הינטר האלט, אין פיער אב
 טוילונגן. (לה) אלס נחגעל אויסציהן
 וואלטע, אבר נאך אים איינגאנגע דעם
 שטאטטאהרם שטילע הילט, דא מאכטע
 זיך אבימלך מיט זיינן ליטמן פאם הינטר
 האלטע הערפאך. (לו) געל במערקע
 טע דאן פאלק, אונד שפראך צו זבול:
 זיהע! עם קעמט פאלק פאן דען שפיצן
 דער בערגע הראב. זבול אנטווארטטע:
 דוא זיהסט דען שאטן דער בערגע פֿיר
 מענשן אן. (לז) אבר געל פֿוהר פֿארט
 אונד שפראך: זיהע! דארט ציהט
 פאלק פאן דער רעהע העראב, אונד
 דא קעמט איין טרופ דען וועג, דורך
 דען

באור

(לג) כאשר תמצא ידך, כמו תמצא ידה די
 זה (ויקרא י"ב). (לה) ויצא געל, יתכן
 שהיתה היציאה הזאת עם העם אשר אתו,
 אלא וגדא יצא געל עם חילו וזבול בתוכם, כי
 הוא נכב את לב געל. והנה לא ינא עדין את העיר,
 החיל, עד יעבור העם לפניו, ונעמדוראה את
 שהטבור נאדם הוא מצוע הגוף, כן יקרא מצוע הארץ והמקו' הגבוה שבה טבור (רד"ק) ומכירו

מכלל יופי

כשצרים את העיר מבחוץ, כך נקרא מצור, כששומרים שלא יכנס בו איש:
 (לג) ופשת, ענין הפריצה וההליכה לשלול שלל: (לח) פֿיך

דעו האין דער צייכנדייטר . (לח) דא שפראך זכול : ווא איוט נון דיין קיהנר מונר , דער דא שפראך : ווער איוט אבימלך , דאז וויר איהם דיהנון ואלן ? זיהע ! דאז איוט דאז פאלק וועלכס דוא פראכטעט האסט , ציהע נון אויס , אונד שטרייטע מיט איהם . (לט) דא צאג געל , אן דער שפיצע דער לייטע פאן שכם אונד שטריט מיט אבימלך .

(מ) ער מוסטע אכר פליהן פאר איהם , עם בליבן פילע אים קאמפפע , אונד אבימלך פראלגטע איהן ביז צום אייני גאנגע דעס טאהרם . (מא) אבימלך הילט ויך (דיוטאג) רוהיג , אין ארומה , אונד זכול פדררענגטע געל אונד זיינע ברירר , אויס זיינס אויפענטהאלט אין שכם . (מב) דען אנדרן מארגן , זאלטע דאז פאלק הינויס ציהן , אינ'ס פעלד באור

אחד בא מדרך אלון מעוננים : (לח) ויאמר איו זבל איה איפוא פיה אשר האמר מי אבימלך כי בעבדנו הלא זה העם אשר מאסחה בו צאנא עתה והלחם בו : (לט) ויצא געל לפני בערי שכם וילחם באבימלך : (מ) וירדפרו אבימלך וינס מפניו ויפלו חללים רבים עד פרח השער : (מא) וישב אבימלך בארומה ויגרש זכר את געל ואת יחיו משבת בשכם : (מב) ויהי ממחרת ויצא

רשי העם

שכנולס : אלון מעונני * אושור מעונכים : (מב) וילא העם השדה * אכשי שכם : ויגדו * המגידים לאבימלך שיצאו בני העיר אל השדה לנשות חפזיהם

ומכשי העת ההיא , וכן מתורגם . (מ) וירדפרו , שער הכחוש , וינס מפניו ויפלו חללים רבים , וירדפרו אבימלך עד פתח השער . (מא) וישב אבימלך , ישב ושקט ממלחמה ביום ההוא . ויגרש זכול את געל , כבר סי' רד "קורלכ" ג אע"פ שהיו עוד אנשי העיר נלחמי' באבימלך , ואיך הכיחו לגרש את געל אשר נלחם להם נאויביהם ? כראה שהי' קצת אנשי העיר תומכי' ידי זכול ואבימלך שהיה אחיהם , וכאשר ראו כי גבר' יד אבימלך , חוקה ידי התומכי' ורפה ידי העם אשר כנגדם ויגרשו את געל . אך יקשה לפי' למה גרשוהו ולא הרגוהו על אשר הסית את העיר למרוד במלכס , והסב להם כל הרעה אשר מנאחס במלחמה ? ויפה פי' בעל כ"י , ואזיע הכה את דבריו בשיטוי קצת : לא גרש זכול את געל בפועל , שאמר לו לך מעמנו , או ע"י מלחמה , אבל הענין הזה נעשה מאליו , כי אמר געל בלבו , אבימלך מחוק ישכל בקרבנו , ומחדרים יהיה זכול לו למוקש (שעד הכה נכז זכול את לב געל , ועתה נגלה לו כירעה בלבו , כמו שאמר איה פי' כו') , לכך הלך לו משכס , מפחד זכול וסיעתו ואבימלך , סן יקראנו אסון ע"כ . ואף על פי שלא מכאנו אלא ויגרש זכול , יתכן שיעקר יראתו היה מזכול . כי הוא היה כסגר אתו בעיר , ולא יצר ממנו להרע לו , אם להציר את אנשי העיר עליו , אשר נטו עדיין אחריו , או לחפור באתו וזבאו להגיד לאבימלך . ובחרתי לתרג' כוטה לדעת הזאת . (מב) ויהי ממחרת וילא

מכלל יופי

(לח) פיה , פי' מאמרך : (מז) צריח

וחזירו יושבי על שזור הארץ (יחזקאל"ס י"ב) . אלון מעוננים , יתכן שהי' זה אלון אחד אשר בו היו מתקבצים יוספים יחד מעונני ומנחשי העת ההיא , וכן מתורגם . (מ) וירדפרו , שער הכחוש , וינס מפניו ויפלו חללים רבים , וירדפרו אבימלך עד פתח השער . (מא) וישב אבימלך , ישב ושקט ממלחמה ביום ההוא . ויגרש זכול את געל , כבר סי' רד "קורלכ" ג אע"פ שהיו עוד אנשי העיר נלחמי' באבימלך , ואיך הכיחו לגרש את געל אשר נלחם להם נאויביהם ? כראה שהי' קצת אנשי העיר תומכי' ידי זכול ואבימלך שהיה אחיהם , וכאשר ראו כי גבר' יד אבימלך , חוקה ידי התומכי' ורפה ידי העם אשר כנגדם ויגרשו את געל . אך יקשה לפי' למה גרשוהו ולא הרגוהו על אשר הסית את העיר למרוד במלכס , והסב להם כל הרעה אשר מנאחס במלחמה ? ויפה פי' בעל כ"י , ואזיע הכה את דבריו בשיטוי קצת : לא גרש זכול את געל בפועל , שאמר לו לך מעמנו , או ע"י מלחמה , אבל הענין הזה נעשה מאליו , כי אמר געל בלבו , אבימלך מחוק ישכל בקרבנו , ומחדרים יהיה זכול לו למוקש (שעד הכה נכז זכול את לב געל , ועתה נגלה לו כירעה בלבו , כמו שאמר איה פי' כו') , לכך הלך לו משכס , מפחד זכול וסיעתו ואבימלך , סן יקראנו אסון ע"כ . ואף על פי שלא מכאנו אלא ויגרש זכול , יתכן שיעקר יראתו היה מזכול . כי הוא היה כסגר אתו בעיר , ולא יצר ממנו להרע לו , אם להציר את אנשי העיר עליו , אשר נטו עדיין אחריו , או לחפור באתו וזבאו להגיד לאבימלך . ובחרתי לתרג' כוטה לדעת הזאת . (מב) ויהי ממחרת וילא העם , ענינו אמו העם עתה לזאת השדה מחר . והעד וירא והכ' העם וילא הנאמר אחרי הוגד לאבימלך , ואחרו לקחו את העם והביט' במארכ . ובשמע זכול

שופטים ט

חרגום אשכנזי לו

הָעַם הַשָּׂדֵד וַיִּגְדּוּ לְאַבְיִמֶלֶךְ :
 (מג) וַיִּקַּח אֶת־הָעַם וַיַּחֲצֵם
 לְשִׁלְשָׁה רָאשִׁים וַיַּאֲרֹב בַּשָּׂדֵד
 וַיִּרְא וְהִנֵּה הָעַם יֹצֵא מִן־הָעִיר
 וַיִּקָּם עֲלֵיהֶם וַיִּכֶם :
 (מד) וַאֲבִימֶלֶךְ וְהָרָאשִׁים אֲשֶׁר
 עִמּוֹ פָּשְׁטוּ וַיַּעֲמְדוּ פֶתַח שַׁעַר
 הָעִיר וַיִּשְׁגִּי הָרָאשִׁים פָּשְׁטוּ עַל־
 כָּל־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֵד וַיִּכּוּם :
 (מה) וַאֲבִימֶלֶךְ נִלְחַם בְּעִיר כָּל
 הַיּוֹם הַהוּא וַיִּלְכַּד אֶת־הָעִיר
 וְאֶת־הָעַם אֲשֶׁר־בָּהּ הָרַג וַיַּהֲרֹץ
 אֶת־הָעִיר וַיִּזְרְעָהּ מַלְחָה :
 (מו) וַיִּשְׁמְעוּ כָּל־בְּעָלֵי מַגְדָּל

רש"י שכם

פעלד . עם ווארדע אבר דעם אבימלך
 פראטן . (מג) דיור נאם הירויף זיין
 פאלק צוואמן , טיילטע עם אין דריי
 הויפן , אונד לעגטע זיך אין הינטרהאלט ,
 אויף דעם פעלדע . זא באַלד ער דאַ
 פאלק אויס דער שטאַט ציהן זאה , פֿיל
 ער איכר עם הער , אונד שלוג עם .
 (מד) אבימלך ברייטעטע זיך נעמליך ,
 מיט זיין אכטיילונגן אויס , זא דאס
 איינע זיך פֿאַר דען איינגאַנג דעם
 שטאַטמאָהרם שטעללטע , אונד דיא
 צווייא איבריגן אכטיילונגן , דיא מאַנ
 שאַפֿט אויף דעם פעלדע אַנגעגריפֿן ,
 אונד גשלאַגן האַטען . (מה) דען איבריגן
 טייל דעסוער־בן טאַגס , שטירמטע
 אבימלך דיא שטאַט , עראַברטע זיא ,
 ערשלוג אַללעס דרין בפֿינרלובע פֿאַלק ,
 צערשטעהרטע דיא שטאַט , אונד
 בשטרייטע זיא מיט זאַלץ .
 (מו) דיא בוואָהנר דעם טוהרמס בייא
 שכם

באור

זבל הדבר שלח להגיד לאבימלך, את אשר יען
 העם, והיתה תכלית הציאה לבו' על אבימלך
 פתאום . או כפירש"י לעשות מלאכתם .
 (מד) ואבימלך והראשים , הרד"ק ולב"ג
 נדחקו לפרש הראשים כמו הראש, כי לא היה
 עם אבימלך כי אם ראש אחד, ואמרו כי נקרא
 לו . למעלה אמר דרך כלל, ויקם עליהם ויכס ,
 והראשים , בראותם העם יוצא , עמדו מארבע ,
 השער, לבנות יתת ליוצאים לשוץ העירה , ושני
 במקרא . ואשרי הכותם את אשר נשדה כלחמו
 חלק יום הנשאר , כמו זאת כל הדם תשפך
 את העיר , בכניכי העיר . מלח, שלא תהא
 אמנם הנסיון לא יסכים לזה , כי זריע' המלח
 תהיה בטבעה ממין מנת) אלא היה אצלם
 זריעת מלח סימן ההפכה והשחטה , ע"ד
 גפריה

מכלול יופי

(מו) צריח כו', ורעת יונתן כי כך שם המקום , ופי' ברית שבאו אליהם לברור
 ברית

חפזיהם : (מד) פתח שערי העיר * שלא יוכלו
 ליכנס : (מו) צריח * יער שכתו חולמות וסבגו
 סביב סביב וקודין חותו פלוי"ט זר בלע"ו , (כמו
 לעיל ו' ב') : בית אל ברית * חותו צריח היה של
 בעל ברית שם של ע"א שלהם וצלמון יער היה שם
 ויש סותרין צריח וו"ט בלע"ו (כמו ו' ב') שפושין
 בקרקע

שכם, ערפוהו דיוס, אונר בגאבן ויד
 אויף דאן בערגשלאם, צו בית אל ברית.
 (מו) אלס פאן דעם אבימלך הינטר-
 בראכטע, האס דיא בווואהנר דעס
 טוהרמס בייא שכם, בייא זאמן ווערן.
 (מח) זאג ער אויף דען בערג צלמון,
 מיט דעם פאלקע, דאן ער מיט זיך האטע,
 גאם איינע אקסט אין דער האנד, היב
 ראמיט איינן אסט פאן איינס בוימע אב,
 אונר זאגטע צום פאלקע, וועלסט ער
 בייא זיך האטע: וואס איהר מיך טוהן
 גזעהן, דאן טוהט מיר איילענדרס נאך.
 (נט) דא היב אויך דאן פאלק, יעדער
 זיינן אסט אב, פאלגטן דעם אבימלך,
 לענטן (דיא עסטע) אום דאן בערג-
 שלאם, אונר שטעללטן עס אין פלאמן.
 זא

שכם ויבאו אל צריח בית אל
 ברית: (מו) ויגד לאבימלך בן
 התקבצו כל בעלי מגדל שכם:
 (מח) ויעל אבימלך הר צלמון
 הוא וכל העם אשר אתו ויקח
 אבימלך את הקרדמות בירו
 ויכרת שוכת עצים וישאה וישם
 על שכמו ויאמר אל העם אשר-
 עמו מה ראיתם עשיתי מהרו
 עשו כמוני: (נט) ויכרתו גם-
 כל העם איש שוכה וילכו
 אחרי אבימלך וישומו על-

הצריח ויציתו עליהם את הצריח

רשי

באור

גברית ומלח שרפה כל ארצה. בעלי (מו) בעלי
 מגדל שכם, בעלי הקריה, שכל העיר לכד,
 והקריה לא לכד עדיין (רבי ישעיה גאון), וע"פ דבריו ראוי לתרגם: (דיא בורגטו שכס).
 צרוח, מגדל, ואמר רד"ק בשרשים שרש נרח בשם אביו, נקרא המגדל נרוס לפי שהכופה
 העומד סס טורח וכוועק. ויהיה נרוס מגדל גבוה לראות משם הכופה את הנעשה מרחוק.
 בל"א (אייכעווארטע). אמנם ידענו כי בנין זה מצער היא, ולא יוכל אלף איש אשר היו
 נכרוח. וכתב ר' ישעיה גאון, נרוס הוא סן הסלע, ושם היו בתים בנויים. וע"פ דבריו
 תרגמתי (אין בערגשלאם), כי היה דרכם מקדם לבנות להם מגדלים על גבי הסלע,
 כאשר נראה עוד בימינו סרבות בהרי הרמים בארצנו. בית אל ברית, לדעת רש"י ז"ל,
 בית של אל ברית, והוא בעל ברית הנז' לעיל (ט' ל"ג). אמנם לדעת רד"ק שם המקום בית
 אל ברית, והלכו להמלט שם, כי יראו לשנת במגדל אחרי אשר נלכדה העיר. (מח)
 הקרדומות, כלי שמנקעין בו העצים. (נט) שוכה, היא במקום וי' כמו ויחגל
 בתוך אהלה (בראשית ט' כ"א). ואף על פי שהנפרד שוכה, לא נאמר שוכתו, כמו שלא
 נאמר נידתם, מן נודה, אלא וכל לחם נידם (יהושע ט' ה'). ונקרא ענף ען שוכה, ע"ש
 ששכך

מכלל יופי

ברית עמהם שכן תרגם ואתו לצריח בית אל למגור קיים: (מח) הקרדומות כו',
 ור' יונה כתב כי הן המרות ולא יתכן כי המר הוא כלי אחר שיחפרו בו, והוא הנקרא
 בלשון הקדשאת: שוכת, סעיף וכן שוכה, כמו שוכתו, כמו וצורם: [ל' ש' פלח,
 דאה משפטי ה' צדקו, כמו שהוא הרג ע' אחיו על אבן אהת כך מדה כנגד מדה
 נהרג

הַצִּירִיחַ בְּאֵשׁ וַיִּמְתּוּ גַם כָּל־אֲנָשֵׁי
 מִגִּדְדֵי־שָׁכֶם כְּאֵלֶּךָ אִישׁ וְאִשָּׁה :
 (נ) וַיִּלְךְ אַבְיִמֶלֶךְ אֶל־חֶבְרֹן וַיַּחַן
 בְּחֶבְרֹן וַיִּלְכְּדָהּ : (נא) וּמִגִּדְדֵי־
 עֵז הָיְתָה בְּחוּף־הָעִיר וַיִּגְסוּ שָׁמָּה
 כָּל־הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׂימִים וְכָל בְּעֵלֵי
 הָעִיר וַיִּסְגְּרוּ בַעֲדָם וַיַּעֲלוּ עַל־
 גִּגְתֵי־הַמִּגְדָּל : (נב) וַיָּבֵא אַבְיִמֶלֶךְ
 עַד־הַמִּגְדָּל וַיִּלְחֶם בּוֹ וַיַּגֵּשׁ עַד־
 פֶּתַח הַמִּגְדָּל לְשַׂרְפּוֹ בְּאֵשׁ :
 (נג) וַחֲשִׁלֵּךְ אִשָּׁה אַחַת פָּלַח
 רָכַב עַל־רֹאשׁ אַבְיִמֶלֶךְ וַחֲרִץ
 אֶת־גְּלִגְלָתוֹ : (נד) וַיִּקְרָא
 מִהָרָה אֶל־הַנְּעָרִים נְשֵׂאֵי כִלְיוֹ
 וַיֹּאמֶר לֹו שְׁלַף חֲרָבְךָ וּמִזֹּתְתֵנִי
 פְּדִי־אִמְרוּ לִי אִשָּׁה הֲרָגְתֶּהֶן
 וַיִּדְקְרְהוּ בַעֲרוֹ וַיִּמָּת : (נה) וַיִּרְאוּ
 אִישׁ־יִשְׂרָאֵל כִּי־מֵת אַבְיִמֶלֶךְ

וזא קאמן אללע אויננוואהנר דעס טורמס
 בייא שכם אום , אונגפעהר טווענד ,
 אן מענדן אונד פרויען . (נ) נון צאג
 אבימלך גען חבץ , בלאגרטע דיא
 שטאט אונד עראברטע זיא . (נא) אין
 דער שטאט וואר איין פעסטער טוהרם ,
 דאהין פליכטטן זיך אללע מאנס אונד
 פרויענספערסאגן , געבוט דען פאך
 נעמן דער שטאט , שלאסן הינטר זיך
 צו , אונד שטיגן אויף ראן דאך דעס
 טורמס . (נב) אבימלך צאג פאך דען
 טוהרם , אונד לים איהן שטרמן . אלס
 ער זיך אקר , ביז צום איינגאנג דעס
 טורמס זאגטע , אום איהן אנצוצינדן ;
 (נג) ווארף איין ווייב איין שטיק פאן
 איינס אברגמיהלשטיינע , דעם אבימלך
 אויף דען קאפף , אונד צערשמעטרטע
 אהם דוא הורנשאלע . (נד) דא ריף
 ער איילענדס זיינס יונגן , דעם וואפנ
 טרענד , אונד שפראך : צידה דיין
 שווערד , אונד טעטע מיך ! דאס מאן
 פאן מיר ניכט זאגע : איין ווייב האט
 איהן אומגבראכט . דא ערשטאך איהן
 זיין יונגע , אונד ער שטארב . (נה) אלס
 נון ישראל זאה , דאס אבימלך טאך
 וואר

באור

רשי וילכו

זוכך סניצ לאילן . (נ) אלתבן , ידמה
 טנס אנשי תבן מרדכו . (נא) עלנג המנדל ,
 להשליך אנכיס על אשה יקרב לשנור הדלת .
 (נג) פלח , חמוכה רכבו , האנן העליונה
 רבן , ומשפטו וַחֲרִץ . (נד) יאמרו לי ,
 (א) בן

(נג) פלח רכב . חמוכה סבן של דומים העליונה
 הקרויה רכב : ותיבן . וחרץ : (נד) סן יאמרו
 לי . סן יאמרו עלי :
 (א) בן

ען הרקיס נקראת כן . וחרץ , הפעיל משורש
 כטו אמרי לי אסי הוא , שהוא עלי .

מכלל יופי

גהרג באבן הרחי' וכחרבנערו , כאשר עשה כן שלם לוראליקים] : (נג) וחרץ ,
 הרחי' שבחירק ענין שבר , ובמכלל הראוי פ' אהפועל בסגול כמו וישב , ובא
 בחיר'ק , אך יוד המשך נפלה ספני שהמלה מלעיל ס'ה , ובפיו' או' הוא מפעל'
 הכפל

הרגום אשכנזי

וואר , גינגן ויא יעדר אן זיינן ארט .
(נו) זאָ בראַכטע גאָט אבימלך'ס באַזי
הייט צוריק , דיא ער געגן זיינן פֿאַטער
אויסגעאיבט , אינדעם ער זיינע זיכנציג
ברידר גמאַרדעט האַטע ; (נו) אויך
דיא באַזוהייט דער לייטע צו שכם ,
בראכטע גאָט אויף איהר הויפט צוריק ,
אונד זיא טראַף דער פֿלוך דעם יוחם
זאָהנ'ס ירבעל'ס .

י (א) נאָך אבימלך , מאַכטע זיך
צו ישראל'ס בפֿרייאונג אויף ,

חולע , דער זאָהן דעם פואה , זאָהן
דודו , אַזויס יששכר ; זיין וואָהנויך
וואר , צו שמיר , אויף דעם בערגע
אפרים . (ב) ער פֿרוואַלטעטע דאָו
ריכטעראַמט אין ישראל , דרייא אונד
צוואַנציג יאָהרע , שטארב הרנאך , אונד
זאָרדע אין שמיר בגראָבן . (ג) נאָך
איהם קאַם יאיר אויס גלעד , אונד פֿיהר־
טע דאָו ריכטעראַמט אין ישראל , צווייא
אונד צוואַנציג יאָהרע . (ד) ער האַטע
דרייסיג זעהנע , וועלכע אויף דרייסיג
זעעלן ריטן , אונד דרייסיג לאַנד־
שטעטע

לוּ שְׁלֵשִׁים בְּנֵי רַכְבִּים עַל־שְׁלֹשִׁים עִירִים וּשְׁלֹשִׁים עִירִים לָהֶם

באור

י (א) בן דודו , כך שמו , וכן תיבד דודו
(ד) עירים , הרשאון שמורים זכרים
והשני ערים לשנת , חכר זאת להודיע רוב
עשרו רוב בניו . ותימה על רש"י ז"ל שפי' כאן עירים עולים סוסים צמורים , ובפ'
וישלת פי' שמורים זכרים . חות יאיר , הם הנזכרים בתורה , ויאיר בן נעשה לכד אותם ,
ויקרא

מכלל יופי

שופטים ט י

וילכו איש למקמו : (נו) וישב
אלהים את רעת אבימלך אשר
עשה לאביו להרג את שבועים
אחיו : (נו) ואת כל רעת אנשי
שכם השיב אלהים בראשם
ותבא אליהם קללת יוחם בן
ירבעל :

י (א) ויקם אחרי אבימלך
להושיע את ישראל תולע
בן פואה בן דודו איש יששכר
והוא יושב בשמיר בהר אפרים :
(ב) וישפט את ישראל עשרים
ושלש שנה וימת ויקבר
בשמיר : (ג) ויקם אחרי יאיר
הגלעדי וישפט את ישראל
עשרים ושתים שנה : (ד) ויהי

רשי

י (א) בן דודו . כך שמו : (ד) עירי . עולים
סוסים צמורים : שלשים עירי . להם . ושלשים
ערים כלל חומה להם לכן נקראו עירי . לשון
עירות
עשרו רוב בניו . ותימה על רש"י ז"ל שפי' כאן עירי . עולים סוסים צמורים , ובפ'
וישלת פי' שמורים זכרים . חות יאיר , הם הנזכרים בתורה , ויאיר בן נעשה לכד אותם ,
ויקרא

הכפל מן רצוץ : (נו) קללת , כאשר נכתבו בתיבה ב' אותיות הדומות , ותקדם
להם תנועה קטנה , פעמים יבארו שתיהן , אבל ישימו מאריך עם הת"ק , ובאות
הראשונה מן הדומות שוא ופתח מ"ג :
י (א) בן דודו , כו' ובמקצת הנוסחאות בר אח אכוהי , וא"כ הוא ירצה , בן דוד
אבימלך : (ד) ערים , חמור בעורו קטן : ושלשים עירי , ערים , והמנהג הפ"א
קמוצה

לה
היו
(ה)
(ו)
הר
הפ
אל
ואר
עמ
זו
(ז)
וימ
עמ
בני
עש
עירי
כאן
עם
חשד
ההיו
הודו
להר
לכני
לכ
ישר

לָהֶם לָהֶם יִקְרְאוּ חַוֹת יְאִיר עַד
 הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ הַגִּלְעָד :
 (ה) וַיָּמָת יְאִיר וַיִּקְבֹּר בְּקִמּוֹן :
 (ו) וַיִּסְפּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת
 הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיַּעֲבְדוּ אֶת־
 הַבְּעָלִים וְאֶת־הָעִשְׁתָּרוֹת וְאֶת־
 אֱלֹהֵי אֲרָם וְאֶת־אֱלֹהֵי צִדּוֹן
 וְאֶת־אֱלֹהֵי מוֹאָב וְאֶת־אֱלֹהֵי בְנֵי־
 עַמּוֹן וְאֶת־אֱלֹהֵי פְלִשְׁתִּים וַיַּעֲזְבוּ
 אֶת־יְהוָה וְלֹא עֲבָדוּהוּ :
 (ז) וַיַּחֲרֹב־הֶן יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל
 וַיִּמְכְּרֻם בְּיַד פְּלִשְׁתִּים וּבְיַד בְּנֵי
 עַמּוֹן : (ח) וַיִּרְעֲצוּ וַיִּרְצְצוּ אֶת־
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁנָה הַהִיא שְׁמֹנֶה
 עֶשְׂרֵה שָׁנָה אֶת־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

שטעטע בואסן , דיא נאך דוויטיגס
 טאגס , דארפשאפטן יאיר'ס גנענט
 ווערן . זיא ליגן אים לאנדע גלעד .
 (ה) יאיר שטארב , אונד ווארדע
 בגראבן צו קמון . (ו) נון פוהרן דיא
 קינדן ישראל ווידר פארט , בעוס צו
 טוהן אין דען אויגן דעס עוויגן , דיהנטן
 דען בעלים אונד עשחרות , דען געטרן
 ארם'ס , דען געטרן צידונ'ס , דען געטרן
 דעס מואב , דען געטרן דער קינדן עמון ,
 אונד דען געטרן דער פלשחים , פארליסן
 דען עוויגן , אונד דיהנטן איהם ניכט .
 (ז) דא ענטבראנטע דער צארן דעס
 עוויגן איכר ישראל , ער איכרלים זיא
 דער גוואלט דער פלשחים , אונד דער
 זעהנע עמונ'ס . (ח) דיזע דריקטן אונד
 אנגסטונגטן ישראל ריזס יאהר , אונד
 זא אכטצעהן יאהרע לאנג ; אללע
 קינדן ישראל געמליך , וועלכע יענווייטס
 דעס ירדנ'ס , אים לאנדע דעס אמרי ,
 אין

יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ
 רָשִׁי

האמרי
 באור

ויקרא להם סות יאיר, וזכר כאן כי עד היום
 הזה לא הוסבו שמות, והיו עוד תחת ממשלת
 יאיר הגלעדי . (ו) ולא עבדוהו , פירשו
 דו"ל לא עבדוהו אפילו בשיתוף . (ח) בשנה
 ההיא , שמת זה יאיר , וכן למחוס שמונה עשרה שנה , ויחסרו"ו השימוש . אשר בעבר
 הירדן , ומה שנאמר וימכרום ביד פלשתיים , והמה ישנו על סוף הים הגדול , ולא יוכלו
 להרע את היושבים בעבר הירדן בגלעד ? נראה , שאחרי מות יאיר הרעו הפלשתיים
 לבני ישראל הדרים בעבר הירדן מערבה , אך לא ארכו ימי שעבודם , גם לא היו קשים
 כל כך , ואין שזה להזכירם . ואפשר לומר שגור הכתוב , וירעצו (הפלשתיים) את בני
 ישראל בשנה ההיא , ושמונה עשרה שנה (רעצו בני עמון) את היושבים בארץ הגלעד , ויהי'
 תרגומו

עירות : (ו) את הכנענים וכו' . שבו ע"א כחכו
 כאן : ויעזבו את ה' ולא עבדוהו . אפי' בשותפות
 עם אלו : (ח) בשנה ההיא . כשמת יאיר :
 אשר בעבר הירדן . ארץ לאובן וגד ושנשה שהיו
 שכיניהם

מכלל יופי

קמוצה, ובא בהראו' יו' דעין הפעל, דרך צחו', לזוגו עם עירים : (ח) וירעצו, ענין
 שביירה, וכן וירעצו, משרש רוע, ובמכלל והוא מן הכפולים וכן בשרש רעץ : בשנה ,
 כי"ח חשמש , במקום מן , ויתכן לפ' כי בשנה ההיא לחצום ורעצום וזה י"ח שנה במז'
 בשנה

אין גלעד וואהנטן . (ט) ענדליך גינגן
 דיא זעהנע עמון אויך איבר דען ירדן ,
 אום יהודה , בנימן , אונד דאז דיזי
 אפרים צו בקריגן , עס וואר ישראל
 זעהר באנג . (י) זיא שריען דאזער
 צום עוויגן , אונד שפראכן : וויר האבן
 גזינדיגט געגן דיך , האבן אונזרן גאט
 פֿרלאסן , אונד דען בעלים גדיהנט .
 (יא) דער עוויגע אבר לים דען קינדרן
 ישראל זאגן : פֿאן מצרים , פֿאן אמרי ,
 פֿאן דען זעהנע עמון , אונד פֿאן דען
 פֿלשתים ; (יב) צידונים , עמלק ,
 אונד מעון האטן אייך גדריקט , איהר
 שריעט צו מיר , אונד איך פֿפרייעטע
 אייך אויס איהרן הענדן . (יג) דעננאך
 האבט איהר מיך פֿרלאסן , אונד אנדרן
 געטרן גדיהנט — ניין , איך שטעה אייך
 פֿערנר ניכט מעהר בייא ! (יד) געהט
 גור הין , רופט דיא געטר אן , דיא
 איהר גוועהלט , דיזע מעגן אייך בייא
 שטעהן . און איירער נאטה .
 (טו) דיא קינדר ישראל שפראכן וויר
 צום עוויגן : יא , וויר האבן גזינדיגט ,
 טוה

האמר אשר בגלעד :
 (ט) ויעברו בני עמון את
 הירדן להלחם גם ביהודה
 ובבנימין ובבית אפרים ותצור
 לישראל מאד : (י) ויזעקו בני
 ישראל אל יהוה לאמר חטאנו
 לך וכי עזבנו את אלהינו ונעבד
 את הבעלים : (יא) ויאמר יהוה
 אל בני ישראל הלא ממצרים
 ומן האמרי מן בני עמון ומן
 פלשתים : (יב) וצידונים ועמלק
 ומעון לחצו אתכם והזעקו אלי
 ואושיערה אתכם מידם :
 (יג) ואתם עזבתם אותי ותעבדו
 אלהים אחרים לכן לא אוסיף
 להושיע אתכם : (יד) לכו וזעקו
 אל האלהים אשר בהר אתם בם
 המה יושיעו לכם בעת צרתכם : (טו) ויאמרו בני ישראל אל
 יהוה חטאנו עשה אתה לנו
 ככל

באור

רשי

תרגומו : (יענע דריקטן אונד ענגסטעטן
 ישראל דיזס יאהר , אונד אכטעזעהן יאהרע
 ווירדפוהר דיזס דען קיכרן ישראל כו')
 (ט) ותצור , המלחמה , או יקי' מהפעלים שלא נזכר שם פועלם (אימפרסאנאלע) ,
 ויתורגס בל"א (עס וואר לייך) , וענינו הפך המרחב , ודקדוק המלה עיין בבאור (בראשית
 ל"ב) . (יג) ואתם , ונכל זאת אתם עזבתם אותי . (טו) חטאנו , אמת כי
 חטאנו , אך עשה אתה לנו כטוב בעיניך , וניד
 אויבינו

מכלל יופי

בשנה ההיא , ותחטאו והשמוש : (ט) ותצור , שרשו יצר , ויצר וצור בענין א'
 יא (ג) בארץ

כָּכָל-הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ אֲךָ הִצִּילְנוּ
 בַּאֲהַיּוֹם הַזֶּה: (טו) וַיִּסְרוּ אֶת-
 אֱלֹהֵי הַגִּבּוֹר מִקִּרְבָּם וַיַּעֲבְדוּ
 אֶת-יְהוָה וַתִּקְצַר נַפְשׁוֹ בְּעַמְלָא
 יִשְׂרָאֵל: (יו) וַיַּצַּעְקוּ בְּנֵי עַמּוֹן
 וַיַּחֲנוּ בְּגִלְעָד וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל
 וַיַּחֲנוּ בְּמִצְפָּרָה: (יח) וַיֹּאמְרוּ
 הָעַם שָׂרֵי גִלְעָד אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ
 מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר יִחַל לְהַלְחֵם
 בְּבָנֵי עַמּוֹן יְהִי לְרֹאשׁ לְכֹל
 יִשְׂבֵי גִלְעָד:

טוה רוא מיט אונס , וויא עס דיק גוט
 דינקט , נור רעטע אונס דיוס מאל !
 (טו) זיא שאַפֿטן הירוויף דיא פֿרעמדן
 געטר פֿאַן זיך , אונד דיהנטן דעם עוויגן .
 נון קאנטע ער דעם עלענדע ישראל'ס
 ניכט לענגר צוועהן . (יו) אַלס נון דיא
 זעהנע עמון'ס אויפֿגבאָטן וואורדן , אונד
 איין לאַגר אין גלעד בצאָגן , פֿרואַמלטן
 זיך אויך דיא קינדער ישראל , אונד
 לאַגרטן זיך צו מצפה . (יח) דאָ שפראַך
 דאָן פֿאַק , נעמליך דיא פֿירשטן גלעדס ,
 אונטער איינצאָנדר : וועלכֿר מאַן , דען
 ערשטן אַנגריף וואַגט ווידר דיא זעהנע
 עמון , דעה זאָלל דאָ אַבֿרהויפט פֿאַן
 גאַנץ גלעד זוערדן .

יא (א) וַיִּפְתַּח הַגִּלְעָדִי הַיָּד

יא (א) ופתח דעד גלעדו , וואַד איין

רש"י גבור

באור

סס אומה : (טו) ותקצר נפשו בעמל . כניכול
 לא היה רחבת מקום ליסבול וליכנס סס נרה שהיה
 לו בעמל ישראל : (יו) ויצעקו . כאספו על ידי
 כדו :

אויבנו אל תעזיבו . (טו) וחקצר נפשו ,
 לדעת הרב המורה (פ' מ"א חלק א') יהי'
 נפשו רכזו , ופי' הכתוב , פסק רכזו מענות
 ישראל , וטעם בעמל כמו מעמל , וכן והכותר

בבשר ובלחם (ויקרא ח' ל"ב) , שהוא כמו מבשר ומלחם , וכן אס מעט כאשר בשנים (סס
 כ"ה כ"ב) , ויהי' תרגומו : (ער גאב דען פֿאַרזאָן אויף , ישראָל נו פֿלאַגן .) אמנס לדעת רש"י
 ורד"ק יהי' זה דרך משל כחבריו , ויתעכב אל לבו (בראשית ו'ו') המו מעילו (ירמיו' ל"א
 כ') , ודברה תורה כלשון ב"א . וכתב רש"י על פסוק ותקצר נפש העם בדרך (במדבר כ"א
 ד') , כל דבר הקשה על האדם , כופל בו לשון קצור נפש , כאדם שטורס בא עליו , ואין דעתו
 רחבה לקבל אותו דבר , כו' . וסוף דבריו , כללו של פי' כל לשון קצור נפש בדבר , לשון שאין יכול
 לסובלו הוא , שאין הדעת סובלתו , וע"פ דבריו תרגמתי . (יו) ויחנו בגלעד , וכאן היתה
 המלחמה , ודעת הרד"ק שהיתה המלחמה בארץ עמון , כי כאשר בני עמון את ישראל כאספוס ,
 שבו לארנס , ויפתח שלח מלאכיו אל ארץ בני עמון . ולא ידעתי מה הכריחו לכל זה ? גם
 הכתוב כי באת אלי להלחם בארצו יגיד נגדו . והיותר כפלא מה שהביא ראיה מהכתיב וימכפה
 גלעד עבר בני עמון , החס כתוב עבר אל ארץ בני עמון ? ואי קשיא ליה ויכס מערוער כו'
 עשרים עיר , האס לא נשמע ולא נהיה לנרש אויב מארץ אשר בא בה להלחם , ולרדפו עד תך
 ארנו ? (יח) שריו גלעד , ושרי גלעד , או דברי העם כפי שריו גלעד .

יא (א) בן אשה זונה , פי' רלב"ג בן אשה משבט אשר , ולפי שלא נאמת לאחד מבני
 השבט , קראה זונה , ע"כ . והוא מתוספתא , כד הות איתתא דרחמא
 גברא דלא משבטה , הות נפקא מבי נשא בלא אחסנתא , והיה איכסי קרין לה פיכדקיתא .
 אמנס . רד"ק פי' נולד מאשה בלא כתובה וקידושין , וכן פי' הר"ש אברבנאל , וכן
 מתורגס . ויחלקטו , אחת אחת עד שהיו רבים וינאו עמו . ויצאו עמו , ידמס שהיה
 יפתח

יא (א) בן אשה זונה , פי' רלב"ג בן אשה משבט אשר , ולפי שלא נאמת לאחד מבני
 השבט , קראה זונה , ע"כ . והוא מתוספתא , כד הות איתתא דרחמא
 גברא דלא משבטה , הות נפקא מבי נשא בלא אחסנתא , והיה איכסי קרין לה פיכדקיתא .
 אמנס . רד"ק פי' נולד מאשה בלא כתובה וקידושין , וכן פי' הר"ש אברבנאל , וכן
 מתורגס . ויחלקטו , אחת אחת עד שהיו רבים וינאו עמו . ויצאו עמו , ידמס שהיה
 יפתח

יא (א) בן אשה זונה , פי' רלב"ג בן אשה משבט אשר , ולפי שלא נאמת לאחד מבני
 השבט , קראה זונה , ע"כ . והוא מתוספתא , כד הות איתתא דרחמא
 גברא דלא משבטה , הות נפקא מבי נשא בלא אחסנתא , והיה איכסי קרין לה פיכדקיתא .
 אמנס . רד"ק פי' נולד מאשה בלא כתובה וקידושין , וכן פי' הר"ש אברבנאל , וכן
 מתורגס . ויחלקטו , אחת אחת עד שהיו רבים וינאו עמו . ויצאו עמו , ידמס שהיה
 יפתח

טאפערער מאן, אבר דער זאָהן איינר
 הורע . גלעד צייגטע דיון יפתח .
 (ב) גלעד'ס עהיפרוויא אבר גבאהר
 איהם אויך זעהנע , אונד אלס דיוע
 גראָס וואורדן , פֿרטריבן זיא יפתח ,
 דען זיא זאָגטן : דוא קאנסט ניכט אין
 אונזרס פֿאטערס הויז מיט ערבן , ווייל
 דוא דער זאָהן איינר פֿרעמדן פֿרוויא
 ביוט . (ג) יפתח מוסטע אלזאָ פֿליהן
 פֿאָר וויינן ברודרן , אונד ער ליס זיך אין
 דער לאַגראַשאַפֿט טוב גודר . נאָך אונד
 נאָך , גועלטע זיך היר לאַזעס גוינדל
 צו איהם , דיא מיט איהם (אויף שטרייפֿ-
 רייען) אויסצאָגן . (ד) איין יאהר דאָ
 רוף , בראָך דער קריג אויס , צווישן
 עמון אונד ישראל . (ה) אלס נון דיא
 זעהנע עמון קריג פֿיהרטן מיט ישראל ,
 דא גינגן דיא עלטסטן גלעד'ס הין , דען
 יפתח פֿאָס לאַנדע טוב אַכצוהאַלן .
 (ו) זיא שפראַכן צו איהם : קאם , זייא
 אונזר אַנפֿיהרר , אונד לאַס אונס ווירד
 דיא זעהנע עמון שטרייטן ! (ז) יפתח
 אַנטוואַרטעטע דען עלטסטן גלעד'ס :
 איהר האַסט מיך יא . האַבט מיך יא
 אויס

גבור חיל ורוחא בן־אשה
 זונה ויולד גלעד ארת־יפתח :
 (ב) ותלד אשת־גלעד לו בנים
 ויגדלו בני־האשה ויגרשו את־
 יפתח ויאמרו לו לא־תנהל
 בבית־אבינו כי בן־אשה אהרת
 אָתָּה : (ג) ויברח יפתח מפני
 אחיו וישב בארץ טוב ויהלקמו
 אל־יפתח אנשים ריקים ויצאו
 עמו : (ד) ויהי מימים וילחמו
 בני־עמון עם־ישראל : (ה) ויהי
 בא־אשר־נלחמו בני־עמון עם־
 ישראל וילכו זקני גלעד לקחת
 ארת־יפתח מארץ טוב :
 (ו) ויאמרו ליפתח לכה והייתה
 לנו לקצין ונלחמה בבני עמון :
 (ז) ויאמר יפתח לזקני גלעד
 הלא אתם שגאתם אתי

באור

רש"י וחגרשוני

יפתח מכהיגוס והיו הולכים למלחמה תמיד ,
 ומשם ספרו אכלס (רלכ"ג) . (ד) מימים ,
 זכה , כמו מימים ימימה (שמות י"ג י') וכן ימים תהיה גאולתו (ויקרא כ"ה כ"ט) *
 ואקשוב שהוא מעת בריסת יפתח , ואמר כי שנה אחר בריסתו היל הדבר שנבעקו בני עמון
 האמור לעיל , וכן פי' רש"י וילחמו בני עמון , האמור למעלה , והסיפור מגירש יפתח
 הקדמה אל הבא . (ו) לקצין , שסע"מ קריש וקציר , ונזר לדעתי מן קץ , ואשר יבא
 ואשר יבוא לפני העם יקראכן , כי תמיד הוא בקנה העם , רכיתי לומר , לפניהס , ונקרא
 זל"א (אנפיהרר) וכן כל איש הגדול מאתו , זל"א (איין פרגוענטער) , וכן שמשה אנשים
 מקנותס (להלן י"ח ב') אפשר יהי טעמו מגדוליהס

מכלל יופי

יא (ג) בארץ טוב , ארון הארץ הי' שמו טוב , וי"ח בארעא טבא : (ו) לקצין ,
 לראש

והגדלוני מבית אבי ומדוע
 באתם לי עתה כפאשר צר לכם:
 (ח) ויאמרו זקני גלעד לא יפתח
 לכן עתה שבנו אליך והלכת
 עמנו ונלחמת בבני עמון והיית
 לנו לראש לכל ישיבי גלעד:
 (ט) ויאמר יפתח אל זקני גלעד
 אם משיבים אתם אותי להלחם
 בבני עמון ונתן יהוה אותם
 לפני אנכי אהיה לכם לראש:
 (י) ויאמרו זקני גלעד לא יפתח
 יהוה יהיה שמע בינותינו אם
 לא כדברך כן נעשה:
 (יא) וילך יפתח עם זקני גלעד
 וישימו העם אותו עליהם לראש
 ולקצין וידבר יפתח את כל-

דבריו רש"י

למעלה : (יא) את כל דבריו . התכאי
 שביניהם : לפני ה' במנפה . למקום שחאסמו כולם
 שהשכינה

אויס מיינעס פֿאַטֿרס הויזגטריכן, ווארום
 קאמט איהר צו מיר , יעצט , דא איהר
 אין נאָט זייד ? (ח) וואהרליך , שפראַכֿן
 דיא עלטסטן גלעד'ס צו יפתח , יעצט
 זינד וויר ווידר צו דיך צוריקקעהרט ,
 (דאז דייסט : וויר זינד ווידר דיינע
 פֿרײַנדע ,) ווען דוא מיט אונז ציהוט
 אונד מיט דען זעהנן עמון'ס שטרייטוט ,
 זא זאלוט דוא דאז אַכרהויפט פֿאַן גאנץ
 גלעד זיין . (ט) הירויף שפראַך יפתח
 צו דען עלטסטן גלעד'ס : ווען איהר מיד
 נון צוריק פֿיהרט , מיט דען קינדערן עמון
 צו שטרייטן , אונד דער עוויגע גיבט
 זיא הין פֿאַר מיר , ווערד' איך אלסדאָן
 אייער אַכרהויפט בלייבן ? (י) דא
 אנטוואַרטן דיא עלטסטן גלעד'ס : דער
 עוויגע זייא צוהערער צווישן אונס , אַב
 וויר ניכט זא טוהן , וויא דוא גשפראַכֿן
 האַסט . (יא) יפתח גינג היראויף מיט
 דען עלטסטן גלעד'ס , אונד דאז פֿאַלק
 וועהלטע איהן , צום אַכרהויפט אונד
 אַנפֿיהרער איבד זיך . יפתח אכר ווידר-
 האַלטע

באור

מגדוליהם , מהשזונים שבהם . (ח) לכן
 עתה שבנו אליך , טעם מלת לכן פה , וכן
 מלת שבנו יקשה קצת , כי לא הם ההלכו
 מיפתח כ"א הוא עאתם , לכן דעתי כי אין טעם שבנו פה תנועה מקומית , אלא תנועה הלב
 והמחשבה ממה שהי' , כטעם שב אי כאום ה' . ואמרו זקני גלעד א תשוב לנו עונות ראשונים ,
 כי עתה כהפך לבנו אליך , (אונזרע גזיכונגן גענן דיך האבן זיך גענדערט .) ואם תלך עמנו ,
 והיית לראש לכל יושבי גלעד , וזה רב ממה שאמרו והיית לנו לקצין , למען יתפעל מהגדולה אשר
 אמרו לגדלו , וילך עמם . ואם לא רצינו לדקדק מלת שבנו , יהי' פירושו כ"ש הרי"א : לכן ,
 (על שעשינו עמך רעה) באנו איד בעצמינו , וכבר נוד . ותרגומו : (דא וויר כון זעלבזט צו
 דיר גקאמן כו') . (יא) לפני ה' במנפה , כתב רד"ק בספר יהושע (י"א ג') , הוא
 המנפה שהיו מתקננים עם ישראל תמיד , אם היו נריכים למלחמה , או לדבר גדול , כמו
 בדבר יפתח , ובדבר פלגש בגבעה , וכן אמר שמוא קננו אלי את כל ישראל המנפתה (ש"א
 ז') , מפני התשועה הגדולה שנעשה שם , והי' שם מוצק , ובית מקודש לתפילה ולקנות
 כל ישרא , ושם דבר יפתח את דבריו , כלומר התכאי שביניהם לפני ה' . ורש"י פי' שהשכינה

האלטע זיינע אפרערע , פֿאַר גאַט צו מצפה . (יב) נון שיקטע יפתח אבֿ געוואַנדטן און דען קעניג דער קינדר עמון , אונד לים איהם זאגן : וואס האַסט דוא ווידר מיך , דאס דוא מיין לאַנד מיט קריג בציהסט ? . (יג) דער קעניג דער קינדר עמון אנטוואַרטטע יפתח'ס אבֿ געוואַנדטן : ישראל האט , אויף זיינר ריזע אויס מצרים , מיין לאַנד , צווישן דעם אַרנון , יבק , אונד ירדן וועג גענאַמן , גיב עם אלזאָ פֿרידליך ווידר צוריק . (יג) יפתח אבֿר שיקטע אבֿר־מאלס אַבגעוואַנדטע , און דען קעניג דער קינדר עמון . (טו) מיט דעם אויפֿ־טראַגע : יפתח לעסט דיר זאגן , ישראל האט ווערר דאזלאַנד מואב'ס נאך דאז לאַנד דער זעהנע עמון וועגגענאַמן .

(טו) דען אויף דעם צוגע פֿאַן מצרים הערויף

דבריו לפני יהוה במצפה : (יב) וישלח יפתח מלאכים אל־מלך בני־עמון לאמר מדהלוי וְלך כי־באת אלי להלחם בארצי : (יג) ויאמר מלך בני־עמון אל־מלאכי יפתח כי־לקח ישראל את־ארצי בעלותו ממצרים מאַרנון ועד־תיבק ועד־הירדן ועתה השיבה אתהן בשלום : (יד) ויוסף עוד יפתח וישלח מלאכים אל־מלך בני־עמון : (טו) ויאמר לו כה אמר יפתח לא־לקח ישראל את־ארץ מואב ואת־ארץ בני־עמון :

(טו) כי בעלותם ממצרים ויִלך ישראל

באור

רש"י

שהשכינה שופט על רוב זיבור : (טו) עד ים סוף . בדומה של ארץ חדום וארץ חדום בדומה של ארץ כנען

שורה על רוב הזיבור . (יב) באת אלי להלחם , שעורו : באת אלי בארצי להלחם , כ"ש ויטנו בגלעד (לעיל י"ז) . (יג) מאַרנון , הארץ שבין הנהרות האלה . דע , כי ארץ עמון במזרח הירדן , ובנגב עמון ארץ סיחון האמורי אשר לקח ממואב , כ"ש והוא נלחם במלך מואב הראשון , ויקח את כל ארצו (במדבר כ"א כ"ו) , וארץ מואב בנגב אמורי , והנה נאסר לישראל לקחת ארץ אשר היתה בעת בואם לארץ ביד עמון ומואב , אך ארצם אשר היתה ביד סיחון בעת ההיא איתו לקחו , וכן נאמר , וכל ערי הגלעד וזמני ארץ בני עמון (יהושע י"ג כ"ג) , ושלא מלך עמון ליפתח להשיב לו את ארצו אשר לקח מיד סיחון , ויפתח השיבו , לא לקח ישראל את ארץ בני עמון , כאשר לא לקח את ארץ מואב , כ"א ארץ סיחון האמורי . ומה שאמר מארכון ועד יבוק לא על כל הארץ אשר בין הנהרות האלה אמר , כי רובה לקח סיחון ממלך מואב . (טו) במדבר עד ים סוף , כמו שנאמר ויסב אהים את העם דרך המדבר ים סוף (שמות י"ג י"ט) , אמנם רש"י פי' עד ים סוף בדומה של ארץ חדום , כרחה דעתו כי המדבר הזה איננו בין מצרים וים סוף , כ"א בין ים סוף לארץ חדום , ובמדבר הזה הלכו בנסעם מהר ההר לסבוב את ארץ חדום , כמו שנאמר ויכעו מהר ההר דרך ים סוף לסבוב את ארץ חדום (במדבר כ"א ד') . ובאמת יקשה כונת הכתוב , לא ידענו מה זה אלק יפתח להגיד שהלך ישראל במדבר עד ים סוף ? אם לא שנקבל הנראה מדעת רש"י ז"ל , ואז אלק יפתח להגיד זה , לתת תוקף למה שאמר לא לקח ישראל את ארץ מואב , וכך אמר : הלא תראה , שנאמר ב

הארץ שבין הנהרות האלה . דע , כי ארץ עמון במזרח הירדן , ובנגב עמון ארץ סיחון האמורי אשר לקח ממואב , כ"ש והוא נלחם במלך מואב הראשון , ויקח את כל ארצו (במדבר כ"א כ"ו) , וארץ מואב בנגב אמורי , והנה נאסר לישראל לקחת ארץ אשר היתה בעת בואם לארץ ביד עמון ומואב , אך ארצם אשר היתה ביד סיחון בעת ההיא איתו לקחו , וכן נאמר , וכל ערי הגלעד וזמני ארץ בני עמון (יהושע י"ג כ"ג) , ושלא מלך עמון ליפתח להשיב לו את ארצו אשר לקח מיד סיחון , ויפתח השיבו , לא לקח ישראל את ארץ בני עמון , כאשר לא לקח את ארץ מואב , כ"א ארץ סיחון האמורי . ומה שאמר מארכון ועד יבוק לא על כל הארץ אשר בין הנהרות האלה אמר , כי רובה לקח סיחון ממלך מואב . (טו) במדבר עד ים סוף , כמו שנאמר ויסב אהים את העם דרך המדבר ים סוף (שמות י"ג י"ט) , אמנם רש"י פי' עד ים סוף בדומה של ארץ חדום , כרחה דעתו כי המדבר הזה איננו בין מצרים וים סוף , כ"א בין ים סוף לארץ חדום , ובמדבר הזה הלכו בנסעם מהר ההר לסבוב את ארץ חדום , כמו שנאמר ויכעו מהר ההר דרך ים סוף לסבוב את ארץ חדום (במדבר כ"א ד') . ובאמת יקשה כונת הכתוב , לא ידענו מה זה אלק יפתח להגיד שהלך ישראל במדבר עד ים סוף ? אם לא שנקבל הנראה מדעת רש"י ז"ל , ואז אלק יפתח להגיד זה , לתת תוקף למה שאמר לא לקח ישראל את ארץ מואב , וכך אמר : הלא תראה , שנאמר ב

ישראל במדבר ערבים סוף ויבא
 קדשה : (יז) וישלח ישראל
 מלאכים אל מלך אדום לאמר
 אעברה נא בארצה ולא שמע
 מלך אדום וגם אל מלך מואב
 שלח ולא אבה וישב ישראל
 בקדש : (יח) וילך במדבר ויסק
 את ארץ אדום ואת ארץ מואב
 ויבא ממזרח שמש לארץ מואב
 ויהנוי בעבר ארנון ולא באו
 בגבול מואב כי ארנון גבול
 מואב : (יט) וישלח ישראל
 מלאכים אל סיחון מלך האמורי
 מלך השבון ויאמר לו ישראל
 בעברה נא בארצה עד מקומי :
 (כ) ולא האמין סיחון את-

ישראל
 רש"י

הערויף , דיוטע ישראל ויידר אין דער
 וויסטע , בין צור בינונוזעע . זיא ווארן
 נעמליך נאך קדש גקאמן . (יז) אונד
 שיקטן היר אבגואנדטע , אן דען קעניג
 פאן אדום , מיט דער ביטע : לאס מיך
 דורך דיין לאנד ציהן ! אבר דער קעניג
 פאן אדום גאב קיין גהער . זא שיקטע
 מאן אויך אן דען קעניג פאן מואב , אונד
 ער וואלטע עס ניכט צוגעבן . נאכדעם
 גון ישראל צו קדש פתוויילט האטע .

(יח) גינג עם ויידר אין דיא וויסטע ,
 אומצאג דאז לאנד אדום , אונד דאז
 לאנד מואב , קאס אן דיא מאהגענזייטע
 דעס לאנדס מואב , אונד לאגרטע זיך
 אום אופדעם ארנון . מואב'ס גביהט
 אבר בטחאטן זיא ניכט , דען דער ארנון
 מאכט מואב'ס גרענצע . (יט) דהיר
 שיקטע ישראל אבגעזאנדטן אן סיחון ,
 דען קעניג פאן אמרו אונד חשבון , אונד
 לויסן איהן ביטן . לאס מיך דאך דורך
 דיין לאנד , כיון אן מיינן ארט ציהן .
 (כ) אברהם יחוק טרויעטע ניכט , ישראל
 דורך

באור

ישראל לקדש ושלחו אל אדום ומואב , ולא
 כתתום לעבור בארצם הסנו את ארץ אדום
 ומואב , וחזרו והלכו במדבר עד ים סוף , ולא
 באו כלל בגבולם , ואיך תאמר עתה שלקחו
 מנחלתם ? והכתוב הזה כלל ואחריו פרט ,
 ושעורו כך : כי בעליהם מואבים (ובאו עד
 ארץ אדום וישב) וילך ישראל במדבר עד ים
 סוף , כי בבואם קדשה שלחו מלאכים כו' ,
 ולא אבה כו' וילך במדבר ויסק את ארץ כו' .
 (יז) וישב ישראל בקדש , שעורו , אשר ישב
 ישראל בקדש להמתין עד תשובת המלאכים
 אשר שלחו , שבו והלכו במדבר , וכל זה בשביל
 שלא רצו לקחת ארץ בחזקה אשר לא נתן להם ה'
 סוף , כאשר זכרתי , וטעם וילך כמו וישב וילך , כן

כנען : (יז) אעברה בארץ . מדרום לגבול ליכנס
 לארץ כנען : וגם אל מלך מואב . שהיתה ארצו
 בסוף ארץ אדום במזרח של אדום ובדרומה של
 ארץ ישראל : ולא אבה . משא רמזה במורה כאשר
 עשו לי בני עשו היושבים בשעיר והמואבים היושבים
 ביצר כסס אדום לא כתבום לעבור כך מואב לא
 כתבו לעבור : (יח) וילך במדבר . מן המעבר
 למזרח במזרח דרומו של אדום ומואב : ויהב את ארץ
 אדום . כל דרומה : ואת ארץ מואב . כל דרומה
 וכשהגיע למקומו דרומי מזרחי פנה אל הצפון לשבוב
 את מוצר המזרחי : ויבא ממזרח שמש אל ארץ מואב
 ויחזון בעבר ארנון . לסוף מורחה של ארץ מואב
 נסח התחילה ארץ סיחון ועגו וכיבשו עבר הירדן
 במזרח ארץ כנען ועברו הירדן וכבדו לה לארץ
 כנען

דורך זיין לאנד ציהן צו לאסן , ער
 צאג פֿילמעהר אללע זיינע טרופן צו
 זאמן , לאגרטע זיך צו יהצה , אונד גרוף
 ישראל אן . (כא) דער עוויגע , ישראל'ס
 גאט , גאב סיחון אונד זיין גאנצעם
 פֿאלק , ישראל אין דיא הענדע . זי
 שרֿוגן זי א אויפֿס הויפט , אונד
 נאמן דאָ גאנצע לאנד דעם אמרי
 אב , דער דיזעם לאנד אין בעזיין
 האַטע . (כב) זיא עראַכרטן אלזאָ
 דאָ גאנצע גביהט דעם אמרי , פֿאָם
 ארנון אן , ביז צום יבק , אונד פֿאָן דער
 וויסטע , בין אן דען ירדן . (כג) זאָ
 האַט נון דער עוויגע , ישראל'ס גאט ,
 דען אמרי אויסגטריבן , פֿאָר זיינס
 פֿאלקע ישראל , אונד דוא ווילסט זיין
 ערבע זיין ? (כד) ניכט דאָך ! וואו
 דיך דיין געצע כמוש איינגעמן לעסט ,
 דאָ מאַגסט דוא בויצן , וואָס הינגעגן
 דער עוויגע אונד גאט אונס עראַכרן
 לעסט , דאָ וואַללן וויר בהאַלטן .
 (כה) דינקסט דוא דיך עטוואַ בעסר
 גלויבסט דוא מעהר רעכט צו דהאַבן
 אלס בלֿק זאָהן צפֿר'ס , דאַמאַליגר
 קעניג אין מואב ? האַט ער מיט ישראל
 גרעכטט , אָדר קריג מיט איהנן גפֿיהרט ?
 (כו) דרייאַ

באור

נוספה • (כב) מאַרנון עד יבק , מדרוס אל
 גפון • ומדבר עד הירדן , ממזרח למערב .
 (כה) הרב רב , האָס דבר משפטים את ישראל
 למען ישיבו לו את ארצו אשר לקחו מאִלך אמרי ? או אס כלחם נס לקחת את הארץ
 במרצו ובקשתו ? גלחם כלחם , הראשון מקור בסולס בשקל נשאל נשאל דוד (ש"א כ"ט) ,
 והשני בפעל עבר (רד"ק) • ומה שאמ' ביהושע (כ"ד ט') ויקם בלק כו' וילחם בישראל , כנר

מכלל יופי

לראש ומנהיג : (כד) וירישך , ענין ירושה : (כה) הטוב טוב אתה , בוקף
 ומלעיל ובפ"ח האלה , ובמקצת ספרים מלרע : הרב רב , ענין מריבה : גלחם
 גלחם

ישראל עבד בגבלו ויאסוף סיחון
 את כל עמו ויחגו ביהצה
 וילחם עם ישראל : (כא) ויהן
 יהוה אלהי ישראל את סיחון
 ואת כל עמו ביד ישראל ויכנסו
 וירש ישראל את כל ארץ
 האמרי וישב הארץ ההיא :
 (כב) וירשו את כל גבול
 האמרי מארנון ועד היבק ומן
 המדבר ועד הירדן : (כג) ועתה
 יהוה אלהי ישראל הזריש את
 האמרי מפני עמו ישראל ואתה
 תירשנו : (כד) הלא את אשר
 יורישך כמוש אלהיך הזרנו
 תירש ואת כל אשר הזריש
 יהוה אלהינו מפנינו אתו נירש :
 (כה) ועתה הטוב טוב אהיה
 מבלק בן צפור מלך מואב הרוב
 רב עם ישראל אם גלחם גלחם

רשי"ב

כנען דרך המזרח : (כב) וירשו • מלרכו ועד
 היבוק • שאתם אומר שהוא שלך הם מסיחון לקחוס :
 ומן המדבר ועד הירדן • מדברות היו שם לפני
 הירדן

או אס כלחם נס לקחת את הארץ
 במרצו ובקשתו ? גלחם כלחם , הראשון מקור בסולס בשקל נשאל נשאל דוד (ש"א כ"ט) ,
 והשני בפעל עבר (רד"ק) • ומה שאמ' ביהושע (כ"ד ט') ויקם בלק כו' וילחם בישראל , כנר
 פירשתי

בם: (כו) בַּשָּׁבֶת יִשְׂרָאֵל בַּחֲשֹׁבוֹן
 וּבְכַנּוּתֶיהָ וּבְעֶרְעוֹר וּבְכַנּוּתֶיהָ
 וּבְכָל־הָעָרִים אֲשֶׁר עַל־יְדֵי
 אַרְנוֹן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וּמִדֹּעַ
 לְאֶהֱצִילָהֶם בְּעֵת הַהִיא :
 (כז) וְאַנְכִי לֹא־חָטָאתִי לָךְ
 וְאַתָּה עֲשֵׂה אֵתִי רָעָה לְהִלָּחֵם
 בִּי יִשְׁפֹּט יְהוָה הַשֹּׁפֵט הַיּוֹם בֵּין
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי עַמּוֹן :
 (כח) וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן
 אֶל־דְּבָרֵי יִפְתָּח אֲשֶׁר שָׁלַח אֵלָיו :
 (כט) וַתְּהִי עַל־יִפְתָּח רוּחַ יְהוָה
 וַיַּעֲבֹר אֶת־הַגִּלְעָד וְאֶת־מִנְיָשָׁה
 וַיַּעֲבֹר אֶת־מִצְפָּה גִלְעָד

וּמִמִּצְפָּה גִלְעָד עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן :

רש"י

סידרו: (כו) על ידי ארכון . אצל ארכון שהיו
 ממונה וידעו שלא היה להם לעבור עליהם שקרי
 מסיחון כבשם שלקחם ממלך מואב : שלש מאות
 שנה . משכבו את הארץ בימי יהושע עד יפתח
 מכאן יש ללמוד שנת הסופטים הנזכרים עד הנה הם
 שני השעבוד של כל אומה נמנית בתוך ימי הסופט
 אם לאו שנינו בהדר עולם יהושע פרקם את ישראל
 עשרים ושמנה שנה ואין לו מקרא ממי ללמוד עמנו
 ארבעים שנה ושני שעבוד של פושן רשעים בכללם
 אחריו אסוד שמנים שנה ושמנה עשרה שנה שעבוד
 של עגלון בתוכה הרי קמ"ח שנה דבורה ארבעים
 שנה ושני שעבוד יבין בתוכה הרי מאה ושמנים
 ושמנה שנים אחריו שבע שנים של שעבוד מדין
 וארבעים של גדעון ושלוש של אבימלך הרי רצ"ח שנים
 אחריו ב"ג של חולע וב"ב של יאיר אלא שעלתה שנה
 אחת לשניהם וי"ח של בני עמון עד שלא בא יפתח
 הרי שלש מאות : (כט) עבר בני עמון . אל בני
 עמון

(ל) דר"י הונדרט יאהרע איוט'ס
 בדויטס , דאס ישראל חשבון אונד
 איהרע לאנדשטעטע , ערוער אונד
 איהרע לאנדשטעטע , אונד אללע
 שטעטע אס ארנון , אין בויץ האבן ,
 ווארום האבט איהר אין דיור לאנגן צייט ,
 ניכטס צור ווידרעהאלטונג גטאהן ?

(כז) וואס מיך בטריפט , איך האבע
 דך ניכט בליידוגט , אונד דוא טוהסט
 זא איכל אן מיר , מיך צובקריגן . דער
 עוויגע , דער אללדיגער , ריכטע נון
 צווישן דען קינדרן ישראל , אונד דען
 זעהנן עמון'ס . (כח) דער קעניג דער
 קינדר עמון אבר , אכטטע ניכט אויף
 דאז , וואס יפתח איהם זאגן לים .

(כט) דא ווארד איין געטליכר מוהט
 אין יפתח רעגע , ער צאג הורך גלעד
 אונד מנשה , נאך מצפה גלעד , אונד
 פאן מצפה גלעד הינאיבר צו דען זעהנן
 עמון'ס

(ל) וירר

באור

פירשתי במקומו . (כז) ואנכי , ואס עלי
 תלוותיך , הנה לא חטאתי לך . (כט) רוח
 ה' , רוח גבורה מן קדם ה' . על יפתח , רוח
 ה' לא יהיה על האדם , כי אס תעיר את לבנו
 בקרבנו לעשות כדבר ה' , ושימוש על זה כשימוש
 ב"ת , כמו על חרנדך תחיה (בראש' כ"ז מ') ,
 שפירושו בחרנדך , אע"פ שזאת ב"ת העור
 וזאת ב"ת המקוש . או היא במקוש בקרב ,
 וכן מלאנו וכפשו עליו תאכל (איוב י"ד כ"ב) ,
 עלי לבני דוי (ירמיה ח' י"ז) שהם במקו' בקרב .
 מצפה גלעד , שם היה מחנה ישראל כ"ש ויחנו
 במצפה (לעיל י' י"ז) . עבר בני עמון , אל
 בני עמון אשר חנו בגלעד , כ"ש (שם שם) .
 (לא) והעלתיהו

מ כ ל ל י ו פ י

גלחם , הראשון מקור בחולם , בשקל נשא נשאל דוד , והשני נפעל עבר שהוא פתח :
 (כו) על ידי ארנון , כמו שהיד מוכנת לכל אדם לכל צרכיו כך נקרא המקום
 המוק

עמו'ם ! (ל) אויך טאהט יפתח אויך
 גליבדע רעם עוויגן צו עהרן , אונד
 שפראך : ווען דוא עמון מיר אין דיא
 הענדע גיבסט ? (לא) זאָ וואָלל דואו ,
 וואס אויס מיינר הויזטירע מיר צו ערסט
 ענטגעגן קעמט , וואן איך גליקליך פאָן
 דען זעהנן עמו'ם צו ריק קאמע , דעם
 עוויגן גווידמעט , אָדר צום גאַנצאַפֿער
 בשטימט זיין . (לב) גון צאָג יפתח הין
 צודען זעהנן עמון , מיט איהנן צושטרייִ
 פון , אונד דער עוויגע גאַב זיא אין זיינע
 האַנד . (לג) ער מאַכטע איינע זעהר
 גראַסע גיירלאַגע אונטער איהנן . פֿאָן
 ערווער אָן ביז גען מניח , צוואַנציג שטעֿ
 טע , אונד ביז אַבל כרמים , זאָ ראַם
 דיא זעהנע עמון גאַנץ גרעה מיטיגט
 וואורדן פֿאַר ישראל . (לד) הירוויף
 גינג יפתח גען מצפה נאך הויזע , אַבד
 זיהע ! היר קאם זיינע טאַכטער איהם
 ענטגעגן , מיט פויקען אונד טאַנץ . זיא
 וואָר דאָן איינציגע קינד , ער האַטע
 אַויסר איהר , וועדר איינן זאָהן נאך
 איינע טאַכטער . (לה) ער ערבליקטע
 זיא אונד צעררים זיינע קליידר , שפראַך :

באור אד

(ל) וידר יפתח נדר ליהודה
 ויאמר אס־נתחון תהן את־בני
 עמון בְּיָדִי : (לא) והיה היוצא
 אשר יצא מדלתי ביתי לקראתי
 בשוּבִי בְּשָׁלוֹם מִבְּנֵי עִמּוֹן וְהָיָה
 לַיהוָה וְהָעֲלִיתִהּ עוֹלָה :
 (לב) ויעבר יפתח אל־בְּנֵי עִמּוֹן
 לְהִלָּחֵם בָּם וַיִּהְיֶם יְהוָה בְּיָדוֹ :
 (לג) וַיָּבֵא מְעִרוֹעֵר וְעֵד־בּוֹאֵף
 מְנִיחַ עֲשָׂרִים עִיר וְעֵד אֲבֵל
 כְּרָמִים מִכְּפֶה גְדוֹלָה מְאֹד וַיִּבְנֶעוּ
 בְּנֵי עִמּוֹן מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל :
 (לד) וַיָּבֵא יַפְתָּח הַמְּצַפָּה אֶל־
 בֵּיתוֹ וְהָיָה כְּתוֹ יֹצֵאת לְקִרְאָתוֹ
 בַּתָּפִים וּבְמַחְלוֹת וְרָק הָיָה
 יְחִידָה אֵין־לוֹ מִמֶּנּוּ בֵּן אִוֶּבֶת :
 (לה) וַיְהִי כִּרְאוּתוֹ אוֹתָהּ וַיִּקְרַע

רש"י את

עמון : (לג) אַבל כרמים . מיסד כרמלי :
 (לה) הכרע
 וְהָיָה כְּתוֹ יֹצֵאת לְקִרְאָתוֹ
 בַּתָּפִים וּבְמַחְלוֹת וְרָק הָיָה
 יְחִידָה אֵין־לוֹ מִמֶּנּוּ בֵּן אִוֶּבֶת :
 (לה) וַיְהִי כִּרְאוּתוֹ אוֹתָהּ וַיִּקְרַע
 עֲלֵיהֶם כַּמִּסֵּדָה . (לה) הכרע
 מ כ ל ל י ז פ י
 הכרעתי

(לא) והעלתיה עולה , כתב רד"ק נסס
 אביו , וי"ו והעלתיהו במקום או כמו שכה אביו
 ואמו . ופי' והי' לה' אס איכו ראוי לעול' , או העלתיהו עול' , אס ראוי לעולה . וסיף דבריו , ודברי
 דז' אס קבלה היא ביד' עלינו לקבלה , ע"כ . ונאוסן זה פי' נס הרלב"ג , וכן תרגמתי . וטעם
 והיה לה' כמו הוא שאול לה' דשמאל (ס"א א' כ"ס) , פי' מיוחד לעבודת השם . (לד) ובמחולות ,
 ת"י ובחננין , והו' הרקידה ע"פ מערכ' וסדר , כל"א (טאנן) . וכן כאמ' תשמח בתול' בנחול . שנקר'
 כן על אס הכלי החלול שעליו הי' מוננין , ועל הכלי הזה כתב בעל שלטי גבורי , שהו' הנקרא כל' יין
 סיסטרום , כל"א (קלינאייזן) . ממנו , כמו מוננה , וכן א' תסור ממנו (יהושע א' ז') ונמסר
 עליהם כמסודה . (לה) הכרע

המוכן יד : (לב) אבל כרמיו , מישור : (לד) אין לו ממנו בן , בא מלת מן כענין
 חוץ , פי' אין לו חוץ ממנה בן או בת , והמסו' עליו חמשה סבירין ממנה וקריון ממנו :
 (לה) הכרע , ענין הכנעה : הכרעתי , לנקה נמצאת : בעברי , ענין השחתה :
 פציח

אֶת־בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר יְהוָה בְּתִי
הִכְרַע הִכְרַעַתְנִי וְיָאֵת הָיִית
בְּעַכְרִי וְאֲנֹכִי פָצִיתִי פִּי אֶל־יְהוָה
וְלֹא אוֹכַל לְשׁוֹב : (לו) וְהֵאמֶר
אֱלֹהֵי אָבִי פָצִיתָה אֶת־פִּיךָ אֶל־
יְהוָה עֲשֵׂה לִּי כַּאֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּיךָ
אֲחֵרֵי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ יְהוָה
בְּקַמּוֹת מֵאִיבֶיךָ מִפְּנֵי עַמּוֹן :
(לו) וְהֵאמֶר אֶל־אֲבִיךָ עֲשֵׂה
לִּי הַדָּבָר הַזֶּה הַרְפֵּה כִּמְנֵי
שְׁנַיִם חֳדָשִׁים וְאַל־כֹּה וַיִּרְדֹּתִי
עַל־הַהָרִים וְאַבְכָּה עַל־בְּתוּלֵי

אנכי רש"י

(לו) הכרע הכרעתני . לשון נקבה ולמה לו
לכבתי אחותי כלה : היית בגובתי . כל דמי נקבה
קצתת את דגלי : (לו) וירדתי על ההרים . טעון
יללה הוא ודונסתו על גנותיה וברחובותיה כולו
יילל יורד בכני המצפצם בכני עד שנושו מתכבד .
ומדעם אנדה דודשו רבי תחומא על הכדים לפני
הקדרין

אך , מיינע טאָכטער ! דוא שלעגסט מיך
צו באָדן — דוא מיר איין גענענשטאָנד
דעם בטריבניסעס ! — אָבֶר אַיך
דאָב' איינמאַל מיינן מונד דעם עוויגן
אויפֿגטאָהן , אַיך קאַן ניכט צוריק .
(לו) זײַא עכוּוירטע איהם : מײַן
פֿאַטֶר ! דאָסעט דוא דײַנן מונד דעם
עוויגן צו עהרן אויפֿגטאָהן , זא טוה מוט
מיר , וויא אויס דײַנס מונדע גפֿאַהרן .
האַט היך יא דער עוויגע ראָכע איבן לאַ
סו , אַן דײַנן פֿײַנרן , דען זעהנן עמון'ס .
(לז) (אויף דעם פֿאַטֶר'ס ערקלעהרן)
שפראַך זיא : עם זאָל אַן מיר דײַז פֿאַלל־
צאַנן ווערדן , נור לאַס מיר צווייַא
מאַנאַטע פֿרוסט , דאַס אַיך אַיך דען
אײַנזאַמן טעהלרן דעם גבירגס וואַנדלע ,
מײַנן יונגפֿרויענשטאַנד בוויינע , אַיך
דען

כאור

הכרעתני , לשון נקבה , חזמה לו לכבתי
אחותי כלה (רש"י) . והוא מהפעיל משורש
כרע , וענינו כפל על ברכים (קניען) , וכפאל
על שברון רוח ותונין נפש (גבייגט) . ואה ,
אשר את יחידתי , כל נחמתי בעניי , מהיו
בתוך עוכרים שלי ! כלומר , בתוך הדברים
העוכרים אותי וממררים את חיי . ואנכי ,
מדי דברו במר נפשו , התחזק ואמץ את לבבו ,
ואמר ואנכי לא אשיב את דברי , כי פנית פי אל ה' . (לו) אחריו אשר עשה כו' , הלא
עשה ה' לך נקמות מאויביך , ומה ליעוד , די לי ראית שונך וידך בעורף אויביך , אעומה
הפעם כי שבעתי שמחה . (לז) והאמר , ויאשר אמר עד הנה , עדיין לא היתה יודעת
מה נדר לעשות לה , אע"פ שהרגישה שהנדר נוגע בה , אבל עתה נראה שאמר לה את דבר
הנדר , לכן השיבה , יעשה לי הדבר הזה , אך השמיט הכתוב וקוטר לשוכי כדרכו . וירדתי
על ההרים , אל הנקעות שבין ההרים וטודאי היה זה מקום שיחס , ככון למרי נפש לשפך
שם שיחס , וההולך במקום ההוא , פעם יורד ופעם עולה . בחולים , מן השמות אשר לת
יתפרדו , כמו קיים . וזה כוונת רש"י ז"ל שכתב בסמוך , מדלא כתיב בתולותיה , משנ' בתולות
מעש

מכלל יופי

פצות , ענין פתיחה : (לו) וירדתי על ההרים , יש מפרשים אוחו מענין אריד בשיחי ,
וירד וריד בענין א' , ור' יונה פי' שהוא כמו ועליתי , והנכון כמשמעו וירד' מהמצפה
ללכת על ההרים , כי ביה יפתח במצפה הו' , והמצפה גבוהה על ההר' ואמרה אפרד
מב"א ואתבודד , אווירדתי כנגד העטק , בין המצפה וההרים : יב(ו) שכלת

דען ארמען מיינר פריינדיגן . (לח) ער שפראך : זא געהר דען . — ער ענטש לים זיא אויף צווייא מאנאטע , זיא גינג דין מיט איהרן פריינדיגן , אין דאז גביר גע , בוויינטע איהרן יונג פרויענשטאנד . (לט) קאם , נאך פֿרלוויף דער צווייא מאנאטע , צו איהרם פֿאטר צוריק , אונד ער פֿאלצאגאן איהר דאז גליכדע , זועלכס ער גלאכט האטע . איהר בליב אלאז איין מאן אונפֿקאנט . עס וואָרד דירויף איין גועץ אין ישראל . (מ) דאָס אַללע יאהרע ריא טעכטר ישראל'ס הינג גינגן , יפּתח'ס טאָכטר צו בקלאַגן , פֿיער טאָגע אים יאהרע .

יב (א) אפֿרים'ס טרופֿפן וואָרדען אויפֿגבאָטן , זיא גינגן איבר דען יררן

אַנכי ורעייתי : (ורעותי קרי) (לח) ויאמר לכי וישלח אותה שני חדשים ותלך היא ורעותיה ותבך על בתוליה על ההרים : (לט) ויהי מקץ שנים חדשים והשב אל אביה ויעש לה את גדרו אשר נדר והיא לא ידעה איש ותהי חק בישראל : (מ) מימים ימימה הלכנה בגורת ישראל לתנות לברת יפתח הגלעדי ארבעת ימים בשנה :

יב (א) ויצעק איש אפֿרים ויעבר צפֿונה ויאמרו ליפּתח

באור

רשי

משע"כ , כונתו שנתוליה כננה מן שם בתולים , ולא מן בתולה , וטעמו כמו אשה בנתוליה יקח (ויקרא כ"א י"ג) . (לט) ויעש לה את נדרו , עשה לה בית והכניסה שם , והיתה שם פרושה מזני אדם ומדרכי עולם (רד"ק) . ודעת חז"ל ידוע . והיא לא ידעה איש , לדעת חז"ל יבן זה מוזמן הקודם למעשה ולדעת המפרשים אף מוזמן אחר המעשה כל ימי חייה . וחרגי חק , כן נאמרו ל"כ על חק , כי חקד וחק כניך היא (ויקרא י' י"ג) , או הוא כדן פעל לפני הפעולה אשר לא ישמור המין והמספר . והפסוק הזה מחובר לשל אחריו כלומר , היה חק שתלכנה ננות ישראל ט' . ולדעת יוכתן היה החק שלא ידיר אדם לעתיד כן , ולדבריו אינו מחובר , אך דבריו חסרים מן הספר . (מ) לחנות , לקונן ולנכות על בתוליה עמה , או פי' לתנות להשיאה ולנחמה ארבעת ימים , כי כל השנה היתה עתנודדת , כמו האנשים הסערים נבנים , והחק הזה עשו עמה כל ימי חייה (רד"ק) . ולפירושי הש"י יהיה טעם לתנות כעשם שם יתנו נדקו' ה' (לעיל ה' י"א) וראוי לתרגם (יפתח'ס טאכטר דורך גשפרעכע צו אונטרהאלטן) . ארבעת ימים , זמן של ארבע ימים רטופים , ובאלה הימים אה שנים ואלה באים עד שהיו כולם אגלה .

הכסדרין טמא יטלוו כתח לכדריך : (לט) ותבך על בתוליה . מללא כתיב על כתולותיה טמאב בתולים מטע : (לט) ותסי חוק . נודו שלא יעשה אדם עוד בן שיליו הלך אלל סנחם או נא אללו היה ממיר לו נדרו ועמדו בנדולתן ושנין שניסם חברה וכסדרע מהם סנחם נכתלקה שבינה הימנו שכל' בדבריו הימים לפנים ה' עמו למדנו סכסוסו אינו עמו ויסתה חוכם בשחין וכיסול איברים שנאמר ויקבר בערי סגליגד ויש עוד לסמור ותסי חוק נוסדל מחובר לטקרא של אחריו : (מ) מימים ימימה תלכנה ונ' . הדבר הזה קבועו עליהם לחוק : לתנות . לקונן :

יב (א) ויעבור נסוכה . ויעבור את הידן והלכו

היה חק שתלכנה ננות ישראל ט' . ולדבריו אינו מחובר , אך דבריו חסרים מן הספר . (מ) לחנות , לקונן ולנכות על בתוליה עמה , או פי' לתנות להשיאה ולנחמה ארבעת ימים , כי כל השנה היתה עתנודדת , כמו האנשים הסערים נבנים , והחק הזה עשו עמה כל ימי חייה (רד"ק) . ולפירושי הש"י יהיה טעם לתנות כעשם שם יתנו נדקו' ה' (לעיל ה' י"א) וראוי לתרגם (יפתח'ס טאכטר דורך גשפרעכע צו אונטרהאלטן) . ארבעת ימים , זמן של ארבע ימים רטופים , ובאלה הימים אה שנים ואלה באים עד שהיו כולם אגלה .

יב (א) ויצעק , התאספו ע"י הכרוה , בל"א (אופניטן) . ושה שכל אפרים יותר משאר השנעים , נראה לפי שנלעד היה לחני שנטע מנשה , כ"ש ויהיו הנלעד (יהושע

לִּפְתַּח מְדוּעַ יַעֲבֹרְתָּ לְהִלָּחֵם
 בְּבְנֵי-עַמּוֹן וְלָנוּ לֹא קָרָאתָ
 לָלֶכֶת עִמָּךְ בֵּיתְךָ נִשְׂרַף עָלֶיךָ
 בָּאִישׁ: (כ) וַיֹּאמֶר וּפְתַח אֲלֵיהֶם
 אִישׁ רִיב הָיִיתִי אֲנִי וְעַמִּי וּבְנֵי-
 עַמּוֹן מְאֹד וָאֶזְעַק אֶתְכֶם וְלֹא-
 הוֹשַׁעְתֶּם אֹתִי מִיָּדָם:
 (ג) וַיִּרְאֶה בִּי-אַיִן מוֹשִׁיעַ
 וְאִישׁמָה (יחיר י') נַפְשִׁי בְּכַפִּי
 וְאֶעֱבְרָה אֶל-בְּנֵי עַמּוֹן וַיִּתְּנִם
 יְהוָה בְּיָדִי וְלָמָּה עֲלִיתֶם אֵלַי
 הַיּוֹם הַזֶּה לְהִלָּחֵם בִּי:
 (ד) וַיִּקְבֹּץ יַפְתָּח אֶת-כָּל-אֲנָשָׁי
 גִּלְעָד וַיִּלָּחֶם אֶת-אֲפְרַיִם וַיִּכּוּ
 אֲנָשָׁי גִּלְעָד אֶת-אֲפְרַיִם בִּי
 אָמְרוּ פְּלִיטֵי אֲפְרַיִם אַהֵם גִּלְעָד

רש"י בתוך

והלכו ללחום עבר הירדן אל הנלעד: (ד) כי אמרו פליטי אפרים אתם נלעד פחותים שנאמרים היו מבנים

ירדן , נאדרווערטס צו יפתח , אונד שפראכן : ווארום ביזט דוא אין דען קריג גצאגן , ווידר דיא זעהנע עמון , אונד האסט אונס ניכט איינגלאדן מיט דיר צו ציהן ? וויר ציגן דיר דאז הויז איבר דעם קאפּע אן . (כ) יפתח אנטע ווארטטע איהנן : איך אונד מיין פאלק , וויר האטן אימר שטרייטיגקייטן מיט דען עמוניטן , איך לים איך אפט אויפביטן , איהר האכט מיר אבר נייע הילפע ווידר זיא גלייסטעט . (ג) אלס איך נון זאה , דאס איהר מיר ניכט ביא שטעהט , זא וואנטע איך איינן צוג , (איך טרוג מיין לעבן אויף דיא האנד) ווידר דיא זעהנע עמון'ס , אונד דער עוויגע גאב זיא אין מינע רזענדע . וואס קאמט איהר נון איבר מיך , מיר פעהרע צו ביטן ?

(ד) יפתח פרוואמלטע דיא מאנשאפט פאן גלעד , אונד ליפרטע אפרים איינע שלאצט . דיא גלעדישן טרופן שלוגן דיא אפרוימיטן (ווא זיא אויף איינן רזויפען שטיסן) , דען זיא זאגטן : איהר זייד פליכט

באור

י"ז') לכן הרע בעיניהם שלא נקראו לעזרת אחיהם בית יוסף. או היה הוא הנישא והגדול בשבטי ישראל, כמו שנאמר עליו ורעו יהיה מלא הגוים, והרע בעיניו לעמוד מנגד לבלתי בוא לעזרת ישראל, וכן הדבר בגדעין. ויעבוד כפונת, כפירש"י עברו את הירדן, והלכו לצד צפון אל הנלעד אל מקום שהי' ס' יפתח. (ב) איש ריבנו' ואזעק אתכם, לא מנאטו שזעק איתם וינאטו להושיע, וגם הם אמרו מדוע עברת ולא קראת לנו, ואי אפשר לומר שהיתה מריבה ביניהם, אם קרא להם אולי. ויפה פי' הר"י אברבנאל באמרו טעם מאוד, פעמים רבות, בקשתי עזרותיכם נגד עמון פעמים הרבה, ואתם לא הושעתם אותי, ואיך הקרא לכם בפעם הזאת? וכן תרגמתי. (ד) כי אמרו פליטי אפרים, רבו הדרכים אשר ילכו המפריטים להצין הפסוק הזה, ובכולם לא מנאתי מנות. לדעת רד"ק אתם דבק עם אפרים, ופי' מרפו בני אפרים את אנשי גלעד לאמר פליטי אפרים אתם, מחולקי' בתוך אפרים ובתוך מנשה, ואין אתם חשונים לכלום, וכאשר יקרפו בני אפרים, כן ירבו אנשי גלעד להכותם. ויקשה לפ' הכתוב אחריו, כי יאמרו פליטי אפרים אעבורה? ולדעת יונתן, ואליו נטה הר"י והר"א, אמרו פליטי אפרים, כלומר הפחותים שנאמרים, מה אתם גלעד חשונים בתוך אפרים ובתוך מנשה

פליטלינגע אפרים'ס . (גלעד אפר
 גטיילט , צווישן אפרים אונד צווישן
 מנשה . דאן הייסט : אין גלעד וואָהנטע
 אפרים אונד מנשה אונטראיינאָנדר) .
 (ה) גלעד בועצטע דיא פֿורט דעם ירדנס
 פֿאַר אפרים . ווען גון דיא פֿליטלינגע
 אפרים'ס שפראַכן : איך וויל הינאיבר ;
 זאָ פֿראַגטן איהן דיא רייטע פֿאַן גלעד :
 ביזט דוא איין אפרתיטר

בתוך אפרים בתוך מנשה :
 (ה) וילכד גלעד ארז מעברות
 הירדן לאפרים והיה פי יאמרו
 פליטי אפרים אעברה ויאמרו
 לו אנשי גלעד האפרתי אתה
 ואמר
 גיין ? שפראַך ער

באור

רש"י

מנשה ? והנה מלכד אשר יחסר לפ' זמלת מה ,
 יתנגד זה גם א הנגינה , כי מלת אתם מוטעם
 בז"ק המפסיק , ואיכנו מחוב' עם מלת גלעד .
 גם הלשון מה אתם גלעד בתוך מנשה בלתי

מבנים את הגלעד אומרים להם מה אתם גלעד
 חסונים בתוך אפרים ובתוך מנשה בן חרנס יונתן :
 (ה) וילכד את מעברות וגו' . היו שומרים במקום
 המעברות

מחור , כי חזי אנשי גלעד ממנשה היו , כ"ש חזי הגלעד (יהושע י"ג ל"א) . ור' ושעיה גאון
 פי' מכירים היו אנשי גלעד את אנשי אפרים כי פליטים היו , כי היה גלעד בין אפרים ובין
 מנשה . והנה מלכד אשר לא יחסר זאת לאמר , כי ארץ גלעד בעצמה כחלת מנשה כ"ס , הנה
 הנסיון במלת שכולת יתנגד גם הוא לפירושו . ודחק לומר שנסו חע"פ שהכרום , למען
 הראות להם כי שקר דברו . תרתי בכל הפירושים אשר ידעתי , ומנחתי שכולם לא
 יכילו את הכתוב מלפן . ואני טרם אחלה לבאר הקדים להודיע , שהדבר ברור שהיו
 רבי' מבני אפרים דרים בעבר הירדן מזרחה , כי מצאנו ותי המלחמה בעיר אפרים (ש"ב
 י"ו) , וזה היה במזרח הירדן כמבוא' שם . ופי' רז' לשהיה לאפרים יער בעבר הירדן
 לרעות בהמתם , ואין ספק כי היה להם שם גם בתים לשבת . והיה זה בארץ גלעד , כי היה
 פגעה בכחלת אפרים , והיה אם כן בגלעד מנשה ואפרים דרים ביעד מעורבים זה בתוך זה , וכן
 נראה שעתה גם על דעת הרד"ק סברה זו , באמרו בתחילת דבריו , חרפו אפרים את גלעד ,
 ואמרו מחולקים אתם בתוך אפרים ובתוך מנשה , ואין אתם חסובי' לכלום ע"כ . הרי היה לדעתו
 ארץ גלעד כישב' ממנשה ואפרים . והמלחמה לא היתה רק עם אפרים בעבר הירדן מערבה ,
 כי אותם שנעב' מזרחה לא מרדו בפתח , כ"ש ויזעק איש אפרים ויעברו , אדיל לא מרדו כי אם
 אשר היו צריכים לעבור את הירדן אל הגלעד . ובה יובן הכתוב על ככון, וזה שעירו : אמר וילחם
 את אפרים ולא זכר את המנח , כי זה נשמע מהנאמר אחריו , וכן דרך הכתוב להשמיע את
 הנשמע מאליו, אך אמר ויכו אנשי גלעד את אפרים , כשהיו מיוזאים אותם יחידים (כמו שהעיר
 גם הרד"ק) , כי אמרו אנשי גלעד פליטי אפרים אתם , כלומר מבני אפרים אשר נסתם
 ממערכה , כי לא הרגו איש מאפרים לא אשר נסו ממערכה , אבל אותם מבני אפרים הדרים
 בעבר הירדן מזרחה לא הכו , כי שלמים הם אתם . וזה אשר יבאר הכתוב ואמר במאמר
 מוסגר (גלעד בתוך אפרים בתוך מנשה) , כלומר לכן אמרו פליטי אפרים ולא אפרים
 סתם , כי גלעד בתוך אפרים כו' פי' , בגלעד היה דר אפרים ומנשה מעורבים זה בזה . וכאשר
 באו אנשי אפרים לעבור את הירדן נסו אותם למען לא יכו מהדרים בעבר מזרח , והם יכינו
 לדבר כן , כ"ש רד"ק שאויר ארנס גרם לאפרים לנגוס בלתי ש"ן . ויש להוכיח עוד ממה שנסו
 אותם במלת שכולת ולא שאום פשוט , משמע מי אתם ? מאפרים או ממנשה ? ואם יאמר מנשה או
 אפרים ירעוהו , ולפי מה שאמרתי ניחא' (ה) האפרתי אתה , נקרא אפרתי אשר משמע
 אפרים , גם אשר מבית לחם אפרתי , כמו ודוד בן איש אפרתי (רד"ק) . ולא יכין לדבר כן ,
 ת' ולא מתקין

וַיֹּאמֶר לֹא : (ו) וַיֹּאמְרוּ לוֹ
 אָמַר-נָא שְׂבַלְתָּ וַיֹּאמֶר סִבְלַת
 וְלֹא יָכִין לְדַבֵּר בֵּן וַיֵּאחָזוּ אוֹתוֹ
 וַיִּשְׁחַטוּהוּ אֶל-מַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן
 וַיִּפּוֹל בְּעֵת הַהִיא מֵאֲפָרַיִם
 אַרְבַּעִים וּשְׁנָיִם אָלֶף :
 (ז) וַיִּשְׁפּוֹט יַפְתָּח אֶת-יִשְׂרָאֵל
 שִׁשׁ שָׁנִים וַיָּמָת יַפְתָּח הַגְּלָעָדִי
 וַיִּקְבַּר בְּעָרֵי גְלָעָד : (ח) וַיִּשְׁפּוֹט
 אַחֲרָיו אֶת-יִשְׂרָאֵל אֲבָצָן מִבֵּית
 לָחֶם : (ט) וַיְהִי-לוֹ שְׁלֹשִׁים
 בָּנִים וּשְׁלֹשִׁים בָּנוֹת שָׁלַח
 הַחוּצָה וּשְׁלֹשִׁים בָּנוֹת הֵבִיא
 לְבָנָיו מִן-הַחוּץ וַיִּשְׁפּוֹט אֶת-
 יִשְׂרָאֵל שֶׁבַע שָׁנִים : (י) וַיָּמָת
 אֲבָצָן וַיִּקְבַּר בְּבֵית לָחֶם :
 (יא) וַיִּשְׁפּוֹט אַחֲרָיו אֶת-יִשְׂרָאֵל
 אֵילֹן הַזְּבוּלָנִי וַיִּשְׁפֹּט אֶת-
 יִשְׂרָאֵל עֶשְׂרֵת שָׁנִים : (יב) וַיָּמָת
 אֵילֹן הַזְּבוּלָנִי וַיִּקְבַּר בְּאֵילֹן

ניין . (ו) דא זאגטן זיא : שפריך אוינג
 מאל שבולח ; ווען ער עם אלסדאן
 ניכט רעכט אויסשפרעכן קאנטע , אונד
 סבולח זאגטע , עהגריפן זיא איהן ,
 אונד שניטן איהם דען האלו אב , אן דער
 פֿורט דעס ירדנ'ס . עם פֿיל דאמאלס
 פֿאן אפֿרים צווייא אונד פֿירציג טווענד
 מאן . (ז) יפֿרח פֿרוואלטעטע דאן
 ריכטראמט אין ישראל זעכס יאהרע ,
 זאדען שטארבער אונד וואורדע בגראבן ,
 אין איינר פֿאן דען שטעטן גלעד'ס .
 (ח) נאך איהם ריכטטע ישראל , אכצן
 פֿאן ביח לחם . (ט) ער האטע דרייסיג
 זעהנע , אונד דרייסיג טעכטר ; דווע
 גאב ער אויס , (פֿרהייראטטע זיא אן
 אנדרע פֿאמיליען) אונד בראכטע דא
 פֿיר דרייסיג שוויגרטעכטר הריין , פֿיר
 זיינע זעהנע , אויס אנדרן היחרן . ער
 פֿיהרטע דאן ריכטראמט אין ישראל זיבן
 יאהרע . (י) שטארב אונד וואורדע
 בגראבן צו בית לחם . (יא) נאך איהם
 וואורדע ריכטר אין ישראל אילון דער
 זבולוני . אלס ער אין ישראל דאן ריכטר
 אמט צעהן יאהרע פֿרוואלטט האטע ;
 (יב) שטארב ער , אונד וואורדע
 בגראבן , אין אילון אים לאנדע זבולן .

(יג) נאך
 וַיִּשְׁפֹּט בְּאֵילֹן זְבוּלָן : (יג) וַיִּשְׁפֹּט

אחריו
 באור

רש"י

לדבר כן . (ז) בערי , נאס' מערי גלעד ודרש
 כ"ל

המעבדות : (ו) אמור כל שבולת * שבולת הנכר
 פֿוס לעבד : ולא יכין לדבר כן שהיו טונמנים
 כלשונם : (ח) אכצן . זה נובע :
 יג (ד) יין

מכלל יופי

יב (ו) שבולת , שבולת מים , שבמקום ההוא הי' שטף מים שהיו נגרים בכח , והיו
 כוחני' אוהו במה שהיו בו : ולא יכין , כל' לא יכין הדבר לדבר בפיו כושר :
 (ז) בערי , בא ל"ר על ל"י : יג (ב) חדני

(יג) נאך איהם וואורדע ריכטר אין ישראל, עכרון דער זאָהן דעם פרעהזוניטר הילל. (יד) ער האָטע פֿירציג זעהנע אונד דרייסיג ענקל, דיא אויף זיבנציג עזעל ריטן, אונד ריכטטע ישראל אַכט יאהרע. (טו) עכרון דער זאָהן דעם הילל פֿאָן פרעתון שטארב, אונד וואורדע כגראַכן אים לאַנד אפֿרים אויף דעם בערגע עמלק.

יג (א) דיא קינדד ישראל פֿוהרן ווידד פֿאַרט בעזם צו טואן אין דען אויגן דעם עוויגן, אונד ער נאָב זיין דען פלשתים אין דיא הענדע, פֿירציג יאהרע לאַנג. (ב) דיא לעכטע איין מאָן אויס צרעה, פֿאַם שטאַטע דן, מיט נאָמן מנוח, ווינע פֿרויא וואָר אונפֿרוכטבאָר אונד האָטע קיינע קינדד. (ג) איינסט ערשין דיזער פֿרויא איין ענגל גאָטס אונד שפראַך: זיהע! דוא ביזט אונפֿרוכטבאָר באָר, דיאָסט קיינע קינדד, ווירסט אַכר שוואַנגד ווערדן, אונד אייגן זאָהן גבעהרן. (ד) פֿאַן איצט אָן, מוזט דוא דיך אין אַכט נעמן, דאָס דוא קיינן וויין, אָדר זאָנסט שטאַרקע גטרענקע טרינקעסט, אונד ניכטס אונדריינס גניסעסט. (ה) ווען דוא גון שוואַנגד ווירסט

אחריו את־ישראל עכרון בן־הילל הפרעהזוני: (יד) ויהיו־לו ארבעים בנים ושלושים בני־בנים רכבים על־שבעים עירים וישפט את־ישראל שמנה שנים: (טו) וימת עכרון בן־הילל הפרעהזוני ויקבר בפרעתון בארץ אפרים בהר העמלקי:

יג (א) ויסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני יהוה ויתגם יהוה ביד־פלשתים ארבעים שנה: (ב) והיא־איש אחד מצרעה ממשפחת הדני ושמזו מנוח ואשהו עקרה ולא ילדה: (ג) וירא מלאך־יהוה אל־האשה ויאמר אליה הנה־נא את־עקרה ולא ילדה והרית וילדה בן: (ד) ועתה השמרני

נא ואל־תשתי־יין ושכר ואל־תאכלי־כל־טמא: (ה) פי־הנבִי הרה

באור

רשי

רו' לידוע: (יד) רכבים על שבעים עירים, זכר את כל זה, להגיד רוב עשר, ורוב בניה, וכן בשופטים אשר זכר לפניהם.

יג (ב) ממשפחת, שנט, כי דרך הכתי' להחליף שנט באשכח, ולהפך, כמו בכל שנטו בנימן לאמר (להלן כ' י"ג). (ד) כל טמא, כמו שפירשו רו' ל דברי האסורי לגזיר. (ה) כי הנק הרה, לדעת מהר"י אברבנאל.

מ כ ל ל י ו פ י

יג (ב) הדני, כיו"ד היח"ם: עקרה ולא ילדה, לתוספות באור: (ד) יין ושכר, כהרגומו חמר חרת ועתיק, וכדרו' ל מיינו ושכר חיר, ר"א הקפר ברפי אומר יין

הָרָה וְיִלְדָה בֵּן וּמוֹרָה לֹא יַעֲלֶה
עַל־רֵאשׁוֹ כִּי־נָזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה
הַנֶּעַר מִן־הַבֶּטֶן וְהוּא יִחַל
לְהוֹשִׁיעַ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד
פְּלִשְׁתִּים : (ו) וַתָּבֵא הָאִשָּׁה
וַהֲאָמַר לְאִישָׁהּ לֵאמֹר אִישׁ
הָאֱלֹהִים בָּא אֵלַי וּמְרָאֵהוּ כַּמְרָאֵה
מִלֶּאךָ הָאֱלֹהִים נֹרָא מְאֹד וְלֹא
שָׁאֲלָתִיהוּ אִי־מִוּה הוּא וְאֵת־
שְׁמוֹ לֹא־הִגִּיד לִי : (ז) וַיֹּאמֶר לִי
הַנֶּךְ הָרָה וְיִלְדָה בֵּן וְעָתָה אֶל־
הַשָּׁתִי וַיִּזֵּן וְשָׁכַר וְאֶל־הָאֲכָלִי
כָּל־טִמְאָה כִּי־נָזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה
הַנֶּעַר מִן־הַבֶּטֶן עַד־יוֹם מוֹתוֹ :
(ח) וַיַּעֲחֶר

רש"י

אם השער : (ו) ואל תחבלי כל טמא . דברים
האסורים

ווירסט , אונד איינן זאָהן גביהרסט ,
זאָדארף קיין שערמעסר אויף זיין הויפט
קאמן ; דער קנאָבע זאָלל איין גאָט ענט־
האַלטזאָמער זיין , פֿאַן מוטרלייבע אָן ,
עד ווירד דען אַנפֿאַנג מאַכן , ישראל
פֿאַן דער גוואַלט דער פֿל־שתיים צו
בפֿרייען . (ו) דיה פֿרויא קאם נאָך
היווע , ערצעהלטע איהרם מאַנע אונד
שפראַד : איין געטליכר מאַן איזט צו מיר
גקאמן , זיין אַויסזעהן וואָר וויא דאָן
אויסזעהן איינס געטליכע ענגלס , זעהר
פֿורכטבאַהר , איך פֿראַגטע איהן דאָ
הער ניכט , וואָהער ער זיין , אונד ער
זאָגטע מיר אויך זיינן נאָמן ניכט . (ז) עד
שפראַך צו מיר : דוא ווירשט שוואַנגר
ווערדן , אונד איינן זאָהן בקאמן , מוסט
פֿאַן נון אָן קיינן וויין , אָדר זאָנסט
שטאַרקע גטרענקע טרינקן ,
אונד ניכטס אונרוינס עסן , דען דער
קנאָבע זאָלל גאָטע ענטהאַלטזאָם לעבן ,
פֿאַן מוטר לייבע אָן , ביז אַין זיינס
טאָרע

באור

טאָרע

יהיה פרושו הנך הרה נהיה , לכן תשמ'מעשה
מזין ושכר , ולא יתכן למרש כן , כיונתנגד זה
למה שאמר המלאך למעלה , והרית שהוא עתיד , או יהי' ככל לשון ללא מוכר' . לכן דעתי כי פסוק
זה ע"ד תנאי , ומלת כי כמו אם , ותשובת התנאי , ומורה לא יעלה כי' . וכן מתורג' וילדה :
מורכ' מן וילדה ואמר צו לשון סועלת אע"פ שאינה עדיין יולדת , לפי שאמר הרה שהו'
תואר כמו' : סועלת , אמר גם' לשון סיעלת נלידה , ואמר בו' ופעולה לפי
שעתידה ללדת (רד"ק) . גורא שאוד , כתב רד"ק כי המון בני אדם חושבין' : שיהמלאך
גוף

מכלל יופי

יון זה מוזג , שכר זה חי : (ה) הנך הרה , התי' הרה : וילדה , בו' , או מן הרומה
למרובע , ע' בסוי' ל"א , וכסוי' פ"ו כהב , ונמצא בס' מדוייקים בי' חבן רגושה , וא"כ
אינו נקשר וילדת עס בן שא"כ הי' צ"ל רפה אלא נקרא בעצמו בשני השואי' נחי' ככל
שני השואי' במלת ההפסק שהם נחים : ומורה , הוא התער , וכתי' ומספר :
(ו) שאחיהו , חי' דק האלק במקום הפתח : (ז) כל טמא , פי' מניעה , כל דבר
הנמנע מן הנזיר , וכן אמרו' ל מאי כל טמאה , א"ד יצחק רביר' אמי חנא דברים
האסורים לנזיר , ולפי שהדבר הטמא נמנע , אמר לשון טופאה על הדבר הנמנע :
נזיר

טאָדע . (ח) דאָ פֿלעהטע מנוח צום
עווען אונד שפראך : אַ מיין גאָט !
לאַס דאָך דען געטליכן מאַן , הענדראַ
גראַנדט האַסט , ווידר צו אונס קאָמן ,
דאָס ער אונס כלעהרע , וויאזוי אונס
מיט דעם קנאַבן צו פֿרהאַלטן האַבן , דער
גבאַהרן ווערדן זאָלל . (ט) גאָט ער
הערטע מנוח'ס גבעהט , אונד דער ענגל
גאָטס קאָם ווידר צור פֿרויאַ , אַלס וואַ
עבן אים פֿעלדע זאָס , אַבך איהר מאַן
מנוח וואַר ניכט בייאַ איהר : (י) דאָ
אוילטע וואַ פֿרויאַ , ליף היין , צייגטע
עס איהרס מאַנע אַן , אונד שפראַך ,
זיהע ! דעה מאַן לעסט זיך ווידר זעהן ,
דער נייליך צו מיר גקאָמן (יא) מנוח
מאַכטע זיך אויף , פֿאַלגטע ווינד פֿרויאַ ,
קאָם צו דעם מאַנע היין , אונד שפראַך
צו אונחם : ביזט דואַ דער מאַן , דער
דואַ מיט דער פֿרויאַ גרעדט האַטעסט ?
ער אַנטוואַרטטע : איך בין עס .

(יב) מנוח שפראך : גזעצט דינינע וואַרטע
טרעפֿן איין , וואַס זאָלל דען דיא
בשטימונג דעם קנאַבן זיין , דאַרנאָך וויר
דאָ

באור

נוף וזכרתו כורה מורא . (ח) היולד , העתיד
להולד (רש"י) . אשר בא ביום שי , פי' רד"ק
יד"י בזה היום , וכן ת"י ביוםא דיכי . וקו"ל
אחרובת"ר פ' כשא אינו אומר אשר בא לי היום
אלא ביום , מלמד שלא כראה המלאך אלי' עד למחר ,
בתפילת הבוקר . (יא) אחרי אשתו , לדעת מהר"י אברבנאל , הלך מנוח אחרי אשתו הרחק
ממנה , לדעת האים מה טיבו , אס זך וישר פעלו . ולפי פשוטו הלכה אשתו להורות לפסניו
אל המקום אשר כראה עס איש האהים . ורש"י פי' אחרי ענתה , והכי מסיק בגמ' . ותרגומי
מסתמע לתרי אפי . (יב) עתה יבוא דברך , כת"י כאן יתקיימן פתגמך . מה יהיה משפט
הנער ומעשהו , כתב רש"י מה חוי למענד לעולימא ומה נעביד ליה , וכראה שלקח זה
מתרגום יונתן , הגם שלא נמצא זה הלשין בת"י שלפנינו , וגם דעת רד"ק כת"י . אך לפ"ז יהי'
מלח

מכלל יופי

גויר אלהים , ענין פרישות : (ח) תולד , כשיהי' יולד , ותוא תאר כמו איננו אכל ,
ונכתב

(ח) ויעתר מנוח אל יהוה
ויאמר בי אדוני איש האלהים
אשר שלחת יבואנא עוד
אלינו ויורנו מהנעשה לנוער
היולד : (ט) וישמע האלהים
בקול מנוח ויבא מלאך האהים
עוד אל האשה נהיא ושבת
בשדה ומנוח אישה אין עמה :
(י) ותמקהר האשה ותריץ ותגיד
לאישה ותאמח אליו הנה נראה
אלו האיש אשר בא ביום אלי :
(יא) ויקם וילך מנוח אחרי
אשתו ויבא אל האיש ויאמר לו
האפה האיש אשר דברת אל-
האשה ויאמר אני : (יב) ויאמר
מנוח עתה יבא דברך מה יהיה

משפט

רש"י

כאסורים לבזר : (ח) לנער , סוולד . העתיד
להולד : (יא) אחרי אשתו , אחר ענתה :
(יב) מה יהיה משפט הנער ומעשהו , מה חוי
למענד

לפי שמנוח לא התפלל עד למחר
בתפילת הבוקר . (יא) אחרי אשתו , לדעת מהר"י אברבנאל , הלך מנוח אחרי אשתו הרחק
ממנה , לדעת האים מה טיבו , אס זך וישר פעלו . ולפי פשוטו הלכה אשתו להורות לפסניו
אל המקום אשר כראה עס איש האהים . ורש"י פי' אחרי ענתה , והכי מסיק בגמ' . ותרגומי
מסתמע לתרי אפי . (יב) עתה יבוא דברך , כת"י כאן יתקיימן פתגמך . מה יהיה משפט
הנער ומעשהו , כתב רש"י מה חוי למענד לעולימא ומה נעביד ליה , וכראה שלקח זה
מתרגום יונתן , הגם שלא נמצא זה הלשין בת"י שלפנינו , וגם דעת רד"ק כת"י . אך לפ"ז יהי'
מלח

מִשְׁפַּט־הַנֶּעַר וּמַעֲשָׂוָיו :
 (יג) וַיֹּאמֶר מֶלֶאךְ יְהוָה אֶל־מְנוּחַ
 מִכָּל אִשְׁרָאֵל אֵל־הָאִשָּׁה
 הַשָּׂמֶר : (יד) מִכָּל אִשְׁרָאֵל
 מִגִּבּוֹן הַיַּיִן לֹא תֹאכַל וַיֵּין וַיִּשְׁכַּר
 אֶל־הַיֵּשֶׁת וְכָל־מִזְמָה אֶל־תֹּאכַל
 כָּל אִשְׁרָאֵל צִוִּיתִיהָ הַשָּׂמֶר :
 (טו) וַיֹּאמֶר מְנוּחַ אֶל־מֶלֶאךְ
 יְהוָה בַּעֲצַר־הַנָּא אוֹתָךְ וַנַּעֲשֵׂה
 לְפָנֶיךָ גְּדֵי עֵינַיִם : (טז) וַיֹּאמֶר
 מֶלֶאךְ יְהוָה אֶל־מְנוּחַ אִם־
 תַּעֲצֹרֵנִי לֹא־אֲכַל בְּלֶחְמֶךָ וְאִם־
 תַּעֲשֶׂה עִלָּה לַיהוָה תַּעֲלֶנָּה כִּי
 לֹא־יָדַע מְנוּחַ כִּי־מֶלֶאךְ יְהוָה
 הוּא : (יז) וַיֹּאמֶר מְנוּחַ אֶל־
 רִשִׁי מֶלֶאךְ

דאן פֿרהאלטן איינריכטן מיטן ?
 (יג) דארויף אנטווארטטע דער ענגל :
 דיא פֿרויא ענטהאלטע זיך נור אללעס
 דעסן , וואָפֿאָן איך איהר גואגט האָבע ;
 (יד) גניסע ניכטס פֿאָן אללעס , וואָן
 פֿאָס וויינשטאָקע קעמט , טרינקע קיינן
 וויין אָדר זאָנסט ברוישענדע גטרענקע ,
 עפע ניכטס אונריינס , אונד דהאלטע
 נור אללעס זאָ , וויא איך עס איהר
 בפֿאהלן האָבע . (טו) ערלויבע , שפראך
 מנוח צום ענגל דעס עוויגן , דאָס וויר
 דיך איין וועניג אויפֿהאלטן , אונד איין
 ציגנבעקליין פֿיר דיך צו ריכטן לאסן .
 (טז) דער ענגל דעס עוויגן אנטווארטטע
 דעס מנוח : ווען דוא מיך אויך אויפֿֿ
 העלטסט , איך גניסע ניכטס פֿאָן דיין
 שפֿייזע ; דאָך , ווילסט דוא עס צום
 גאַנצאָפֿפֿר מאַכן , זאָ ברינג עס דעס
 עוויגן . (מנוח וואוסטע נעמליך ניכט ,
 דאָס עס איין ענגל דעס עוויגן וואָר .)
 (יז) מנוח שפראך צום ענגל דעס עוויגן :

וויא

באור

מלת משפט ומלת מעשה ענין אחד נכפל ללא
 כורך . ואומר חזי , כי טעם משפט כמו כה
 היה משפטו כל הימים (ש"א י"ז"א) , כלומר
 מה עתיד להיות משפט הנער ומנהגו (הוא בשעמינו) אשר לפיהו נגדלו , וכעשה כאשר
 הורת לנו . ויען כנולד , למה זה תשאל ? אך תשעור האשה מכל אשר אמרתי , ולא תחוס
 לבאים . וקרו' לזה כי' האכרסא , וכן תרגומתי . ולדעת רש"י ורד"ק שזכרתי ראוי לתרגם :
 (וויא זאל דיא ארט אונזרס פרהאלטנס מיט דעס קנאכן זיין) ? והמשכיל יבאר . (טו)
 נעצרה נא , שורש עזר תרננה פארותיו , וענינו כאן לשון עכוב , כחביריו , ועזר במילין
 (חיוב ד' ב') ואל יעצרה הנשם (מ"א י"ק מ"ד) . (טז) בלהמד , כל מאכל יקר' לחס .
 ואם תעשה עולה לה' , על הבשורה אשר בשרתך , כראוי וככוון להיודות לו על הטיבה
 אשר אמר להטיב אתך , תעשה השק לעולה . כי לא ידע , ומאמר מוסנר , ענינו , אמר
 מנוח מה שאמר לפי שלא ידע בו' . (יז) מי שמך , ולא אמר מה , כמשפט הלשון שלא לאמר
 מ

למינכד ליבוליא ומה נעביד ליה : (טו) כנזרה
 נא . כחוסף חומך אל הבית : (יז) כי יבא דבריק
 חס

מכלל יופי

ונכתב בו"ועם הרגש , וכן אשר יולד לישראל : (טז) כי לא ידע , דבק עם נעצרה :
 (יז) דברך , קרוי כתיב דבריק וא' הוא : וככדונך , פי' כי יבא דברך שיחאמת הדבר
 שבשרתנו

והיא איזט דיין נאמע ? דאמיט וויר ,
 ווען דייע פֿרהייסונג אין ערפֿילונג
 געהט , דיר עהרע ערצייגן . (יח) דא
 ערווידרטע דער ענגל דעם עוויגן : וואס
 פֿרעגסט דו? נאך מיינס נאמן ? ער
 בלייבט דיר פֿרבאָרגן . (יט) מנוח נאָם
 הירוויף דאָז ציגנבעקלן , אונד איין מעהל־
 אָפֿפֿר , בראַכטע עס דעם עוויגן צו
 עהרן , אויף דעם פֿעלון דאָר , אונד
 דער ענגל טאַהט וואונדֿר , אים אַגֿ
 גוויכטע מנוח'ס אונד ווינר פֿרויא .
 (כ) אַלס נעמליך דיא פֿלאַמע פֿאַם
 אַלטאַרע גען הימל פֿוהר , ערהאַב זיך
 דער ענגל דעם עוויגן מיט , אין דער
 פֿלאַמע דעם אַלטאַרס , מנוח אונד
 זיינע פֿרויא זאַהן דיוס , אונד פֿילן אויף
 איהר אַנגוויכט צור ערדע . (כא) וויא
 גון

באור

מי אלא על עצם חי מדבר, והשם אינו עצם ?
 ואם נאמר כי לפי שהיה רוחני אמר , כי אין
 למלאך גוף והשם כמו העצם , הנה לא ידע
 מכוח שרוחני הוא עד שעלה ? ויש לפרש , לפי
 שהיה בעיני מנוח כגוף גדול וכבד , והאדם הגדול כודע בשמו שלא רואהו , והנה השם כמו
 העצם (רד"ק) . כי יבוא דברך , כת"י ארי יתקיימו פתגמך וניקרינך . ורש"י פירש אם יבוא
 לנו שליחות דבר מאתך משנדע וכביר את שמך וכבדנוך ונעשה מה שתשלח לנו . ויהיה תרגומו :
 (דאמיט , ווען עטווא איין אויפטרעג פאן דיר אן אונס קעמט , וויר איהן צו שעקן וויסן) .
 (יח) והוא פלאי , תואר למלת שם . י"ת והוא מפרש . כוונתו לדעת , מובדל ומוכרש מקומד ,
 כי השתנות החמרים סיבה לשמותם , בהם יוגדרו ויבדלו זה מזה , ולפי הבדל השתנותם יבדלו
 שמותם . ואם שכלים נפרדים כמלאכי מעל , כבדלים זה מזה באיכותם , ולפיהן בשמות
 נקראו , הנה קצרה דעת אנוש מהשיג ההבדל הנעלה והנשגב ההוא , לדעת שמותם . וראוי
 לתרגם : (ער איזט דיר צו ערהאָבן) . (יט) ויעל , מהפעיל . ואמרו רז"ל הוראת שעה
 היתה , שכל זמן שהיה אוהל מועד בשילה באסרה הבנות . ומפליא לעשות , המלאך הי' מפליא
 לעשות בהוצאת האש מן הכור , ואכול הגדי והמנחה (רד"ק) . והרי"א פי' ומפליא מתעלם לעשו'
 ועם כל העלמתו מכוח ואשתו רואים . והיה תרגומו : (דער ענגל טאַהט גהיימיניספאל , דאך
 זאַהן מנוח אונד זיינע פֿרויא איהם צו) . (כא) ולא יסף

מכלל יופי

שבשרתנו , וכת"י ארי יתקיימו פתגמך וניקרינך , וי"מ , אם נרע שמך וכבדנוך :
 (יח) פלאי , בהעלם האף ואם היתה האף נראית הי' על משקל עברי , והוא שם
 תאך עס יו"ד היחם לשם אפלא : (כא) ולא יסף , כא מלעיל כמנהג : להראדה ,
 בחורש

מלאך יהוה מי שמך כיריבא
 דבריה וכבדנוך : (יח) ויאמר לו
 מלאך יהוה למה זה השאל
 לשמי והוא פלאי (פליק) :
 (יט) ויקח מנוח את גדי העזים
 ואת המנחה ויעל על הצור
 ליהוה ומפליא לעשות ומנוח
 ואשתו ראים : (כ) ויהי בעלות
 הלהב מעל המזבח השמימה
 ויעל מלאך יהוה בלהב המזבח
 ומנוח ואשתו ראים ויפלו על-
 פניהם ארצה : (כא) ולא יסף

עור רש"י

אם יבא לנו שליחות דבר מאתך משנדע וכביר את
 שמך וכבדנוך ונעשה מה שתשלח לנו : (יח) והוא
 פלאי . מכונה תמיד הוא משתנה ואיני יודע למה
 משתנה

עוד מלאך יהוה להראה אל-
 מנוח ואמר אשתו אז ידע מנוח
 כי מלאך יהוה הויה :
 (כב) ויאמר מנוח אל-אשתו
 מות נמות כי אלהים ראינו :
 (כג) ותאמר לו אשתו לו חפץ
 יהוה להמיתנו לא לקח מידנו
 עלה ומנחה ולא הראנו את-
 כל-אלה וכעת לא השמיענו
 כזאת : (כד) ותלך האשה בן
 ותקרא את-שמו שמשון ויגדל
 הנער ויברכוהו יהוה :
 (כה) ותחל רוח יהוה לפעמו

רש"י במחנה

נון דער ענגל דעם עויגן , דעם מנוח
 אונד זינד פרויט ניכט מעהר זיכטבאך
 ווארד , אונד מנוח דאן מערקטע דאס
 עם איין ענגל דעם עויגן וואר .
 (כב) דא שפראך מנוח צו זינד פרויט :
 וויר זינד דעם טאָדעס ! וויר האָבן איין
 געטליכס וועזן גזעהן . (כג) זיינע פרויט
 אַברערווידרטע : וואָללטע דער עויגע
 אונד טאָד , זאָווירדע ער קיין גאַנץ אונד
 מעהלאַפּפּר פּאָן אונס אַנגנאַמן האָבן ,
 העטע אונס דיום אַללעס ניכט זעהן ,
 ניכט הערן לאַסן , וואָס וויר זאָ עבן
 פּרנאַמן . (כד) דיא פרויט גבאהר
 אייגן זאָהן , אונד נענטע איהן שמשון .
 דער קנאַבע וואוכס הראַן , אונד דער
 עויגע זעגנטע איהן . (כה) נון פּינג
 איין גייסט פּאָס עויגן אן איהן צו
 באַנרוהיגן

באור

ישף, דנקעס אז ידע , וטעס ולא יסף
 על המראה ההיא בעצמה, כלומר עלה בלהב
 המזבח ולא נראה להם עוד, אז ידע כי מלאך
 הוא (רד"ק) . וכן דנק הפסוק הזה לשל
 אחריו, והשעור: כאשר לא יסף המלאך להראות,
 א אשר אז ידע מנוח כי מלאך הוא, אז אמר
 א אשתו מות נמות כו' . (כג) וכעת, כשעה זו,
 כלומר כאשר אנחנו באים מזמזע (זא עבן)
 ושעור הכתוב, לא השמיענו כזאת אשר שמענו בזה הרגע .
 (כה) לפעמו, אמרו רבותינו ל'
 (בסוטה ט' ב') היתה רוח נבואה מקשקשת לפניו כזב, ויהי' לפעמו מן ותפעס רוחו (בראשית
 מ"א ח') ושם פירושו היתה רוחו מתנדדת, לא מצאה מנוח, כי גדלה תשוקתה לדעת פתרון
 החלום, וכן כאן, כ"ש הרלב"ג החלה רוח גבורה שהיה' בו מאת הש"י לפעמו, שפעס היה חושב
 להלח' עם פלשתי', ופעס חושב להמנע, כפעמין זה שמכה אילך ואילך . ורש"י פי' לפעמו,
 לנב' בקרבו לפעמי', ויהיה תרגומו: (דער גייסט דעם עויגן קאס צו וויילן איבר איהן) .
 ואפשר לומר שהכתוב הזה מקושר אל הקודם, ושעורו ויגדל הנער ויברכהו ה', אז ותחל רוח
 כו', ויהי' תרגומו: (אלס דער קנאַבע הראַטוואַכס, אינד דער עויגע

משמנה היום: (כג) וכעת הזאת' לא השמיענו
 כזאת . לא הי' משמיענו כשורה זו אם רחויים אנו
 למות: (כה) לפעמו' לנבא בקרבו לפעמים:
 יד (ד) כי

מכלל יופי

בחולם, כמו בשלמים הנחן: (כג) לוחפץ, פועל עבר: (כה) לפעמו,
 לשברו ולכתתו, ובפי' ח' ושריאת רוח גבורה מן קדם ה' לתקפותי, ויהי' פי' לחוקו,
 הפך נפעל והתפעל שהוא הסרת כח ושביר' האיברים [וכשרש פעם בשם ר' יונה פי'
 מענין זאת הפעם, החלה הנבוא' לבוא אליו פעם ראשונה, ויתכן לפרשו מענין פעמי
 מרכבותיו מו א י 15

כאנדרוהיגן , אין מחנה דן , צווישן צרעה אונד אשתאול .
 יד (א) שמשון גינג אינעם נאך חמנחה הינאכ . היר גפיל איהם איין פרויענציימר פאן דען טעכטערן דער פלשתים . (ב) ער גינג הוננדיק , ענט דעקטעס וויינן עלטרן , שפראך : איך האבע מיר צו חמנחה איינע פרוי א ער זעהן , פאן דען טעכטערן דער פלשתים , איך ביט ! נעמט זיא מיר צו פרויא . (ג) זיינע עלטרן שפראכן צו איהם : גיבטס עטווא אונטער דען טעכטערן דיינר פרוואנדטן , אונד אונטער אללען טיינן לאנדסלייטן , קיינע פרויא פיר דיר , דאס דוא הינגעהסט , איינע פרויא צו געבן , פאן דען אונגשניטנן פלשתים ? אכר שמשון שפראך צו זיינס פאטר : נור דיזע נים מיר , זיא גפעלט מיר איינ-מאל . (ד) פאטר אונד מוטר וואוסטן גיכט דאס עס פאס עוויגן זאגפיגט זווא , ער

במחנה דן בין צרעה ובין אשתאול :
 יד (א) וירד שמשון חמנחה וירא אשה בחמנחה מבנות פלשתים : (ב) אער ויגד לאביו ולאמו ויאמר אשה ראיתי בחמנחה מבנות פלשתים ועתה קחתי אותה לי לאשה : (ג) ויאמר לו אביו ואמו האין בבנות אחיה ובכל עמי אשה כדאחה הולך לקחת אשה מפלשתים הערלים ויאמר שמשון אל אביו אותה קחתי כדאחה הולך לקחת אשה מפלשתים הערלים : (ד) ואביו ואמו לא ידעו פי

מיהוה היא כדאחה הולך

מבקש

כאור

רשי

עווינע איהן נזעננט האטע , דא פינג כו') במחנה דן , הוא המקו' כנחלת יהודה הנאמר עליו על כן קראו למקום מחנה דן (להלן י"ט י"ב) וכן בתכ' ד"ק וד"א) יד (א) וירד חמנחה , וכתוב הכה שמך עליה תמננה ? (בראשית ל"ט ג') , (ר) מחנך בר כמנתי אמר שתי תמנחות היו , רב פפא אמר חדא הוה , דאמתי מהאי גיסא יבודה , ודאמתי מהאי גיסא עליה , כן איתא במוטה דף י"ד ע"א . ובראש לקיים דברי רשב"ג שאני מקומות היו , והנאמר כאן לא תמננה שמו אלא תמננה , וכן מבאנו בנחלת בני דן ואלוהן ותמננה (י"ט ט"ג) , וכאן וירא אשה בתמננה , אשה ראיתי בתמננה . ויאמר וירד שמאן תמנתי , וכן להלן פסוק ה' חסד אית השימוש , כמו ויבואוהו ירושלים (נעיל' ח"ו) וכמוהו הכנה במקרא . ואל"פ שהיה המקום לבני דן , נראה שיצטנו בו פלשתים לכי סהי וירושלים בישראל בעת ההיא . וירא , הטיבה בעיניו , ויראה בעיני חשך . (ד) תואנה , עלילה

יד (ד) כי מאנה הוא מבקש . עליל' להחנות כס
 עווינע איהן נזעננט האטע , דא פינג כו') במחנה דן , הוא המקו' כנחלת יהודה הנאמר עליו על כן קראו למקום מחנה דן (להלן י"ט י"ב) וכן בתכ' ד"ק וד"א) יד (א) וירד חמנחה , וכתוב הכה שמך עליה תמננה ? (בראשית ל"ט ג') , (ר) מחנך בר כמנתי אמר שתי תמנחות היו , רב פפא אמר חדא הוה , דאמתי מהאי גיסא יבודה , ודאמתי מהאי גיסא עליה , כן איתא במוטה דף י"ד ע"א . ובראש לקיים דברי רשב"ג שאני מקומות היו , והנאמר כאן לא תמננה שמו אלא תמננה , וכן מבאנו בנחלת בני דן ואלוהן ותמננה (י"ט ט"ג) , וכאן וירא אשה בתמננה , אשה ראיתי בתמננה . ויאמר וירד שמאן תמנתי , וכן להלן פסוק ה' חסד אית השימוש , כמו ויבואוהו ירושלים (נעיל' ח"ו) וכמוהו הכנה במקרא . ואל"פ שהיה המקום לבני דן , נראה שיצטנו בו פלשתים לכי סהי וירושלים בישראל בעת ההיא . וירא , הטיבה בעיניו , ויראה בעיני חשך . (ד) תואנה , עלילה

מכלל יו פי

מרכבותיו , והטעם שהחל רוח ה' להוליכו ולהדריכו , ל"ש] יד (ר) האנה , במשקל חהלה , אשה הוא טנחיו הלמ"ד , והויכח הקט"ף לחולש להרחיב

(ט) ער נאם עס אונס , יאויף בוא
 פלאכע האנד , יאונד גינג אונד , אס ,
 קאם צו זיינע עלטרן , גאב איהנו דאפאן ,
 אונד זיא אסן . ער זאגטע איהנו אבר
 ניכט , דאס ער דאן האניג אונס דעם
 אסע דעם לעווען גנאסן .
 (י) גון גינג דער פאטר דוואכ צום
 מעדל , אינדעם שמשון איין גאסטמאל
 פראנשטאלטעטע , וויא עס בויא זונג
 גועלען זיטע וואך . (יא) ביום עספפאנג ,
 וואנדען דרייסיג גועלשאפט גוועהלט
 ביא אומר בויא איהם בליבן .
 (יב) איינסט זאגטע שמשון צו איהנו ,
 איך טייל אייך איין ראטסל אויפגעבן ;
 זאגט איהר מיר דיא אויפלעוונג ,
 וועהרנד דער זיבן האכצייטטאגע , אונד
 האבט'ס היטטיג גטראפן , זא געב איך
 איעך דרייסיג טיכר , אונד דרייסיג
 עהרגקליידר . (יג) ווען איהר מיר
 היינגעגן דיא אויפלעוונג ניכט זאגן קענט ,
 זא מיסט איהר מיר דרייסיג טיכר אונד
 דרייסיג

באור

וכן ת"י ושאל באיתחא . (ט) וירדהו , לקח
 הדבש אכפיו , וכבר השתמשו ד"ל בזה המורש ,
 שאמרס הרודה דבש בשנת בשוגטיו חטאת .
 (י) אל האשה , ת"י על עסק סתתא . וכראה
 כי אביו נכנס תקילה אל העיר על ענין האשה
 שתכין עכמ' לכזואין (דד"ק) . (יא) כדאות' ,
 כראות הפלשתיים אותו , ויקחו , מהפעלים

(ט) וירדהו אל כפיו וילך הלוח
 ואכל וילך אל אביו ואל אמו
 ויחן להם ויאכלו ולא הגיד להם
 כי מגיית האריה רדה הדבש :
 (י) וירד אביו אל האשה ויעש
 שם שמשון משחה כי כן יעשו
 הבחורים : (יא) ויהי כראותם
 אותו ויקחו שלשים מרעים
 ויהיו אמו : (יב) ויאמר להם
 שמשון אחידהנא לכם חידה
 אם תגיד מגידו אותה לי שבעת
 ימי המשחה ומצאתם ונתתי
 לכם שלשים סדינים ושלשים
 חלפת בגדים : (יג) ואם לא
 תוכלו להגיד לי ונתתם אתם לי
 שלשים סדינים ושלשים

רשי חליפות

קניא דדבריימא כניסת דכורים : (ט) וירדכו .
 לבין הסבלת , דיכונ . כל כל דבה סבדנך , וכן לענין
 סת סבדנך סתנור . בקדחת סבדלתו דרזיה פרוס
 סת סן סתנור סדוסה סת סוודתו על סס סהדבש עשו
 על זכו סלו . סגוס סדונק' סדוסלי סבלי סכל סדוסן
 סדוסן אל סוסן סמדת סונל סבלי וכן סדנס ונתן
 וירדכו ונכחיס : (י) וירד אביו אל האשה . על
 עיסק סומתא : (יא) מרעים . סגריס לסוסכינו :
 (טו) ויהי

מכלל יופי

(י) לקחו בעצמם זאת העפה , וכפי' כמו ויקח קרח כל א' לקח חבירו , ומ"ם
 כראותם על המרעי' : מרעי' בתוס' מ"ם והיא כצד' , וכפ' תולדות כתב ומ"ם
 למדעה מאותיות אמי' חן הנוספת : (יב) חידה , דמר סתום שיבינו המכוני' דבר
 אחר מחוד אותו הרבר : סדינים , כסות הלילה הסמוך לבשר עשויו : מפשתו' ויש
 סהם עשויו להתעטף בהם ביום : חליפות בגדים ענינו החחרשות התמורה :
 (טו) ביום

חליפות בגדים ויאמרו לו חודה
 חידתה ונשמענה: (יד) ויאמר
 להם מהאכל יצא מאכל ומעו
 יצא מחוק ולא יכלו להגיד
 החידה שלשתי ימים: (טו) ויהיו
 ביום השביעי ויאמרו לאשת
 שמשון פתי אתה אישך ויגד לנו
 את החידה פן נשרף אתך
 ואת בית אביך באש הלירשנו
 קראתם לנו ולא: (טז) והבך
 אשת שמשון עליו והאמר רק
 שנאתני ולא אהבתני החידה
 חידתה לבני עמי ולי לא הגדתה
 ויאמר לה הנה לאבי ולאמי לא
 הגדתי ולך אגיד: (יז) והתבך
 עליו

רשי

(טו) והיו כיום השביעי... לימות השבת ולא שבוש
 למטה והוא רביעי ליום השבת: הלירשנו קראתם
 לנו לא... מדגם וכתן הלמסכנות קריתן יפלא
 הלכא: (יז) שבעת הימים... הכותרים משכנות
 הימים

רזייסג עהרנקלזדר געבן זיא שפראכן:
 גיב דיין דאטסל אויף, זויר זאללן עס
 הערן: (יד) יענה שפראך: פאם
 פרזעהדר קאם צעהרונג, פאם שטארקן
 זיסעם, עס פֿרשטריכן דרייא טאגע, אונד
 נאך קאנטן זיא דאן דאטסל ניכט ער
 ראהטן: (טו) עס זואר אס זיכנטן טאגע,
 דא שפראכן זיא צו שמשון ס פרוי:
 ברעדע דייען מאן, דאס ער אונס דאן
 ראטסל אויפלעזע, זאנסס פֿרברענן וויר
 דיך אונד דינס פֿאטס הויז, אין פֿיער;
 האכט איהר אונס אינגלאדן, אונס אום
 אונד האכע צו ברינגן? שיינט'ס ניכט
 זא? (טז) דא לאג שמשון'ס פֿרוי:
 זיהם אן, אונד וויינטע, שפראך:
 ניכט אנדרס דוא האסעסט מיך, האזט
 מיך נייע גליכט. מיינן לאנדס לייטן
 גאכסט דוא איין ראסול אויף, אונד
 האזט עו מיר ניכט אויפלעזוט. זידע!
 שפראך ער; ניכט איינמאל מינס פֿאטער,
 אדר מיינר מוטר, האב' איך עס אויפֿ-
 גקלעהרט, אונד דיר העט' איך עס
 אויפלעזן זאללן? (יז) זיא לאג איהם

באור אבר

אשר לא מוכר שם בעל... (טו) ביום השבועי,
 פירשורש' וזכר' קבת סולת דנריו, וימפראש
 אחרים, שביעי ליומת השבת. ויגד לנו, פתי
 אותו להגיד לך, והגדתו לך תהיה כמו לנו,
 כי תשובי ותגידו לנו. הלירשנו, הלמסכנות מענון דלות ועניות, כמו מוריס ומעסיר (ש"א ב'
 ז') הלא, תי' כמו הלס, וא"ל לזה, כי פירוש כ"ס הד"ק האם קראתם לנו לקפת ממוכיטו?
 ואם לא, נעבור ויה קראתם לנו? כי אנחנו רואים שתרבו לקפת ממוכיטו ע"י חידה. (יז)
 שבעת הימים, הימים הנשאים

מכלל יופי

(טו) ביום השביעי כו', ויש מפרשים שביעי לימי המשתה, והם אחר שהשתדלו
 להוציא חדרה ג' ימים ולא יכלו גואשו ממנה, וכשהי' ביום השביעי אמרו לאשרת
 שמשון פתי את אישך, וכאשר הציקהו בעבור שאמרו ביהך נשרף באש הגיד לה,
 זפי' והבך עליו כל ז' הימים וכבר בכה מעצמה ועיין בשרשו: הלירשנו, הויר'
 פועמרה בנעי' בקצת הספרי' והוא ענין ירושה, ופא' וכי קראה, לנו לירש ממוננו וא"ל
 בעבור מה קראת' לנו כי כן נראה שלקחת ממוננו קראה' לנו, ויה ענין מסכנות,
 הלמסכנות

אבר אן , מיט טרעהן , דא גאנצע
 (איברגע) צייט דעם זיבן טאגע , אין
 וועלכן זיא דיא האכצייט פויערטן זיאם
 זיכנטן טאגע לעזטע ערעם איהר עטלנד
 אויף , ווייל זיא איהן זא זעהר קוועחלטע ,
 אונד זיא טיילטע דיא אויפלעוונג , אונד זיא
 לאנדסלויטן מיט . (יח) און דאס זיכנטן
 טאגע נאך , עהע זיא זאנע אונטרגונג ,
 זאגטן דיא שטאטלייטע פון איהם : וואס
 איז דיס אלס האניג ? וואס שטערקד
 אלס דעה לעווע ? ער אנטווארטטע :
 העטטע איהר ניכט גפאלענט מיט טעגס
 קאלבע , איהר ווידהט מען דעס
 ניכט גטראפן האבן . (יט) הא פוהר
 אין איהן איין גיוסט פאם עוויגן , עה גונג
 דהינאם נאך אשקלון , ער שלוג דיא
 דרויסן מאן , נאם וואס ער איהן אויס
 גשאגן , קאנטע דען אויפלעוונג
 עהן קליידר געבן , אונד גונג זיין שארן
 גרייצט , נאך זינס פאטרס דוידראמיק .
 (כ) אינדעסן גאב מאן שמשונ'ס פרויא ,
 זינס קאמראטן , דער איהם צור גועל
 שאפט גגעבן ווארדן וואר . (א) נאך

באור

הנשארי משנעת ימי המשתה ביום השביעי ,
 ליום המשתה . הציקתהו , הלכה אותו
 בדבריה ובדמעויה . (יח) לולא חרשת ,
 ע"ד משל , חקרו באשקו והיא הגידה להם .
 (יט) אח חליבותם , בנדיהם וכלי זיננס ,
 ובדמיהם נתן החליפות למנידי הסירה (וכן תרגומתי) , גם הכדינים , ואע"פ שלא זכרם
 (דד"ק) . ויחר אפו , על רוע תכונת אשתו ויעזביה ויעל בית אביהו . (כ) למרעהו ,
 כתי' לחבירה דהוה טושביה . אשר רעה לו , בשנעת ימי המשתה . ויתכן שהיה אחד
 מהגלגים מרעים , יותר חביב אליו , ולזכר אשתו . (א) ויפקוד

על שבעת הימים אשר היה
 להם המשתה ויהו ביום
 השביעי ויגדלה פי הציקתהו
 ותגד החידה לבני עמה :
 (יח) ויאמרו לו אנשי העיר
 ביום השביעי בטרם יבא
 החרס מה פתוק מרבש ומה
 עו מארו ויאמר להם לולא
 חרשתם בעגלתי לא מצאתם
 חידתי (יט) והצלה עליו רוח
 יהוה וידה אשקלון ויד מהם
 שלשים איש ויקח את החליפות
 ויתן החליפות למנידי החידה
 ויחר אפו ויעל בית אביהו :
 (כ) והיא אשה שמשון למרעהו
 חשית אשר רעה לו : (א) ויהי

רשימה

הימים שהבינו זכרם : (יח) כשרם יכל החלסה .
 לפני שקיבת החסה בעדין היה להם שבות עד
 הצלם : חרשת בעגלתי משל הוא אינולוסון כדקמון
 ובהמתי : (יט) רוח ה' רוח נבונה מן קדם ה' :
 חליבותם . מלכותים שחך מיניסון :
 (א) למרעהו

מכלל יופי

הלמסכנותא קראתו לנו הלכא וחרגם הלא כמוהלם : (יח) החרסה , הה"א
 נוספת כמו החררה כי המלה מלעיל , וענינו השמש כמו האומר להרם : מחוק ,
 חאר : לולא , כתיב באלף וענינו אם לא ואפשר שהמלה מורכבת מן לו שענינה אם
 ומן לא : (יט) חליפותם , נקרא חליפות הכנדים , לפי שלובש אלו בהסרת אלו
 פענין חלץ מהם : אשר רעה , שלקח אותו שמשון לרוע : (ה) בלפידים

טו (א) ויהי מימים בימי קציר -
 חטים ויפקד שמשון את -
 אשתו בגדי עזים ויאמר אבא
 אל אשתי החדרה ולא נתנו
 אביה לבוא: (ב) ויאמר אביה
 אמר אמרתי כי שנה שנאתה
 ואהננה למרעף הלא אחותה
 הקטנה מנכה ממנה והיה נא
 לך החתיה: (ג) ויאמר להם
 שמשון נקיתי הפעם מפלשתים
 כדעשה אני עמם רעה:
 (ד) וילך שמשון וילכד שלש
 מאות שועלים ויקח לפדים
 ויפן זנב אל זנב וישם לפיד
 אחר בין שני הזנבות פתוך:
 (ה) ויכער איש בלפידים וישלח

רש"י בקמות

(כ) למרעהו - לחדד משכניו כחכה:
 טו (ג) נקיתי הסוג - כדון חגשה להם הרעה:
 (ד) ויפן - את הזנבות זכר ונקבה - ויפן משמע
 הוא נגמלו פנה - ויפן משמע הפכה את הזנבים וכן
 סימום כל תוכה שפיהל שלה בה"ח וזכר העם וירכ
 כנת יהודה תלמי ויגל יהודה מעל אדמתו ויגלה
 ויגל

טו (א) נאך איינגר צייט, אלס עכן
 ווייצענאדנטע וואך, זוכטע שמשון
 זיינע פרויא היים, מיט איינס ציגנע
 בעקפן. אלס ער גיט שפראך; איך וויל
 צומינה פרויא זאגן צימער, ווא
 ליס איתן איהר פאטר ניכט היינין.
 (ב) אונד שפראך; איך האכטע, דוא
 האבעסט איינן האס אויף ויא; אונד
 גאב ויא האהער, איינס דיינה גועללע
 שאפט. אייזיא דוא קליינערע שוועסטער
 שענר אלס זיא, ויא זיא דיין, אן
 איהרר שטאט. (ג) דא דאכטע ויך
 שמשון פאן איהנן; נון מעהר ביק איך
 פרויא (פאן פארווירפן) דער פלשתיים
 וועגן, ווען איך בעוס ווירד זיא אונטער
 נעמע: (ד) ער גינג היין, פיינג דרייגט
 היידרט פיקטע, גאם פאקלעך, קעהרטע
 שוואנץ צו שוואנץ, (באנד אימר צווענען
 דוא שווענצע צוזאמן) טאהט יע צוושן
 צווייט שווענצע איינע פאקעל.
 (ה) צינדעטע ווארן דוא פאקעלן אן.

כאור

טו (א) ויפקד, עלתה זכרונה לפניו וילך
 ויביא להגדי עזים למכסה. ועיקר
 הוראת שגשפקד שימת עין על דבר והשגחה
 בו, אם להרע או להטיב לו, כמופקד את
 שרה, וציוס פקדי; אם לשמרו שלא יאבד
 ממנו, כמו הפקדון מהפקיד ביד הנפקד;
 או לדעת כמותו, כמו ויפקד את העם;
 ויפקד פקידים. (ג) ויאמר להם, עליהם,
 פלשתיים לא ביטו לבין עמנו, וכן ויאמר להם
 שמשון להלן (פסוקו). נקיתי הפעם
 מפלשתיים, ענינו נקיתי מעון בעבו פלשתי,
 כדף אני עושה עמם רעה, כי הרעו לי
 בראשונה, ולא יוכלו לנכותי לאמר עשיתי
 שלא כדת. בן פי' הרלב"ג ומהרי"א, וכן תרגומתי.
 (ד) שועלים, דרשו רז"ל (סוטה דף י' ע"א)
 מאי שנא שועלים? יבוא מי שחזר לאחוריו
 ויפרע מפלשתיים שחזרו בשבעתם. ויפן,
 מהפעיל. (ה) מגדיש, הו' התבואה שנקצרה
 וכנורה

מכלל יופי

טו (ה) בלפידים, ע"ש סופם, כי קודם שמבעירין בהם
 אינם רוקע עצים, וכן

אונד לים ויא אין דאו שטעהנדע גטרירידע
 דער פלשתים לויפן . ער פֿרבראנטע
 דארורך , פֿאָן גאַרבענדהויפֿן ביו
 שטעהנרס גטרירידע , אונר אַהלבערגע .
 (ו) אלס דיא פלשתים זיך ערקונדיגטן ,
 ווער דיוס גטאהן האבע , זאָואנטע פֿאָן
 שמשון רעד איידאָם דעם המנה , זויסל
 ער איהם ויינע פֿרויא גנאָמן . אומה ויגס
 גועלשאַפֿטר געגעבן . הידוף גינגן היא
 פלשתים הינוף . אונר פֿרבראנטע ויא
 (שמשונ'ס פֿרויא) זאָמט איהרם פֿאָטר
 (ו) דא שפראך שמשון פֿאָן איהן : איזט
 זא אייערע ארט צוהאַנדלן ? ניכט עהר
 ביו איך מיך אן איך גרעלט האבע . דאָ
 ערשט לאס איך אב . (ח) זון שלע עהר
 זיא , שונביין אונר לענדן , מאַפֿטע
 איינע בראַסע נידרר אַנע , גינג האָן
 הינאב , אונר הילט זיך אויף ט אידע
 העהלע דעם פֿעלונס עיטם
 באור זאָמט

בְּקִמּוֹת פְּלִשְׁתִּים וַיִּכְעַר מִגְדִּישׁ
 וַעֲד־קָמְרָה וַעֲד־כָּרֶם זֹאת :
 (ו) וַיֹּאמְרוּ פְּלִשְׁתִּים מִי־עָשָׂה
 זֹאת וַיֹּאמְרוּ שְׂמִשׁוֹן חֲתָן הַתַּמְנִי
 כִּי לָקַח אִתָּהּ אִשְׁתּוֹ וַיַּחֲגֵה
 לְכַהֲנֵיהֶם וַיַּעֲלוּ פְּלִשְׁתִּים וַיִּשְׂרְפוּ
 אֶת־הָאִשָּׁה וְאֶת־אֲבֹתָהּ בָּאֵשׁ :
 (ז) וַיֹּאמֶר לָהֶם שְׂמִשׁוֹן אִם־
 הָעֵשׂוֹן בָּואת כִּי אִם־נִקְמָתִי
 בְּכֶם וְאַחַר אֲחַדְרִל : (ח) וַיִּךְ
 אוֹתָם שׁוֹק עַל־יָרֵךְ מִכַּף גְּדוּלָּה
 וַיִּרְדּוּ וַיֵּשְׁבוּ בְּסַעֲיָה סַלַע עֵיטָם :

(ט) ויעלו
 (ט) דיא
 רשי

וַיִּגְדַּלְמֶנּוּ אִשׁוֹר אֶת־שֵׁלֶל חֲפֹרֶת הַנְּלֶחֶת : (ו) חֲתָן
 הַתַּמְנִי . חֲתָן הַתַּמְנִי אֶת־כַּתְּמֵהָ : (ז) אִם
 תַּעֲשֶׂוּן בָּואת שְׂמִשׁוֹן גְּזֵלִים אִתָּם בְּכֶן לַחַת אִשְׁתּוֹ
 שֶׁל זֶה לֹא־כֵן : (ח) שׁוֹק עַל־יָרֵךְ . כִּרְשִׁין עִם גְּדוּלָּה
 רֹכֵב מִסּוּם אֶיפֶן הַתַּמְנִי עַל יָרֵכֵהוּ כִּי־אִם־עַל שׁוֹק־הַגֶּל
 אֶחָד נִמְוֵן בְּפֶלֶל הַתַּמְנִי בְּמַרְכָּבָה : בְּמַעֲיָן . בְּנִקְרַת
 הַלֵּב עֵבֶם . וּפְגוּרֵי הַעֲבָרִים הַתַּמְנִי עִמָּהֶם פִּתְרָם :
 (ט) וַיִּכְטְבוּ
 וַאֲנִי שֶׁקִּנְאוּ פְּלִשְׁתִּים בָּוה אֶת קִנְאוֹתוֹ ,
 כִּנְיָה כִּנְר נֹאמֶר כִּי תוֹאכֶה כוֹמֵנֵקֵי : (ח) שׁוֹק עַל־יָרֵךְ , ת' מַרְשִׁין עִם גְּדוּלָּה , וּמַפְרָשׁ רֵשׁוֹ
 ז' , רֹכֵב הַסּוּם אֵיבֹו נִשְׁעָן עַל יָרֵכֵהוּ אֶל עַל שׁוֹקוֹ , רַגְלֵי אֶחָד נִמְוֵן בְּכַרְכָּבֵי בְּמַרְכָּבָה . וְכֵן
 פִּי הַרֹקֵס . בְּסַעֲיָה , בְּנִקְרַת סַלַע עֵיטָם (רָשׁוֹ) . וְעֵינֵי נִקְרַת מַעֲיָן הַעֵינֵי הַאֲנָשִׁים הָרֵם
 תִּנְקַר (בְּמַדְבַּר טו' ז' ד) , אֶהוּא לִשׁוֹן כְּרִיִּה . וְסִינַת יִשְׁבֵּתוּשָׁם , אֶמֶר רַלְבִּינ' מַפְנֵי פְּלִשְׁתִּים
 אֶהוּ אֹרְבִים לוֹ .

מכלל יופי

וטחני קמח : ויהי מכנין הפעיל כיהוא בשע נקודות : ועד כרם זית , ו'ו ועד עומד
 במקום שנים , "ועד כרם ועד זיה , או יהי' סמוך כקו' נטיעה הרבה זיתים במקו' א'
 וכן דעת רז"ל , וכמו שנקרא נטיעה הרבה גפני' במקום א' כרם : (ו) חתן התמני ,
 אף אחר החופה נקרא חתן לחמיו ולחמותו : (ז) נקמתי , טבנין פיעל הדגוש כלומר
 אעשה נקמה בהם : (ח) שוק על ירך , פי' שהפילם במכתו כי הנופל לפני הרווף
 יברעו ארכובותיו ויפול על פניו והנה שוקו על ירכו פו' : בסעיה סלע , שן הסלע , וכא
 ע"ד

(ט) ויעלו פלשתים ויחנו ביהודה וינטשו בלחי :
 (י) ויאמרו איש יהודה למה עליהם עלינו ויאמרו לאסור את שמשון עלינו לעשות לו כפאשר עשה לנו : (יא) וירדו שלשת אלפים איש מיהודה סעיה סלע עיטם ויאמרו לשמשון הלא ידעת כו משלים בנו פלשתים ומה זאת עשית לנו ויאמר להם כפאשר עשיתי כן עשיתי להם : (יב) ויאמרו לו לאסרה ירדנו לתהך ביד פלשתים ויאמר להם שמשון השבעו לי פן תפגעו בי אהם : (יג) ויאמרו לו לאמר לא כיר אסור נאסרה ונתנוה בידם והמת לא נמיתה ויאסרוהו

רש"י בשנים

(ט) דיא פלשתים גינגן הערויף לאגרמן זיך איין יהודה , אונד כרייטעטן זיך אויס , אין דען געגענדן פאן לחי . (י) דא פראגט מען דיא לייטע פאן יהודה : ווארום זייד איהר ווירד אונס דרויף געאגן ? זיא אנטווארטטן : שמשון צו בינדן זינד וויר געקאפן , איהם צו טוהן וויא ער אונס גטאהן . (יא) דא גינגן דרייא טויענד מאן פאן יהודה הינאב , צו העהלע דעם פעלונס עיטם אונד שפראכן צו שמשון : וויסטווא ניכט , דאס דיא פלשתים איבר אונס העררשן ? וואס האסטו דוא אונס דא גטאהן ? ער אנטווארטטע : וויא זיא מיר גטאהן , האב איך איהנן פרגאלטן . (יב) יענע שפראכן : וויר זינד דו עראב געקאפן דיך צו בינדן , אונד דען פלשתים אין דיא הענדע צו ליפערן . שמשון אנטווארטטע איהנן : שוועהרט מיר , דאס איהר ניכט האנד אן מיך לעגט . (יג) יענע זאגטן : ניין , נור בינדן וואללן וויר דיך , אונד איהנן אין דיא הענדע געבן , אומבריינגן אבר ווערדן וויר דיך ניכט . וויא באנדן איהן מיט צווייא

באור

(ט) ויעלו, ההולך מיהוד' אל סלע עיטם, יור' וההולך מארץ כנשתים אל הסלע עולה, ומלת וירד בפסוק הקודם נגד הנקיק שנכלע, אשר לתוכו ירד שמשון מפני פלשתים . וינטשו בלחי, על שם סופו, כי על דבר לחי החמור נקרא המקום לחי . ופ' וינטשו לשון שטיחה, כמו והנס כטושים על פני הארץ (ס"א ל' י"ז) (רד"ק) . (יב) פן תפגעו בי אהם, והייתי מוכרח להרע לכם נגד רצוני, וענין פגיעה כמו קום אתה פגע בני (לעיל ס' ב"א) . (יד) וימסו

מכלל יופי

ע"ד ההשאלה, כי שן הסלע דומה לסלע כסעיה לאילן : (יב) פן תפגעו, ענין פגיעה בחרב באדם להמיתו : (יג) עכתיים, חבלי, ודעה הריק"ם כי לשון עכות חבל מעלשה

צווייא נייען שטריקן , אונד פֿיהרסטאונן
 הינויף פֿאָס פעלון . (יד) קיים וואָר
 ער צו לחי אנגקאמן (הויז פלשתים
 נכצטן שאָן איהם ענטנעגן) דא פֿוהר
 דער גייסט דעם עוויגן אין איהן , דאָ
 שטריקע אין וויגן אַרמן , גליקן יעצט
 פֿלאַכספֿערן אין פֿייער ברענענער , אונד
 דאָ באַנרע אן וויגן אַרמען , גיגן אַנש
 איינאָנדר . (טו) ער וואָרד אין פֿרוישעם
 עולסקיהן גוואָהר , גרויף דאַרנאָך , נאָם
 עס אויף , אונד ערשלוג דאמיט טווענער
 מאן . (טז) דא שפראך שמשון מיט
 דעם עזעלסקיהן , האב' איך אייגן הויפֿן
 אונד מעהררע הויפֿן , מיט דיזם עולם
 קיהן , טויענער מאן ערשלאגן . (יז) וויא
 ער דיזם גוואגט האטע , וואָרף ער דאָ
 קיהן אויס דער רחאָנר . מאן נענטע
 דאהער דיין אַרש קָמַת לַחַי . (יח)
 ער וואָרד הירויף זעהר דורשטיג ,
 אונד ריף צום עוויגן אונד שפראך : דאָ
 האַסט

בשנים עבתיים חדשים ויעלוהו
 מן הסלע: (יד) הואבא עד
 לחי ופלשתים הריעו לקראתו
 והצלח עליו רוח יהוה וההייתה
 העבתיים אשר על יד עזרתו
 כפשתים אשר בערו באיש
 זימסו אסוריו מעל ידו :
 (טו) זימצא לחכמור טריה
 בשלח ידו ונקחה וקדבה אלף
 איש : (טז) ויאמר שמשון בלחי
 החמור חמור חמרתים בלחי
 החמור הכיתי ארף איש :
 (יז) ויהי כבלותו לדבר וישלך
 הלחי מידו ויקרא למקום ההוא
 דמת לחי : (יח) ויצמא מאד
 ויקרא אל יהוה ויאמר אהיה

נחת רשי

באור

כחש אסור נאסוד : (יד) כוח ס' - לוח נכורא
 סן קדם ס' : אסוריו אסוריו : (טו) טריה
 לחי וכליתי כספר רבמות אקורא ללחא סינא סן
 חמור טריה : (טז) חמור חמרתים - בלחי החמור
 לנכור נכורא רכיס כלועא דחמורא דמ' חינון דגורין :
 חת (יט) חת

(יד) זימסו , נפעל , והוא כמו זימס לבנבעס
 (כד' ק') אסוריו , אס , ואלד משכו אסור ,
 והם היתרים אשר כחכר בהם (הכ"ל) . (טו)
 טריה , לחי . (טז) חמור , נשקל שאר
 חמרתים , הנמרד חמורה נשקל חמורה ,
 והכוונה בלחי החמור הפלתי לנכור ונכורים .
 חזק לא יערה אל לשון אשכנו , והיא מליצה שירית , וכה שערך :
 בלחי החמור - חמור חמרתים ומלת הכיתי תשמע במקום שנים * (יז) דמת לחי
 בלחי החמור הכיתי אלף איש . לדעת רד"ק על שם שהשליך את החמו , ומרנוס של
 השלך רמה , כל"א (דאז קיטוענוועלפן) , ולדעת אחרים במקום הכווא היהנבוה , ויתורנס
 כל"א (קינאקנהעפע) .

מכלל יופי

משלשה מיחריו אורצועו' טרינצ"ע כלע"ו כפוי"רו לעל ענף עין עכות : (טו) טריה
 כו' אבל בעל המסורה אמר ב' ואינון בתרי לישני : (טז) חמור חמרתים , עבוד
 עבורים , כמו חמור' חמרי' והם ג' משקלים בזה הענין חמור משקלא' בשקל שאור
 יאור

בַּחַת בִּיד עֵבֶדְךָ אֶת־הַתְּשׁוּעָה
הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְעַתָּה אֲמוּת
בְּצַמָּה וּנְפִלְתִי בְּיַד הָעַרְלִים :
(יט) וַיִּבְקַע אֱלֹהִים אֶת־הַמַּסַּחֵשׁ
אֲשֶׁר־בְּלַחִי וַיֵּצֵאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם
וַיִּשֶׁתּוּ וַחֲשָׁב רֹחוֹ וַיַּחַס עַל־פְּנֵי
קָרָא שְׁמָה עַיִן הַקּוֹרֵא אֲשֶׁר
בְּלַחִי עַד הַיּוֹם תְּזֶה : (ס) וַיִּשְׁפֹּט
אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּיָמָיו פְּלִשְׁתִּים
עֶשְׂרִים שָׁנָה : : ש"ו
מז (א) וַיִּלְכֶּד שְׁמֹשׁוֹן עֲזַחְהָ
וַיִּרְאֶשֶׁם אִשָּׁה זֹמַת וְנָכָא
אֵלֶיהָ : (ב) לְעֹזְתִים לֵאמֹר בָּא
שְׁמֹשׁוֹן הַמָּה וַיִּסְבּוּ וַיִּאָרְכּוּ
כָּל־בְּלִילָהּ פִּשְׁעָה הָעִיר

והאמם היונם קנעכטע דיון גראסן זיג פֿר-
ליון ק אונד מן, זאלל איד פֿאר דורשט
ואומקאמן ק אונד דען אונבעשניטן אין
דיא הענדע פֿאלקל (יט) דא שפאלטטע
גאט, דיא מערוח ארטיגע העחלונג צו
לחי, עם פֿלאס וואסר הדוים, ער
טראנק ער האלטע זיך ווידר, אונד
ווארד ערקוויקט. דרום נענטע מאן זיא,
דיא קוועלע דעם אונדעכטיגן אין לחי,
ביאויף דען הייטיגן טאג (כ) שמשון
האטע דאן די פֿטראטט גפֿהרט איכר
ישראל, אין דען צייטן דער פֿלשתיים
(ד) דא דיזע איכר ישראל זיא אַכר-
מאכט האטן) צוואנציג יאהרע
מז (א) שמשון רייזטע איינסט נאך
עזה, דא גפֿיל איהם איינע גאסט-
ווירטין, אונד ער קאם צו איהר.
(ב) אלס דען עזתיס גוואנט וואורדע:
שמשון אינט הוהער גקאמן; דא
גאנגן זיא באלד (און דעה שטאט)
הרום באלד לויערטן זיא איהם אויף,

ויהחשנו ויתרשי

ויהחשנו ויתרשי

(יט) אה המכתש - גומא שהן יופנת בה עשוי
כמין מכתש - עין הקורא - מין פנא עליוהונוקת
קורא אל פֿ - ס
מז (ג) לעותוס לאמה - לחכסי גום נאמר :
ויתקראו - כהנו גמטן במסיקה : (א) ויסעם -
ויעקרו

(יט) אה המכתש אשר בלתי, ר' לוי אמר
המקום ההוא שמו לקי, ורבנן אמרי המקום
ההוא מכתש שמו, ר' חנא בר כהנא ור' נרכיב
בשם ר' אליעזר מלמד שברא לו הקב"ה מעין
מבין סיניו (כ"ר). ופירשו המפרשים כרבנן
שמכתש שם מקום דומה למכתש, וכן מנאנו לו אה הליכו יושבי המכתש (כפניה ח' י"ח), וכן
פרגמתי. על כן קרא, ת' אתקרא, כונתו שהיו הפעלים שלא נזכרם טועלים. עין הקור/
עין שמן אשר קרא לה' (כ) בימי פלשתיים, הימים אשר היו פלשתיים מושלים בישראל.
מז (א) וירא, עיין מ' לעיל י' ד פסוק א'. אשה זונה, עיין ביהושע (ב' א') (ב)
לעזתים לאמר, כת' אחזקו לזימור, ויתכר עלת הונד, והנה לא ידעו בלזיה בית
כאסף, ואיפא ימנאוהו, כי אלו ידעו היו כסניס על הנזית להרנו בנאמו. לכן סכנו את
העיר

מכלל יופי

ואור, וחומר מן חומרי משקל א' בשקל קדש חודש, וחמורתים מן חמורה בעקל
דבורה חגורה : (יט) המכתש, גומא אשר רהשן שוכב בה עשוי כמכתש וכת'
כסא דכלועא : עין הקורא, כהרגומו עינא דאתיהיביה בצלוחא דשמשון :
יו (ב) ויתחדשו

אִים שְׂטֵאט טָאָהרע, דִּיא גאַנצע נאַכט ;
 דאבייא בעאַכאַכטעטן זיא דִּיא גאַנצע
 נאַכט דִּיא מעגליכסטע שטיללע , אונד
 דאַכטן : בִּז דער מאַרנן לִייכטעט ,
 האבן וויר איהן שאַן אומגבראַכט .
 (ג) שמשון שלִיף בִּז מיט־נאַכט, שטונד
 דאַן אום מיט־נאַכט אויף , ערגריף דִּיא
 טירן־רעס שטאַט טָאָהרס , אונד ביידע
 פּפֿאַסטן , בראך זיא זאַטט רעס ריגל
 אויס , נאַם זיא אויף דִּיא שולטר , אונד
 טרוג זיא וועג , אויף רען גיפּפֿל רעס
 בערגס , דער פֿאַר חֶבְרוֹן ליגט .
 (ד) נאַכהער ליבטע ער איינע פֿרויא
 אים גרונדע שורק , דערן נאַמן דלילה
 וואר . (ה) צו־דוֹר קאַמן דִּיא אַבְרוֹדער
 פּלשתיים רִהֶרוּף , אונד שפּראַכן :
 ברעדע איהן , אַונד זיהע וואַרין זיינע
 גראַסע שטערקע כשטעהט , ווּיא וויר
 איהם בייא קאַמן , אַונד איהן בינרן
 קענטן , דאַם ער אָהנמעכטיג ווערדע .

וויר

ב א ו ר

נתן

וַיִּחְרְשׁוּ כָל־הַלֵּילָה לְאֹמֶר
 עַד־אֹר הַבֶּקֶר וַהֲרַגְנֵהוּ ;
 (ג) וַיִּשְׁכַּב שִׁמְשׁוֹן עַד־חֲצִי
 הַלַּיְלָה וַיִּקַּם בַּחֲצִי הַלַּיְלָה
 וַיַּיָּאֲחוּ בַדְּלָתוֹת שַׁעַר־הָעִיר
 וּבִשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וַיִּסַּעם עִם־
 הַבְּרִיחַ וַיִּשֶׂם עַל־כַּתְּפָיו וַיַּעֲלֶם
 אֶל־דַּאֲשׁ הָהָר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
 חֶבְרוֹן : (ד) וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן
 וַיָּאֵהֱבֵ אִשָּׁה בְּנַחַל שׁוֹרֵק וַיִּשְׁמָהּ
 דְּלִילָה : (ה) וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ סַרְגֵי
 פְּלִשְׁתִּים וַיֹּאמְרוּ לָהּ פְּתִי אֹתוֹ
 וְרֵאֵי בָמָה כַּחוֹ גְדוֹל וּבָמָה נוֹכַח
 לוֹ וַאֲסַרְגְּוֹהוּ לְעַנּוֹתוֹ וַאֲנַחְנוּ

העיר, כלומר נסעו בתוך רחובות העיר,
 אולי יראוהו . ויארבו בשער , אין לומר
 שהעמידו מארב בשער העיר, אשר יעמוד שם
 ולא יסור עד שאתו את שמעון , כי מהכתוב
 נראה שלא עמד שם איש בהסיעו את דלתות
 השער , ולא יתכן לומר שעזבו את משמרתם
 והלכו להם , אלא פי' הכתוב כך : בשמעם כי
 בא שמעון הנה , ולא ידעו באיזה בית נאסף ,
 השתדלו לתפשו באופן , שפעם שבנו ברחובות
 העיר , סן ימצאוהו הולך לתומו , ופעם ארבו

לו בשער העיר , סן יצאו לנאת את העיר ,
 והקרה אלהים שנת אל השער צעת שהיו
 העזתים פונבים את העיר , ובעם כל הלילה
 רוב הלילה . ויחחרשו , שתקוולא עשו דבר
 סוף מהכזב , ואף זאת , ר"ל הסיכוי והמארב ,
 לא עשו ברעם כדי שלא ירגיש שמעון בדבר
 וישמר מהם . עד אור , פעל עבר לגזרת
 פֿעוֹל . (ג) ויסעם , ויעקדם ממקומם ,
 והוא פעל יוצא מהקל . וכן ויסע את יתד
 הארץ

מ כ ל ל י ו פ י

מז (ב) ויחחרשו , כתרגומו ושתיקו כל ליליא כלומר הלכו כך בשחיקה שעשו
 עצמם, כחרשים שלא ירגיש בהם שמשון : (ג) ויסעם , ויסע עצמם ועם
 הבריות כי לא נמצא ממנו מפועל הקל יוצא כ"א כוּדֶר , וכן ויסע את היתד הארץ עם
 היתד , או יהיו אלה השנים פועלים יוצאים , והאחרים עומדים : (ה) נתן לו ,
 איתן מהקל בפ' תת שלא כמנהג לגז' פֿעל , ובמכלל והראוי בסגנו' ל : (ז) חרכו
 מהבנין

בַּתְּחִלָּה אִישׁ אֶלֶף וּמֵאָה כָּסֶף :
 (ו) וְהָאָמֵר דְּלִילָה אֶל־שִׁמְשׁוֹן
 הַגִּידָהּ נָא לִי בַמָּה כָּחָךְ גָּדוֹל
 וּבַמָּה תֵּאָסֵר לְעִנּוּתָךְ :
 (ז) וַיֹּאמֶר אֵלָיו שִׁמְשׁוֹן אִם־
 יֵאָסְרֵנִי בְשִׁבְעָה יְתָרִים לְחִים
 אֲשֶׁר לֹא־הָרְבוּ וְחִלּוֹתַי וְהֵייתִי
 כְּאַחַד הָאָדָם : (ח) וַיַּעֲלוּ־לָהּ
 סָרְנֵי פִלִּשְׁתִּים שִׁבְעָה יְתָרִים
 לְחִים אֲשֶׁר לֹא־הָרְבוּ וְהֵאָסְרָהּ
 בָּהֶם : (ט) וְהָאָרֶב יוֹשֵׁב לָהּ
 בַּחֲדָר וְהָאָמֵר אֵלָיו פִּלִּשְׁתִּים
 עָלֶיךָ שִׁמְשׁוֹן וַיַּגִּיחַ אֶת־הַיְתָרִים
 בְּאֲשֶׁר יִבְרַח פְּתִיל־הַנְּעֻרָת
 בְּהַרְיָחוֹ אִישׁ וְלֹא נֹדַע כֹּחוֹ :
 (י) וְהָאָמֵר דְּלִילָה אֶל־שִׁמְשׁוֹן

וויר געבן דיר זאראן יערד , טווענד אונד
 הונדרט שקל זילבר . (ו) דא שפראך
 דלילה איינסט צו שמשון זאגע מיר דאך ,
 ווארויך איזט דיינע שטערקע זאך גראם ?
 וואמיט מיסטעסט דוא גבונדן ווערדן ,
 דיך אונמעכטיג צו מאכן ?

(ז) שמשון אנטווארטעט איהר :
 ווען מאן מיך בענרע , מיט זיבן פרישן
 זילן , דיא נאך ניכט טראקען גווארדן ,
 זא וועררע איך שוואך , אונד ווערע וויא
 איין אנדרער מענש . (ח) דיא פלשתים
 בראכטן איהר זיבן פרישע זיילע , דיא
 נאך ניכט טראקען גווארדן , זיא באנד
 איהן דאמיט . (ט) אין איינס נעכט
 צימר , האטע זיא לייטע פֿרשטעקט
 אונד שפראך : פלשתים קאמן איכר
 דיך שמשון ! דא צערריס ער דיא זיילע ,
 וויא איינע פֿאן העגע גמאכטע שנור צער-
 רייסט ! ווען זיא פֿייער ריכט , אהנע
 דאס מאן דאבייא , איינע אנשטרענגונג
 מערקטע . (י) דא שפראך דלילה :
 זיהע ! דוא האסט מיך הינטרגאנגן , מיר
 לעגן

הנה התלית בי ותדבר אלי

כובים

באור

רשי

הארג (לקמן פ' י"ד) . (ז) יתרים לחים ,
 אשר משבטים לחים (ד"ק) . ור"ש בן מלך
 הוסיף על דבריו , וז"ל : כי מה טעם ליתרים
 לחים העשויים מפשתן או מקנבוס להיותן לחים חו יבשים , אבל ר"ל על שבטים , ובאמרו
 יתרים שכן עושין מן השבטים חבלים בעודן לחים . וגמ' לפ"ז לתרגם (זיילע אויס
 פרישם באסט) . ואחרים פירשו מענין כוכבו חגס על יתר (תהלים י"א ב') ותרנונו
 (זעהקן) . (ט) פתיל הנעורת , פי' ד"ק צארשים , מה שמכער ומנפץ מתקן הפשתים
 מזוכו יקרא כעורת , וכן והי' המסון לכעורת (ישעי' א' ל"א) וזה הנקרא בל"א (הענע) ,
 והקושים הנעשין מענה יתקו מהרה . ולא נודע כמו , לא הוצרך להפחוק בנתקו אותם
 (ד"י)

ויעקבם ממקומם : (ז) יתרים . חבלים הקים :
 (ט) ולא נודע כמו . לא הוצרך להפחוק בנתקו
 אותם

מכלל יופי

מהבתין שלא נזכר שם פועלו מהרגוש : וחליתו , כתרגו' ואהלש : (ט) פתיל ,
 חוט כפול ושזור : בהריחו , ע"ד הרחבה כלומר בהרגישו : (יא) עכחים , יתרים
 עשויים

לִיגֹן פֶּאֶרְגוֹאֲנִט , אֶבֶר אִיפֶשׁ , וְאֲנֵע מִיר
 דֶּאָךְ , וְאָמִיט מֵאֵן הֶדְן בִּינְדִן קֵעֵנִי אִיגֹן
 (יא) עֵד אֲנִט וְאָהֲטֵעֵט : וְוֵעֵן מֵאֵן מִיךְ
 בַּעֲנֵבֵע , וְיִמִּיט נִייעֵן שְׁטֵרִיקֵן : דִּוֹא נֶאָךְ
 בִּז קִינֵב אִרְכִּיט גִּבְהִיבֵט וְוֹאֹהֲדֵךְ , זָא
 וְוֵערֵע אִיךְ שׁוֹאָךְ , אֹוֹנֵה וְוִיא אֹוִן אֲנֵרֵעֵךְ
 מַעֲנֵשׁ (יב) דְּלִילֵה נֶאֱמַם נִימֵשׁ שְׁטֵהִיקֵעֵן
 בֶּאֱנֵה אִיֶהֱנֵד אִמִּיט , אֹוֹנֵד הִיךְ : פִּלְשָׁתוּם
 אִיבֵר־פֶּאֶלֶל הִקְלֵ (אִיזִן אֹוִיפֶלֹוֹעֵרֵעֵךְ זָאֵט
 אִיךְ אִינֵט נַעֲבֵנֵצִמֵה) דֶּאֵ הִיט־עֵרֵה וְוִיא
 פֶּאֶן זִיגֵן אֶהֱמַעֵן וְוֹאֵ פֶּאֶרְדֵּךְ : (יג) דֶּאֵ
 שְׁפֵרֵאךְ דְּלִילֵה בִּז שְׁמִשׁוֹן : שְׁוִיבֹוֹהֲזֵעֵה
 הֶאֱסֵט דִּוֹא סִיךְ הִינְטֵר גֶּאֲנֵן , אֹוֹנֵד מִיר
 לִיגֹן פֶּאֶרְגוֹאֲנִט , אֶבֶר וְאֲנֵע מִיר אִיט
 עֵרְנֵט , וְוִיא קֶאֱנֵט דִּוֹא גִבְוִנֵדֵן וְוֵעֵרֵדֵן ?
 דֶּאֵרֹוֹךְ , אֲנִט וְאָרְטֵטֵעֵט עֵר אֹוֹהֵר :
 וְוֵעֵן

כּוֹבִים עָתָה הַגִּידָה נָא לִי בְּמָה
 הָאָסֵרָה : (יא) וַיֹּאמֶר אֵלָיָה אִם־
 אֲסוּר יֵאֱמָרוּנִי בְּעֵבְתֵיהֶם הַרְשִׁים
 אֲשֶׁר לֹא־נַעֲשֶׂה בָּהֶם מְלָאכָה
 וְהִלִּיתִי וְהִיִּיתִי כְּאַחֵר הָאָדָם :
 (יב) וְהִתְקַח דְּלִילָה עֵבְתִים
 חֲרָשִׁים וְהִאֲמִירָהוּ בָּהֶם וְהִאֲמַר
 אֵלֵינוּ פְּלִשְׁתִּים עָלֵינוּ שְׁמִשׁוֹן
 וְהֵאָרֵב יָשֵׁב פֶּחָדֵר וַיִּנְתְּקֵם
 מֵעַל זִרְעוֹתָיו כַּחוּט : (יג) וְהִאֲמַר
 דְּלִילָה אֶל־שְׁמִשׁוֹן עַד־הַנָּה
 הַתְּלַת בִּי וְתִדְבֵר אֵלַי כּוֹבִים

הגידה לי במה האסר ויאמר אליה

כאור רשי

(רש"י) : (יא) עֵבְתִים , חֲבִלִים נִסִּים :
 (יג) מַחְלָפוֹת , קִיבּוֹת - הַמַּסְכֶּה , פִּירֵס :
 עֵץ שֶׁהִרְדִּי מוֹסֵךְ בּוֹ אֶת הַשָּׁתִי , וְאֵס הַעֵץ
 אֶת־כֹּבֵל אֶל כֹּבֵל , וְהִיא עֵבֶט וְכֵלֵעַ בְּלֵא
 (וְעֵבֶר גַּיִס) , וְלִשׁוֹן מַסְכַּת אֹוִרְטִיכָס בִּלְעָז (דַּעַן לַעֲטֵל לַעֲנֵן) - וְהִנֵּה רֵאשִׁי וְיִתֵר לְמִינֵה שְׁמוֹנִי
 הַשָּׁתִי נִקְרָאִים מַסְכַּת , כִּי־הֵם הַמַּסְכִּים וְכַסּוּכִים , וְלֵאמֹר הַעֵץ אֶת־הַסְּמִינֵה הַחוּשִׁים כְּרוּכִים : כִּי
 הוּא הַמַּסְכֶּה הַמְּסוּכֵךְ , שֶׁהֵמְלֵה נִגְרַח מִן־כֶּסֶךְ עַל מַסְכַּת מַפְלָח , וְנִקְרָא הַעֵץ בְּעֵבֶר הַאֵס־ךְ :
 גַּם כִּנֹּר מִנְחֵטֵשׁ הַעֵץ מְנוֹרֵה אֹוִרְגִים (ש"ס י"ז) - כֵּשׁ : שֶׁסֶה הוּא בַּעֲבֹוֹ - וְהִיא
 אֶבְרָהָם דְּמַשְׁתִּיתָא , וְכִי־נִתְּנָה כֵּס עַל הַעֵץ הַמְּנוֹרֵה , וְכֵן תִּרְנַס נֶסֶם הַיֵּתֵד הַלְרָג , וְאֶבֶר אֹוִרְגִים :
 וּמַסְכַּת הַמְּנוֹרֵה נִפְסוּ לְאַחֲרָיו תִּרְנַס מַשְׁתִּיתָא - וּמַדְּשֵׁת עִקְרוֹ - שְׁמַעֲנִי , לְתִרְנַס הַמַּסְכַּת כְּמוֹ
 מַסְרָק (דַּעַר קֶאֱסֵ), לְפִי־שֶׁהוּא מַדְּבֹוק מוֹטִי הַשַּׁעֵר אֹוִרְטִי הַחֲרוּגָה - (עֵינֵן בְּמַחֲסֵף) - וְהִנֵּה
 יְדוּעֵבִי גַם מַסְרִיךְ הוּא , וְכַפְרֵט בְּמַעֲלֵה הַחֲרוּגָה אֵינֵן מַכְלִיטוּ כ"א - לְהַפְרִיד מוֹטִי הַשָּׁתִי שֶׁלֹּא
 יִתְעַרְבוּ זֶה בָּזֶה - וְעוֹד מַה טַעַם עִם הַמַּסְכַּת ? וְרַד"ק בְּשֵׁרָשִׁים שֶׁרַשׁ נֶסֶךְ חֲבָרֵי עִם וְהַמַּסְכַּת
 נָרַה , שֶׁהוּא מְרִיץ אֹוִרְמַסְסָה וְהִנֵּה בְּאִמֵּת אִי אֶסְפֵּר לַעֲמוּד עַל כּוֹנֵת הַמְּלִיחַת הַזֵּה עַל־כֵּן , וְכֵל

חֲבִלִים מִג' חֲבִלִים שֶׁהֵם חֻקִּים : (יג) מַחְלָפוֹת , קוּצוֹת , וְהֵם תְּלַחֲלֵי הַשַּׁעֵר
 פְּלוֹט־אֵשׁ בִּלְעָז , וְנִקְרָאוּ כֵן לְפִי־שֶׁהֵם דּוֹמִים לַסְּבִינִים , מַעֲנִין מַחְלָפִים חֲשׂוּעָה
 וְעֵשְׂרִים , אֹוִ נִקְרָאוּ כֵן לְפִי־שֶׁיְבֹואֵם חֲלָף וְחִמּוּרָה בְּהַתְּלַבְנֵם לַעֲת הַשִּׁיבָה : הַמַּסְכַּת ,
 ת"י כו"ך ל' לארג קווצות ראשו עם היריעה ויהיו ארוגים כמה שיש ארוג במסכת
 ואח"כ לחקיע היתר שלא יתגלגל עמוד העץ שמקפלים בו הארוג ויעמוד בחוזק שלא

מכלל יופי

עֵשִׂים מִג' חֲבִלִים שֶׁהֵם חֻקִּים : (יג) מַחְלָפוֹת , קוּצוֹת , וְהֵם תְּלַחֲלֵי הַשַּׁעֵר
 פְּלוֹט־אֵשׁ בִּלְעָז , וְנִקְרָאוּ כֵן לְפִי־שֶׁהֵם דּוֹמִים לַסְּבִינִים , מַעֲנִין מַחְלָפִים חֲשׂוּעָה
 וְעֵשְׂרִים , אֹו נִקְרָאוּ כֵן לְפִי־שֶׁיְבֹואֵם חֲלָף וְחִמּוּרָה בְּהַתְּלַבְנֵם לַעֲת הַשִּׁיבָה : הַמַּסְכַּת ,
 ת"י כו"ך ל' לארג קווצות ראשו עם היריעה ויהיו ארוגים כמה שיש ארוג במסכת
 ואח"כ לחקיע היתר שלא יתגלגל עמוד העץ שמקפלים בו הארוג ויעמוד בחוזק שלא

וְכֵל

אליה אמר הארני את השבע
מהלפות ראשי עמדהמפכת
(יד) והתקע ביתד ותאמר אליו
פלשתים עליה שמשון ויקץ
משנהו ויסע אתהיתד הארג
ואתהמפכת : (טו) ותאמר
אליו איך תאמר אתהיתד ולפה
אין אתי זה שלש פעמים התלת
בי ולא התנתה לנו בפמה בפה

ווען הוא דיא זיבן לאקן מיוגס הויפט
הארם אין דעם גוועכע מיט איינוועכסט
(יד) אלס זיג דען האקן איינגלעגט
האטע, שפראך זיא : פלשתים איברפאלן
דיך שמשון ! דא ריסער דען וועברנאגל
אויס, זאמט דעם גוועכע . (טו) נון
שפראך זיא : זוא קאנסט דוא נאך זאגן :
זאך ליבע דיק ? א , דיון הערץ אויט
ניכט בייא מיר ! דאז אויט נון דרייא
מאל דאס דוא מיך הינטרנאנגן האסט ,
אונד מיר ניכט אנפטררוועט , וואדורך
דינע שטערקע זא גראס אויט .

גדולו אפי
רש"י

ביום , וכן פי' רש"י שבת קכ"א ע"ב) ולשון מסכת
אורש"י דף בלע"ו (בל"ש פלפסון , אכנזש"ן) :
(טו) ותאלצו

אלם (טז)

באור

אשר נחשוב וכדבר מהם , אינו אלא כפי אומד
דעתינו , אחרי שהדברים אשר יזרי עליהם לא
נודע לנו , אף אם ידענו סיודועל חלקי כלי
האורג . מ"א אין ספק שלא היו חלקי הכלי הזה
שבימינו , ואין לשפוט מזה על זה . ואין למתרגם
לעשות דבר כ"א להטות א' בלעת היותר מקובל
ומוסכם עם הוראות שרשי המלות , ובחזרתי אני
נדעת דר"ק שזכרתי . לדעתו נקרא כן הסדן
או הכנר שמכסיס בו על המטה . ובחן היתה עדיין
המסכת במקו' שהיו אורגים אותה ולא נאלם
מעשה , ובכון לפי זה מלת עם , פי' תארגו שערי
עם הסדן אשר החילות לעשות ולא כלית , כי
לפנים היתה המלאכה הזאת מעשידי נשים ,
ונעמי' צפ"ל בית , ולא היתה מלאכה מיוחדת
לאנשים מיוחדים כמו בימינו : (יד) וראקע ביתד ,
כ"א רד"ק שלא יתגלגל העץ אשר מקפלין
עליו הארג , ויעמוד בחזק שלא יוכל לזוז , ואין
ספק שהאורג' בימים הקדמונים ההם , תקעו
את העץ ביתד מיוחד למען לא יתגלגל . אולם
כללי האורגים שלטו קטוע וו (האקן) ובקנה העץ
שמקפלין עליו הארג , אופן קטן וחריבין על
שלו סביב , וכשמניחין הו' באחד מהחריבין
לא יתגלגל העץ . ואין כונת הכתוב להודיע שמקעה
היתד , כי אין זה מהצורך להודיע , שאי
אפשר לארג בלעדי זאת ; אלא אמר , כאשר
כלתה לעשות את דבר שמשון , אורתאמר כו' , כי
תקיעת היתד היא המעשה האחרונה , אחרי
הקבל את הארג סביב העץ . יחד הארג , לדעת
רד"ק הארג הוא העץ הנוכח שמקפליס עליו
הארג , ולפי' זיתד הארג הוא שזכרתי . ושמשון
בהחלו לאמן כמו , הסיע את היתד ממקומו ,
ועל ידי זה נתגלגל המנור , והוא כמשכו
הסיע גם את המסכת

מכלל יופי

יובל לזוז והוא עשההכין , ובלע"ז קו"ל"ה טו"לא : (יד) הארג , שם כלי האורג
שמקפל בו הכנר לפניו בארגו , וחמר הנסמך ר"ל הותר יחד הארג , או בא בסמיכות
עם ה"א הידיעה , כמו הלשכות הקודש , והדומי' לו , וכן נקרא הכלי שמקפל בו
האורג הכנר לפניו , יחד ובא בה"א הידיעה עם הסמיכות : ואת המסכת , ענינו
ההסתר והכסוי והוא שם לבגר שמכסי' בו על המטה , ואשר את היתד הארג ואת
המסכת

Handwritten note in Hebrew script at the bottom of the page.

(טו) אלם זיא איהו נון מיט איהרן רעדן , טעגליך פלאגטע , איהן זאָ קוועהלטע , דאס ער פֿאַר אַומוהט רהעטע שטעדכן מעגן ; (יז) דא טאהט ער איהר זיין גאנצעס רהערץ אויף , שפראך : קיין שעערמעכר איזט אַוויף מיין רהויפט גקאָסן , איך בין איין ענטהאלטזאמר גאָטס , פֿאַן מוטרהלייבע אן . שניטע מאן מיר דיא הארע אב , זאָ וויכע מיינע שטערקע פֿאַן מיר , איך ווערע דאן אונ-טעכטיג , אונד אללן מענשן גלייך .
 (יח) נון מערקטע דלילה , דאס ער איהר זיין גאנצם הערץ געפֿנט . זיא שיקטע הין , ליס דיא אַכרון דער פלשחים רופֿן , אונד איהגן זאָגן : קאמט נונמעהר הערויף , ער האָט מיר אלללם אַפֿני הערציג גוזאָגט . דיא אַבערן דער פלשחים גינגן צו איהר הינויף , אונד בראַכטן דאָ (פֿרשפֿראַכע) געלד מיט . (יט) זיא שלעפֿרטע איהן איין , אויף איהרעם שאַסע , ריף דען (כשטעלטן) מאָן , ליס איהם דיא לאַקן ווינס הויפטהארם אַב-שניידן פֿינג אן איהן צו שוועכֿן , אונד ענדליך וויך זיינע שטערקע פֿאַן איהם .
 (כ) זיא ריף : פלשחים איכרפֿאללן דיך

באור

המסכת . (טו) ותאלצהו , מן הכבד , ונפל הדגש להקל , וענינו כת"י ודחקתיה . וחקצר כפא לעות , עיין (לעיל י"ט"ו) . (יח) וחרא , ככריס דכרי אמת (רש"י) .

(יט) לאיש , המגלח , ופי' ותגלח ניתה לו שגלח , והוא יוכל לשלישי (רד"ק) . ותחל לענותו , שע"פ שהי' יטן הרגיש בעלמו עטי וחלוש בגלחה אותו (מהר"ל) . (כ) ואנער , ת"י

מכלל יופי

גָדוֹל : (טו) וַיְהִי כִּי הִצִּיקָה לּוֹ בְּדַבְרֵיהָ כָּל-הַיָּמִים וְתֹאֲלָצְהוּ וְחִקְצָר נַפְשׁוֹ לָמוֹת : (יז) וַיִּגְדֹּל-לָהּ אֶת-כָּל-לִבּוֹ וַיֹּאמֶר לָהּ מוֹרָה לֹא-עָלָה עַל-רֹאשִׁי כִּי נָזַר אֱלֹהִים אֲנִי מִכַּבֵּן אִמִּי אִם-גָּלַחְתִּי וְסָר מִמֶּנִּי כְחֵי וְחַלְתִּי וְהָיִיתִי כְּכֹל-הָאָדָם : (יח) וְחָרָא דְלִילָהּ כִּי-הִגִּיד לָהּ אֶת-כָּל-לִבּוֹ וְתִשְׁרַח וְחִקְרָא לְסַרְנֵי פְּלִשְׁתִּים לֵאמֹר עָלוּ הַפַּעַם כִּי-הִגִּיד לָהּ (לִיק) אֶת-כָּל-לִבּוֹ וְעָלוּ אֵלֶיהָ סַרְנֵי פְּלִשְׁתִּים וַיַּעֲלוּ הַכֶּסֶף בְּיָדָם : (יט) וְתִישְׁנֶהוּ עַל-בְּרִכֶיהָ וְחִקְרָא לְאִישׁ וְהִגְלַח אֶת-שֵׁבַע מַחְלָפוֹת רֹאשׁוֹ וְחָחַל לְעֵנוֹתָו וַיִּסָּר כְּחוֹ מַעֲלָיו : (כ) וְתֹאמֶר פְּלִשְׁתִּים רִשִׁי עֲלֶיךָ

(טו) ומללצו . דוחקתו ואין לו דמיון : (יח) ומלל דלילה כי סגיד לה . ככרין דכרי אמת : (יט) ומקצר לאיש . לשלושן של סרנים : (כא) ויגדלו (כא) ויורדו

(יט) לאיש , המגלח , ופי' ותגלח ניתה לו שגלח , והוא יוכל לשלישי (רד"ק) . ותחל לענותו , שע"פ שהי' יטן הרגיש בעלמו עטי וחלוש בגלחה אותו (מהר"ל) . (כ) ואנער , ת"י

המסכת , כי עדיין היתה המסכת במקום שהיו אורגין אותה והכל הסיע : (טו) ותאלצהו עקר תלמ"ד להרגש , ופי' ותחלצהו כהפוך וחלופ : (יח) כי הגיד לה , כתיב , וקרי לא , והכתיב דכרי השליח שאמר לסרני פלשתו והקרי דכרי שעותה ל' של יח : (יט) לאיש כו' או לקחה היא המספרו' מיד האיש וגלחה אותו : (כ) ואנער , ת"י

ג. י. א.

עליה שמשון ויקץ משנתו
 ויאמר אצא כפעם בפעם ואנער
 והוא לא ידע כי יהיה סר מעליו ;
 (כא) ויאחזוהו פלשתים וינקרו
 ארבעיניו וירידו אתו עזתה
 ויאסרוהו בנחשתים והי מוחן
 בבית האסורים : (האסורים ק')
 (כב) ויהל שער ראשו לצמח
 כאשר גלח : (ג) וסרנו
 פלשתים נאספו לזבח זבח
 גדול לדגון אלהיהם ולשמחה
 ויאמרו נתן אלהינו בידנו את
 שמשון אויבנו : (כד) ויראו
 אתו העם ויהללו את אלהיהם
 כי אמרו נתן אלהינו בידנו את

דיך שמשון ! עד ערוואכטע אויס זיינעם
 שלאפע , ראכטע : איד וויל הינוים
 מיד ערמאנגען , גויא זאנסט , (ער
 וואוסטע ניקט דאס דער עוויגע פאן איהם
 גוייכן וואר) . (כא) אל לייך דיא
 פלשתים ערגריפן איהן , שטאלן איהם
 דיא אויגן ארס , פיהרטן איהן הינאכ
 נאד עזה , לעגטן איהן אינקעטן , אונד
 ער מוסטע אום גפענגניסע דיא מיהלע
 טרייבן . (כב) אבר היר פייג זיין הויפט
 האר ונדד צו וואכטן אן , נאכדעס עס
 אפגשארן ווארדען) . (כג) דיא אבערן
 הער פלשתים קאמן צוואסן , איהרם געצן
 דגון , איין גראסעס פעסט צו פייערן ,
 אונד זיך צו ערלוסטיון ; דען , שפראכן
 זיא : אונד גאט האט אונס אונדן פיינד
 שמשון אין דיא הענדע גלצרט .
 (כד) אונד דאן פאלק , אלס זיא איהן
 זאהן , לאכטע זיינן גאט , אונד שפראך :
 אונד גאט האט אונס אונדן פיינד אין
 דיא הענדע געגעבן , דען פרהעערער
 אונדן

אויבנו ואת מחריב ארצנו ואשר באור

(כא) וירידו אותו עזתה מקום תחלת קלקולו ;
 ויסי טוחן , בריוקים מנאכס בגלם ודלותינו מירכו
 ידע כי גלח : (כב) ויהל , הקדמה לספור הנס ,
 ולשמחה , מקור בטל ליראס את ה'
 מ ב ל ל י ו פ י

ת"י ואתבבר , כלאה לדעתו שהמלה נגזרת מן
 בער , והכונה אשר אחזקין נכח בעולם
 והוא לא ידע , מאמר מוסגר , זטעמו , לא
 והסמיק בענין כחכירי . (כג)
 (כה) ויצחק

הא לפ כחי רק , זפי' ואנער מהשינה : (כא) בנחשתים , כתרנומו בשלשלן
 דנתש : (כב) לצמח , פועל עומד מהכבד : (ג) וסרנו , ענינו שריו : (כד) חללנו ,
 לשון רבן , זאע פ' שהוא בלא ירד : כי טוב , כתיב , וקרי כטובה ענין א'
 וישחק , ענינו שמחה , האפיתים , כתיב טו' דוקרי האסורים כו' , והענין אחר , זה
 האר וזה פעול : ויצחק , ענינו השעשוע והשמחה : והימשני , כתיב , שרשו ימש
 והמישני קרי שרשו מוש והענין א' כמו יטב וטוב , וענינו ענין הסרה אל הדבר כמו
 לא ימוש עמוד , לא זמיש מתוך האהל , אלא שאלו פעלים עומדים וזה פועל יוצא
 נאלו ענין דחוק שהם דבקים עם מ' , וזה ענין קירוב שהוא דבק עם את שהוא כמו

161 טז א אל
 6/16 איהי אצ"ל צ"ע , א"י א"ס א"ב :

אונורם לאגדס , דער זא פילע דער
 אונוריגן ערשלאגן . (כה) אלס זיא גון
 וואהל צו מוהטע ווארן , שפראכן זיא :
 רופט שמשון , דאס ער אונס קורצווייל
 מאכע ! מאן האלטע שמשון אויס דעם
 גפענגניסע , אונד ער מוסטע איהן קורצ
 ווייל מאכן . אלס מאן איהן צווישן דיא
 זיילן שטעלטע ; (כו) שפראך ער צום
 קנאכן , דער איהן פיהרטע : לאס מיך
 לאז , מאכע דאס איך דיא זיילן גרויפן
 קענע , ווארויף דאז הויז רוהט , דאמיט
 איך מיך דאראן הינלעהנע . (כז) דאז
 דהויז וואר פאלל מאנס אונד פרויענס
 פערזאגן , וואדונטר אללע אברן דער
 פלשחים זיך בפאגן , אונד אויף דעם
 דאכע ווארן , ביא דרייא טויענד מאנס
 אונד פרויענס פערזאגען , דיא דען שפאס
 מיט שמשון מיט אנוואהן . (כח) גון
 דיף שמשון צום עוויגן , אונד שפראך :
 א גאט

וואשר הרבה את חללינו :
 (כה) ויהי כי טוב (כטוב ק') לבם
 ויאמרו קראו לשמשון וישחק
 לנו ויקראו לשמשון מבית
 האסירים (האסורים ק') ויצחק
 לפניהם ויעמדו אורחו בין
 העמודים : (כו) ויאמר שמשון
 אל הגער המחזיק בידו הניחה
 אותי והימשגי (והמישגי ק') את
 העמדים אשר הבית נכון
 עליהם ואשען עליהם :
 (כז) והבית מלא האנשים
 והנשים ושמה כל סרני
 פלשתים ועל הגג פלשת
 אלהים איש ואשרה הראים
 שמשון אל יהוה ויאמר אדני
 יהוה

באור

רש"י

(כה) ויצחק לנו , בראותינו את אויבינו
 בידינו , עושים בו את כל אשר נחפז ,
 ומעלזנה כליותינו . או שחוו לראות מעשיו
 ותנועותיו , כי תנועות איש עור יביא לפעמים
 את רואיו לידי חסד , וזה הנאמר להלן הרואי
 מחזיק בידו ואמר סיניחט . והמשגי , פירש"י שגט"ה בלע"ז , כל"ס (פיהלן) . (כו) והבית ,
 כל הפסוק הזה כחומר מובגר . (כח) נקם אחת , נקמה אחת . משחי , מ"ם חסיבה ,
 כלומר חסיבת שחי עיני אשר נקרו לי פלשטים . ובירושלמי דבוטה , אמר לפניו
 רבש"ע חן לי שכר עיני אחת בעולם הזה , ושכר עיני אחת תהא מתוקת לי לעתיד
 לבוא

פה ספירשו : (כה) גון העמודים . אשר סבית
 נכון עליהם : (כו) והמישגי . פאלמל"ר בלע"ז
 (הוא ל"ס , במחטיגן , בגרויטן) כמו חוץ
 ימושגי : (כח) ובכני כל . ובכ"ס סכה שמשמו
 את

מכלל יופי

אל במקומות : את העמודים , כמו אל , וכמוהו ואת בית ה' אני הולך וי"מ אותו
 ענין מישוש , וכת"ו ואמישגי , ומוש ומשש פענין א' , ולזה הפי' יהי' את כמשמעו :
 (כח) נקם אחת , סמוך כלו' נקם מאחת משחי עיני אנקם מהם : משחי , ההי'ו
 רפה , וזה לבדן בא על משפטו כי כל אות בג"ד כפ"ת אחד שו"א נע"רפה לכד מלח
 שתי

יהוה זכרני נא וחזקני נח אף
 הפעם הוה האלהים ואנקמה
 נקם אחת משתי עיני
 מפלשתים: (כט) וילפת שמשון
 את שני עמודי התור אשר
 הבית נכון עליהם ויסמך עליהם
 אחד בימינו ואחד בשמאלו:
 (ל) ויאמר שמשון חמת גפשי
 עם פלשתים ויט בכח ויפל
 הבית על הפרגים ועל כל
 העם אשר בו ויהיו המתים
 אשר המית במותו רבים
 מאשר המית בחייו: (לא) וירדו
 אחיו וכל בית אביהו וישאו
 אתו ויעלו ויקברו אותו בין
 צרעה ובין אשתאול בקבר
 רשי מנוח

א גאט! עויגער! רענקע האף מיגער,
 פֿרלייע מיר נור נאך דיוס מאל שטערקע,
 א גאט! לאס מיך נור נאך איינע ראַכע,
 מיגער צווייא אויגן וועגן, איבן אן דען
 פלשתים! (כט) ער אומפֿאָסטע ריא
 צווייא מיטעל זיילען, וואַרויף דאָז הויז
 רוהטע, (אינדעם ער זיך אָן וייל היג
 לעהנטע) איינע מיט ויגער רעכטן, ריא
 אַנדערע מיט דער לינקן. (ל) אונד
 ריף: א, דאָס איך שטערבע זאָסט
 דען פלשתים! נון כאָג ער אַויס אַללן
 קרעפטן, אונד דאָז הויז שטירצטע אַיין,
 איבך דען אַכרן, אונד איבך אַללעס
 פֿאַלקע דאָז דארין וואַר. זאָוואַר דיג
 אנצאהל דער טאָדן, ריא ער בייאָזיינס
 שטערבן ערשלוג, גרעסר אלס דוא,
 וועלכע ער בייאָ לעבצייטן ערשלאָגן
 האָטע. (לא) זיינע ברודר, אונד
 זיינע גאַנצע פֿאַמיליע גינגן הונאָב, נאָמן
 זייגן לייכנאָם, טרוגן איהו הערויף, אונד
 בגרובן איהן צווישן צרעה אונד אשתאול,
 אין דעם גראָבע זיינס פֿאַטרס מנוח. ער
 האָטע

באור

לבוש. וסמכולפ"ז מלת אשת אל עמתי עיני,
 וכן כתב רד"ק, ויהי' תרגומו: (דאָס איך נור
 איינס מייגער צווייא אויגן רעכע סי')
 (כט) וילפת, ויאסו, אַנבראַכ'אָ בלע"ז
 (רש"י) וכוף אמבראסע בל"א (אומפֿאַנגן).
 ווסמך עליהם, קנת מוסבנים שהיא מוסב על
 הבית, ואיננו כסון כי כבר נאמר אשר הבית נכון עליהם, כעו שאמר
 ואשען עליהם ובהנה נשען עליהם נאוסן שלא יכנסו פלשתים חת אשר בלבו, כי להפיל
 העמודים אין כורך להשען, אדרבה היה לו לעמוד נקומה זקופה. (לא) וירדו אחיו
 אע"פ שהיתה אמו עקרה, נראה אחר שפתח אלהים חת רחמה והולידה גם בנים אחרים,
 כמו

מבלל יופי

עויתי שתיים שנקראים רגש, ואנשי מורח קוראים אותה באות גנוכה אשתי
 אשתיים להיות השו"א נח: (כט) וילפת, ענינו ויטה,
 במנו ויחרד האיש וילפת ילפסו אורתו, שהוא עטן דהפך והנטי'
 ז 16 מז ב י" (ב) ואת

נו :
 פם
 חק
 ית
 חק
 בין
 שון
 יחה
 את
 נכון
 ס :
 שים
 חרני
 שתי
 נד
 ר סוית
 כב"ז
 מו חולו
 שפסמי
 כי היה
 בית
 יכה
 לפניו
 לעתיד
 אוחו
 מעו :
 הויו
 ממלת

היאטע דאז ריכטראמט אין ישראל
 געפירט געווארען צוואנציג יאהרע
 (א) עס לעכטע איין מאן פאם
 בערגע אפרים, נאמנס מיכנה
 (ב) דעה שפראך אינגס צו זינה
 מוטח, דא ערף הונדרט וילברשטיקע,
 וועלכע דיר גשטאלן ווארן, דאז
 פלוצטעסט (דעם טעהטר), שפראכסט
 זאגאר (דען פלוד) פאר מינען אהרן
 אויס, דיוס געלד אומט ביא מיר, איך
 דאב עם גנאמן, דא שפראך זינע
 מוטח, מיין זאחן ויא דעם עוויגן גועגנט!
 (ג) ער גאב דא ערף הונדרט וילבר
 שטיקע ווינער מוטח צוריק, ויא אבד
 שפראך: איך דאכע דאז געלד דעם
 עוויגן גהייליגט, אונט הענהגע עס גו
 מיננס זאנע איין, איין מהוענס אונד
 גענאנס כילד דארויס, פרפערטיגן צו
 לאסן, היר האסט הוא עס גו ווידר
 (ד) ער גאב עס איהר אבר צוריק, אונד
 ויא נאם דאפאן צוויא הונדרט שקל
 ויא האסט מיין אאזולברד ויא

באור

כמו שזכרנו בחנה, עד עקרה ילדה שבעה
 (שבעה ח' ז' ו') ויא
 (א) ויהי, עיין בהקדמה, לוקח לך,
 נכבד מן, וכן כי אשה עטרה לנו כמו
 זמנו (ח' ו') ואת אלית, קללת כל מי
 שגנבו, וגם אמרת הקללה בלזנו (ה' ו')
 (ג) פסל ומסכה, מלזנו אשר יעשה פסל
 ומסכה (דברים כ"ז ז'), וחס נראה פירוש
 או מסכה, כי אם פסל נגזר מן פסל לך (שמות
 ל"ד ז') תקראכן על שם שפסל מען זאכן,
 ומסכה נחכת ומחכת, אבל כאן אי אפשר
 לפרש או, כי לאמ' להלן יעשהו פסל ומסכה,
 והיה ח' תעשה כחך ואחרי ההתכה כפסל
 להשלימה דאז געשט מען זאכן, געשטף הותך
 לעשות רקועי פחים לגיטוי (ד) מאתום
 כסף, ומהאזר אפס, אע"פ ע"פ דהאזר
 והתמים הטובים אשר זה, ולדעת ר"ק

מנות אביו והוא שפט את
 ישראל עשרים שנה
 (א) ויהי איש מהר אפסום
 נשמו בעפיהו: (ב) ויאמה
 לאמו אלף ומאה הכסף אישר
 לקח לך ואתי (ואח ל') אלית
 וגם אמרה באוני הנה הכסף
 אתי אני לקחתיו והאמר אמו
 ברוך בני ליהוה: (ג) וישב את
 אלף ומאה הכסף לאמו והאמה
 אמו הקדש הקדשתי את
 הכסף ליהוה מידי לבני לעשות
 פסל ומסכה ועשתה איש כנען לך:
 (ד) וישב ארז הכסף לאמו
 ותקח אמו מאתים כסף ותתנהו
 לצורף

רשי

ו' (א) ויהי איש מהר אפסום - אפסל פו אשכנז
 שמי פדיות סללו בסוף הספר על סיבה וסל
 פלגם נכבדה בחלת הסופרים היה נישו תקינה: כן
 קנו גמול וישמו להם בני כן את קסל כל ימי
 כיות בית אלהים כמלה למדנו, סלל ימי חילם סוף
 סלל סיכה, זכסלנג נכבדק נסמר על ימים סביראסל
 לא נסור אל עיר נכדי למדנו ספדיין לא נכסו את
 ירושלים: (ב) אשר לקחך, אשר נכבד אסך ויא
 לו נוסה כי אסך עטורס לנו גבורה מסוכן, ואת
 אלית, קללת כל מי שגנבו וגם אמרת הקללה כחז"ל
 הכה הכסף, אינו מורה לך עליו שהוא נידוי סלמי
 לקחתו: (ג) עשך את אלף ומאה הכסף לאמו,
 אשר להחזיר לך ובסוף סכום עש סלוי בות נכסותך:
 קקרה קדשתי את הכסף ל' מידי נכני, קבלתי
 פני למסח מידי לנדך להם סלל ומסכה, תנהגלי
 עתה סמילי אני אשיכנו חילך, יס אומרים גמלה
 סופס סוף גלולס לנו, קתנוס לך וסלס, סתך וסעות
 סוף גירס ספרה שניס קודס ספסוף נמינס סלך
 ספסעות

לצורך ויעשהו פסל ומסכה
 ויהי בבית מיכיהו: (ה) והאיש
 מיכה לו בית אלהים ויעש אפור
 והרפים וימלא את יד אחד
 מבגדיו ויהי לנלכהו: (ו) בימים
 ההם אין מלך בישראל איש
 הישר בעיניו יעשה: (ז) ויהי
 נער מבית לחם יהודה
 קומשפחה יהודה והוא לוי והוא
 נער הרמתי קומשפחה

וילבר, נאכ עם דעם גאלד שמירע, דער
 אייזגהווענס אונר געגאנסנס בילד פאר
 פעהטאמע, וועלכס אייזראו הויז דעם
 מיכיהו נשטעלט וואורדען: (ה) דער
 סאן מיכה האטע איינן טעמפל, ושאפטע
 זיך אויך אפור אונר הרפים און, אונר
 ווייהטע איינן זינר זעהנע איין, דאס
 ער איהם אלס פרוסטור ריהנע.

(ו) עס וואר צו ריזר צייט קיין רעגענט
 אין ישראל, יערר טאהט וואס איהם
 בליבטע: (ז) איין יונגער מענש לעבטע
 דאמאלס אין בית לחם יהודה, אונטר
 דעם שטאמע יהודה, ער וואר איינגטליך
 איין לוי, האטע זיך אכר היר אלס
 באור פארעמדר

כיה האתים כסף שבר הטרף ותרגמו
 משתמע לתרי אפי: (ה) וימלא, חנכו
 לעבודת הפסל, להיות כהן לפניו. כל מיני
 דבר אדם נכנס בו לשם גדולה קרויה מלוי
 ידים, דיטועשט'ר זלע'ז (רש"י). והוא
 (רעווסט'ר כל'א אין איין אמש אייזענן).
 וקטעס מלא יד אדם בעבודה, כאשה יאמר
 הלעזו (איינס דיא הענדע פאלל צו טוהן
 גענן). (ו) איין מלך, לא מלך ממש, אלץ
 שרופט, אשר יבא ואשר יבוא לפניו.
 הישר בעיניו יעשה, אמר זה לפי טענה
 לחס יהודה, כי היה בית לחם לזבולן,
 יהודה, משנט יהודה, כלומר בית לחם אשר היתה לשנט יהודה,
 אפתח דר'ק. ונראה יותר לפרש משפחת כמו משפחת,
 שנתגדל ביניהם והיה אתם כל הימים, אם להיותו משנט יהודה מכד האם כמו שדרשו

אפרעיות נכסכו על הכסף הרע שבוה כאן וכלן זכק
 טל מורינכות היו סניהם: (ה) בית חלבים: בית
 שצוון כל אפי הממור/במכה ונחול קוד מוס כל זמי
 איות חלבים בזולה: וימלא את יד אחד חנכו
 לעבודת הפסל להיות כהן לפניו כל מיני דבר אדם
 נכנס בו לשם גדולה קרויי מיכע ידים דיווס טור
 זלע'ז (כל'א טע' איין אמש קאלידן, כמו שמוט
 כ"ח ט"ח) זכמות'ן סקורו לחדש קודין לפסן
 דיטועשט'ר טור זלע'ז (בלאן אשכנו זינקליידט):
 (ז) משפחת יהודה, וכוף לוי'ת האם ודמותו
 פטרו לפי טענה משנה טענה טענה מיהודה קדשו
 משפחת יהודה נחא לוי בן נחשוכ'ן טענה זכנו טוס
 צמוטמורט זכנו ויהונתן בן גרפוס ונוער:
 (ח) ליצנות

עיקר את הפסל ולא הוב אים שימחה בידו,
 לחס יהודה, כי היה בית לחם לזבולן,
 יהודה, משנט יהודה, כלומר בית לחם אשר היתה לשנט יהודה,
 אפתח דר'ק. ונראה יותר לפרש משפחת כמו משפחת,
 שנתגדל ביניהם והיה אתם כל הימים, אם להיותו משנט יהודה מכד האם כמו שדרשו

מכלל ירפי

ז' (ב) ואת אלית, פועל, יוצא ופי' השבעת: (ה) לו ביה אלקי, עשה איתו
 ביה אלקי, ועשה עוד אפור וחרפי, והרגום בית אלקי בית טעווא, ואמרו
 הו'ל כל אלהים האמור במיכה חול, חוץ מא' שהוא קדש כל ימי היות בית אלהים:
 אפור, חנוך: וחרפי, הקרוב מה שאמר הראב עכי הם על צורה ב' אורה עשו'
 לקבל כח העליונים, והעד על כן החרפים ששמה מיכל במטה דוד, וחשכו השומרים
 שהוא דוד: וימלא, כלו' מן הקרבנות, וכנ' ומלא את יד אחר: (ו) מבית לחם
 יהודה, כו' ומ' שמשפחת יהודה הוא תוספות ביאור, ועל בית לחם אמר שרפי
 משכט

גרשם : (ח) וילך האיש
 מהעיר מבית לחם יהודה לגור
 באשר ימצא ויבא הר־אפרים
 עד־בית מיכה לעשות דרכו :
 (ט) ויאמר־לו מיכה מאין תבוא
 ויאמר אליו לוי אנכי מבית לחם
 יהודה ואנכי הולך לגור באשר
 אמצא : (י) ויאמר לו מיכה
 שבה עמדי והיה לי לאב ולכהן
 ואנכי אתך לך עשרת כסף
 לימים וערך בגדים ומחיתה
 וילך הלוי : (יא) ויואל הלוי
 לשבת את־האיש והי הנער לו
 כאחד מבניו : (יב) וימלא מיכה
 את־יד הלוי והי לו הנער לכהן
 והי בבית מיכה : (יג) ויאמר
 מיכה עתה ידעתי כִּי־יטיב

פרעמדך אויפנהאלטן . (ח) אינעס
 רייזטע ער אויס דער שטאט בית לחם
 יהודה . ער נידר צו לאסן , וואָ ער'ס
 אויפן דיהנליך פֿינדע , אלס ער אויף
 דעם בערג אפרים אודאן הווע דעס מיכה
 קאס , ווינע רייזע ווייטער צו מאָלן .
 (ט) דאָ פֿראַנטע איהן מיכה : וואָהער
 קאמסט דואָ ? ער אַנטוואַרטעטע : איך
 בין איין לוו אויס בית לחם יהודה , אונד
 רייזע , מיר אירגענדר נידר צו לאסן , וואָ
 איך וואָס פֿינדע . (י) דאָ שפראַך מיכה
 צו איהם : זאָ כלייבע כייא מיר , אונד
 זייא מיין פֿאַטער אונד פֿריסטער . איך
 געבע דיר יעהרליך צעהן וילכרשטיקע ,
 דינע געטונע קליידר , אונד קאָסט .
 דער לוי פֿאַלנטע . (יא) וואָר עס צו
 פֿרידן , כייא דעם מאַנע צו כלייבן , אונד
 דער וינגלינג וואורדע איהם , וויא איינר
 יער ועהגע . (יב) מיכה ועצטע רען לוי
 אין זיין אַמט איין , דער וינגלינג וואָרד
 זיין פֿריסטער אונד כליב אים רהווע דעם
 מיכה . (יג) דאָ שפראַך מיכה : נון
 בין איך פֿרויכרט , דאָס דער עוויגע מור'ס
 ווייזר

יהוה

רשי

באור

(א) לעצום דרכו . דרך הליכתו : (ט) בלעד
 חמלא . מרנסתי להשתכר : (י) לימים לבוץ סנה :
 וערך בגדים . ונע תלויות בגדים שסס ערך וסדר לכל
 בני חדס כפי הראוי להם לשנה וערך בגדים .
 אפרלים נטבלע' (כל' א סאלר) : ומחיתה .
 ומזונותיו וילך הלוי . אחר יבנתו :
 (ח) כי

ח'ל , או לסנה אחרת , וכן מרגשותי . (ח)
 לעשות דרכו , ללכ' משם והלאה , לא לכונה
 לעמוד שם . (י) לימים , לשנה : וערך
 בגדי' , ערך וסדר לכל בני חדס , כפי הראוי
 להם לשנה , אפרלי' מינט בלע' (רש"י) ,
 והוא מן (אסארעלער , אויסריסטן) . וילך
 הלוי , אחר יבנתו . (יג) כי הי' לי הלוי לכהן

מ כ ל ל י ו פ י

משכט יהודה , והנער לוי הי' : (י) לימים נקראים השנה ימים שלא השלם לנו
 השנה כ' א ביום שלם לא במקצה היום : וערך בגדים , אסר בו התרגום וזוג לבושין
 ה'ל כיערך בגדי' לאדם לשנה שנים א' לימו' הקיץ וא' לימו' החורף : וילך הלוי ,
 לעדכי מיכה ולסנה שצוהו ונחרצה לישב עמו :

יח (כ) עד

וַהֲרֹה לִי כִּי הָיְהִי לִי הַלְלוּ
לְכֹהֵן :

יח (א) בַּיָּמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ
בְּיִשְׂרָאֵל וּבַיָּמִים הָהֵם
שָׁבַט הַדְּנִי מִבְּקִשְׁלוֹ נַחֲלָה
לְשִׁבְתָּ כִּי לֹא נִפְלְאוּ עַד הַיּוֹם
הַהוּא בַּהֹדֶן שְׁבַט־יִשְׂרָאֵל
בְּנַחֲלָה : (ב) וַיִּשְׁלַחוּ בְנֵי־דָן
מִמִּשְׁפַּחְהֶם חֲמֹשֶׁה אַנְשִׁים
מִקְצוֹתֵהֶם אַנְשִׁים בְּנֵי־חֵיל
מִצְרַעַה וּמֵאֲשֵׁהָאֵל לְרַגֵּל אֶת־
הָאָרֶץ וּלְחַקְרָהּ וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם
לָכֵן חֲקְרוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ
הַרְאָפְרַיִם עַד־בֵּית מִיכָה וַיְלִינוּ
שָׁם : (ג) הִמָּה עַם־בֵּית מִיכָה

וַיִּזְד וּנְאֻהֵל גַּעְהוּ לְאָסוֹן , דַּעוּ אִיד הַאֲבַע
אֵיִינן לוי צום פרויסטר .

יח (א) אִוִּים דִּיזַע צֵיִט אֵלֶם קִיִּן
רַעְגַעְנַט אֵין יִשְׂרָאֵל וּוְאֵר , אִוִּים עֵבֶן
דִּיזַע צֵיִט , זִוְכְטַע דַּעַר שְׁטָאָם דָּן , אֵיִין
עַרְבִטִיִּל אֵין כּוּיִץ צו נַעְהַטִן , דַּעַן אִוְנַטְר
דַּעַן שְׁטַעַמִן יִשְׂרָאֵל'ס אִוִּיט אִוִּים , בּוּז
דַּאָהִין , נִיכְט גַּנּוּב אֵין עַרְבִטִיִּל צו גַּפְאֵלִין .
(ב) דַּאָהַעַר שִׁיקְטַע אֵיִין טִיִּיל דַּעַר זַעְהַנַּע
דָּו'ס , פֶּאָן צַרַעַה אִוְנַד אֲשֵׁהָאֵוִל , אִוִּים
אִיהַרַעַר פֶּאָמִיל ע , פֶּיִגְף וּוְאָקְרַע מַעַנַר ,
דָּאָן לֶאֱנַד צו דוּרְכוּוְאָנְדִרִין , אִוְנַד אִוִּים צו
צוֹקִונְדִשְׁאָפֶטִן , אִוְנַד שְׁפֶרְאָכֵן צו אִיהַנִּן :
נַעְהַט הִין , אִוְנַד עַרְקִונְדִשְׁאָפֶטִט דָּאָן
לֶאֱנַד , זִוְא רִיִּזְטִן אִיבֵר דַּעַן בַּעַרְג אַפֶּרַיִם ,
קָאָטִן אֵין מִיכָה'ס דְּהוּיִן , אִוְנַד אִיבֵר
נֶאֱכַטְטִן דָּאָרַט . (ג) אֵלֶם זִוְא נֶאָה אֵין
מִיכָה'ס וּוְאֵהַנּוּג וּוְאָרִין , עַרְקָאָנְטִן זִוְא
דִּיא שְׁטִיטַע דַּעַם יוֹנְגִן לוי , קַעְהַרְטִן כִּיִּיא
אִיהֶם אֵיִין , אִוְנַד פֶּרְאָנְטִן אִיהֶן : וּוְעַר
בְּרֶאֱכַטַע

וַהֲמָה הִבִּירוּ אֶת־קוֹל הַנַּעַר הַלְלוּ
רש"י

מִיִּין טוֹב הוּא זֶה לִי , שְׂנֹדְמָן לִי מִשְׁבַּט הַכֹּהֲנִי
לְהוִיִּית כֹּהֵן לִי (רד"ק)

יח (א) בּוֹמִים הָהֵם , עֵיִין צַהֲקִדְמָה .
כִּי לֹא נִפְלְאוּ , יְדוּשָׁה כְּפִי הַרְאִוּ לִי
צַהֲרָן מִכּוֹבֶשֶׁת , ב'ש' צִיְהוּשַׁע וַיִּבֹא נְבוֹל בְּנֵי דָן
מֵהֶם (י"ט מ"ה) (רש"י) . וְשַׁעֲרֵי הַכְּתוּב : כִּי לֹא נִפְלְאוּ לִי (דו') עַד הַיּוֹם הַזֶּה בְּנַחֲלָה (אֲשֶׁר)
צַהֲרָן שְׁבַט־יִשְׂרָאֵל , וְהוֹצִירָו לִי לֶךְ אֶל אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא נִפְלְאוּ לִי . (ב) מִקְצוֹתֵהֶם , אֵין
הַמ"ס לְשִׁימוֹשׁ מִן , כִּי אֵין אֲחֵרִיָּה דְנַשׁ כּוּשְׁפַט לְהוֹרֹת עַל חֲסִדוֹן ט"ן , אֶךְ פִּירוּשׁוֹ כְּמוֹ קֶנֶת ,
וְהַמ"ס הַלְלוּ מִיִּין . וְשַׁעֲרֵי הַכְּתוּב : מִקְצַת בְּנֵי דָן מִצְרַעַה וּמֵאֲשֵׁהָאֵל שְׁלַמוֹ מִשְׁפַּחַתִּים חֲמֹשֶׁה
אֲנָשִׁים . וְטַעַם בְּנֵי חֵיל עֵיִין צַהֲרָן מִכּוֹבֶשֶׁת (י"ח כ"א) . וּוְלִינוּ שֶׁם , כִּלְלֵי , וְאֲחֵרִיָּה מִפְרַשׁ
הַאֶךְ , וְאֲמַר כִּי צַהֲרָן מִיכָה הִבִּירוּ אֶת־קוֹל הַנַּעַר , וַיִּסְרוּ שֶׁם (ג) אֶת
קוֹל הַנַּעַר , שְׁמַעְהוּ מִדְּבַר 'וְהִכִּירוּהוּ בְּקוֹלֵי .
וְלִפ'וֹ הַכְּרַת לְמַר שֶׁהִיָּה הַנַּעַר הַלְלוּ מִיִּוִּדַעַם
וּמִכִּירִים , אִוְאֲפֶר לְפֶרֶשׁ אֲחֵרֵי שִׁדְעוֹ כִּי
אֲנִי אַפֶּרִים לֹא יִכְיֹו לְדַבַּר שִׁין יִמִּינִית ,
הַנָּה

מכלל יופי
יח (ב) עַד בֵּית מִיכָה , סְמוּךְ לְבֵיתוֹ :
וַיְלִינוּ , פִּתְעַל עוֹמֵד : (ג)
הֵלֶם , הַמָּה : (ו) רַבָּא

יח (א) כִּי לֹא נִפְלְאוּ לִי . יְדוּשָׁה כְּפִי הַרְאִוּ
לִי צַהֲרָן מִכּוֹבֶשֶׁת כְּמוֹ שְׂנֹדְמָן צִיְהוּשַׁע וַיִּבֹא
נְבוֹל בְּנֵי דָן מִיִּין וְאֶךְ בָּלִין יִסְ לְלַמּוּד שְׁמִיָּה מַעֲשֵׂה זֶה
בְּמַפְלַת הַטּוֹסֶטִים טוֹד : (ג) מִי הַבִּיאֵן הַלֹּבֶשׁ . יִס
כָּאֵן מַמִּיּוֹת הַרְבֵּה לֹא מוֹדַעוּ אֵל מַה רָבִינוּ אֶתֶּם
שְׂנֹדְמָן

יש
נור
ים
זו
בוא
חס
שר
כה
כהן
בסק
יתק
הלוי
ר לו
מכה
כהן
אמר
יטיב
ה
באשר
זו שנה
סדר לכל
בגדים
מחיתק
לם לנו
לבושן
הלוי

בראכטע דרך היהער ? וואו איזט רייר
 דיין גשעפט ? וואס דיין לאהן ?
 (ד) עד אנטווארטטע איהנו, דים אונד
 דאז האט מיכה מיט מיר פארגנאמן, ער
 האט מיר גמיהטט, אונד איד ווארד
 זיין פריסטער. דא זאגטן זיא צו איהם :
 פראגע דאך גאט אונד לאס אונס וויסן,
 אב אונס דער וועג גלינגן ווירד, דען וויר
 צעהן. (ו) דער פריסטער אנטווארטטע
 איהנו : געהט אין פרידן, דער עוויגע
 ביליגט דען וועג, וועלכען איהר געהט.
 (ז) הירויף ועצטן דיא פינף מענר דיא
 דייוע פארט, קאמן נאך ליש, אונד
 זאהן, דאז פאלק דארין זארגלאז,
 נאך ארט דער צידונים, זיכער אונד
 רוהיג

הביאה הלים ומה אתה עשה
 בזה ומה לך פה : (ה) ויאמר
 אלהם בזה וכזה עשה לי מיכה
 וישכרני ויאהילו לכהן :
 (ה) ויאמרו לו שאלני
 באלהים ונדעה התצליח דרבענו
 אשר אגחנו הלכים עליה :
 (ו) ויאמר להם הבה לנו
 לשלום נכח יהוה דרככם אשר
 הלכו בה : (ז) וילכו חמשת
 האנשים ויבאו לישה ויראו
 את העם אשר בקרבה

יושבת לבטה כמשפט צידנים

שקט

רשי

באור

הכה בשמעם את הנער מדבר הכירוהו שלא
 מכני אפרים הוא, ואשבו אולי מולדתו וי
 וסורו אליו. ומה לך פה, מה נשכורתין פה
 ודו"ל דרשו בזה כפי יוספלין (דף ק"ע"א)

(ה) בזה ובה, השיב להם על שאלתם, ואמר להם את כל אשר עשה לו מיכה. (ה) באהים,
 אמרו לו ל כל אלהים האומר נמיכה טוב חן מאחד שהוא קודם, כל ימי היות בית אלהים
 בצלם. ופירש בתרפים, שמדברים על ידי מכשפות. עיין לעיל (ח' כ"ז) ויהיב ראוי
 לתרגם. (פראגע דאז אראקעל). (ו) נכח ה' דרכיכם, כתרנו את תקינת ה' ית אורח חכון
 ונעם נכח נגד פניו, כלומר אינכם הרים מאחרי ה' בלכתכם, כי הוא רנה את דרככם.
 ורש ימי נכס הקב"ה גנוי. לדעתו טעם נכח כעס עיני ה' דרכי אים (משלי ה' כ"א)
 ויהי אים בן משונת הטוי כרוז משונת ארחקל בימים ההם אשר הערישו להאיב את אוליהם
 בלשנא דמשונת לתרי אפי, למען לא יכזבו בכל פנים (כידוע לכל קורא בספריהם), כי
 חס לא בעליו היה אומר להם, הלא אמרתי נכח ה' לבדו דרככם, לא יחסן לבנות לכס
 תהותכם. והנה נשא הטוי את השם הנכבד על שפתיו, כי היה כהני התרפים אומרים
 שידברו עמהם באמנעות הפסל או התרפי. (ו) יושבת, כלעם לאן זכר ומעטים ל"ב,
 וכאן בכה העם (ירמיה ח' ה'). ואין מכלים דבר, ת' וליה דמניק, ודומ' לו לא הכלמט
 שאמר דוד לנבל (ש"א כ"ה'), והכוונה אין להם שכנים שיוקום ויכלימום באום דבר,
 לכן הם שוקעים בטח מכלי יראת אויב, ויהיו נוסים להכבש. יודש עזר, מלת ואין משמעת
 ציוקים זרים, ועזר מענין זה יעבור צעמי (ש"א ט"ו') ונקרא המושל בן, לפי שהוא
 עוזר ונוגע את העם מלעשו את הישר. טעניו. והלכין בזה כ"ש הרלב"ג שלא היתה המלוכה

שנאמר בו אל תקרב הלום נמי טס מה לאדם ומה זה
 צורה : (ה) האל נא באלהים. בתרפים שמדברים
 על זרי מכשפות : (ו) נכח ה' דרככם. נכח
 הקב"ה גנוי כי זה אין בו טעם : (ז) ואין סכלים
 דבר

שִׁקַּט וּבִכְתָּח וְאִין מְכַלִּים דְּבַר
 בְּאַרְצָן יוֹרֵשׁ עֶצֶר וְרַחוּקִים הֵמָּה
 מְצִידוּנִים וְדָבָר אִין לָהֶם עֵם
 אָדָם : (ח) וַיְבֹאוּ אֶל־אֱחִיהֶם
 צַרְעָה וְאֶשְׁתָּאֵל וַיֹּאמְרוּ לָהֶם
 אֱחִיהֶם מַה אַתֶּם : (ט) וַיֹּאמְרוּ
 קוּמָה וְנַעֲלֵה עֲלֵיהֶם כִּי רֵאִינוּ
 אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה טוֹבָה מְאֹד
 וְאַתֶּם מְחַשִּׂים אֶל־תְּעִצְלוֹ לִלְכַת
 לָבֹא לְרֵשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ :
 (י) כְּבֹאֲבֶם תָּבֹאוּ אֶל־עַם
 בְּטֶטֶח וְהָאָרֶץ רַחֲבַת יָדַיִם כִּי
 נַתְּנָה אֱלֹהִים בְּיַדְכֶם מִקּוֹם אֲשֶׁר

רש"י אין

דבר - אין אחר מהם צריך לחזונו שיתולכנו ריקם
 ויכלימונו כמו שכתוב בסוף הענין אין מחבור כל דבר
 כך שפירושו - יורש עטר - ויורשים שופטים שנים
 והרבו אליו אין עוד עוררין בלחשים עם המחוקקים
 בנחל : ודחוקי' המה - מעורת לדוני' : דבר אין להם
 עם אדם * שום נדית כדומה שיכלו לצודתם לעת
 הנודך : (ח) מה אהם * כלומר מה אהם לעשות
 דבר מה שלת' במקום שנסל לנו גודליו מה העם
 שחוק סוף טרפס : (ט) ואלהם מהאים -
 מתעללים

רוהיג וואהנע ; דאז לאנד פאן ניטאנד
 בעאונרווינגט ווערדע , דער טראגן
 ניכט ערבלדיק ויזא ; דאס זיא זוייט פאן
 דען צידוניים ענטפערנט לאגן , אונד
 איברינגט מיט' נימאנד זין בינרטיס
 לעכטן . (ח) אלס זיא ווידר צו איהרן
 ברודרן , אין צרעה אונד אשתאל אונד
 קאמן , פראגטן איהרע ברודר : וואס
 ברינגעט איהר פיר נאכריכט ?
 (ט) יענע אנטווארטטן : אויף ! וויר
 צידן ווידר זיא הינוקף , דען זונד דראבן
 דאז לאנד בועהן , עם זעהר גוט בפונרן ,
 אונד איהר זיידן זא רוהיג ? איהר מיסט
 ניכט נאאלעסיג זיין , הינצוגעהן דאז
 לאנד אין בענין צו נעהמן . (י) וזיא
 איהר דין קאמט , טרעפט איהר דא
 זיין זיפעט פאלק , (האז אויף קוינן
 איברפאלל גפאסט איזט) איין גרייטיגס
 לאנד , דאז גאט איך זיכר אין הענדן
 באור ניכט

ירושא מאב לבנו , זה מה שימנע המכה הכו'
 מלמסור ענינו לסכנה בעבור שמינת הצוים
 שאינם לו ולזרעו . וי' ירותין זעירין , והיה
 לפניו צע' צמק' ענה , או יהי' לדעתו ממתקלפי
 אותיות השורש , כמו כשכ כנש , אדכ דאכ ,
 והדומים . ורחוקים הם מזיכוכים , מלבוש
 לעזרתם . ודבר אין להם , אין להם נדית עם
 אדם לעזרם לעת הנודך . והנה ידעו כל זאת

עבני העיר , שנכנסו המרגלים בעיר כאנשים
 והיו שאלים ענין הארץ (דד ק) . מה אהם , מה אהם משיכין דבר ? (י) אשר

מ כ ל ל י ו פ י

(ו) דבר בארץ , שום ענין : יושבת , לשון נקבה , וכן וחטאת עמך [ל"ש אין
 א' מהם צריך לחבירו , כך פ' רש"י , וי' לאין להם שכני' שיוקו ויכלימו , או פ' כי
 לא הו' כאדע' מכלים דבר שיהי' יורש המלוכה והוא המושל המכלים בתיכחחו
 הדוטאני , ויונתן הרגם ירותין זעירין כלו' יורשי המלוכה קטני' ואין חזק במלוכה] :
 (ח) מה אהם , בשרש את פ' מה אהם אומרים , ומענינו הבין הסרונו , מה בשורה
 בפיהם , ואין המלה זאת שאלה על חז' מדבר , אלא מלח מי , ועוד כבר ידוע כי
 שלוחים היו : (ט) קומה ונעלה , ענין זרוו : מחשי' , ענין שתיקה : אל תעצלו ,
 ענין התושלות , בדבר הצורך והמנעו מפני לאות נפש העצל מהתעורר אל הדברים
 שצריך

טה
 מר
 גר
 :
 ז'
 פני
 ה:
 ט'
 שר
 שר
 ג'
 עת
 ומה זה
 דברים
 כוכב
 סבלים
 הים
 עליהם
 ראו
 חתכן
 זכס
 כ"ח
 עליהם
 כי
 ת לכס
 ומרים
 זכ'
 למטה
 דבר
 משנת
 שהא
 מלוכה

אין שם מחסור כל דבר אשר
 בארץ : (יא) ויסעו משם
 ממשפחת הדני מצרעה
 ומאשהאל יש מאות איש
 חגור כלי מלחמה : (יב) ויעלו
 ויחנו בקרית יערים ביהודה
 על-בן קראו למקום ההוא
 מחנה-דן עד היום הזה הנה
 אחרי קרית יערים : (יג) ויעברו
 משם הר-אפרים ויבאו עד-
 בית מיכה : (יד) ויענו חמישת
 האנשים ההלכים לרגל את-
 הארץ ליש ויאמרו אל-אחיהם
 הידעתם כי יש בבתי האלה
 אפוד ותרפים ופקל ומסכה
 ועתה דעו מהרהעשו :
 (טו) ויסורו שמה ויבאו אל-

גיבט , איינן ארט וואָ ניכטס מאַנגלט ,
 פֿאַן אַללעם וואָס אירגנד איין לאַנד
 טרענט . (יא) דא בראַכן אויף דער
 שטעללע , פֿאַן צרעה אונד אשתאל ,
 ועכסהונדרט סאַן אויף , אַוויס דעם
 שטאַמע דן , גריסטעט מיט געטיגן
 קריגסגרעהטן . (יב) צאַגן הינויף ,
 אונד לאַגרטן זיך בייא קרית יערים אין
 יהודה , (סאַן נענט דאָהער דיון אָרט ,
 דאָן לאַגרטן'ס , ביו אויף דען דרייטיגן
 טאַג , ער ליגט הינטר קרית יערים) .
 (יג) פֿאַן דא זעצטן זיא איהרן צוג פֿאַרט ,
 נאך דעם בערג אפרים , אונד אַלס זיא
 אָן דיא וואָהנונג דעם מיכה אַנקאַמן .
 (יד) פֿינגן דיא מענר אָן וועלכע דויני
 בעגאַנגן ווארן דאָן לאַנד ליש אויסען-
 קונדשאַפֿטן , אונד שפראַכן צו איהרן
 ברידרן : וויסט איהר דאָס אין דיון
 גהיזרן , אפֿוד אונד תרפֿים , איין
 בעגאַנסם אונד גהוינעס בילד אויט ?
 איברלענט נון וואָס איהר צו טוהן האַבט .
 (טו) זיא קעהרטן דאָרט איין , גינגן
 אין

ב א ו ר בית

למען טכל לשאל צם ככלעת כרכיני . ולהבין
 הפסוקים הנזכרים נריך להקדים ולומר : כי
 צבואם עד בית מיכה שלחו לשאל ששלי הנער
 הלוי , והוא יבא לקראתם אל פתח השער ,
 כ"א והכהן נכב פתח השער , ובעוד שהכהן
 מדבר את ששמות האיש , צבוא המרגלים
 הביתה , ולקחו את התרפים , כי הם ידעו את
 מקומם , והביאום אל פתח השער , וכראות
 הכהן זאת שאל מה אתם עושים ? וקשוב לזה
 כתב הכ"י אברכנאל . (טו) ויסורו , עמוד
 לטוב

צאחק , לא תחסר שם כל דבר אשר ימצא בשם
 ארץ חמת' (יב) על בן קראו , עד סוף
 הפסוק מאמר שוסנר . (יד) בבתי האלה ,
 כראה שלא היה בית מיכה בעיר כי אם בשדה
 רחוק מיושב , וסכיניו בתי אעט' לשבת הכהן
 והכלבים לו , וכן נשמעות הכתוב והאנשים
 אשר בבתי אשד עם בית מיכה מעקו (להלן
 כ"ב) . דעו מה תעשו , לא אמרו לשאל
 צבואים , כי כבר אמר להם שיליחו , לא אמרו
 עוברו דכרו , איך נביא את התרפים בידינו ,

מכלל יופי

שעריך אליהם : (יא) חגור כלי מלחמה , אינו סמוך כאשר ידמה הענין , לא חסר
 בית

בית הנער הלוי בית מיכה
 וישאלו לו לשלום: (טו) וישער
 מאוח איש חגורים כלי מלחמתם
 נצבים פתח השער אשר מבני
 דן: (יז) ויעלו חמשת האנשים
 ההלכים לרגל את הארץ באו
 שמה לקחו את הפסל ואת
 האפור ואת התרפים ואת
 המסכה והכהן נצב פתח השער
 וישש מאות האיש החגור כלי
 המלחמה: (יח) ואלה באו בית
 מיכה ויקחו את פסל האפור
 ואת התרפים ואת המסכה
 ויאמר אליהם הכהן מה אהם
 עשים: (יט) ויאמרו לו החרש
 שים ידך על פיך ולך עמנו
 והיה לנו לאב ולכהן הטוב
 היותך כהן לבית איש אחד או
 היותך כהן לשבט ולמשפחה

אין דאז הויז , וואָ דער יונגע לוי וואָר
 נעמליך אין דאז הויז דעם מיכה , אונד
 ערקונדיגטן זיך נאך זיינס וואָהלכע ינדן .
 (טו) דיא זעכס הונדרט מאָן אויס דעם
 שטאַמע דן אבר , מיט דען וואָלען גריס-
 טעט , בליכנ אַם איינגאַנגע דעם טאַהרש
 שטעהן . (יז) נון מאַכטן זיך דיא פֿינף
 לייטע וועג , וועלכע הינגעגאַנגן וואָרן
 דאָז לאַנד אויס צוקונד שאַפֿטען , גינגן
 הינוין , אונד נאַמן דאָז גהווענע בילד ,
 דען אפֿוד , דיא תרפֿים , אונד דאז
 געגאַסנע בילד ; אינדעם נעמליך דער
 פּריסטער , בייה דען נואַפֿנטן זעכס
 הונדרט מאַן אַם טאַהרע שטאַנד .
 (יח) וואָרן יענע אין דאָז הויז דעם
 מיכה געגאַנגן , אונד האַטן דאָז בילד ,
 דען אפֿוד , דיא תרפֿים , אונד דאז
 געגאַסנע בילד וועגנאַמטן . דא שצראַך
 דער פּריסטער צו איהנן : וואָס טוהט
 איהר דא ? (יט) יענע שפּראַכן שווייב !
 האַלטע דיינן מונד ! קאם ליבר מיט
 אונס , אונד זייא אונד פֿאַטר אונד
 פּריסטער ; אָדר איזט'ס דיר עטוואַ ליבר ,
 איין פּריסטער אים דהויזע איינס איינציגן
 מאַנס צו זיין , אַלס אין איינס שטאַמע ,
 אין איינר גאַנצן פֿאַמיליע אין ישראל ?
 דער (כ) דער

בישראל באור

להנפש . ויבאו אל בית הנער , האנשים אשר
 שלחו לשאול בשלחו , והם לא היו השרגלים .
 (טו) נצבים פתח השער , לראתהי' מחינת
 עץ מקפת את הבתים כולם , וכנסיים אליהם

מכלל יופי

בית השמוש חגור בכלי מלחמה : (טו) פתח השער , נקרא פתח מה שישמן
 השער חוץ לדלתות , כי הכל יקרא שער בין מבפניו בין מבחוץ עם הדלתות ,
 והאסקופה החיצונה כמו שהוא עם המזווח והמשקוף נקרא פתח לפי שהוא נפתח
 חסיד אף בחסגר הדלתות ויא נשאר פתוח : (יט) והי' לנו לאב , כלו קצין וגדול
 כמו

(כ) דער פריסטר וואר פראָה , נאם אפוד אונד הרפוס , אונד דאז כילד , אונד מישטע זיך אונטר דאז פאלק .

(כא) נון קעהרטן זיא זיך איהרס וועגס , אונד שיקטן קינדר , פיה , אונד אללעס בשווערליכע פאר אויס . (כב) זיא ווארן שאן ווייט פאן דער וואהנונג דעס מיכה ענטפערנט , אלס דיא לייטע , וועלכע אום מיכה'ס הויז וואהנטן , אויף גבאטן ווארדן . זיא האלטן דיא קינדר ה'ס איין . (כג) ריפן איהנען , ריזע ווענדטן זיך אום , אונד שפראכן צו מיכה : וואס זיילסט דוא , דאס דוא ריינע לייטע אויף גבאטן ? (כד) ער ערווירטע : מיינע געטר , דיא איך מיר אנגשאפט , האבט איהר מיר גנאמן , דען פריסטר ענטפיהרט , אונד דאפאן גנאנגן , וואס זאלל איך מעהר וואללן ? אונד אוהר פראגט נאך : וואס זיילסט דוא ?

(כה) דא שפראכן דיא קינדר דן'ס : לאם

בִּישְׂרָאֵל : (כ) וַיֵּיטֵב לֵב הַפְּהִי וַיִּקַּח אֶת־הָאֵפוֹד וְאֶת־הַתְּרָפִים וְאֶת־הַפָּסֶל וַיֵּבֵא בְּקֶרֶב הָעַם : (כא) וַיִּפְגּוּ וַיֵּלְכוּ וַיְשִׂימוּ אֶת־הַטֵּף וְאֶת־הַמְּקָנָה וְאֶת־הַכְּבוֹדָה לַפְּנִיָּהם : (כב) הַמָּה הִרְחִיקוּ מִבֵּית מִיכָה וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר בְּבָתַּיִם אֲשֶׁר עִם־פִּית מִיכָה גִזְעָקוּ וַיִּדְבִּיקוּ אֶת־בְּנֵי דָן : (כג) וַיִּקְרְאוּ אֶל־בְּנֵי־דָן וַיִּסְבּוּ פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ לַמִּיכָה מַה־לָּךְ כִּי גִזְעָקָה : (כד) וַיֹּאמֶר אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי לַקְּהָלָם וְאֶת־הַכֶּהֵן וְהֵלְכוּ וּמַה־לִּי עוֹד וּמַה־זֶּה חָאמְרוּ אֵלָי מַה־לָּךְ : (כה) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי־דָן אֲלֵי תִשְׁמַע

באור

רשי

מחשבות : (כא) ולת הכבוד . משנות כל דבר שהיא כבד בהליכתו וסמיו וכן לרוח אש ודפו בני המקום אשריהם : הכבוד . סינוטום א כלע"ו (כל"ח חוצרות לחש"ו וכן יפני"ח י"ד) : (כב) וסכו פניהם . בני דן א' הקוראים אליהם : (כד) מה לי עוד . ומה כשאר לי עוד : (כה) אנשים מזו כסא' כעמקים טים כביעמינו :

(כז) ליש :

כי אין איש בבית למחות בידים . (כא) אח הטף , השא מאות איש הלכו עם טפס נשיהם ומקניהם , כי היו בטוחים שילכדו העיר (מרד"ק) . ואת הכבודה , פנטו"מא כלע"ו [והוא פשוט , בשווערליך] , כל דבר שהוא כבד בהליכתו , שאינו יכול לרוק אס ירדטו אשריהם (רש"י) . (כב) גזעקו , זעקו זה לזה להתאסף . (כד) ומה לי עוד , לזעק .

מכלל יופי

כמו האב שהוא קצין לבן : (כא) הכבודה , האר בפלם ארמה , והוא כתוב בו עם הרגש , ר"ל מקניהם ושאר ממונם ענין כבוד : (כב) הירחיקו , פועל עומד : עם סמוך : גזעקו , ענין קבוץ ואסיף , וכן כי גזעקת , וגם הם מענין זעקה , כי בזעק האדם מעושק שיעשקוהו יאספו העם לקול זעקתו , והוא המועיק : וידביקו , ענין רדיפה והשגת התרגום ושיגם וארכיטון : (כג) ויסבו , בא ברגש הסמך והביח אע"פ שרגש הסמך לא הו' צריך נשאר עם הרבים כמו שר"י עם היחיד : (כה) פן יפגעו

כמו האב שהוא קצין לבן : (כא) הכבודה , האר בפלם ארמה , והוא כתוב בו עם הרגש , ר"ל מקניהם ושאר ממונם ענין כבוד : (כב) הירחיקו , פועל עומד : עם סמוך : גזעקו , ענין קבוץ ואסיף , וכן כי גזעקת , וגם הם מענין זעקה , כי בזעק האדם מעושק שיעשקוהו יאספו העם לקול זעקתו , והוא המועיק : וידביקו , ענין רדיפה והשגת התרגום ושיגם וארכיטון : (כג) ויסבו , בא ברגש הסמך והביח אע"פ שרגש הסמך לא הו' צריך נשאר עם הרבים כמו שר"י עם היחיד : (כה) פן יפגעו

(ל) הוּר שטעלטן זיך דיין קינדר דו
 דאן בילד אויף, אונד ירונתן, דער
 זאָהן דעם גרשם, איין זאָהן דעם מנשה,
 ער זאָוואָהל אלס זייגענאכקאָמן, דוהני
 טענדעס שטאמע דן אלס פרויסטר, ביו
 צור צייט, דאָ היא איינזאָהנר פֿרטרויכן
 וואָרדן. (לא) וואַ הילסן אלזאָ מיכה'ס
 בילד, וועלכס ער זיך מאַכן לויט, וואַ לאַנג
 גאָטס הויז אין שילה וואַר. **יט**
 (א) אום יענע צייט אלס קינדע
 גענט אין ישראל וואַר, לעכטע איין
 טאן אויס לוי, דער אס אויסרסטן ענדע
 דעם כערגעס אפרים וואָהנטע, אונד
 איין קעבסווייב גנאָמן האַטע, אויס ביה
 לחם יהודה. (ב) היום קעבסווייב וואָרד
 איהם אונטרייא, פֿחלים איהן, זייג
 נאך בית לחם יהודה, אין איהרם פֿאַ
 טרם

(ל) ויקימו להם בני־דן את־
 הפסל ויהונתן בן־גרשם בן־
 מנשה (ג' חלויה) הוא ובניו היו
 כהנים לשבט הדני עד יום גלות
 הארץ: (לא) וישלמו להם את־
 פסל מיכה אשר עשה כר־ימו
 היות בית־האלהים בשלה

יט (א) ויהי בימים ההם ומלך
 אין בישראל ויהי איש לוי
 גר בירכתי הר־אפרים ויקח־לו
 אשה פילגש מבית לחם יהודה:
 (ב) ותזנה עליו פילגש ותלך

מֵאֶתוּ אֶל־בֵּית אָבִיהָ אֶל־בֵּית לַחֵם

רשי

טבלת היא נחלת: (ל) בן מנשה - מנשה
 כבודו של מנשה כתב בן לנחלת חת המע והכנסת
 מנשה לומר שלל חת מנשה אלל מנשה עד יום
 גלות הארץ. בימי סחריב נבלות רחוקים
 יט (ג) וחנה עליו פלגש - ונתה אכתי אלו
 החון כל לשון זנות איש אלל לשון זנות כמק
 ברס

והעד
 על זה הכתוב אחריו, כל ימי היות בית להיס בשילה, הרי שעד יום גלו הארץ, כל ימי היות
 בית ה' בשילה זמן אחד כות
יט (א) בימים ההם, עיין בהקדמה. בירכתי, פירש' על פסיק ולירכתי העשן
 ימה (שמח כ'ו כ'ג) לשון סוף הול, וכן מיינספי תורח. (ב) ותזנה, פי' רד'ק
 זנות חמס. חנה נגד דעת חן לכניסין (דף ו'ע"ב) ע"ש: והוכיחו אס. נתוספ' אלא יהיה
 זנות כחמסו, לאהיה הלך לשון לקחה, כי נשמח להתקור חפילו פלגשים אחריו זנות',
 והניאו ראייה חפלגשי דוד שנחמ' בהן ותהינה כבודות עד יום מותן (ש"כ כ'ד') לפי שכל
 חליהן חכמלים לכן פירשו מפרשים שאינם שלבין זנות זה אינו אלל לשון נטי' מתישה.

מכלל יופי
יט (ב) ותזנה, תרגום ובסרח. תרגום רבד ה' בוח בסר ר' לכותה אוחז ויצא
 פביתו והלכה לב'ו אבי', ופי' ותלך פאתו שבעס בעלת עמה והלכה לה לבית
 תזנה (ג) וי

כאור

חומר מוסגר. (ל) גלות הארץ, יושבי הארץ,
 ולא יתכן שיחמר על יום גלות בימי נדקיהו,
 שכבר עברו כמה מנהיגי' בישרו ע' א מהארץ,
 כמו שמואל ואול ודוד ורבים וולתם, ואלס
 אמר עדיוס גלות הארץ כי יתכן שגלתה הארץ
 התיא כמעט רע בעיניה' עד שהקיס השס
 לישתל מושיע (רלכ"ג). וכן דעת רד' קיר' ישעיה גאון, שלא כוון זאת לגלות נדקי', והעד
 על זה הכתוב אחריו, כל ימי היות בית להיס בשילה, הרי שעד יום גלו הארץ, כל ימי היות
 בית ה' בשילה זמן אחד כות

(א) בימים ההם, עיין בהקדמה. בירכתי, פירש' על פסיק ולירכתי העשן
 ימה (שמח כ'ו כ'ג) לשון סוף הול, וכן מיינספי תורח. (ב) ותזנה, פי' רד'ק
 זנות חמס. חנה נגד דעת חן לכניסין (דף ו'ע"ב) ע"ש: והוכיחו אס. נתוספ' אלא יהיה
 זנות כחמסו, לאהיה הלך לשון לקחה, כי נשמח להתקור חפילו פלגשים אחריו זנות',
 והניאו ראייה חפלגשי דוד שנחמ' בהן ותהינה כבודות עד יום מותן (ש"כ כ'ד') לפי שכל
 חליהן חכמלים לכן פירשו מפרשים שאינם שלבין זנות זה אינו אלל לשון נטי' מתישה.

מכלל יופי
יט (ב) ותזנה, תרגום ובסרח. תרגום רבד ה' בוח בסר ר' לכותה אוחז ויצא
 פביתו והלכה לב'ו אבי', ופי' ותלך פאתו שבעס בעלת עמה והלכה לה לבית
 תזנה (ג) וי

לֶחֶם יְהוּדָה וְהָיָה שֵׁם יָמִים
אַרְבַּעַת חֳדָשִׁים : (ג) וַיִּקַּם
אִישָׁה וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ לְדַבֵּר עִלְ-
לְפָהּ לְהֵשִׁיבוּ (לְהַשִּׁיבָה ק') וַיִּגְעָרוּ
עִמּוֹ וַיַּצְמֵד חַמְרִים וְחָבִיאָהּ בֵּית
אָבִיהָ וַיֵּרְאֶהּ אָבִי הַנְּעָרָה
וַיִּשְׁמַח לִקְרָאתָהּ : (ד) וַיַּחֲזֶק
בּוֹ חַתָּנוֹ אָבִי הַנְּעָרָה וַיֵּשֶׁב אִתּוֹ
שְׁלֹשַׁת יָמִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּישְׁתּוּ
וַיָּלִינוּ שָׁם : (ה) וַיְהִי בַיּוֹם
הָרִבִּיעִי וַיִּשְׁכְּמוּ בַּבֶּקֶר וַיִּקַּם
לָלֶכֶת וַיֹּאמֶר אָבִי הַנְּעָרָה אֵל-
חַתָּנוֹ סֵעָד לְפָנַי פֶּתֶל לֶחֶם וְאַתָּה
תֵּלַכְנָּה : (ו) וַיִּשְׁכּוּ וַיֹּאכְלוּ שְׁנֵיהֶם
יַחַד וַיִּישְׁתּוּ וַיֹּאמֶר אָבִי הַנְּעָרָה
אֶל־הָאִישׁ הַזֶּה וְאֶל־נָא וְלִין וַיִּיטֹב
לְבָךְ

לכך

נאכט נאך היר צו בלייבן / אונד לאס דיר וואהל

באור

טרם היו, אונד כליב דא איין יאהר
אונד פֿיער מאָנאטע - (ג) איינסט
מאכטע זיך אידער מאן אויף, רייזטע
איהר נאך, אום איהר צוצו רעדן, דאס
זא צודיק קעהרע. ער נאם איינן יונגן
מיט, אונד איין פאר עזעל. אס זא איהרן
איין איהרם פֿאטרס הויז איינפֿיהרטע,
אונד איהר דער פֿאטר דעס פֿרויעני
פֿיטרס, ערבליקטע, גינגער איהם
פֿריידיג ענטגעגן. (ד) דער שוויגער
פֿאטר, דער פֿאטר דעס פֿרויענצימרס
נעטיגטע איהרן דאס ער דרויט טאגע ביטא
זיהם כליב. זיא אסן, טראנקען,
אונד איברנאכטטן דא. (ה) אס פֿירטן
טאגע שטאנדן זיא דעס מאָרגנס פֿריה
אויף, אונד מאַכטן אנשטאלט צום
רייזן, אָכר דער פֿאטר דעס פֿרויעני
צימערס שפראך צו זיינס שוויגרוואָהנע :
ערקוויקע דאך ערשט דיין דערזן מיט
איינס שטיק בראָד, הערנאך מעגט
איהר רייזן. (ו) זיא זעצטן זיך ביידע
הין, אונד אסן אונד טראַנקן צוואַמן.
נון שפראך דער פֿאטר דעס פֿרויעני
צימערס : ענטשלים דוך ליבר ! ריזע

צרי ינאס מבבלס לאשוב את אחרים : (ג) כולל
ו'ת וכסרת, וכן תרגם דברי' בזה, בסר.
ולמען לא הוציא המקרא מפשוטו אפשר לפרש
ותזנה בכח ולא בפועל, כלומר חשקה נפשה בלכיש וולת אישה, (ודומה לזה כרא' לי דעת
ד'ש') וכאשר הרגיש אישה בדגה וקנף עליה הלכה מאתו, ובאמת לא קרב אליה איש,
זאת ידע אישה והלך לשון לקחת' כסוף חמתו. וטעם עליו כמו על נשיו (בראשית כ"ט ט'),
על כנכותי (שם ל"א ח'). וראוי לתרגם : (וויין קענסווייב' הענטע שטרעפליכע נייגונג).
ארבעה סדאס, חסר ו' נוי'ת זויין ארבעה ירחין, לדעתו טעם ימים וספר ימי' שעליוס
ד' חדשים. ותורגם : (אייבע נייט פאן פיער מאנאטן). (ג) וחביאהו בית, מלחה אותן
פלגשו בדרך, והכניסו אותן לבית אב' (ד"ק). (ה) פת לחם, נפת לחם. וידוע שכל סעוד'
מכ ל ל י ו פ י בקרא

אבי' : (ג) להשיבו / בן כחיב, וקרי להשיבה ופי' להשיבו אלי' והיא חשוב אליו :
(ה) סעדר, עובר לשלישי והוא קמוץ שלא כמשפט : (ו) הוא, ענינו הרצון והחפץ :
(ז) ויפצר

וואהל זיין. (ו) דער מאן מאכטע זיך צוואר אויף פארט צו געהן, אלליין דער שוויגער פארט דראנג אין אנהן, אונד ער בלייב איזכהנאכט דארט. (ז) אס פלעסן טאגע שפונדן זיא פרוה אונד, וואלטן רייון, דא שפראך דער פלאט דער זונגן פרויא: ערקוויקע דאך ערשט דאן דערץ. זיא ועצטן זיך ביירע עסן, אונד פרווילן זיין זיך ביו דער טאג זיך זייגעטע. (ט) אס נון דער מאן זיך אויפן מאכטע, מיט זיינס קעכטווייבע אונד זונגן אבערוון, דא שפראך דער שוויגער פלאט, דער פלאטהעהר זונגן פרויא: גרוע דאך! דער טאג דראט שאן אבי גענאמן, עם געהט גענואכעה, איזרע זאכטעט דאך, עם איזט זא שאן אויג קעהרנס צייט, בלייב דא זאכטעהר, אונד לאס דיר וואהל זיין, מארגן קענט איהר פרוה אויפשטעהן, איך אויך דאן זעגן מאגן. אונד נאך דויע רייון.

(ו) דער מאן וואללטע אבר ניכט מעהר איזרע זאכטע בלייבן, ער מאכטע, זיך

לכה: (ו) ויקם האיש ללכת ויצרבווההנווישב וילן שם: (ז) וישכם בכקר ביום החמישי ללכת ויאמר יאבי הנערה פערנא לכה והחמהמהו עד נטות היום ויאכלו שניהם: (ט) ויקם האיש ללכת הוא ופולגשו ונערו ויאמר לו התנו אבי הנערה הנהנא רפה היום לערוב לינונא הנה חנות היום לין פה וייטב לכה והשכמתם מחר לדרככם והלכת לאהליך: (י) ולא אבה האיש קלון ויקם וילך ויבא עד לכה

ביום אויך רייוטע אב, אונד קאם כיו זכוס, דרא

רשי

כל ימי כהן... (ה) כהן... (ז) כהן... (ט) כהן... (י) כהן...

וכן להלך רפה היום פרוה דאס סכורטו (כשם לפולג) כנס חנות היום מת סכל הולכי דרכים

והוא קמוץ ויהוא חסר, כיהוא סמוך כמקף זנטות היום, פועל עומה: (ט) דעת, ענין פאן, היסוד הוא לעם ערב שרפה הונו זאויגמוקחוד לערום, פועל [מן שם] ערב, רל לחשך; דעות היום, הלילה הוא חנות היום, כי כונס האדם הולך הנה ונהה, ובלילה חונה: (י) חכמים, ענין קישור הבהמה באהר שלה וענין להנהיג כי מעולם היו בלחם וזון ומספוא, והתפורים החכושם, הוא

יבום היא ירושלים ועמו צמד
חמורים חבושים ופילגשו עמו :
(יא) הם עם יבום והיום רד
מאד ויאמר הנער אל אדניו
לקה דני ונסורה אל עיר -
היבוס הוזאת ונלין בה :
(יב) ויאמר אליו אדניו לא
נסור אל עיר נכרי אשר לא -
מבני ישראל הנה ועברנו
עיר גבעה : (יג) ויאמר לנערו
לה ונקרבה באחד המקומות
ולנו בגבעה או ברמה :

דא איזט ירושלים , מיט איינס | פאר
גזאטעלטן עזעלן , אונד מיט זיינס
קעכסווייבע . (יא) אלס זיא נאָהע אָן
יבום וואַרן , (דער טאַג וואַר שאָן זעהר
גוונקן) שפראַך דער יונגע צו זיינס
הערן : לאַס אונס דאָך אין דיוע
יבוסטישע שטאַט איינקעהרן , אונד
דארין איכרנאַכט בלייבן . (יב) זיין
הער אכר אַנטוואַרטטע : וויר קעהרן
אין קיינע פֿרעמדע שטאַט אין , דיא
ניכט דען קינדרן ישראל גערט , וויר
ריוון ביו גבעה . (יג) ער בפֿאָהל אַלזאָ
זיינס יונגן : געה צו ! וויר נעהרן
אַונס איינס יענד אָרט , אונד איכר -
נאַכטן אין גבעה , אָדר אין רמה .

(יד) זיא ריווטן אַלזאָ ווייטר , אונד דיא
זאַנע גינג אַיהנן אונטר בייא גבעה ,
וועלכע בנימן גהערטע . (טו) זיא קעהרטן
צו גבעה אין , דאָרט צו איכרנאַכטן ,
ער גינג אין דיא שטאַט , בליב אכר אויף
דער שטראַסע , ווייל זיא נימאנד אינ'ס
הויז

העיר ואין איש מאסף אותם

הביחה

באור

רשי

היר . (יא) והיום רד מאד , ירד השמש
מאד לכד מערב , ויחסר פ'ס על כד הזרות .
ויאמר הרלב"ג לפי שהיום מתקדש מהשמש ,
יאמר שהיום ירד מאד כשירד השמש . (יג)
הנון לתשלים הכפל . (טו) ויבוא וישב , כגד האיש , כי הו' העיקר . וכן למעלה
אמר

לרכוס כותים לתכות בנית : (יב) עד גבעה .
גבעת בנימן : (יג) ולנו . כמו ולכנו דגשות
הנון

מכלל יופי

הוא שוטעין האדם או ירכב עליהם : (יא) עם יבום , סמוך ליבום : רד , פתח ,
כו' ואלוהי' קמוץ היינו אומרים שהוא מנחיה עין , כמו עוד רד עם אל שהוא קמוץ
והוא מענין כאשר תרד , כן זה אם הי' קמוץ היינו אומרים שהוא מנחיה עין , ויהי'
ירד וירוד בענין א', ופ' ירד מאוד לצד מערב : (יג) לך , הוא א' משלשה מקומות
שנכתב לשון הליכה בלא ה' א' ע'פ המסרה : ולנו , שרשו לון ונו' השורש נבלערת

היזנאם , איהנן נאכטלאגד צו געבן .
 (טז) איין אלטר מאן דער דעם אבנרס
 פאן זיינר ארכיט , פאם פעלדע קאם ,
 (דער מאן וואר פאם בערגע אפרים ,
 הילט זיך אבר צוגבעה אויף , אונד דיא
 שטאטלייטע ווארן בנימניטר) .
 (יז) הוב זיינע אויגן אויף , זאָה דען
 רייזנדן , אין דער שטאט אויף דער
 שטראסע ליגן , אונד רערטע איהן אן :
 וואָ רייזעסט דוא הין ? וואָהער קאמסט
 דוא ? (יח) יענר אנטווארטטע : וויר
 רייזן פאן בית לחם יהודה , נאך דעם
 אייסערסטן ענדע דעם בערגס אפרים ,
 פאן וואָ איך הער בין , אונד נאך בית
 לחם יהודה גרייזט וואר , איך וואללטע
 אבר יעצט נאך דעם הויזע דעם עויגן ,
 דא נימט מיך נון נימאנד אינ'ס הויז .
 (יט) וויר זינד זאָוואָהל מיט שטראָה ,
 אלס מיט פֿוטער פֿיר אונזרע עזעל פֿרֿע
 זעהן , איך האָב' אויך כראָד אונד וויין ,
 פֿיר מיך זאָוואָהל , אלס פֿיר דיינע
 מאָגד , אונד דיון יונגן , דער בייא
 היינס דיהנר איזט , עס מאָנגעלט אן
 ניכטס . דא שפראַך דער אלטע מאן ,
 זייא אונבקימרט , וואס דוא ברירפֿסט :
 וויל איך בזאָרגן , דוא זאלסט ניכט אויף
 דער

הַבֵּיתָה לָלוֹן : (טו) וְהִנֵּה אִישׁ
 זָקֵן בָּא מִדְּמַעְשָׁהוּ מִן־הַשָּׂדֶה
 בְּעֶרְבַּ וְהָאִישׁ מִדֶּרֶךְ אֶפְרַיִם
 וְהוּא־גַר בְּגִבְעָה וְאִנְשֵׁי הַמָּקוֹם
 בְּנֵי יַמִּינִי : (יז) וַיֵּשֶׁא עֵינָיו וַיִּרְא
 אֶת־הָאִישׁ הָאֵרֶחַ בְּרַחוּב הָעִיר
 וַיֹּאמֶר הָאִישׁ הַזֶּקֶן אָנְהָ הַלֵּךְ
 וּמֵאֵין הָבּוֹא : (יח) וַיֹּאמֶר אֵלָיו
 עֲבָרִים אֲנַחְנוּ מִבֵּית־לָחֶם
 יְהוּדָה עַד־יִרְכָתֵי הַר־אֶפְרַיִם
 מִשָּׁם אָנֹכִי וְאֵלֶיךָ עַד־בֵּית לָחֶם
 יְהוּדָה וְאֶת־בֵּית יְהוָה אָנִי הַלֵּךְ
 וַאֲיֵן אִישׁ מְאֹסֶף אוֹתִי הַבֵּיתָה :
 (יט) וַגַּם־הֵבֵן גַּם־מִסְפּוֹאֵי יֵשׁ
 לַחֲמוּרֵינוּ וְגַם לָחֶם וַיֵּין יֵשׁ־לִי
 וְלֹא־מַחָה וְלִנְעַר עִם־עַבְדֶּיךָ אֵין
 מַחְסוֹר כָּל־דָּבָר : (כ) וַיֹּאמֶר
 הָאִישׁ הַזֶּקֶן שְׁלוֹם לָךְ רַק כָּל־
 מַחְסוֹרְךָ עָלַי רַק בְּרַחוּב אֶל־

באור

רש"י הלן

אמר אבי הנערה , והלכת לדרכיך . (יח)
 ואח בית ה' אנכי הולך , ת"י ולבית מקדשא
 ד"י אכא אזל . והכה אמר כי לוי הוא , והולך לבית ה' בשילה , אשר גם הוא כהן אפרים , לעמוד
 לשרת לפני ה' טרם שזכו לביתו , וכתב רד"ק שאמר כן כדי שיאספיהו אל ביתו בלכ טוב . (כ)
 אל תלן , כמו תלין , וחבירו

הז' בנקום נו"ן טמיה : (יח) זאת בית ה'
 לשילה
 לעמוד
 ובהמרותם

מכלל יופי

כדגשנו"ן הרבי' , ומשפטו ולננו כשקל וקמנו מאסף , ענין התכנס : (יח) ואת
 בית ה' , כמקום אל : (יט) אין מחסור כל דבר , שום ענין בעולם , מכל הדברים
 שהארץ

הַתָּלֵן : (כא) וַיִּבְיָאוּהוּ לְבֵיתוֹ
 וַיַּבּוּל (ויבל ק) לַחֲמוּרִים וַיִּרְחֲצוּ
 רַגְלֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂתּוּ :
 (כב) הֲמָה מִיִּטְיָבִים אֶת־לֶבֶם
 וְהִנֵּה אֲנֹשֵׁי הָעִיר אֲנֹשֵׁי בְנֵי־
 בְלַיֵּעַל נָסְבוּ אֶת־הַבֵּית
 מִתְרַפְּקִים עַל־הַדֶּלֶת וַיֹּאמְרוּ
 אֶל־הָאִישׁ בְּעַל הַבַּיִת הַזֶּקֶן
 לֵאמֹר הוֹצֵא אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־
 בָּא אֶל־בֵּיתְךָ וְגִדְעֵנוּ : (כג) וַיֵּצֵא
 אֲלֵיהֶם הָאִישׁ בְּעַל הַבַּיִת וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהִים אֶל־אֲחִי אֶל־תִּרְעוּ נָא
 אַחֲרֵי אֲשֶׁר־בָּא הָאִישׁ הַזֶּה אֶל־
 בֵּיתִי אֶל־תַּעֲשׂוּ אֶת־הַנְּבִלָּה הַזֹּאת :

דער שטרעסע איברנאכטן . (כא) ער
 פֿיהרטע איהן הירויף אין זיין הויז , היר
 פֿיטערטע יעמאנד דיא עזעל , זיא וואשן
 איהרע פֿיסע , אסן אונד טראנקן .
 (כב) אינדעם זיא זיך נון זא וואהל זיין
 ליסן , אומרינגטן דיא שטאטלייטע /
 נידרטערעכטיגס גוינדעל דאז הויז /
 פאכטן אן דיא טיהרע , ריפן דעם אלטן
 הויזהערדן צו , אונד שפראכן : גיב דעך
 מאן דרוינד דאז וויר איהן נעהר קעגן
 לערנן ! (כג) דער אלטע הויז הערר
 גינג צו איהנן הינויס , אונד שפראך צו
 איהנן : ניקט דאך מיינע פֿריינדע !
 האנדעלט ניקט זא בעזע . דויר מאן איזט
 איינמאל אין מיינס הויזע איינגקעהרט ,
 טוהט דאך דיוע שאנדטאהט ניקט .
 (כד) זעהט איך האב' איינע טאכטער
 נאך

ביתו אל תעשו את הנבלה הזאת : (כד) הנה בתי הבתולה

ופילגשהו רש"י באור

לפילה אנו הולך : (כא) ויבל לחמורים ויחן
 ויבל לחמורים ויבל חמורים כליע"ו (מיט פודעג
 פער ועהן) : (כב) ונדענו . משכב זכור :
 (כה) ואלן

וואכנד בלע"ז וואל לדעתי אפיראגער , בל"א פוטערן . (כב) מתרפקים , מלשון קול
 דודי דופק (סיר"ה' ב'), ועיניו הכהה על הדלת . ונדענו , משכב זכר , והאיש ככה
 המעשה הכעיר בלשון הריגה , כחומר להלן אותי דימולהרונ . (כג) אחרי אשר בא כו' ,
 לכל הפחות אל תעשו את הנבלה הזאת בניני , כי בא האיש אל ביתי ועלי לשמרו מכל נזק ,
 ואשר

מכלל יופי

שהאדם צריך אליהם : (כ) חלן , פועל עומד : (כא) ויבול , כתיב וקרו ויבל /
 והוא מענין בליל חמוץ יאכלו , ומפני שהמלה מלעיל שב החולם לק"ח , ונקרא
 בליל לפי שמספוא הבהמות מערכין ומבלבלין אותו משעורה ושבולת שועל :
 (כב) מיטיבים , שרשו יטב מבנין הפעיל : אנשי בני בליעל , נפלה המ"ם ונשארה
 הו"ד בלתי הסמיכות : ונדענו : כו' , וי"ל שרצו להרוג כמ"ש אותי דמולהרוג , ודבר
 נבלה הוא להרוג אכסנאי הבא לעיר , ולדעת המפרשים יהיו פ' רמו להרוג שדעתו
 ה' ליהרג קודם שיוקק לנבלה ההיא : (כג) בעל הבית , אדון הבית , כי כל שהוא
 אדון הדבר יקרא בעל : ופילגשהו : כנוי הנסתר בה"א ו' בשמות כמו כפעלים :
 אותם 17 י" ב

נאך יונגפער, ער האט איין קעכסווייב, דיזע ווילל איך אייך הרויסגעבן, שוועכט זיא טוהט מיט איהנן, וואס אייך בליבט, נור כגעזט אן דיום מאנע דיזע שאנד-טאהט ניכט. (כה) אלס אכר דיא לייטע איהן ניכט הערן וואלטן, ערגריף דער מאן זיין קעכסווייב אונד גאב זיא איהנן הינאויס. זיא וואהנטן איהר ביא, שוועלגטן דיא גאנצע נאכט מיט איהר, אונד ענטליסן זיא ערשט אלס דער מארגן אנבראך. (כו) וויא דאו ווייבגעגן מארגן נאך הויזע קאם, פיל זיא זיין פאר דער טירע דעס הויזעס וואו רין איהר הערר וואר, וואו זיא ליגן בליב ביז עס העללע ווארד. (כז) דעס מארגנס שטונד דער מאן אויף, עפנטע דיא טירן דעס הויזעס, גינג הינויס זיך אויף דען וועג צו מאכן, דא לאג נון זיין קעכסווייב פאר דער דוויזטירע, מיט דען הענרן אויף דער שוועללע. (כח) ער שפראך צו איהר: שטעה אויף, וויר וואללן ריזן! ער כקאם אכר קיינע אנטווארט. דהירויף נאם ער זיא אויף דען עזעל, מאכטע

ופילגשהו אוציאהנהא אותם וענו אותם ועשו להם הטוב בעיניכם ולאיש הזה לא תעשו דבר הנבלה הזאת: (כה) ולא אבו האנשים לשמע לו ויחזק האיש בפלגשו ויצא אליהם החזן וידעו אותה ויתעללו בה כל הלילה עד הבקר וישלחוה בערות השחר: (כז) ותבא האשה לפנות הבקר ותפל פתח בית האיש אשר אדוניה שם ער האור: (כו) ויקם אדניה בבקר ויפתח דלתות הבית ויצא ללכת לדרכו והנה האשה פלגשו נפלת פתח הבית וידיה על-הסף: (כח) ויאמר אליה קומי החמור

ונלכה ואין ענה ויקחה על-

החמור

רשי

באור

(כה) ולין עונה. כי מטה: כ (כ) סנות

ואשר תעשו לו כאשר תעשולי. (כה) ויתעללו בה, הוראת שורש זה בערני, הרבות השתיה והשנות לשנות אחרי שתי כנר דיו. ואפשר להורות הרבו המשגל והשנותו. (כו) ותפול, מרוב המשגל השיגה אותה הקולשה הנפלאה, עד

מכלל יופי

אותם, באכמ"ם לנקבות והראוי בנון: (כה) ויתעללו, ענין פועל ומעללים, ר"ל עשו בה מעשה תועבה, ותעלול במשגל, ובא ההתפעל הזה כענין פועל לפי שהוא מורה רוב הפעולה, ומנהג הלשון ברוב הפעולה ששיבו הנפעל וההתפעל פועלים ואם הם בעצמם פעילים, כמו הנדברים כך והדומים: בעלות השחר, כתוב בבי"ה וקרי בכ"ף: (כו) וידיה על הסף, על אחת מן המזוזות הרגום ועל שתי המזוזות ועל הרתיב סיפוא, ויא כי כמו שנקראו לחיי השערים ספים כן נקראת אסקופדה התחמונה

הַחֲמוֹר וַיָּקָם הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ
 לְמִקְוֹמוֹ : (כט) וַיָּבֵא אֶל-בֵּיתוֹ
 וַיִּקַּח אֶת-הַמֶּאֱכָלֹת וַיַּחֲזֹק
 בְּפִי-גִישׁוֹ וַיִּנְתְּחֶהָ לְעַצְמֶיהָ
 לְשָׁנָיִם עֶשֶׂר נִתְחָה וַיִּשְׁלַחֶהָ
 בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל : (ל) וְהָיָה
 כָּל-הָרְאָה וְאָמַר לֹא-נִהְיֶהָ
 וְלֹא-נִרְאָהָ כְּזֹאת לְמִיּוֹם עֲלוֹת
 בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד
 הַיּוֹם הַזֶּה שִׁימוּ-לָכֶם עָלֶיהָ
 עֲצוֹ וַדַּבְּרוּ :

כ (א) וַיֵּצְאוּ כָּל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וַתִּקְהַל הָעֵדָה כְּאִישׁ אֶחָד
 לְמִדְּוָן וְעַד-בָּאָר שֶׁבַע וְאֶרֶץ
 הַגִּלְעָד אֶל-יְהוָה הַמְצַפֶּה :

מאכטע זיך אויף אונד ריווטע נאך זיינס
 אָרטע . (כט) אלם ער צו הויזע אנה
 קאם , נאם ער איין מעסר , ערגריף זיין
 קעכסווייב , צרשניט זיך נאך איהרן
 גלידרן אין צוועלף שטיקע , אונד פֿר־
 שיקטע זיך , אין אללע גרענצן ישראל'ס .
 (ל) ווער נון ריוס זאָה . זאגטע דעם
 גלייכן איזט ניכט גשעהן , ניכט גהערט
 וואָרדן , זייט דעם דיא קינדער ישראל
 אויס מצרים רזערויף גצאָגן , נעמט
 הייך דארום אן , דאהטעט אונד
 שפרעכט .

כ (א) גאַנץ ישראל פֿאָרן ביז באר
 שבע , אונד פֿאַם לאַנדע גלעד ,
 צאָג צו פֿעלדע , אלם ווערן זיך איין
 קערפֿר . עס וואורדע איינע גמיינע פֿר־
 זאַמלונג פֿראַנשטאַלטט , פֿאַר דען
 עוויגן , נאך מצפה . (ב) אויך אללע
 פֿאַלקסאַבן אללעד שטעמע ישראל'ס
 שטעלטן

(ב) וַיִּתְּיָצוּ פְּנוֹת כָּל-הָעָם כָּל

שבטי
 באור

רשי

כ (ב) פנות כל העם . רשי כל עמא : עד שמתה פתח הבית (רלב"ג) . (ל) ולא
 כראתה , עכינו לא נשמע , והוא על דרך והעם
 רואי' את הקולו' (שמות כ' ט"ו) . שימו לבם , לבעל הרעה הזאת , כן אמרו איש ל אחיו .
 כ (א) באיש אחד , כאלו היו איש אחד . המצפה , שם היה מקום האסיפה כ"ש לעיל .
 (ב) ויתיצבו פנות כל העם , רשי העם , אף הם התאספו והתליכו בתוך
 העם

מ כ ל ל י ו פ י

התחתונה סף והוא שאמר וידיה על הסף , ונקראת כן לפי שהספים סמוכים זולו
 עליה : על הסף , פתח בסוף פסוק [אמר המעתיק במקצה ספרים שלפנינו כתוב
 בקמץ] : (ל) עצו , בא בחסרון יו"ד וכשורק והשורק החת חולם כמו לא תעברי
 ומשפטו בתשלומו יעוצי בפלם עִמְדוּ עִמְדוּ אשר הוא בחולם מפני העמדה
 הטרחה :

כ (ב) פנות כל העם , לפי שפנות הבית מן האבנים הגדולות כנה אנשים גדולים
 ואצילים בפנות , ומ"ש ויתיצבו ואחר כך ויאמרו בני ישראל פירוש
 ויתיצבו פנות מכל העם כחוד העם אלהים שהיו ארב' מאות אלף והפסוק וישמעו בני
 בנימין להודיע כי שמעו ולא הרגישו ולא שמועל לב לבקר הרעה , ופירוש ויאמר
 פנות

שטעלטן זיך איין, ביא דער פֿרוואַמלונג
 דעם פֿאלקס גאַטס, וועלכע אין פֿיער
 כאל הונדרט טויזענד מאַן פֿוספֿאלקס
 בשטאַנד, לוויטר מענר, דיא דאָז
 שווערד צו פֿיהרן וואוסטן. (ג) (דיא
 זעהנע בנימין'ס ערפֿוהרן עס, דאס דיא
 קינדר ישראל נאך מצפה הינויף גצאָגן.)
 היר שפראַכן דיא קינדר ישראל: זאגט
 אָן! וויא איזט דיוע בעזע טאַהט גשעהן?
 (ד) דא טראַט דער לוי, אלס דער
 מאַן דער גמאַרדעטן פֿרויא אויף, אונד
 שפראַך: נאך גבעה דיא בנימין גהערט,
 קאם איך מיט מיינס קעכסווייכע, דאָרט
 צו איכרנאַכטן. (ה) דא מאַכטן זיך
 דיא לייטע צו גבעה איכר מיך הער, אומ-
 רינגטן מיינטוועגן דאָז הויז ביא נאַכט-
 צייט, מיך דאַכטן זיִא אומצוברינגן,
 אונד מיין קעכס ווייב שענדעטן זיא, דאָס
 זיא שטאַרב. (ו) דאָ ערגריף איך מיין
 העכס ווייב, צערשניט, אונד פֿרשיקטע
 עס אין אללע גפֿילדע דעס ערבטייל'ס
 ישראל'ס, (אנצוצייגן) דאָס אונצוכט
 אונד שאַנדטאַהט אין ישראל בגאַנגן
 וואָרדן. (ז) היר זייד איהר נון אַללע,

באור קינדר

רשי

שָׁכְמֵי יִשְׂרָאֵל בִּקְהָל עַם הָאֱלֹהִים
 אַרְבַּע מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ רַגְלֵי
 שֶׁלֶף חָרָב: (ג) וַיִּשְׁמְעוּ בְּנֵי
 בְּנִימִן כִּי־עָלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַמְצַפֶּה
 וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּבְּרוּ אִיכָּה
 נְהִיחָה הַרְעָה הַזֹּאת: (ד) וַיַּעַן
 הָאִישׁ הַלֵּוִי אִישׁ הָאִשְׁרָה
 הַנִּרְצָחָה וַיֹּאמֶר הַגְּבֻעָהּ אִשְׁרָה
 לְבְנֵימִן בָּאתִי אֲנִי וּפִילִגְשִׁי לְלוֹן:
 (ה) וַיִּקְמוּ עָלַי בְּעָלֵי הַגְּבֻעָה
 וַיִּסְבּוּ עָלַי אַחַד־הַבָּיִת לִלְלָה אוֹתִי
 דָּמוֹ לְהַרְגֵנִי וְאֶת־פִּילִגְשִׁי עִנּוּ
 וַתְּמֹת: (ו) וְאֶחָז בְּפִילִגְשִׁי
 וְאֶנְהַחָה וְאֶשְׁלַחָה בְּכָל־שָׂדֵה
 גְּחַלְתֵּי יִשְׂרָאֵל כִּי־עָשׂוּ זָמָה וּנְבָלָה
 בְּיִשְׂרָאֵל: (ז) הִנֵּה כָּלְכֶם בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל

(ה) דימו להרוג - כיוונו להרוג אפיכס מייכ"ט
 כלע"ז
 העם, אשר מספרם ד' מאות אלף. (ג) וישמעו, עד ויאמ' מאמ' מוסגר, והוא הקדמ'
 למה שכל אחרייו. ויאמרו בני ישראל דברו, שמו פניהם אל כל איש אשר ידע דבר מהנבלה
 הנעשה, להגיד כה נגד כל העדה. ולדעת רד"ק המאמר הזה מסובר אל ויטיבנו פנות
 כל העם, ופי' הפנות עמדו בקהל עם ה' ואמרו: בני ישראל! דברו כו', ומלת בני
 ישראל לשון קריאה. והיה תרגומו (דיא פאלקסאנגן טראטן אויף אין דער פרוואַמלונג
 אונד ריפן: ישראל! זאגט אן כו'). אמנם אין הנגינה מסכמת לפי זה, כי היה ראוי
 להיות ויאמרו בטעם מפסיק. (ה) דימו, כיוונו להרוג, אפיכס מייכט בלע"ז (רש"י).
 והוא פאזמענט (גדאקן). (ז) ועצה, יאמר גם על הדבר הנגמר והמוסכם להעשות
 אסרו

מכלל יופי

פנות העם דברו וב' לשון קריאה הוא [ל"ש עליה בגורל, נעלה בגורל, ומענינו
 הבין חסרונו, וענין הגורל שאוחז י' מק' יקחו צידה להעולים במלחמה]:
 (יג) ונבערה

וַיִּשְׂרָאֵל הָבוּ לָכֶם דָּבָר וְעֲצָה
 הַלֵּם : (ח) וַיִּקְם כָּל־הָעָם
 כְּאִישׁ אֶחָד לֵאמֹר לֹא נִלְךְ אִישׁ
 לְאַהֲלוֹ וְלֹא נָסֹר אִישׁ לְבֵיתוֹ :
 (ט) וְעֵתָה זֶה הִדְבַּר אֲשֶׁר
 נַעֲשֶׂה לְגַבְעָה עֲלֵיהָ בְּגֹרֶל :
 (י) וְלָקַחְנוּ עֶשְׂרֵה אָנָּשִׁים
 לְמֵאָה לְכֹל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וּמֵאָה
 לְאֵלֶּף וְאֵלֶּף לְרַבְבָּה לְקַחַת צִדָּה
 לָעָם לְעִשׂוֹת לְכוּאָם לְגִבְעָה
 בְּנִימָן כְּכֹל־הַנִּבְלָה אֲשֶׁר עָשָׂה
 בְּיִשְׂרָאֵל : (יא) וַיֹּאסֶף כָּל־אִישׁ
 יִשְׂרָאֵל אֶל־הָעִיר כְּאִישׁ אֶחָד
 חֻבְרִים : (יב) וַיִּשְׁלָחוּ שְׂבָטֵי
 יִשְׂרָאֵל אָנָּשִׁים כְּכֹל־שִׁבְטֵי בְּנִימָן
 לֵאמֹר מָה הִרְעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר
 נִהְיִיתָ בָכֶם : (יג) וְעֵתָה הֲנֵנוּ
 אֶת־הָאָנָּשִׁים בְּנֵי־בְלֵיעַל אֲשֶׁר
 בְּגַבְעָה וְנִגְמִיתָם וְנִבְעַרְתָּ רְעָה
 מִיִּשְׂרָאֵל וְלֹא אָבוּ * (כניק')
 בְּנִימָן לְשָׁמֹעַ בְּקוֹל אַחֵיהֶם בְּנֵי־

רש"י וישראל

בלע"ז (ככל"ח אין נעלדאנקן האנו) : (י) לעשות
 לכוואם . זו נגבעת בנימן ככל הנבלה ונומר :
 (יא) חכרים . שזוים בענה אחת : (יב) ככל
 שבע בנימין . עשרה שבטים נחשבו עשרה
 משמותיהו שיהו מרחל שנים עשר שבטים :
 (טו) אשר

הכתיבו, לקחת נידה לעם נבוא לנגבע בנימן ,
 נבעה . חברים , שזוים בענה אחת (רש"י)

קינדר ישראל'ם ! נעמט אברעדע ,
 אונד פאסט אײנען ענטשלוס היריבר ,
 (ח) דא שטאנד דאָז פֿאָלק וויא אײן
 מאן (ר"ה אײנמיטיג) , אונד שפראך :
 נִמְאַנְד פֿאַן אונס זאַל־ל נאך זײנִם
 גצעלטע , נִמְאַנְד נאך זײנִם הוועגען .
 (ט) פֿאַלגענדס מיסן וויר גבעה טוהן ,
 מיסן ווירד זיא הינויף ציהן , נאך דעם
 לאָוע . (י) וויר וועהלן נעהמליך בײַא
 אַללן שטעמן ישראל'ם , צעהן לײטע
 פֿיר הונדרט , רהונדרט פֿיר טױזענד ,
 אונד טױזענד פֿיר צעהן טױזענד , וועלכע
 מונד פֿאַרדראַהט פֿיר דאָז פֿאָלק פֿיהרן
 זאַללן , אויף דעם צונע , נאך גבע בנימן ,
 אום איהנן דיא גאַנצע שאַנדטאהט צו
 פֿרגעלטן , וועלכע זיא אין ישראל אױם־
 געאייבט . (יא) אַלזאָ פֿרואַמלטע ויך
 גאַנץ ישראל ווירד דיא שטאַט , גלײך
 גזײנט , וויא אײן מאַן . (יב) דיא שטעמע
 ישראל'ס שיקטן אַבר פֿאַרהער לײטע
 אַב , אין אללע פֿאַמיליען בנימין'ס , אונד
 לײסן זאַגן : וואָס איז טראָז פֿיר אײנע
 אַבשייליכע טאַהט , דיא אונטר אײך
 גשעהן איזט ? (יג) געכט זאַ גלײך דיא
 נידרערעכטיגן לײטע אױם גבעה הער ;
 דאַס וויר זיא אומברײנגן , אונד דאָז
 בעזע פֿאַן ישראל אױסראַטן . דיא
 קינדר בנימן אַבר , וואַלטן איהרן בריררן
 דען קינדרן ישראל ניכט גהאַרפֿן .
 (יד) פֿר־

באור

אכרי הועין, בל"א (אײן ענטשלוס) . (ט)
 עליה בנימין, נעלה עלי בנימין, וענין הנורל
 לדעת החלק העשירי אשר יקח את הכידיה .
 (י) לכוואם , למ"ד במקו' ב"ת , כמו מריחם
 את פי למי מריכה (במדבר כ' כ"ד) , ושעור
 לעשות ככל הנבלה כו' . (יא) אל העיר ,
 (יב) בכל שנטי , שנט נמק'ס משפחה ,
 נהי

ישרא: (יד) ויאספו בני בנימן מן
הערים הגבעה לצאת למלחמה
עם בני ישראל: (טו) ויחפדו בני
בנימן ביום ההוא מהערים
עשרים וישישה אלף איש שלף
חרב לבר מישיבי הגבעה
החפדו שבע מאות איש בחור:
(טז) מכל העם הזה שבע מאות
איש בחור אטר יד ימינו כל זה
קלע באבן אלה השערה ולא
יחמא: (יז) ואיש ישראל החפדו
לבר מבנימן ארבע מאות אלף
איש שלף חרב כל זה איש
מלחמה: (יח) ויקמו ויעלו ביתא
וישאו באהים ויאמרו בני ישראל
מי יעלה לנו בתחלה למלחמה
עם בני בנימן ויאמר יהודה
יהודה בתחלה: (יט) ויקמו
בני ישראל בבקר ויחנו על
הגבעה: (כ) ויצא איש ישראל

(יד) פרוזמלטן ויד פילמעהר, אויס
דען אומליגענדרן שטעטן נאך גבעה, צו
פעלד צו ציהן, ווידר דיא קינדער ישראל.
(טו) דיא קינדער בנימן אויס דען אומ-
ליגענדרן שטעטן, צעהלטן דאמאלס,
זעכס אונד צוואנציג טויזענד מאן, דיא
דאז שווערד צו פיהרן וואוסטן, אהנע
דיא איינוואהנר פאן גבעה, דערן אנה-
צאהל וואר זיבן הונדערט אויס ערלעונע
לויטע. (טז) אונטר דיזם גאנצן פאל-
קע ווארן, זיבן הונדערט אויס ערלעונע
לויטע, דיא לינקס ווארן, יעדער פאן
איהנן, קאנטע מיט איינס שטיינע נאך
איינר האצערע שליידרן, אהנע צו פערה-
לען. (יז) דיא מאנשאפט ישראל'ס,
אהנע בנימן, צעהלטע פיער מאל הונ-
דערט טויזענד מאן, דיא דאז שווערד
צו פיהרן פערשטונדן, אונד אינ'ס
גואמט געאיכטע קריגר ווארן. (יח)
דיא קינדער ישראל מאכטן זיך נון
אויף, צאגן נאך בית אל, פראגטן
גאט אונד שפראכן: ווער פאן אונס
זאלל דיא שלאכט, מיט דען קינדערן
בנימן בגינען? דער עוונגע לים זאגן:
יהודה זאלל בגינען. (יט) אם מארגן
דרויף, בראכן דיא קינדער ישראל אויף,
אונד לאגרטן זיך פאר גבעה. (כ) דיא
מאנשאפט

ר ש י
(טו) אטר יד ימינו. נמדודי יד ימיכס לא סיו טולטיו' כה כללו ביתה אטומה כמו אל חאטר בני
באר סיה: כל זה. טבע מאו' איז הללו. א השערס. לחוט השער: ולא יחטא. לא יטנה: (יח) יסודס
בתחלק. אבל לא כתנו לשאול אם לנצח חס ליכנת ובחזרונה טכתנו אטר יעלו כי מחר תכתבו כודך
סכיסו

מ כ ל ל י ו פ י
(יג) ונבערה רעה, ענין הכרתה והסרה: (טו) ויחפדו, ענין מספר ומנין, והוא קל
והפ' אבקמץ וכן החפדו ויחפדו וכל פקד בתפעל המוקל קמץ פ'א הפועל:
(טז) קולע, פירוש משליך אבן בקלע: אל השערה, הה'א נוספת כי המלה
מלעיל, ובסימן צ"ב כתב כי הה'א לנקבה, גם י"ל כי נוספת אבל אתר שטצאנו
חסמר שערה כי נהפכה הה'א לתיו מפני הסמיכות נאמר כי הה'א לנקבה ולא
נוספת

למלחמה עם בנימין ויערכו
אתם איש ישראל למלחמה אל-
הגבעה: (כא) ויצאו בני בנימין
מן הגבעה וישחיתו בישראל
ביום ההוא שנים ועשרים אלף
איש ארצה: (כב) ויתחזק העם
איש ישראל ויסיפול ערף מלחמה
במקום אשר ערכו שם ביום
הראשון: (כג) ויעלו בני ישראל
ויבכו לפני יהוה עד הערב
וישאלו ביהוה לאמר האוסף
לגשת למלחמה עם בני בנימין
אחי ויאמר יהוה עליו אליו:
(כד) ויקרבו בני ישראל אל בני
בנימין ביום השני: (כה) ויצא
בנימין ולקראתם מן הגבעה
ביום השני וישחיתו בבני
ישראל עוד שמונת עשר אלף
איש ארצה כל אלה שלפי
חרב: (כו) ויעלו כל בני ישראל
וכל העם ויבאו בית אל ויבכו
וישבו שם לפני יהוה ויצומו

מאנשאפט ריקטע אויס, צום אנגריפע
געגן בנימן, אונד שטערלטע זיך אין
שלאכט ארדנונג, געגן גבעה.
(כא) אבר בנימן טאהט היינן אויס-
פאלל אויס גבעה, אונד שטרעקטע
אן דיום טאגע, צווייא אונד צוואנציג
טויזענד מאן פאן ישראל צו בארן.
(כב) דאך פאסטע דיה מאנשאפט
ישראל'ס ווידר מוהט, אונד שטעלטע
זיך אברטאלס אין שלאכט ארדנונג,
אויף דעם פלאצע. וואו זיא זיך דאז
ערשטע מאל גשטעלט האטן.

(כג) פארהער אבר, גינגן דיא קינדר
ישראל הינויף (נאך בית אל) ווינטן
פאר גאט ביו אבענד, אונד פראגטען
דען עוויגן, נעמליך: זאלל איך אבר-
מאלס הינריקן, צורשלאכט מיט מיינס
ברודר, דען זעהנן בנימן'ס? דער עוויגע
ליס זאגן: ציהע הינויף ווידר איהן!
(כד) אלס נון דיא קינדר ישראל, אן
היינן אנדרן טאג, דען קינדרן בנימן
נעהר ריקטן, (כה) צאג בנימן אויס
גבעה איהנן ענטגעגן, אונד שלונג, אן
דיום אנדרן טאגע, פאן דען קינדרן
ישראל, נאך אכטצעהן טויזענד מאן
צו בארן; לויטר געאיכטע קריגר.
(כו) וזרויף גינג גאנץ ישראל, מיט
דער גאנצן מאנשאפט נאך בית אל הינ-
אויף, ווינטן פאר דעם עוויגן, בליבן
דען ועלבן טאג דארט ביו אבנד, אונד
פאסטעטן; בראכטן דאכייא גאנץ

ביום ההוא עד הערב ויעלו

עלות

רשי

באור

סכינו וסליטו דכיהס: (כא) וישחיתו
נעכטן על שלל קנאו כמו כן נטעסה סכל מיכה
לעשות שלום ניניהס לאביהס שבשמים, לא
והוא כמו משפחות בנימן (כג) ויעלו לבית
אל, כמו שופט' למט' נעכין (כו) ושלמים,
לקרנן

אונד פֿרידנסאָפּפֿער , פֿאַר דעם הערן /
 (כז) אונד פֿראַנטן ענדליך דען עוויגן /
 (דאמאלס וואר דיא לארע גאָטס דאָרט -
 (כח) אונד פנחס דער זאָהן אלעזר'ס ,
 זאָהן אהרן'ס , שטאנד דעם פּרויסטער -
 אמטע פֿאַר) , אונד שפראכן : זאָלל
 איך אַבר מאַלס געגן מיינן ברודר בנימן
 צו פֿעלדע ציהן , אָדר זאָלל איצ'ס אונטער -
 לאסן ? דער עוויגע לים זאגן : ציהט
 רזינוף , דען מאַרגן וויל איך איהן אין
 דיינע הענדע ליפֿערן . (כט) ישראל
 לענטע הירוּף הינטרהאַלטע אום גבעה
 הרום . (ל) צאָגן אויף געגן בנימן , אָן
 איינעם דריטן טאַגע , אונד שטעלטן זיך ,
 וויא פֿאַרהין , בייא גבעה אין שלאַכט -
 אָרדנונג . (לא) דיא קינדער בנימן צאָגן
 אויס , דעם פֿאַלקע ענטגעגן , (זיא
 וואורדן ראַבייא פֿאַן דער שטאַט אב -
 גרוסן) אונד פֿינגן אָן , וויא פֿאַרהין
 אונטער דעם פֿאַלקע איינצוהויען . עם
 לאָגן שאָן ערשלאַגען אויף דען שטראַסן ,
 דערן איינע נאך בית אל , אונד איינע
 איכר'ס פֿעלד נאך גבעה פֿיהרט , בייא
 דרייסיג מאָן פֿאַן ישראל . (לב) דאָ
 דאַכטן דיא קינדער בנימן : זיא ווערדן
 גשלאַגן

עלוּת וּשְׁלָמִים לִפְנֵי יְהוָה :
 (כו) וַיִּשְׁאַלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בִּיהוָה
 וַשֵּׁם אֲרוֹן בְּרִית הָאֱלֹהִים בַּיָּמִים
 הָהֵם : (כח) וּפִינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר
 בֶּן־אַהֲרֹן עִמָּדִל לִפְנֵי בַּיָּמִים הָהֵם
 לֵאמֹר הֲאִזְכֶּה עוֹד לָצֵאת
 לְמַלְחָמָה עִם־בְּנֵי־בְנִימִן אֲחִי
 אִם־אֶחָדֶל וַיֹּאמֶר יְהוָה עֲלוּ כִּי
 מָחָר אֶתְנַנּוּ בְיָדְךָ : (כט) וַיִּשְׁם
 יִשְׂרָאֵל אֲרָבִים אֶל־הַגְּבֻעָה סָבִיב :
 (ל) וַיַּעֲלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־בְּנֵי
 בְנִימִן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיַּעֲרֹכוּ אֶל־
 הַגְּבֻעָה כַּפְּעִים כַּפְּעִים :
 (לא) וַיֵּצְאוּ בְּנֵי־בְנִימִן לִקְרֹאת
 הָעָם הַנִּהְיָה מִן־הָעִיר וַיַּחֲלוּ
 לְהִכּוֹת מֵהָעַם הַלְּלוּם כַּפְּיָם
 כַּפְּעִים בַּמִּסְלֹת אֲשֶׁר אָרַתְּ עֲלֵהּ
 בֵּית־אֵל וְאַתָּה גְּבֻעָההּ בְּשָׂדֶה
 (לב) וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי בְנִימִן גַּגְפִים

בְּשָׁלֹשִׁים אִישׁ בְּיִשְׂרָאֵל :

ב א ו ר הֵם

לקרבן תודה (אכרזנט) * (ל) ביום השלישי ,
 טעמו כמו כפעם השלישי , וכן לעיל ביום
 השני , כי רסוק הוא לומר שהיו השלשה
 האלחמות , ודברי הטוס וועקתם בשלש' ימים
 רטופים * או אומר ביום , בנחיתת האלחמות
 שהיו בשלשה ימים שונים , וקרא האלחמה
 הראשונה יום ראשון , כלומר יום אשר בו היתה
 האלחמה הראשונה , והיום אשר בו נלחמו
 שנית , קרא יום שני , וכן שלישי . (לא)
 הנחקו , עבר מהפעל . (לג) קמו מחוקישי ,
 ונסו

מ כ ל ל י ו פ י

נוספת וכן נראה בשרשו : ולא יחטיא , כלומר ולא יחטיא האכן : (לא) הנחקו ,
 כו' והתפעיל התיקנו והוא ענין העתקה והסרה : (לב) ונהקנתו : דגש הקוף
 לתפארת כדגש מקדש ושרשו נתק והוא עבר מהקל : מגיח , מוציא , ויש
 אומרים שהוא כורד , ופירושו יוצא

הים לפנינו כבראשנה ובני
 ישראל אמרו ננוסה ונחקנוהו
 מן העיר אל המסלות: (לג) וכל
 איש ישראל קמו ממקומו ויערכו
 בבעל המר וארכ ישראל מגיח
 ממקומו ממערה גבע :
 (לד) ויבאו מנגד לגבעה עשרת
 אלפים איש בחור מכל ישראל
 והמלחמה כבדה והם לא ידעו
 פירגעת עליהם הרעה :
 (לה) ויגף יהוה את בנימין לפני
 ישראל וישחיתו בני ישראל
 בבנימין ביום ההוא עשרים
 וחמשה אלף ומאה איש כל-
 אלה שלף הרב : (לו) ויראו

בני רשי

סוס ככר : (לג) כנצל חמר . כמים יריתו :
 טנית . נחשן כמו ינח וידן ל סיכו . נוחי מבטן :
 חטירה נתי . מסקום צר פרוטה ונלויה על גבעת
 בנימן מקום תורפה שלה סהיא נוחה ליבלה חמס
 כמו לרלות את ערות פלדן בלחם : (לו) ויתנו
 חים

ל'ז'ה) , שהוא ענין לחות . ואלו מקו' שהיה סמוך לגבעה היה מהום דשאים (רד'ק) . וכן ת"י
 מתי' גבעת' . (לד) והם לא ידעו , בני בנימן אשא בדה . (לה) ויגוף , מפסו' ל'נ'ע"כ סיט'
 כללי , וכן מספר גם בפסוק הזה דרך כלל , שהאחיתו בני ישראל לבנימן כ"ה חלף ומאה איש ,
 והכתוב אמרו מבאר דרך פרט , כמשפט הכתוב בכל מקום , וסור והתחיל מענין ויאמרו בני
 בנימן ננסיס הם , והה פי' ויראו בני בנימן כי ננשו . אבל לדעת רש"י שפי' כי ננשו על בנימן ,
 כנראה מדבריו שכתב ויתנו איש ישראל מקום לבנימן לנטו לגבעה , יקשה מאוד המסך הכתובי' ,
 כי נסנה לפ' דכר אחד שמים ושלם ללא טרך , וככתב בערובי' נטו בנימן ומפלתו באין
 בדר . (לו) ויראו בני בנימן כי

מכלל יופי

יוצא ממקומו : ממערה גבע , ר' יונה פי' מעד , ורד"ק פי' כמו ערות על יאור האר
 לורקות ולדשאים הלחים ר"ל מקום סמוך לגבעה שהיה שם מקום דשאים ועשבים
 וכנהו

גשלאגן פאר חונם , ויוא דאו ערשטע
 מאל . אונד דיא קינדער ישראל זאגטן צו
 איינאנדר : וויר מיסן פליהן , דאס וויר
 זיא פאן דער שטאט אכרויסן , אונד אויף
 דיא לאנדשטראסע ציהן . (לג) דיא
 גאנצע מאנשאפט ישראל'ס , פיינג נון
 אן צו ווייכן , זעצטע זיך אבד ווידר צו
 בעל המר . צו גלויכר צייט בראך אויך
 ישראל'ס הוינטרהאלט , פאן ויינר
 שטעללע הערפאר , פאם אנגער בייא
 גבע . (לד) פאג פאר גבעה , צעהן
 טווענד מאן שטארק , אויס ערלעזן פאן
 גאנץ ישראל , אונד בגאן איין היציגס
 גפעכט . יענע אבד וואוסטן ניכט , דאס
 דאן אונגליק איהנן זא נאה ויזא .

(לה) זא לים דער עוויגע בנימן גשלאגן
 ווערדן פאר ישראל . זיא מעצעלטן אן
 דום טאגע פאן בנימן נידר , פיינף אונד
 צוואנציג טווענד איין הונדרט מאן ,
 לויטר זאלפע , דיא דאן שווערד צו
 פיהרן וואוסטן . (לו) בנימן דהאטע
 נעמליך

באור

וכסו עד בעל תמר , וכס עמדו ויערכו מלקע .
 וקשו על הפרטים , וממקומו על הכלל .
 בנימן , מנחי עין , והוא פ על עומד , יענינו
 כאן ינח . כמערה , מענין ערות על יאור
 (ישעי' י"ט ז') . ומתערה כאורח רענן תהלי'
 וכן ת"י . ואלו מקו' שהיה סמוך לגבעה היה מהום דשאים (רד'ק) . וכן ת"י
 מתי' גבעת' . (לד) והם לא ידעו , בני בנימן אשא בדה . (לה) ויגוף , מפסו' ל'נ'ע"כ סיט'
 כללי , וכן מספר גם בפסוק הזה דרך כלל , שהאחיתו בני ישראל לבנימן כ"ה חלף ומאה איש ,
 והכתוב אמרו מבאר דרך פרט , כמשפט הכתוב בכל מקום , וסור והתחיל מענין ויאמרו בני
 בנימן ננסיס הם , והה פי' ויראו בני בנימן כי ננשו . אבל לדעת רש"י שפי' כי ננשו על בנימן ,
 כנראה מדבריו שכתב ויתנו איש ישראל מקום לבנימן לנטו לגבעה , יקשה מאוד המסך הכתובי' ,
 כי נסנה לפ' דכר אחד שמים ושלם ללא טרך , וככתב בערובי' נטו בנימן ומפלתו באין
 בדר . (לו) ויראו בני בנימן כי

ננשו

געמליך גזעהן דאס ישראל גשלאגן ווירד ;
 ישראל אבר , איברלים בנימן נור דארום
 דען פלאץ , ווייל זיא זיך אויף דען הונטר-
 האלט פֿרליסן , דען זיא בייא גבעה
 גלעגט האטן . (לו) אונד ווירקליך
 איילטע דער הונטרהאלט , איברפיל
 גבעה , דעהנטע זיך היר אויס , אונד
 בראכטע אללעס אין דער שטאט אום ,
 מיט דער שערפע דעם שווערדס .
 (לח) דיא אברעדע וואר צווישן דער
 איבריגן מאנשאפט ישראל'ס , אונד דעם
 הונטרהאלטע , דאס דיזע איינן שטארק
 דאמפלענדן רוזך אויס דער שטאט זאלן
 אויפשטייגן לאסן . (לט) אלס נון
 ישראל זיך אוסקעהרטע אים גפעכטע ,
 (דיא פֿלוכט ערגריף) אונד בנימן אונטר
 ישראל'ס מאנשאפט צו שלאגן אנגפֿאנגן ,
 שאַן

באור

נגפו, בני ישראל ויהנו מקום לבנימן, עוזו
 המקול לבנימן, ונסכו כדי שירדוף בנימין אחריהו,
 כי נטחו אל האורב שיבוא לעזרתם ואין טורח
 לכתוב המקיס, כי פירשו, ככל פסיעה אשר
 נעזו לאחוריהם נתנו מקיס לבנימן לרדוף .
 וכן פי' גס הרד"ק והאורב החישו, כאשר
 בטחו עליהם ישראל וימשוך, כת וואתנגיד
 כמנא, פי' התפזט בעיר ויהרוג את כל אשר
 בה . (לח) והמועד, בין ישראל והאורב היה התנאי כשילכו העיר ירבו להעלות משאת
 עזן, בזאת ידעו ישראל כי נלכדה העיר . (לט) ויהפוך, כאשר הפך ישראל עורף,
 ובנימן החל להכות, כי אמרו אך נגף בו, אז והמשאת החלה בו, ואיש ישראל הפך אל
 קרדף

מכלל יופי

בני בנימן פי נגפו ויהנו איש
 ישראל מקום לבנימן פי בטחו אל
 הארב אשר שמו על הגבעה
 (לו) והארב החישו ויפשטו אל
 הגבעה וימשך הארב ויך את
 כל העיר לפי הרב
 (לח) והמועד היה לאיש ישראל
 עס הארב הרב להעלותם
 משאת העשן מן העיר
 (לט) ויהפך איש ישראל
 במלחמה ובנימן החל להכות
 חללים באיש ישראל בשלשים

רשי איש

איש ישראל אשר כדה * מקום לבנימן לנרות אל
 הנבעה כי סמכו ישראל על האורב שיבא לקראתם *
 (לו) וימשוך האורב . מסך כסופר . דבר אחר מסך
 כסופר פתח אשר אתו אל העיר : (לח) והמועד
 היה . מתחלה היה אות בין ישראל ובין האורב
 להיות האורב מדכה להעלות עשן העיר ויבינו ישראל
 אשר לכד האורב את הנבעה . משאת העשן . גובס
 העשן : (לט) ויהפך איש ישראל . עכשו חוזר
 למחלת הדברים וזונה ומפרש בעדים ומסדה חלף
 סכתבנו

וכנהו כן ללהות הרשאים שבו : (לו) וימשך הארב, יונתן פי' פועל עומד ואהנגיד
 כמנא כלומר שנמשך אל הגבעה, וי' לכמשמעו פועל יוצא ופירושו משך בשופר או
 משך העם אשר אתו אל העיר : (לח) הרב, ציווי חסד ה"א, או הוא שם :
 משאת, עמוד שהוא נשא כלפי מעלה, ומה שכתוב עמוד עשן אחר שאמר והמשאת
 החלה הו' תוספת ביאור, או יהי' לשון שרפה כו' ויהיה עמוד חסד וי' ופי' המשאת
 שהוא הלהב החלה לעלות ועמוד עשן ג' כהחלה לעלות כי הלהב גם העשן עולים,
 (לט) גבורה, מקור מכנין נפעל כמשפט לא כמנהג שלא ידמה לעתידו הקל :
 ובסימן מ"ד ובחשלוים נו"ן הבנין וחסרון פ"א הפועל וכחולם כמו אך נגף : נגף,
 הוא

איש כי אמרו אף נגוף נגף הוא
 לפנינו במלחמה הראשנה :
 (מ) והמשאית החלה לעלות
 מן העיר עמוד עשן ויפן בנימן
 אחריו והנה עלה כליל העיר
 השמימה : (מא) ואיש ישראל
 הפך ויבהל איש בנימן כי ראה
 כי נגעה עליו הרעה : (מב) ויפנו
 לפני איש ישראל אֶל־דרך המדבר
 והמלחמה הדביקהו ואשר
 מהערים משחיתים אותו
 בתוכו : (מג) פהרו את בנימן
 הרדיפהו

שאן דרייסיג מאן גטעטעט , אונד
 גשפראכן האטע : ווארליך , זיא ווערדן
 גשלאגן פאר אונס , וזיא אין דער ערשט
 שלאכט ; (מ) דא פֿינגן דיא פלאמן
 אן , איינע רויכווילע אויס דער שטאט
 אין דיא העהע צו טרייבן . בנימן זאָה זיך
 אום , אונד זייע ! דא שטיג דיא גאנצע
 שטאט אין פלאמן גען הימעל . (מא) צו
 גלייך ווענדעטע זיך ישראל ווידר אום ,
 אונד ענטזעצן ערגרויף בנימן'ס טרופפען ,
 דען זיא זאהן , דאס זיא דאָז אונגליק נון
 מעהר גטראַפֿן . (מב) זיא ווענדטן
 ישראל דען ריקען , אונד פֿלאָהן דער
 וויסטע צו . אבר דאז טרעפֿן צאָג זיך
 איהנן נאך . אינדעסן וויהטעטן דיא
 וועלכע אין שטעטע גפאללן , שרעקליך
 אים אינערן בנימן'ס . (מג) זיא אומ־
 רינגטן

רש"י

באור

מכתבו למעלה כי נגף נגף וזכרון נגף : (מב) ואשר
 מהערים סודר טכנס בעיר משחיתים אותו
 בתוך הכט בתוך העיר : (מג) כתרו את בנימן
 הקימו את בנימן ככתר הטקוף את הרש וכן אבירי

הרודף , ויבהל בנימן כשראה את כל אלה
 (מ) והמשאית, שריפה , מענין וישאס דוד
 (ט"ז ה' כ"ג) , וכן במשנה משלין משאיות
 (רד"ק) . ונקרא הלהככן על שם שטבעה
 כלומר המשאית העלה עמוד עשן . כליל העיר , שריפת
 כל העיר . (מא) ואיש ישראל הפך , פניו אל הרודף . (מב) ויפנו , ויחלו לטוס אל
 דרך המדבר , אל המלחמה הדבקתה ועשו בהם מה שנשמע מהכתוב אחריו . ואשר
 מהערים , אנשי המלחמה אשר הניחו לפשוט על הערים סביב לגבעה , (ואף אם לא נכתב ,
 ודאי כן עשו) . או האירב אחרי שרפו את גבעה פשוט על ערים אחרות , כי לא נגעה
 לגד הדג , כי אם נס שאר ערי בנימן , כ"ש פסוק מ"ח , והם משחיתים את בנימן בתוכו ,
 כלומר בקרבן , בתוך ערי מושבותם , והמה כתרו את בנימן , אשר לא יכלו לנכח ,
 בעריהם , והדריכוס ממטותם , ורדפוס עד נוכח הגבעה . (מג) הרדיפואו , טעם בנינו
 להורות על חוק הרדיפה . מנוחה , חסר מ"ס השימוש ומשפטו מנוחה (רד"ק) . וי"א
 מנוחה

מכלל יופי

הוא קמין והוא בנינוני : (מ) החלה , ענין תחלה ומשרשו : (מא) הפך עומד
 ופ"י הפך פניו אל בנימין להכות בהם : (מב) הדביקהו , אנשי המלחמה הדביקוהו :
 (מג) כתרו , סכבו אותו ככתר עד שלא יוכל לנוס הנה והנה , וע"ד זה עומרים
 אל דוד , ולפי שהכתר הוא עגול סביב נשחמשו בזה הלשון בענין סבוב , ולהר"ק
 פ"י אחר בשרשו , [מענין כתר לוי ועיר כלומר המתינו כמו שאמר ונחקנוהו מן העיר
 וי"ש

הינגטן בנימן, טריבן ויא אויסדען זיכערן
 וואהגונגן, אונד יאגטן זיא ביזגעגן גבעה
 הין, געגן זאנענאויפגאנג. (מד) אויף
 ריזע ווייזע פיל פאן בנימן אכטצעהן
 טויזענד מאן, לויטרע וואקרע קריגר.
 (מה) דיא איבריגן ווענדטן זיך, אונד
 פלאהן געגן דיא וויסטע סלע הרמון צו,
 פאן וועלכן נאך איינצעלן אויף דען
 שטראסן, פינף טויזענד מאן ערשלאגן
 וואורדן. מאן ועצטע איהנן אימער נאך
 ביז גרעס, אונד ערשלוג דא ווידר צווייא
 טויזענד מאן. (מו) דיא אנצאהל
 אלער גבליבנן פאן בנימן אן ריוס טאגע,
 וואר פינף אונד צוואנציג טויזענד מאן.
 לויטר

הרדיפהו מנוחה הרריהו עד
 נכח הנבעה ממזרח שמש:
 (מד) ויפלו מבנימן שמנה עשר
 אלה איש את כל אלה אנשי
 חיל: (מה) ויפנו וינסו המדברה
 אל סלע הרמון ויעללוהו
 במסלות חמשת אלפים איש
 וידביקו אחריו עד גרעם ויכו
 ממנו אלפים איש: (מו) ויהי כל
 הגפלים מבנימן עשרים
 וחמשה אלה איש שלף חרב

באור

רשי ביום

מנוחה שם מקום, ופי' עד מנוחה הדריכותו,
 ומלואו כן שם מקום נדה"י (ב'כ"ג כ"ס — ק'
 ז'). ואחרים אומרים במנוחה, לא בחוק
 וכיכד מלחמה, אחרי שנסו כבר ולא השיבו
 מלחמה. והראשון עיקר הדריכותו, כת"י
 מבית ניתקן טרדיקין. והוא מענין יאדריכס
 באפי' יאעיה ס'ננ'. (מה) ויעללוהו,
 אחת אחת, כטיקף זית, כעוללות אס כלה
 בגיד. (מו) עשרים וחמשה אלף, והמאה
 שוכר למעלה לא ספר כאן, לפי שהוא פרט,
 וסמך על המספר הראשון (רד"ק). וכן ימקד
 ממספרם עוד אלף איש, כי התפקדו עשרים
 ששה אלף, ושבע מאות איש מנגעה. ויאמר הרלב"ג כי
 אה האלף כפלו במלחמו הראשון,
 כן גם דעת רד"ק. כי אי אפשר שלא כפלו במלחמות
 הראשונות מבנימן, והכתוב לא
 מנה

כאן כתרובי וכן כי רשע מכחיד את הנדוק. וכן גם
 בלשון עשרה נקראת קספה ובחול ובכסוי עוברים
 אל דוד ואל אנשיו למסעם: הדריכותו קודמים
 אחריו דריסה נויקים זה לזה לדוף. מנוחה
 הדריכותו. חלל הערים שהם נוחים בהם שם
 הדכיקוסו: הדריכותו. השינויו ויש דוגמתו בלשון
 נמר' רשע כמר' טרסא בחלל ולא הדריכה: עד
 נכח הנבעה מתחמה של נבעה: (מד) ויפלו
 מבנימן שמנה עשר אלף' כדעה בתוך המלחמה:
 (מה) ויעללוהו. הדעה אחר הרגה כעוללות
 אחת סכנו: ממטא לסיס חיס. הדי עשרי וחמשה
 אלף: עד גרעם. שם מקום: ויכו טסטו לסיס
 איש. הדי עשרים וחמשה אלף האמור למעלה
 והמאה הכתובים למעלה לא מירש היכן כפלו:
 (מה) שבו

מכלל יופי

ו' ש הרדיפהו ולא רדפוהו כי הם עשו ברצונם נסו כדי שירדפו אחריהם ויאמרו נסים
 הם והוה מנוח' הדריכותו בנוסם ישראל הדריכו בנימין במנוחה אחריהם ולא נחפזו
 עד ששבו עליהם, וי"ח טלילו: [הדריכותו, כו' והוא פועל יוצא, וכת"י סכית
 ניתקון טרדונון מענין אשר דרך בה: (מה) ויעללוהו, ר"ל שלא השאירו כו עוללות
 שכל שמצאו במסלות הרגו: וידביקו, ענין רדיפה והשגה ותרגום וישיגום
 ואדבקינון: [עשרי וחמשה אלף כו' וכמדר' אמרו כי אותן המאה הלכו לארץ רומניא
 וישבו שם]: מעיר טתם כו' ר"ל האנשים בעיר והבהמה כשרה הכל הרגו:

כא (1) נגרע

ביום ההוא את כל אלה אנשי-
 חיל: (טו) ויפנו וינסו המדברה
 אל סלע הרמון שש מאות איש
 וישבו בסלע רמון ארבעה
 חדשים: (טז) ואיש ישראל ישבו
 אל בני בנימין ויכזם לפירח
 מעיר מתם עד ביהמה עד כל-
 הנומצא גם כל הערים
 הנמצאות שלחו באיש:

כא (א) ואיש ישראל נשבע
 במצפה לאמר איש ממנו
 לא יחן בהו לבנימן לאשה:
 (ב) ויבא העם בית אל וישבו
 שם עד הערב לפני האלהים
 וישאו קולם ויבכו בכי גדול:
 (ג) ויאמרו למך יהוה אלהי
 ישראל היתה זאת בישראל

לויטר געאיכטע וואקערע קריגר .
 (מו) זעכס דונדרט מאן פליכטעטען
 זיך נאך גען סלע רמון , אונד הילטן זיך
 דא דאזיך פיער מאנאטע . (טז) נון
 קעהרטען ישראל'ס טרופפען אום , פילן
 זיך איכר דיא קינדר בנימן'ס אין דען
 שטעטן , אונד שלוגן ויא מיט דער שערפע
 דעם שווערדס ; מענשן אונד פיה , אונד
 וואס ויא זאגסט טראפן . דאזיך פרי-
 בראנטן ויא אללע שטעטע דורך דיא
 ויא קאמן .

כא (א) ישראל האטע איינן שוואר
 גטאהן צו מצפה , נעמליך : ניםאנד
 פאן אונס זאלל זיינע טאכטער , איינס
 אויס בנימן צור פרויא געבן .
 (ב) אלס נון איצט דאן פאלק ווידר נאך
 בית אל גגאנגן , אונד דארט פאר דעם
 עוויגן גבליכן כיו אבענד , ערהובן זיי
 איהרע שטימע , ווינטן העלטיג .
 (ג) אונד ריפן : ווארום , א עוויגר !
 גאט שרא'ס ! מוסטע דאז גשעהן דאס
 נון ישראל אום איינן שטאם וועניגר
 ווערע

להפקד היום מישראל שבת

אחד באור רשי

מנה אלח המתים דהנגף בנימן לפני ישראל .
 (טז) שבו אל בני בנימן , אע"פ שחומר
 למעלה , משחיתים אותו בתוכו , לא כאמר
 בהם עד כלותם , ואלה שבו על הנשארים .
 מעיר מתים , מעיר אנשים . ומתים גם
 לאנשות כולל אנשי נשים וטף (שערבליכע)
 עד כל הנפול , עוכות או חיות (רד"ק) .
 הנמצאות , שלא נהרסו עדיין , ומלחום

עומדים על תלם , כי ערים רבים כבר נהרסו ע"י האורב , כ"ש לעיל .
כא (א) לא יחן בהו , נתנו אות' כמנודים שלא יתחתנו עם עוד , על הנבלה אשר עשו שלא
 נתנו את הרשעי' ביד ישראל (רד"ק) , (ב) ויבכו , כמדן תחתם כמנו אשר עשו ,
 להכות בנימן הכה וכלה , ולא הענישו אותם כאכאת בני , וכאיש את אחיו . (ג) להפקד ,
 להגדע , כמו ולא נפקד מונט איש (במדב' ל"ט מ"ט)

(טז) שבו בנימן * ככל הערים : מעיר מתים *
 פתחו כל יושבי הערים ועד בהמה וחמשים בכלל
 מאים היו מתים לצון בליה הוא ויש למעשה על חלק
 היכן הם טכרו עשרים ושה חלק התקדו מן הערים
 ומן הנבצתה עם מלוח וכתן טנה כנפלים יעשרים
 וחמשה חלק ומאה איש ושמ מלוח כמלכו אל כלע
 הרסון ואחלק ברחו אל הערים ונטלו למחרת כשבו
 בני ישראל אל עדי בנימן להחרים הנשים והטף :
כא (ג) להפקד * להגדע :

(1) וינחמו
כא (א) לא יחן בהו , נתנו אות' כמנודים שלא יתחתנו עם עוד , על הנבלה אשר עשו שלא
 נתנו את הרשעי' ביד ישראל (רד"ק) , (ב) ויבכו , כמדן תחתם כמנו אשר עשו ,
 להכות בנימן הכה וכלה , ולא הענישו אותם כאכאת בני , וכאיש את אחיו . (ג) להפקד ,
 להגדע , כמו ולא נפקד מונט איש (במדב' ל"ט מ"ט)

ווערדע • (ד) דעם מאַרגנס דרויף
 שטונד דאָז פֿאַלק פֿריה אויף , בויעטן
 היר איינן אַלטאַר , אונד בראַכטן דאָ
 דרויף גאַנץ - אונד פֿרידענסאָפּפֿער •
 (ה) דיא קינדער ישראל ערקונדיגטן ויך ,
 ווער פֿאַן אללן שטעמין ישראל'ס , ניכט
 מיט דיניוּף גצאַגן וואר , אין דיא פֿאַר-
 זאַמלונג פֿאַר דעם עוויגן ; דען זיא האַטן
 אַיינן גראַסן שוואור גטאהן איכר דען ,
 וועלכר ניכט צום עוויגן נאך מצפה הינויף
 גקאמן זיין ווירד , דאס נעמליך , אַייז
 זאַלכר שטערבן מיסע • (ו) דיא קינדער
 ישראל ענדרטן נון איהרע גזינונגן , געגן
 איהרן ברודר בנימן , אונד שפּראַכן :
 אַייז גאַנצער שטאַם אין ישראל , אויט
 דייטע צו גרונדע גנאַנגן ! (ז) ווייז
 זאַללן וויר עס אנפֿאַנגן , דען איכריגן צו
 וויכרן צו פֿרהעלפֿן , דאוויר ביים עוויגן
 גשוואַהרן , איהנן פֿאַן אונזרן טעכטרן
 קיינע וויכר צוגעבן ? (ח) אינדעסן
 ווארד אונטרוועלט , אַב ניכט עטוואַ
 איינר פֿאַן דען שטעמין ישראל'ס , ניכט
 דיניוּף גצאַגן , נאך מצפה , פֿאַר דען
 עוויגן , אונד עס צייגטע ויך , דאס ניכט
 אַיינר פֿאַן יבש גלעד צור פֿרואַמלונג ,
 אינ'ס לאַג גקאמן וואר • (ט) דען אַס
 פֿאַן דאן פֿאַלק מוסטערטע , זא וואר
 נימאנר

באור

מ"ט • (ד) ויבנו עס מזבח , לדרוש את ה'
 כמו שכתב במקומות רבים , שהיו הדורשים
 את ה' בונים מזבן (מדברי ד"ק) • (ה) ויאמרו , הפסוק הזה הקדמה למה שאחריו ,
 אמר כי השבעה לאשר לא עלה היתה סנה למת לנותרים נשים • (ו) וינחמו , שנו
 לחשוב עליהם מחשבת פליעה (רש"י) • (ט) ויחפקד , שעורכו כי כאשר התפקד העם
 מנאו

מכלל יו פי

כא (ו) גגרע, נכרה ; (ט) ויחפקד , ענין זכירה והשגחה על הדבר והוא קל
 והפ"א

אַחד : (ד) וייהי ממחרת וישפיתו
 העם ויבנו עִשָׂם מִזְבֵּחַ ויעלו
 עלות וישלמים : (ה) ויאמרו
 בני ישראל מי אשר לא עלה
 בקהל מכל שבטי ישראל אל-
 יהודה פי השבעה הגדולה
 היתה לאשר לא עלה ליהודה
 המצפה לאמר מות יומת :
 (ו) וינחמו בני ישראל אל בנימן
 אחיו ויאמרו גגדע היום שבט
 אחד מישראל : (ז) מהנעשה
 להם לנותרים לנשים וינחמו
 נשבענו ביהודה לבלתי תר-
 להם מבנותינו לנשים :
 (ח) ויאמרו מי אחד משבטי
 ישראל אשר לא עלה ליהודה
 המצפה והנה לא בא איש אל-
 המצפה מביש גלעד ליהודה :
 (ט) ויחפקד העם והנה אין שם

איש

רש"י

(ו) וינחמו • שנו לחשוב עליהם מחשבת פליעה ;
 (יב) חרוב

מכלל

אִישׁ מִיוֹשֵׁבֵי יִבְשׁ גִּלְעָד :
 (י) וַיִּשְׁלְחוּ שָׁם הָעֵדָה שְׁנַיִם־
 עָשָׂר אַלְפֵי אִישׁ מִבְּנֵי הַחֵיל
 וַיִּצְווּ אוֹתָם לֵאמֹר לְכוּ וְהִכִּיתֶם
 אֶת־יוֹשֵׁבֵי יִבְשׁ גִּלְעָד לְפִי־תָרֵב
 וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף : (יא) וְזֶה הַדָּבָר
 אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כָּל־זָכָר וְכָל־אִשָּׁה
 יִדְעַת מִשְׁכַּב־זָכָר הַתְּחָרִימוּ :
 (יב) וַיִּמְצְאוּ מִיוֹשֵׁבֵי יִבְשׁ גִּלְעָד
 אַרְבַּע מְאוֹת נְעָרָה בְּתוּלָה
 אֲשֶׁר רָאִיְדָעָה אִישׁ לְמִשְׁכָּב
 זָכָר וַיָּבִיאוּ אוֹתָם אֶל־הַמַּחֲנֶה
 שְׁלָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן :
 (יג) וַיִּשְׁלְחוּ כָּל־הָעֵדָה וַיִּדְבְּרוּ
 אֶל־בְּנֵי בְנִימֵן אֲשֶׁר בְּסֻלַּע רְמוֹן
 וַיִּקְרְאוּ לָהֶם שְׁלוֹם : (יד) וַיָּשָׁב

נימאנד פֿאָן רען איינוואַהנרן יבש גלעדס
 דאָרונטר . (י) ריא גמיינע בעאַרדערדע
 הירוויף צוועלף טויווענד מאַן , אויס דעם
 העעררע דאהין , גאבן איהנן רען כפעהל
 אונד שפראַכן : ציהט הין , אונד פרינגט
 דיא איינוואַהנר צו יבש גלעד אום , מיט
 דער שערפֿע רעס שווערדס , אויך ווייכר
 אונד קינדֿר . (יא) איהר האַכט אַכר
 פֿאַלגנדס צו באַכאָכטן : איהר מיסט
 געמליך אללעס מעגליכע , אונד פֿאַס
 וויבליכן גשלעכטע נור דיא אומברוינגן ,
 וועלכע איינס מאַנס בייאשלאַף גנאַסן .
 (יב) מאַן פֿאַנד אונטר רען איינוואַהנרן
 פֿאַן יבש גלעד , פֿיר הונדרט יונג
 פֿרייליכע מעדלן , דיא קיינן מאַן צום
 בייאשלאַף ערקאַנט דאָסן , אונד
 בראַכטע זיא אינ'ם לאַגר נאָך שלה , אים
 לאַנדע כנען . (יג) הירוויף שיקטע דיא
 גאַנצע גמיינע , אונד לים רען זעהנן
 בנימו'ס , וועלכע זיך אין סלע רמון אויפֿ־
 הילטן , צורעדן אונד פֿרידן אנביטן .
 (יד) בנימן גינג אויך דאמאלס צודיק ,
 אונד

בנימן בעת ההיא ויהנו להם

הנשים

באור

רשי

מצאו שלא היה שם כו' . (יא) יודעת אשכנז
 זכר , ואיך ידעו זה ? דרשו רז"ל הושיבום על
 פי חצבות של יין כו' (יבמות דף ס' ע"ב) .
 (יב) אשר בארץ כנען , לא טמאטי טעם לסיפור הזה , כי ידוע הוא שזילה בארץ כנען
 (רד"ק) . ותמה אני למה המתין לכתוב זאת כאן , וכבר נאמר באופן זה ביהושע בשני
 מקומות ? כמו , וידבר אליהם שזילה בארץ כנען (יהושע כ"א ב') , שזילה אשר בארץ
 כנען (שם כ"ב ט') . ובאמת אין לשפות שלא היה שילה אחרת על שלא נמצא אחר בכתוב ,
 אדרבא אחר שזכרנו כי נתן הכתוב לשילה סימנין בד' מקומות , בכ' שזכרתי , וא' כאן ,
 וא' למטה בפסוק י"ט , שנאמרו הסימנים על שילה , כדגמריקן בגיטין (דף ז' ע"ב) , עליך ,
 לשפות שהיה עוד שילה אחרת , ולא נזכרה
 כשאר מקומות לאלפים , אשר לא נעשה בהם
 דבר מיוחד , שעל ידו יהודאויס להזכר .
 (יד) ולא נמצא להם כן , כאשר היו הם , כי

(יב) ארכע סאות נעדה בתולה * הושיבום ע"פ
 חזיוות של יין בעולה ריפס כודף בתולה אין ריפס
 כודף : (יד) ולא נמצא להם * לא תפקו להם :
 (יט) ירושת

מכלל יופי

והם אבקמין : (יד) ולא מצאו להם כן ,
 יח א כלו' 18 1

אונד מאן גאב איהנן דיא ווייבר , וועלכע
 מאן פאן דעם פרויענצימר צו יבש גלעד
 האטע לעבן לאסן . אליין זיא ווארן איהנן
 ניכט הינרייכנד . (טו) אינדעסן פיהלטע
 דאז פאלק מיטליידן מיט בנימן , (אונד
 עס שמערצטע ויין) דאס דער עוויגע
 איינע נירדלאגע גמאכט , אונטר דען
 שטעמן ישראל'ס . (טו) דיא עלטעסטן
 דער גמיינע שפראכן : וויא העלפן וויר
 דען איבריגן צו ווייברן , דא אללעס
 פרויענצימר פאן בנימן אויסגראטעט
 ווארדן ? (יז) אכר , שפראכן זיא ,
 נאך איזט דעטונג איבריג פיר בנימן ,
 איין גאנצער שטאם פאן ישראל מוס ניכט
 אונטרגעהן . (יח) וויר צוואר , דערפון
 איהנן פאן אונזרן טעכטערן קיינע ווייבר
 געבן , דען גאנץ ישראל האט גשוואהרן ,
 מיט דען ווארטן : פירפלוכט זייא דער ,
 וועלכר בנימן איינע פרויא גיבט ;

(יט) אכר , פוהרן זיא פארט , אללע
 יאהרע ווירד איין פעסט דעם עוויגן צו
 עהרן גפייערט , אין שילו , געגן נאָרדן
 פאן בית אל , געגן זאָנענאוויפגאנג פאן

דער

באור

הס עז מאות , והן ד' מאות . (טו) נחם ,
 כפעל עומד . כי עשה פרץ , פי' וכי עשה , כי
 היה צר להם משתי סיבות , אחת על בנימן
 אחיהם שנאבד , ואחת על שבטו ישרא שאבדו

שבט אחד מקרבם . (יז) ירושה פליטה , פירש'י הפליטה הנשארת מבנימן יחזיקו בנחלתם ,
 ע"כ. וזה לדברי ר' יצחק דבי רבי אמי (ב"ב דף קט"ז ע"א) שהתנו על שבט בנימן שלא תירש נת
 הבן עם האחין , ע"ש' ופשוטו של מקרא , עוד נשאר פליטה לבנימן . וירושא כמו שארית , כי
 ירושה נשאר' אחרי מות המוריש' ולאמרו זאת אמת , כי אנחנו לא נוכל לתת להם שבטותינו לבשו'
 על דבר השבועה , אבל תגה' בשילה , והכתוב הפסיק כאן , ולא השליש מאמר וזקני העדה ,
 כ"א סיפר את אשר נזו את בנימן , וכמד על הכתוב אחריו , כמשפטו נכמה מקומות , כאשר

מכלל יופי

הנשים אשר חיו מנשי יבש
 גלעד ולא מצאו להם בן :
 (טו) והעם נחם לבנימן כי
 עשה יהוה פרץ בשבטי ישראל :
 (טז) ויאמרו זקני העדה מה
 בעשה לנו חרים לנשים כי
 נשמרה מבנימן אישה :
 (יז) ויאמרו ירשת פליטה
 לבנימן ולא ימחה שבט
 מישראל : (יח) ואנחנו לא נוכל
 לתת להם נשים מבנותינו כי
 נשבועו בני ישראל לאמר ארור
 נתן אישה לבנימן : (יט) ויאמרו
 הנה חגדיהוה בשלו מימים
 ימימה אשר מצפונה לבית אל
 מזרחה השמש למסלה העלה

מבית

רשי

(יז) ירושה פליטה' נחלת שבט נשארה ריקנית
 כמו עמס שזולדו בניס יחזיקו בנחלתם הפלטה
 הנשארת ולא ימחה שבט מישראל : (יט) מורחה
 השמש למסלה . כמורחה של מסילה שילך סנסונה

פירש'י הפליטה הנשארת מבנימן יחזיקו בנחלתם ,
 ע"כ. וזה לדברי ר' יצחק דבי רבי אמי (ב"ב דף קט"ז ע"א) שהתנו על שבט בנימן שלא תירש נת
 הבן עם האחין , ע"ש' ופשוטו של מקרא , עוד נשאר פליטה לבנימן . וירושא כמו שארית , כי
 ירושה נשאר' אחרי מות המוריש' ולאמרו זאת אמת , כי אנחנו לא נוכל לתת להם שבטותינו לבשו'
 על דבר השבועה , אבל תגה' בשילה , והכתוב הפסיק כאן , ולא השליש מאמר וזקני העדה ,
 כ"א סיפר את אשר נזו את בנימן , וכמד על הכתוב אחריו , כמשפטו נכמה מקומות , כאשר

העדותי

כלי' כחשבון שהיו הם : (טו) כי נשמרה מבנימן אישה , בא ל'י על ל'ר והוא דרוך
 כלל : (יט) מימים ימימה , פי' משנה לשנה ואמר התרגום מומן לומן סמועד למועד
 ואפשר כי ה' וזה כ' בדרול :

(כא) אם

שופטים כא

הרגום אשכנוי עד

מבית ד' שכמה ומנב ללבונה:
(כ) ויצו (ויצו ק) את בני בנימן
לאמר לכו וארבהם בכרמים:
(כא) וראיתם והנה אסדיצאון
בנות ישראל לחול במחלות
ויצאתם מן הכרמים וחספתם
לכם איש אשתו מבנות שילו
והלכתם ארץ בנימן: (כב) והיה
כדיבאו אבותם או אחיהם
לרובו (לרוב ק) אלינו ואמרנו
אליהם חנונו אותם כי לא
לקחנו איש אשתו במלחמה כי
לא אתם נתתם להם פעת

דער שטראסע, דיא פאן בית אל נאך
שכם פיהרט, אונד געגן מיטטאג פאן
לבונה. (כ) נון גאבן זיא בנימן איינן
ווינק, נעמליך: געהט הין, פֿרשטעקט
אייד אין דען וויינגערטן. (כא) אונד
געבט אַכט, ווען דאן דוא מעדען אויס
שילו, צום טאנצע הרויסקאמן, זא
ברעכט אויס דען וויינגערטן הערפאר,
האשט אייד יעדער ויין מעדען פאן דען
מעכטען אויס שילה, אונד געהט דא
מיט אין דאן לאנד בנימן. (כב) ווען
דאן איהרע עלטרן, אָדר איהרע כרידר,
מיט קלאגן פֿאר אונס קאמן, זא שפרעכן
וויר מיט איהנן: האַכט דאך, אונס
צוליבע, מיטליידן מיט איהנן! זעהט,
האבן וויר ניכט אים קריגע יעדס ויין ווייב
גנאָמן? דאצו האַכט איהר יא איהנן
קיינעם גגעבן, דאס איהר יעצט שולדיג
(מיין)

האשמו רש

באור

כל בית א ובדרומה של לבונה ובמזרח של מבילה
העולה מבית אל כנתי: (כב) לרוב אלינו
ללכת אלינו במלחמה: וחטרכו אליהם חנונו אותם
דיחמנו אליהם כי אינם יודעים מה לעשות כי לא
לקחנו לאיש אשתו במלחמה כל יבם נלמד חלל
למדינת מלכות חיה מהם ואם על הסובות אתם
מקטורים לא עון לכם בדבר כי לא אתם נתתם להם
את נכותיכם שמהם לכם אמה בדבר ואלו לכם
אל תיראו:

העירותי במ"א. (כ) ויצו, מהכתוב לכינוי
למדנו שלא היה הטווי הוה כאלו כל העדה,
כי חס בסוד הזקנים, וכל ישראל לא ידעו
דבר, לכן נטייתי מהוראת המלה העזמית
לכוון אל הטווי והעצה בסתר. (כב) חנונו
אותם, כתב הרלב"ג חנונו בעבורנו, על דרך
לאט לי לנער (ש"צ י"ח ה') ע"כ. והוא טווי
מהמטולים נקל, עם כנוי מדברים בעדס,
על משקל רנו שמים (ישעיה מ"ד כ"ג). כי
לא

חסלת ספר שופטים

מכלל יופי

(כא) אם יצאו, בא כמו רכי' נסחרי' והראוי הצאנה: לחול בשור"ק החת
חולם כמו ולכור, כי שרשו חלל, וכן במחולות היחה הלמ"ד ראוי להדגש, ובא
הנח המורה הדגש, ולהבדיל בינו ובין במחולות עפר בא כן ונקרא כן לפי ששוחקין
תוכו בחלילין, ולדעת ר' יונה שרשם חול: (כב) חנונו, צווי מן הקל ופוי' חנו אותנו
מהם כלומר מהנשים האלה חנונו שחניחום להם. ופוי' אותם כמו מהם, ואעפ"י
שפירוש קרוב לענין חמלה, פירושו קרוב לענין מתנה: [וטעם כי לא לקחנו כ'
רלב"ג כי לא נשבענו להם ע"ד והואין דרך בזה האופן ליקח אשה, ורד"ק פי' כי

הרגום אשכנו

שופטים כא

(ס"ינאידיג) זיין זאָלטעט • (כג) דיא זעהנע בנימין'ס מאַכטנ'ס זא , נאמן זיך ווייכר נאך איהרר אנצאהל , וועלכע זיא נעמליך ביים טאַנצע רויכטן , גינגן אין אַהרר ערבטייל , בויעטן דיא שטעטע ווידר אַויף • אונד כועצטן זיך דארין • (כד) הירויף גינגן דיא קינדד ישראל אויסאיינאנדר , יעדד נאך זיינס שטאַמע , אונד זיינר פאַמיליע • זיא צאַגן אלזאָ פאַן דא אב , יעדד נאך זיינעם ערב־טיילע • (כה) אוש דווע צייט , וואר קיין רענענט אין ישראל , יעדד טאַהט וואס איהם גפיעל •

הַתְּאַשְׁמוּ : (כג) וַיַּעֲשׂוּ־בְנֵי בְנֵי־מִן וַיִּשְׂאוּ נָשִׁים לְמִסְפָּרָם מִן הַמְּחַלְלוֹת אֲשֶׁר גָּזְלוּ וַיֵּלְכוּ וַיָּשׁוּבוּ אֶל־גְּחֻלָּתָם וַיִּבְנוּ אֶת־הָעָרִים וַיֵּשְׁבוּ בָהֶם : (כד) וַיִּתְּהַלְכוּ מִשָּׁם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּעֵת הַהִיא אִישׁ לְשִׁבְטוֹ וּלְמִשְׁפַּחָתוֹ וַיֵּצְאוּ מִשָּׁם אִישׁ לְגַחֲלָתוֹ : (כה) בַּיָּמִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל אִישׁ הַיֵּשֶׁר בַּעֲיָנָיו יַעֲשֶׂה :

מכלל יופי

כאור

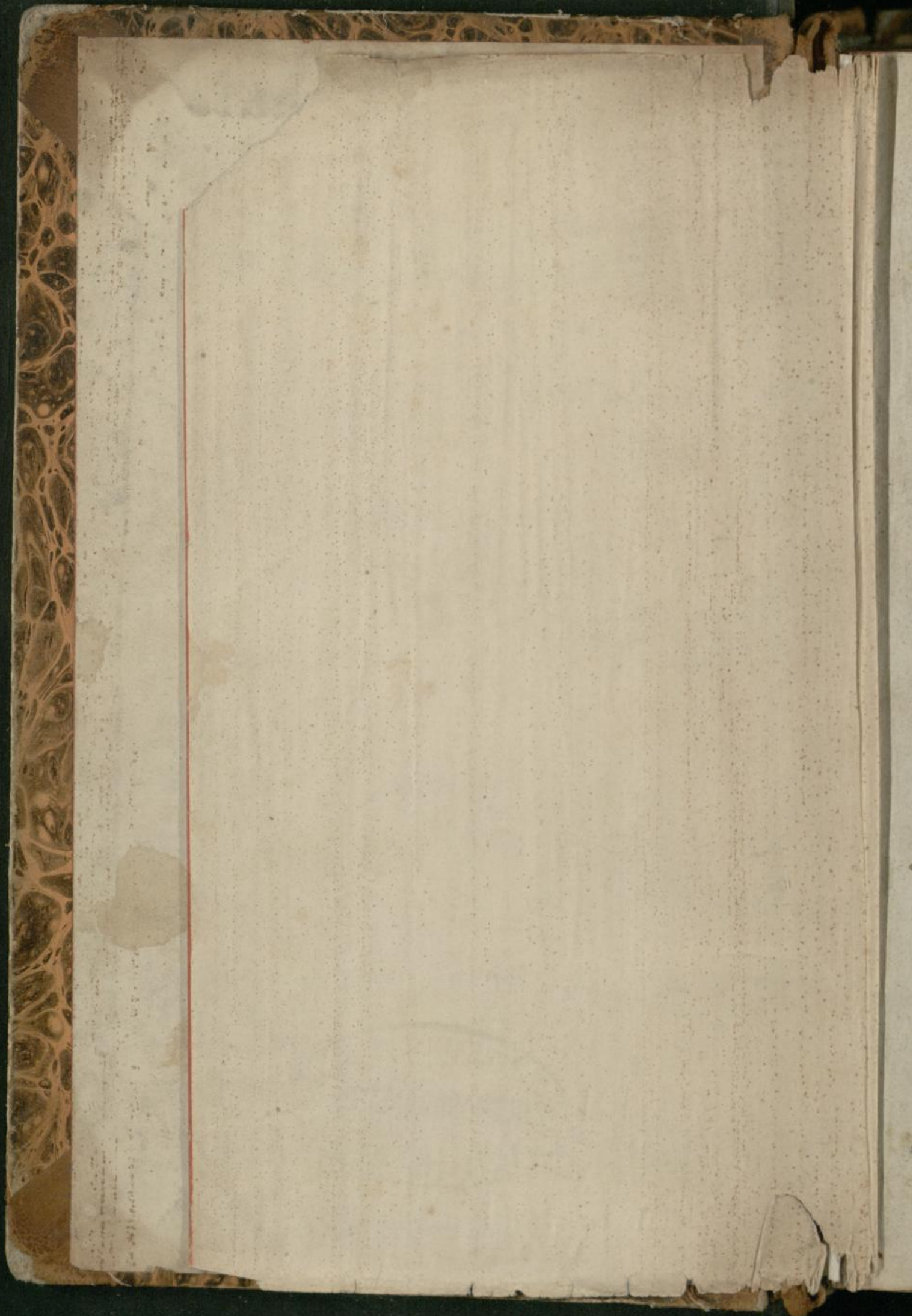
לא לקחט , על דרך שאלה , כלום'הלא לקחט לאיש אשתו במלחמה ? כולא אתם נחתם כו' , כלומר , ואם תאמרו , הלא נשבענו לכלתי תת להם מבנותינו לנשים , דעוכי לא אתם נתתם להם , הלא הם לקחוס בחוקה •

חוק

אחריו כולם תלאכת הדפוס , בא לידי המאסף האחרון , וראיתי צו שאלה בבחור פסוקים אחרים בספר יהושע (י"ז י"ד — י"ח) , ומדי ראיתי כל הזרות אשר העיר עליהם שואל , ענרתי עוד פעם את הפסוקים האלה , ולא ראיתי להוסיף או לגרוש מאשר בארתיים ותרגומים כבר •

ואם עוד כאשר לשאל לדקדק , אחרי שיעקרת לונת בני ישראל היתה שלא יונא להם נחלתם , מה זה טענתו כ , מדוע נתת לי גורל אחד ? האם רצתה נפשם אם הפיל להם שני גורלות מבלי הרבות להם נחלה ? הנני אומר שיש לי דברים בזה , אבל הייתי צריך להרחיב הדבור , ולסקול ולטרי בשיעות חז"ל בפרק יש גומלין , אם ליונאי מנרים , או לבאי ארץ נתחלקה הארץ , ולא זה המקום להאריך בכיונא בזה •

fer

כ"ה
(א)
עמ

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
מ
מא
מב
מג
מד
מה
מו
מז
מח
מט
נ
נא
נב
נג
נד
נה
נו
נז
נח
נט
ס
סא
סב
סג
סד
סה
סו
סז
סח
סט
ע
עא
עב
עג
עד
עה
עו
עז
עח
עט
פ
פא
פב
פג
פד
פה
פו
פז
פח
פט
צ
צא
צב
צג
צד
צה
צו
צז
צח
צט
ק
קא
קב
קג
קד
קה
קו
קז
קח
קט
ר
רא
רב
רג
רד
רה
רו
רז
רח
רט
ש
שא
שב
שג
שד
שה
שו
שז
שח
שט
ת
תא
תב
תג
תד
תה
תו
תז
תח
תט

